1B8957
(B13724)

ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑΝ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

ΚΑΙ

ΕΙΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΝ

ΤΟΥ

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΚΑΙ **ΔΙΟΔΩΡΟΥ**

ΥΠΟ

BERNHARD SCHMIDT

Ἐξελληνισθεῖσαι

ὑπὸ

ΣΠΥΡ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

(Δαπάνῃ τοῦ Πετριδείου Κληροδοτήματος)

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑι

Τυπογραφεῖον Ι. Ναγαιοῦλη

1891

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑΝ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

ΚΑΙ

ΕΙΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΝ

ΤΟΥ

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΚΑΙ **ΔΙΟΔΩΡΟΥ**

ΥΠΟ

BERNHARD SCHMIDT

Ἐξελληνισθεῖσαι

ὑπὸ

ΣΠΥΡ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΔΩΡΟΝ ΗΕΙΤΗΔΟΥ

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑι

Τυπογραφεῖον Ι. Ναχαμούλη

1891

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΤΗ:

ΜΑΚΑΡΙΑ: ΨΥΧΗ:

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΟΒΙΟΥ

ΤΟΥ

ΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑΝ ΠΑΓΚΑΛΩΣ ΙΣΤΟΡΗΣΑΝΤΟΣ

ΙΕΡΟΝ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΤΟΙΣ ΕΝΤΕΥΞΟΜΕΝΟΙΣ

Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ σοφοῦ ἐν Λειψίᾳ γερμανοῦ καθηγητοῦ ἐπέγραψε μὲν αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς λίαν μετριοφρόνως «Beiträge zur Erklärung des Thucydides, Xenophon und Diodoros», εἶναι ὅμως πλέον τι ἢ ἁπλαὶ Συμβολαὶ εἰς ἑρμηνείαν τῶν συγγραφέων ἐκείνων. Ἐπὶ τῇ βάσει ἀναμφισβητήτων δεδομένων ἀναπαρέστησε τὴν ἀρχαίαν πόλιν τῆς Κερκύρας καὶ ἔδωκε πλήρη καὶ ἀκριβῆ εἰκόνα αὐτῆς κατὰ τὴν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ἀκμὴν αὐτῆς. Ὁ ἐπισταμένως ἀναγινώσκων τὸν Schmidt νομίζει ὅτι βλέπει πρὸ αὐτοῦ καθαρῶς τὴν πάλαι ἱστορικὴν πόλιν τῶν ἀποίκων τῶν Κορινθίων.

Καὶ αὕτη εἶναι ἀληθῶς ἡ ἀρχαία πόλις τῆς Κερκύρας, ἥν ὀφείλει ν' ἀναζητήσῃ καὶ δύνατται ν' ἀνεύρῃ ὁ ἐπιστήμων. διότι τὸ νὰ θέλῃ τις, αἰωρούμενος διὰ τῆς φαντασίας ἐπὶ τὸ μυθιστορικώτερον, ἐπὶ τῇ βάσει μύθων τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων, καὶ τῇ βοηθείᾳ μόνον ἀπηρχαιωμένων ἤδη νεωτέρων συγγραμμάτων, νὰ ὁρίσῃ χώραν ἐντελῶς μυθολογουμένην, οἵα ἡ τῶν Φαιάκων, σήμερον μάλιστα, ὅτε τὸ περὶ Ὁμήρου καὶ ὁμηρικῶν ποιημάτων ζήτημα ἔλαβε νέαν ὅλως τροπήν, ἀνατραπεισῶν ἄρδην πολλῶν παλαιοτέρων θεωριῶν, διὰ τῶν ἐμβριθῶν ὄντως μελετῶν ἰδίως τῶν γερμανῶν, τοῦτο, λέγομεν, εἶναι οὐδὲν ἕτερον ἢ ματαιοπονία, εἰ μὴ καί τι ἄλλο.

Ἀλλὰ τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Schmidt δὲν παρέχει μόνον πλήρη καὶ βεβαίαν εἰκόνα τῆς παλαιᾶς πόλεως Κερκύρας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς αὐτῆς, ἀλλὰ εἶναι καὶ πολύτιμον βοήθημα, ἰδίως διὰ τῶν πολλῶν καὶ ἐκτενῶν ἐν τέλει σημειώσεών του, πρὸς ὀρθὴν ἑρμηνείαν τοῦ κειμένου πρώτιστα μὲν τοῦ Θουκυδίδου, εἶτα δὲ καὶ τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τοῦ Διοδώρου.

Τοιαύτης οὔσης τῆς ἀξίας τοῦ βιβλίου, δὲν ὠκνήσαμεν νὰ μεταφράσωμεν αὐτό, ἰδίᾳ μὲν χάριν τῶν Κερκυραίων, τῶν ἐπιθυμούντων νὰ ἔχωσιν ἀληθῆ εἰκόνα τῆς ἀρχαίας ἐνδόξου πατρίδος των, εἶτα δὲ καὶ χάριν παντὸς φιλομούσου.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Σπ. Κ. Παπαγεώργιος.

Ἐν Κερκύρᾳ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1891.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α'. Εἰσαγωγή. 3.

Β'. Ἡ ἀφήγησις τοῦ Θουκυδίδου. 6.

Γ'. Ὄρη καὶ ἀκταὶ τῆς Κερκύρας. Θέσις τῆς σημερινῆς πόλεως. 19

Δ'. Θέσις τῆς ἀρχαίας πόλεως. Κέρκυρα καὶ Συρακοῦσαι. Οἱ λιμένες τῆς Κερκύρας. Ἀριστοκρατικὸν καὶ δημοκρατικὸν τμῆμα τῆς πόλεως. Ἀγορά. Ἀκρόπολις. 22.

Ε'. Ἀρχαῖα λείψανα ἐν τῇ Παλαιοπόλει. Ναὸς τοῦ Καρδακίου. Ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Παλαιοπόλεως καὶ τὰ περίχωρα αὐτῆς. 31

ΣΤ'. Τὰ παρὰ τοῦ Θουκυδίδου ἀναφερόμενα Ἱερὰ τῆς Κερκύρας. Ἡραῖον. Νῆσος πρὸ τοῦ Ἡραίου. Νῆσος Πτυχία. 35.

Ζ'. Ἔκτασις τῆς ἀρχαίας πόλεως. Νεκρόπολις. 50.

Η'. Πολιορκία τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν διὰ τοῦ Μνασίππου. Ἐπιχείρησις τοῦ Ἰφικράτους κατὰ τῆς συρακουσίας ἐπικουρικῆς μοίρας. Τοπογραφικὴ ἐρμηνεία τῶν γεγονότων. 54.

Θ'. Γενικὴ ἄποψις τῆς ἀρχαίας πόλεως. Προάστειον ζωηρόν. Αἱ πρὸς βορρᾶν καὶ νότον τῆς πόλεως ἀκταί. Λείψανα ρωμαϊκῆς ἐπαύλεως. 62.

Ι'. Ἡ Ἰστώνη. 63.

Σημειώσεις. 73.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

—

Ὅτε κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1878 ἠδυνήθην νὰ διατρίψω ἐπί τινας ἑβδομάδας ἐν τῇ νήσῳ Κερκύρᾳ, ἣν πάντοτε ἐν προηγηθείσαις περιηγήσεσιν ἐπιπολαίως μόνον ἐπεσκέφθην, ἠσθάνθην οὐχὶ μικρὸν γόητρον νὰ μελετήσω, ἔχων ἀνὰ χεῖρας τὸν Θουκυδίδην, τὸ θέατρον τοῦ ἐμφυλίου κερκυραϊκοῦ πολέμου, ὅστις διεδραματίσθη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, καὶ προσεπάθησα ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ, τῇ συνδρομῇ καὶ τῶν λοιπῶν βοηθητικῶν μέσων, νὰ διαγράψω ὅσον τὸ δυνατὸν εὐκρινῆ εἰκόνα τῆς πάλαι ποτὲ πλουσίας καὶ ἰσχυρᾶς ἐμπορικῆς πόλεως. Εἰς τὰς τοπογραφικάς μου ἐρεύνας τὰ μάλιστα μὲ ἐβοήθησεν ὁ ἀξιόλογος Ἰωάννης Ρωμανὸς ὅστις τὴν μετ' ἀγάπης καὶ ζήλου συνδρομήν του εἰς οὐδένα ἠρνήθη ἐκ τῶν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους χάριν ἐπιστημονικῶν σκοπῶν ἐπισκεφθέντων τὴν νῆσον. Χάρις εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ γνώστου τῶν τοποθεσιῶν καὶ λογίου τούτου φίλου πιστεύω ὅτι ἔφθασα εἰς συμπέρασμα, ὀρθὸν ἐν τοῖς γενικοῖς τοὐλάχιστον. Οὐχὶ πολὺ βραδύτερον μετὰ τὴν ἐκεῖ διαμονήν μου ἐδημοσιεύθησαν αἱ «Recherches archeologiques sur les Iles Ioniennes» τοῦ γάλλου Ὄθ. Ῥείμαν, ἐν τῷ α'. μέρει τῶν ὁποίων ὁ λόγος εἶναι περὶ Κερκύρας (Bibliothèque des écoles francaises d'Athènes et de Rome, fascicule huitième. Paris 1879)· νεωστὶ δὲ ὁ καθηγητὴς τῆς γεωλογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βρεσλαυΐας, Ἰωσὴφ Πὰρτς ἐδημοσίευσε γεωγραφικὴν μονογραφίαν περὶ τῆς νήσου (Petermauns Mittheilungen, Ergänzungs-band XIX, 1887 1888, N.° 88). Ἐνῷ ὁ Ῥείμαν μετ' ἐπιμελείας συνήγαγε τὸ ἀρχαιολογικὸν ὑλικόν, χωρὶς νὰ πραγματευθῇ ὁριστικῶς περὶ τῶν ζητημάτων τῆς ἀρχαίας τοπογραφίας, ὁ Πὰρτς ἀποπειρᾶται ἰ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΗΞΟΥΡΙΟΥ

διαιτέρως ἐν τῷ σπουδαίῳ καὶ ἐπαγωγῷ συγγράμματί του, τὸ ὁποῖον χωρεῖ καὶ μέχρι τῶν ἑλληνικῶν χρόνων, νὰ λύσῃ τοπογραφικὸν πρόβλημα λίαν ἐνδιαφέρον. Ἀλλ' ἀκριβῶς ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις τισίν, ἡ γνώμη μου διαφέρει τῆς ἐκείνου· προσέτι ὁ Πὰρτς ἐπεξετάθη εἰς κύκλον τόσον εὐρὺν, ὥστε δὲν ἠδύνατο ὡς γεωγράφος νὰ λάβῃ ὑπὸ πλήρη ἔποψιν πᾶν ὅ,τι ὁ ἀρχαιολόγος ὀφείλει νὰ ἐρευνήσῃ.

Ἐὰν δὲ διὰ ταῦτα ἔτι καὶ νῦν, προβαίνω εἰς δημοσίευσιν τῶν κερκυραϊκῶν μελετῶν μου, ἔχω καὶ ἕτερόν τινα λόγον πείθοντά με εἰς τοῦτο. Μεταξὺ τῶν συγγραφέων, οἵτινες μετέδωκαν ἡμῖν τοπογραφικὰς εἰδήσεις περὶ τῆς ἀρχαίας Κερκύρας, ὁ Θουκυδίδης ἔχει τὴν πρώτην θέσιν. Ἀλλ' ἡ ἀξιοπιστία τῶν περὶ τῶν κερκυραϊκῶν ἔργων εἰδήσεών του ἐπ' ἐσχάτων ζωηρῶς ἠμφισβητήθη. Ὁ Μύλλερ Στούρβιγκ,ἀφοῦ ἐν τοῖς Jahrbücher für classische Philologie 1885, σ. 289 κε. ἐκήρυξε τὴν παρὰ τοῦ Θουκυδίδου περιγραφομένην πολιορκίαν τῶν Πλαταιῶν ὡς ἐντελῶς ἀνιστόρητον, ἐξέφρασεν ἤδη νῦν ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ 1886, σ. 585, τὴν αὐτὴν καταδίκην περὶ τῶν Κερκυραϊκῶν τοῦ αὐτοῦ ἱστορικοῦ. Καθὼς ἐν τῷ πλαταϊκῷ ἐπεισοδίῳ διαβλέπει ἁπλῶς ζωηρὰν περιγραφὴν τῆς ἐν τοῖς ὀχυρώμασι μάχης, ἥτις περιεβλήθη τὸ σχῆμα ἀληθῶς συμβάσης πολιορκίας, οὕτω διεῖδεν ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς κερκυραϊκῆς στάσεως τρομακτικὴν εἰκόνα, προελθοῦσαν ἐκ τῆς τάσεως τοῦ συγγραφέως ὅπως παραστήσῃ σκηνὰς φοβερὰς καὶ συναναμίξῃ ἠθικὰς αὐτοῦ θεωρίας,εἰκόνα,ἥτις ἐλάχιστα ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ ἀληθῆ συμβάντα· πιστεύει δὲ ὅτι ἀνεκάλυψεν ὅτι ἡ ἀφήγησις περὶ τῆς πτώσεως τῶν κερκυραίων ὀλιγαρχικῶν ἐν τῷ Δ'. βιβλίῳ τοῦ Θουκυδίδου οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἐπεξεργασία τῶν ἐν τῷ Γ'. βιβλίῳ αἱματηρῶν συμβάντων, ἥτις κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ ἱστοριογράφου ἔμελλε ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν πρώτην ἐκείνην περιγραφὴν, καὶ ἣν κατόπιν ὁ ἐκδοὺς τὰ χειρόγραφα τοῦ Θουκυδίδου, παραγνωρίσας τὸν ἀληθῆ αὐτῆς προορισμὸν, παρεισήγαγεν εἰς ἄλλο μέρος τῆς ἱστορίας, φανὲν αὐτῷ κατάλληλον. Ἀλλ' οὐ μόνον τῆς σφαγῆς ἐκείνης τὴν ἀλήθειαν ἀρνεῖται ὁ Μύλλερ-Στούρβιγκ, ἀλλὰ καὶ ἁπανταχοῦ τῶν κερκυραϊκῶν ἀνευρίσκει ἀπιθανότητας, ἀνούσια πράγματα καὶ ἀντιφάσεις ἀπείρους, χωρὶς νὰ δύνηταί τις νὰ διακρίνῃ ἐν μιᾷ ἑκάστῃ περιπτώσει, τίς εὐθύνεται διὰ τοῦτο, αὐτὸς ὁ ἱστορικὸς, ἢ αἱ ἱστορικαὶ αὐτοῦ πηγαὶ, ἢ ὁ ἐκδότης του, ἢ τέλος μεταγενέστερός τις συμπιλητής. Ἡ θεωρία τοῦ Μύλλερ περὶ τῆς περιγραφῆς τῆς πολιορκίας τῶν Πλαταιῶν ἐκίνησεν ὁμολογουμένως πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον. Οὕτω π. χ. ὁ Μὰξ Δούγκερ ἐν τῇ Geschichte des Alterthums IX, σ. 491. Α', ἐδήλωσεν, ὅτι ἐν τοῖς γενικοῖς συμφωνεῖ πρὸς αὐτόν.Καὶ ὁ W.Christs ἐν τῇ Geschichte der Griech. Literatur σ. 2942 ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ Θουκυδίδης, ἐπειδὴ ἠρέσκετο εἰς δραματικὰς περιγραφὰς, ἐνιαχοῦ τῆς συγγραφῆς του, ὡς ἐν τῇ ἀφηγήσει τῶν περὶ Πλάταιαν μαχῶν, παρεσύρθη ἀπὸ τῆς αὐστηρᾶς κριτικῆς παραστάσεως εἰς φανταστιώδη καὶ ἐν μέρει μυθιστορικὴν ἐπεξεργασίαν τῆς εἰκόνος. Εἶναι διὰ τοῦτο εὔκολον νὰ εὕρῃ ἠχὼ καὶ ἡ περὶ τῶν Κερκυραϊκῶν τοῦ Μύλλερ πραγματεία, ἣν διακρίνει ἡ ὅλως ἰδία τοῦ συγγραφέως ζωηρότης, ἡ ὁποία βεβαίως, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, οὐχὶ σπανίως φθάνει εἰς ἀσέβειαν. Ἐὰν τὰ συμπεράσματα ἅτινα ἐξήγαγεν ἦσαν ὀρθὰ, μόλις θὰ ἦτο ἄξιον τοῦ κόπου τὸ ν' ἀσχοληθῇ τις μὲ τὴν τοπογραφίαν τῆς παλαιᾶς Κερκύρας, ἥτις κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ ἔχῃ ὡς βάσιν τὰς εἰδήσεις τοῦ Θουκυδίδου. Καὶ θὰ ἠγνόει τις ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην,ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἵσταται ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους. Ἀντιστρόφως, ἐὰν αἱ τοπογραφικαὶ σημειώσεις τοῦ Ἱστορικοῦ, παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς σημερινὰς τοποθεσίας καὶ,τῇ βοηθείᾳ παντὸς ἄλλοθεν διδομένου ἡμῖν ὑλικοῦ, συναρμολογῶνται εἰς καθαράν τινα εἰκόνα, πρέπει ἡ περίπτωσις αὕτη νὰ ἦναι βαρυσήμαντος καὶ ἐν τῷ γενικῷ ζητήματι περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς περιγραφῆς τῆς κερκυραϊκῆς στάσεως. Αἱ ἐπὶ τόπου ἔρευναί μου μοὶ ἀπέδειξαν, ὅτι αἱ τοπογραφικαὶ φράσεις εἰδήσεις τοῦ Θουκυδίδου περί τε τῆς πόλεως καὶ τῆς νήσου, καὶ καθ' ἑαυτὰς καὶ ὡς πρὸς τὰ γεγονότα, εἶναι ἐν

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

πλήρει ἁρμονίᾳ, καὶ θεωρῶ λίαν πιθανὸν ὅτι ἡ Κέρκυρα εἶνε ἐκ τῶν πολεμικῶν ἐκείνων θεάτρων, ἅτινα αὐτὸς προσωπικῶς ἐγνώρισε, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως τε ὅστις εἶναι πεπεισμένος περὶ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ εἰς Σικελίαν ὀφείλει νὰ παραδεχθῇ ὡς αὐτονοούμενον. Ἤθελον ἀπομακρυνθῇ τοῦ σκοποῦ μου, ἂν ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι ὑπέβαλλον καθόλου καὶ ἐν μέρει τὰς σκέψεις τοῦ Μύλλερ-Στούρβιγκ εἰς κριτικὴν δοκιμασίαν. Τινὲς μάλιστα αὐτῶν δὲν εἶναι ἀντάξιαι σοβαρᾶς ἀναιρέσεως. Ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ ἵνα παρασκευάσω τὸ ἔδαφος εἰς τοπογραφικὰς ἐρεύνας δὲν δύναμαι παρὰ νὰ καθυποβάλω τῷ ἀναγνώστῃ τὴν ὅλην περιγραφὴν τοῦ Θουκυδίδου, ἐν μέρει μὲν κατὰ γράμμα, ἐν μέρει δὲ ἐν συνόψει, διὰ τοῦτο θέλει μοὶ δοθῇ εὐκαιρία νὰ ἐπιθεωρήσω πολλὰς τῶν παρὰ τοῦ Μύλλερ γενομένων προσβολῶν, ἐξ οὗ θέλει ἀρκούντως ἀποδειχθῇ, ὅτι αἱ προσβολαί του καὶ αἱ ἐνστάσεις του, πλησιέστερον ἐξεταζόμεναι, ἐκμηδενίζονται. Αἱ περὶ τῶν κερκυραϊκῶν γεγονότων ἔρευναί του μαρτυροῦσιν, ὡς πάντα τὰ ἔργα τοῦ λογίου τούτου, εὐφυΐαν καὶ ὀξύνοιαν· προθύμως ἀναγνωρίζω ὅτι αὗται, ἀποκαλύπτουσαι ἀληθῶς δυσκολίας, ἃς οἱ ἑρμηνευταὶ τοῦ Ἱστορικοῦ παρῆλθον ἀφροντίστως, δὲν εἶναι ἄμοιροι ἀξίας. Ἀφ' ἑτέρου πρόκειται κυρίως ἐνταῦθα περὶ γνώμης πηγαζούσης ἀπὸ καθαρῶς ἐξ ὑποκειμένου κριτικῆς, αἱ δὲ ἐλλείψεις, αἵτινες ἀντιτίθενται πρὸς τὴν ὁμολογουμένως μεγάλην εὐφυΐαν τοῦ Μύλλερ, προπάντων ἡ ἀδυναμία αὐστηρᾶς αὐτοχαλιναγωγήσεως, γίνονται παρ' αὐτῷ λίαν ἐπαισθηταί.

Α'.

Τὰ ἀποσπάσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ Θουκυδίδου, ἅτινα μέλλομεν νὰ ἐπιθεωρήσωμεν, εὑρίσκονται ἐν τῇ Α'. Γ'. καὶ Δ'. βίβλῳ.

Α'. 24. Ὁ δῆμος τῆς Ἐπιδάμνου, πόλεως μεγάλης καὶ πολυανθρώπου, ἣν ἀπῴκισαν οἱ Κερκυραῖοι καὶ ἧς οἰκιστὴς ἐγένετο ὁ Κορίνθιος Φαλίος, ἐξεδίωξε τοὺς ὀλιγαρχικοὺς μετὰ μα-

κρὰν στάσιν, ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Οὗτοι δὲ ἑνωθέντες μετὰ τῶν γειτόνων βαρβάρων ἐλεηλάτουν τὴν πόλιν. Ἐν τῇ στενοχωρίᾳ των οἱ ἐν τῇ πόλει ὄντες Ἐπιδάμνιοι πέμπουσιν εἰς τὴν Κέρκυραν πρέσβεις, ὡς οὖσαν μητρόπολιν, δεόμενοι νὰ μὴ παρίδωσιν αὐτοὺς καταστρεφομένους ἀλλὰ νὰ συμφιλιώσωσι πρὸς αὐτοὺς τοὺς φυγάδας καὶ νὰ θέσωσι τέρμα εἰς τὸν πρὸς τοὺς βαρβάρους πόλεμον. Οἱ πρέσβεις ἐδέοντο ταῦτα καθήμενοι ἱκέται εἰς τὸ Ἥραιον 1). Ἀλλ' οἱ Κερκυραῖοι δὲν ἐδέχθησαν τὴν ἱκεσίαν. 2).

Α'. 25. Οἱ Ἐπιδάμνιοι διὰ τοῦτο καὶ κατὰ συμβουλὴν τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου ἐλθόντες εἰς τὴν Κόρινθον παρέδοσαν τὴν ἀποικίαν τοῖς Κορινθίοις καὶ ἐζήτησαν παρ' αὐτῶν βοήθειαν. Οὗτοι ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν, νομίζοντες ὅτι ἡ ἀποικία οὐχ ἧττον ἀνῆκεν εἰς αὐτοὺς ἢ εἰς τοὺς Κερκυραίους, συνάμα δὲ καὶ ἐκ μίσους κατὰ τῶν Κερκυραίων, οἵτινες ἐν τῇ συναισθήσει τῆς δυνάμεώς των καὶ τοῦ πλούτου των ἀλαζωνικῶς καὶ περιφρονητικῶς παρημέλουν τὰ πρὸς τὴν μητρόπολιν νόμιμα καθήκοντά των.

Α'. 26. Κατὰ ταῦτα οἱ Κορίνθιοι ἀσμένως ἔπεμψαν εἰς τὴν Ἐπίδαμνον ἐπικουρικὴν φρουρὰν καὶ νέους οἰκήτορας. Ο δὲ Κερκυραῖοι, ἅμα ἔμαθον τὴν ἐκεῖσε ἄφιξιν τούτων καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἀποικίας των τοῖς Κορινθίοις, πλεύσαντες εὐθὺς μετὰ στόλου διέταξαν τοὺς Ἐπιδαμνίους ἀπειλητικῶς 3) νὰ δεχθῶσι τοὺς φυγάδας (διότι ἦλθον εἰς τὴν Κέρκυραν οἱ τῶν Ἐπιδαμνίων φυγάδες καὶ ἐπεκαλοῦντο τὴν ἀρωγὴν τῶν Κερκυραίων ὅπως ἐπανέλθωσι, προτείνοντες τὴν συγγένειάν των καὶ ἐπιδεικνύοντες τοὺς ἐκεῖ τάφους τῶν προγόνων των) καὶ νὰ ἀποπέμψωσι τοὺς φρουροὺς καὶ ἀποίκους, οὓς οἱ Κορίνθιοι ἔπεμψαν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἐπιδάμνιοι δὲν ὑπήκουσαν οἱ Κερκυραῖοι ἤρξαντο πολιορκοῦντες τὴν πόλιν των.

Συνεπῶς οἱ Κορίνθιοι παρεσκεύαζον στρατιὰν καὶ προσεκάλουν τοὺς συμμάχους των. Ματαιωθεισῶν τῶν διαπραγματεύσεων τῶν εἰς Κόρινθον ἐλθόντων κερκυραίων πρέσβεων συνήφθη-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ναυμαχία μεταξὺ Ἀκτίου καὶ τῆς μεσημβρινῆς ἄκρας τῆς Κερκύρας, καθ' ἣν οἱ Κερκυραῖοι «ἐνίκησαν παρὰ πολύ». Αὐθημερὸν παρεδόθη ἡ Ἐπίδαμνος τοῖς πολιορκηταῖς (κεφ. 27—29). Μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν οἱ Κερκυραῖοι ἔστησαν τρόπαιον ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς νήσου Λευκίμμης 5) καὶ ἀπέκτειναν οὓς συνέλαβον αἰχμαλώτους, ἐξαιρέσει τῶν Κορινθίων, οὓς ἐκράτησαν δεσμίους. Ὕστερον δὲ οἱ Κερκυραῖοι, κύριοι γενόμενοι τῆς κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη θαλάσσης, ἐξεδικοῦντο τοὺς συμμάχους τῶν Κορινθίων, οὗ ἕνεκα οὗτοι ἠναγκάσθησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ θέρους ν' ἀποστείλωσι πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν καταπιεζομένων στρατιὰν καὶ ναῦς εἰς τὸ Ἄκτιον καὶ τὸ Χειμέριον τῆς Θεσπρωτίδος. Ἀντεστρατοπεδεύθησαν δὲ καὶ οἱ Κερκυραῖοι ἐπὶ τῆς Λευκίμμης διά τε ναυτικῆς καὶ πεζικῆς δυνάμεως· οὐδέτεροι ὅμως ἐπετέθησαν κατ' ἀλλήλων· τὸν δὲ χειμῶνα ἀπέπλευσαν ἑκάτεροι οἴκαδε. (κεφ. 30).

Τὰ δύο μετὰ τὴν ναυμαχίαν ἑπόμενα ἔτη οἱ Κορίνθιοι παρεσκευάζοντο πάλιν μετὰ μεγάλου ζήλου, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασε τοὺς Κερκυραίους νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων. Ὅπως ματαιώσωσι τὴν συμμαχίαν ταύτην οἱ Κορίνθιοι πέμπουσι πρεσβείαν εἰς Ἀθήνας. (κεφ. 31).

Τὰς ἀγορεύσεις τῶν Κερκυραίων καὶ Κορινθίων πρέσβεων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀθηναίων (κεφ. 32—43) δυνάμεθα νὰ παρίδωμεν. Οἱ Ἀθηναῖοι συνῆψαν ἐπιμαχίαν πρὸς τοὺς Κερκυραίους, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς δέκα ναῦς βοηθοὺς, παραγγείλαντες τοῖς ναυάρχοις, πρὸς τοὺς Κορινθίους νὰ μὴ ναυμαχήσωσιν, ἐὰν οὗτοι δὲν πλεύσωσι κατὰ τῆς Κερκύρας καὶ μέλλωσι νὰ κάμωσιν ἀπόβασιν ἐπ' αὐτῆς ἢ ἐπί τινος χωρίου ἀνήκοντος τοῖς Κερκυραίοις (κεφ. 44—45). Οἱ δὲ Κορίνθιοι, ἀποπερατωθεισῶν τῶν παρασκευῶν αὐτῶν, ἔπλεον κατὰ τῆς Κερκύρας μετὰ 150 νηῶν καὶ ἠγκυροβόλησαν πρὸ τοῦ Χειμερίου τῆς Θεσπρωτίας καὶ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ξηρᾶς ἔστησαν στρατόπεδον (κεφ. 46). Ὅτε οἱ Κερκυραῖοι ἔμαθον τὴν προσέγγισιν τοῦ ἐχθροῦ, ἐστρατοπεδεύθησαν μετὰ 110 νηῶν ἐν μιᾷ

τῶν νήσων, αἵτινες καλοῦνται Σύβοτα, ὅπου προσῆλθον καὶ αἱ δέκα ἀττικαὶ νῆες· ὁ δὲ πεζὸς στρατὸς αὐτῶν ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Λευκίμμη. Ἀλλὰ καὶ οἱ Κορίνθιοι εἶχον πολλοὺς βαρβάρους βοηθοῦντας ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ἠπείρου (κεφ. 47).

Ἀπολεύσαντες διὰ νυκτὸς οἱ Κορίνθιοι ἐκ Χειμερίου πρὸς τὴν Κέρκυραν, ἅμα τῇ πρωΐᾳ εἶδον τὰς κερκυραϊκὰς νῆας πλεούσας κατ' αὐτῶν. Ἀμφότεροι οἱ στόλοι ἀντιπαρετάχθησαν (κεφ. 48). Ἕπεται ἡ περιγραφὴ τῆς ναυμαχίας παρὰ τὰ Σύβοτα (κεφ. 49—51), τῆς μεγίστης τῶν πρὸ αὐτῆς Ἑλλήνων πρὸς Ἕλληνας. Οἱ Κερκυραῖοι ἐνίκησαν μὲν τὸν ἐχθρὸν ἐν τῇ δεξιᾷ πτέρυγι, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα, ἐν ᾗ οἱ Κορίνθιοι εἶχον παρατάξῃ τὰς ἀρίστας τῶν νεῶν αὐτῶν, ἡττῶντο καὶ ἐν τέλει ἐτράπησαν ἐντελῶς εἰς φυγήν. Τότε δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες μέχρι τοῦδε εἶχον περιορισθῇ εἰς τὸ νὰ ἐκφοβίζωσι διὰ τῶν κινήσεών των τοὺς ἐναντίους, συνεπλάκησαν πρὸς τοὺς Κορινθίους. Ἀφοῦ δὲ οἱ Κορίνθιοι συνήγαγον καὶ μετέφερον εἰς τὰ Σύβοτα τὰ ναυάγια καὶ τοὺς νεκρούς των, ἐπέπλευσαν ἐκ νέου κατὰ τῶν Κερκυραίων· ἀλλ' αἴφνης ἔκρουσαν πρύμναν, ἰδόντες ὅτι προσῆλθον βοηθοὶ τῶν Κερκυραίων περὶ τὸ ἑσπέρας εἴκοσι νῆες ἀνέπαφοι.

Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἐπέπλευσαν αἱ τριάκοντα ἀττικαὶ νῆες καὶ ὅσαι κερκυραϊκαὶ ἦσαν πλώϊμοι πρὸς τὸν ἐν Συβότοις λιμένα, ἐν ᾧ οἱ Κορίνθιοι ἦσαν ἠγκυροβολημένοι, διὰ νὰ ἴδωσιν ἐὰν αὐτοὶ θὰ ναυμαχήσωσι. Καὶ ἀντιπαρετάχθησαν μὲν οἱ Κορίνθιοι ἀλλὰ δὲν ἐπετέθησαν· ἀφοῦ δὲ ἐβεβαιώθησαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων ὅτι δὲν θὰ προσβάλωσιν αὐτοὺς ἐὰν ἀπέλθωσιν οἴκαδε, παρεσκευάσθησαν εἰς ἀπόπλουν καὶ ἔστησαν τρόπαιον ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῶν Συβότων ἠπείρου· καὶ οἱ Κερκυραῖοι δὲ ὁμοίως ἔστησαν τρόπαιον ἐπ' αὐτῆς τῆς νήσου Σύβοτα· διότι ἀμφότεροι ἀντεποιοῦντο τῆς νίκης (κεφ. 52—54). Ἀποπλέοντες δὲ οἱ Κορίνθιοι οἴκαδε κατέλαβον δι' ἀπάτης τὸ Ἀνακτόριον, ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, τὸ ὁποῖον ἦτο κοινὸν αὐτῶν καὶ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τῶν Κερκυραίων. Οἴκαδε δὲ ἐλθόντες ἀπέδοσαν μὲν ἐπὶ χρήμασιν ὀκτακοσίους αἰχμαλώτους τῶν Κερκυραίων, διακοσίους δὲ πεντήκοντα, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἐκ τῶν προὐχόντων τῆς πόλεως, δεσμεύσαντες ἐφύλασσον αὐτοὺς καὶ περιεποιοῦντο, ὅπως δι' αὐτῶν, ἐπιστρεψάντων οἴκαδε, κατορθώσωσι νὰ κερδίσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν Κέρκυραν (κεφ. 55).

Ἐνταῦθα διακόπτει ὁ ἱστορικὸς τὰς εἰδήσεις του περὶ τῶν κερκυραϊκῶν πραγμάτων, ὅπως συνεχίσῃ αὐτὰς ἐν τῷ Γ'. βιβλίῳ κεφ. 70. Ἐν τοῖς μεταξὺ χωρίοις τῆς συγγραφῆς του μόνον παρεκβατικῶς ἀναφέρει τὴν νῆσον ἢ τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Ἐκ τοῦ Β'. 7 μανθάνομεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Θηβαίων εἰς Πλάταιαν, ὅπως βεβαιωθῶσι περὶ τῶν συμμάχων των, ἔπεμψαν πρέσβεις καὶ εἰς Κέρκυραν. Εἶτα ἐν κεφ. 9 ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν συμμάχων τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἀθηναίων, οἱ Κερκυραῖοι τάσσονται μετὰ τῶν δευτέρων, παρέχοντες νῆας. Καὶ ἐν κεφ. 25 ἀναφαίνονται 50 νῆες τῶν Κερκυραίων ἡνωμέναι μετὰ τῶν 100 ἀθηναϊκῶν, αἵτινες ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει τοῦ πολέμου ἐλεηλάτουν τὰς ἀκτὰς τῆς Πελοποννήσου. Κατόπιν γίνεται μνεία τῆς Κερκύρας μόλις ἐν βιβ. Γ'. 69 κεφ. κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος τοῦ πολέμου. Ἐνταῦθα ἱστορεῖ ὁ Θουκυδίδης ὅτι αἱ τεσσαράκοντα νῆες τῶν Πελοποννησίων ὑπὸ τὸν Ἀλκίδαν, αἵτινες ἔμελλον νὰ βοηθήσωσι τὴν Λέσβον, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς πτώσεως τῆς Μυτιλήνης ἐπέστρεψαν, εὗρον ἐν Κυλλήνῃ 13 λευκαδίας καὶ ἀμπρακιώτιδας τριήρεις καὶ τὸν Βρασίδαν, ὅστις ἤδη εἶχεν ἔλθῃ ὡς σύμβουλος τοῦ Ἀλκίδου· καὶ εἶτα ἐξακολουθεῖ λέγων «ἐβούλοντο γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὡς τῆς Λέσβου ἡμαρτήκεσαν, πλέον τὸ ναυτικὸν ποιήσαντες ἐς τὴν Κέρκυραν πλεῦσαι στασιάζουσαν». Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὡς προστίθησιν ὁ Ἱστορικὸς, παρῆσαν ἐν Ναυπάκτῳ μὲ δώδεκα μόνον νῆας. Ἤθελον λοιπὸν νὰ ἐπιταχύνωσι πρὶν ἢ ἔλθῃ ἐξ Ἀθηνῶν μείζων ἐπικουρικὸς στόλος, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Βρασίδας καὶ ὁ Ἀλκίδας παρεσκευάζοντο.

Μετὰ ταῦτα, ἐν κεφ. 70—81, ἕπεται ἡ αἰτία τῆς ἐν Κερκύρᾳ ἐκραγείσης στάσεως καὶ ἡ περιγραφὴ αὐτῆς.

Οἱ Κερκυραῖοι, ὡς ἀφηγεῖται ὁ Θουκυδίδης, ἐστασίαζον ἀφότου ἐπανῆλθον οἱ αἰχμάλωτοι οἱ ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἐπίδαμνον ναυμαχιῶν, ὑπὸ τῶν Κορινθίων ἐλευθερωθέντες, λόγῳ μὲν διότι οἱ ἐν Κορίνθῳ πρόξενοί των ἠγγυήθησαν 800 τάλαντα ὑπὲρ αὐτῶν, πράγματι ὅμως διότι εἶχον πείσῃ αὐτοὺς οἱ Κορίνθιοι νὰ προσελκύσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν Κέρκυραν. Οὗτοι λοιπὸν ἐπεχείρησαν τοῦτο, ἀποτεινόμενοι πρὸς ἕνα ἕκαστον τῶν πολιτῶν ὅπως κατορθώσωσι ν' ἀποστήσωσι τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων. Καὶ ὅτε ἀφίκοντο μία ἀττικὴ ναῦς καὶ μία κορινθιακὴ, ἀμφότεραι φέρουσαι πρέσβεις, οἵτινες ἦλθον ἀμέσως εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς Κερκυραίους, ἀπεφάσισαν μὲν οἱ τελευταῖοι οὗτοι νὰ μείνωσι σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ὑπάρχουσαν συνθήκην, ἀλλ' ἤθελον νὰ ἦναι καὶ φίλοι τῶν Πελοποννησίων, ὡς πρότερον (10). Καὶ τὸν Πειθίαν (11) ὅστις ἦν ἐθελοντὴς Πρόξενος τῶν Ἀθηναίων καὶ προΐστατο τοῦ Δήμου (12) κατηγόρησαν ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου οἱ ἐκ Κορίνθου ἐπανακάμψαντες ἄνδρες, ὡς θέλοντα νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Κέρκυραν εἰς τοὺς Ἀθηναίους (13). Ἀθωωθεὶς οὗτος ἀντικατηγόρησε πέντε ἐξ αὐτῶν, τοὺς πλουσιωτέρους, ὡς κόψαντας πασσάλους τινὰς τῶν ἀμπελώνων ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἄλσους τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ἀλκίνου (14)· ἡ δὲ ποινὴ διὰ πάντα κοπτόμενον πάσσαλον ἦτο εἷς στατὴρ (15). Ὅτε λοιπὸν οὗτοι κατεδικάσθησαν καὶ διὰ τὸ βάρος τῆς ποινῆς κατέφυγον ἱκέται εἰς τοὺς ναοὺς, ὅπως ἐπιτύχωσι προθεσμίας τινὸς πρὸς ἀπότισιν, (16) ἔπεισε τοὺς Κερκυραίους ὁ Πειθίας, ὅστις ἔτυχεν ὢν καὶ βουλευτὴς, νὰ ἐφαρμόσωσι τὸν νόμον. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἔβλεπον ὅτι ὁ νόμος ἀπέκλειεν εἰς αὐτοὺς πᾶσαν προθεσμίαν πληρωμῆς καὶ συγχρόνως ἐπείσθησαν ὅτι, ἐνόσῳ ὁ Πειθίας ἦτο βουλευτὴς, ἔμελλε νὰ πείσῃ τὸν δῆμον νὰ συνάψῃ συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, συνώμοσαν μετὰ τῶν ὁμοφρόνων των, εἰσώρμησαν αἰφνιδίως ὡπλισμένοι διὰ ἐγχειριδίων εἰς τὴν βουλὴν καὶ ἐφόνευσαν τὸν Πει-

ΓΑΚΩΒΑΤΕΙΟΝ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

θίαν καὶ ἄλλους βουλευτὰς καὶ ἰδιώτας περὶ τοὺς ἑξήκοντα· ὁ λίγοι δέ τινες τῆς μερίδος τοῦ Πειθίου κατέφυγον εἰς τὴν ἀττικὴν τριήρη, τὴν ἔτι ἐκεῖ ὑπάρχουσαν. (κεφ. 70). Μεθ' ὃ συγκαλέσαντες τὸν δῆμον, εἶπον ὅτι ἡ πρᾶξίς των ἦτο τὸ ἄριστον μέσον ὅπως ἀποφύγωσι τὴν ὑποδούλωσιν τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὅτι ὤφειλον εἰς τὸ ἑξῆς οἱ Κερκυραῖοι νὰ μένωσιν οὐδέτεροι, νὰ μὴ δέχωνται δὲ οὐδένα ἐκ τῶν δύο μερίδων, εἰμὴ μόνον ὅτα καταπλέωσι μὲ μίαν νῆα, τοὺς δ' ἐρχομένους μετὰ μείζονος δυνάμεως νὰ θεωρῶσιν ἐχθρούς. Τοὺς ὅρους τούτους ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ παραδεχθῶσι. Πέμπουσι δὲ εὐθὺς καὶ πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως ἐκθέσωσι τὰ πράγματα ὅπως συνέφερεν αὐτοῖς, καὶ πείσωσι τοὺς ἐκεῖ καταφυγόντας Κερκυραίους νὰ μὴ πράξωσί τι ἀσύμφορον αὐτοῖς (κεφ. 71). Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, συλλαβόντες τοὺς πρέσβεις ὡς νεωτερίζοντας, καὶ τοὺς πεισθέντας εἰς αὐτοὺς, τοὺς περιώρισαν ἐν Αἰγίνῃ (17).

Ἐν τούτοις οἱ Κερκυραῖοι οἱ ἔχοντες εἰς χεῖράς των πᾶσαν ἐξουσίαν, μετὰ τὴν ἄφιξιν μιᾶς τριήρεως κορινθιακῆς καὶ πρέσβεων Λακεδαιμονίων, ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ δήμου καὶ μαχόμενοι ἐνίκησαν. Ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτὸς, ὁ μὲν δῆμος καταφεύγει εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ ὑψηλότερα μέρη τῆς πόλεως· ἐκεῖ συνεπυκνώθησαν καὶ καταλαμβάνουσι τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα· οἱ δὲ ἐναντίοι κατέλαβον τὴν ἀγοράν, ὅπου οἱ πλεῖστοι αὐτῶν κατῴκουν, καὶ τὸν λιμένα τὸν πλησίον αὐτῆς καὶ ἀπέναντι τῆς Ἠπείρου κείμενον (19) (κεφ. 72).

Τῇ ἑπομένῃ ἐγένοντο ἀκροβολισμοί τινες καὶ ἀμφότερα τὰ μέρη ἔπεμψαν εἰς τὰ περίχωρα προσκαλοῦντες τοὺς δούλους καὶ ὑποσχόμενοι αὐτοῖς ἐλευθερίαν. Καὶ τὸ μὲν πλεῖστον αὐτῶν συνεμάχησαν πρὸς τὸν δῆμον, ἐνῷ πρὸς τοὺς ἀντιθέτους ἦλθον ὀκτακόσιοι ἐπίκουροι ἐκ τῆς Ἠπείρου (κεφ. 73). Μετὰ μίαν ἡμέραν ἐγένετο πάλιν μάχη ἐν ᾗ ἐνίκησαν οἱ τοῦ δήμου διότι κατεῖχον ἐπικαίρους θέσεις καὶ διότι ἦσαν περισσότεροι· καὶ αἱ γυναῖκες δὲ αὐταὶ ἐβοήθουν αὐτοὺς τολμηρῶς ῥίπτουσαι ἀπὸ τῶν οἰκιῶν κεράμους καὶ παρὰ φύσιν ὑπομένουσαι τὸν θόρυβον. Οἱ

ὀλιγαρχικοὶ, περὶ τὴν νύκτα τραπέντες εἰς φυγὴν καὶ φοβηθέντες μὴ ὁ δῆμος γίνῃ κύριος τοῦ ναυστάθμου καὶ ἐφορμήσας τοὺς καταστρέψῃ (20), πυρπολοῦσι τὰς οἰκίας, ἀδιακρίτως ἰδίας καὶ ξένας, τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν πέριξ συνοικιῶν, ὅπως ματαιώσωσι πᾶσαν ἔφοδον εἰς τὸν ναύσταθμον· ὥστε καὶ ἐμπορεύματα πολλὰ ἀπετεφρώθησαν καὶ ἡ πόλις πᾶσα ἐκινδύνευσε νὰ καταστραφῇ, ἐὰν ἤθελεν ἐγερθῇ ἄνεμος ἐπίφορος (21). Μετὰ τὸ τέλος τῆς μάχης ἑκάτεροι ἡσύχαζον καὶ παρεφύλαττον ἀλλήλους τὴν νύκτα. Ἡ κορινθία ναῦς, νικήσαντος τοῦ δήμου, ἀπῆρεν ἡσύχως καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπικούρων λαθραίως ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ἤπειρον (κεφ. 74). Τὴν ἑπομένην ἡμέραν προσῆλθε βοηθὸς Νικόστρατος ὁ Διϊτρέφους, στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων μετὰ 12 νηῶν καὶ 500 ὁπλιτῶν Μεσσηνίων, καὶ ἀπεπειράθη νὰ συμβιβάσῃ τοὺς διαμαχομένους καὶ ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ συμφωνήσωσιν ὥστε ἐξ ἑκατέρας μὲν μερίδος νὰ καταδικασθῶσι δέκα ἄνδρες, οἱ πρωταίτιοι (οἵτινες ὅμως εἶχον ἤδη ἐξασφαλισθῇ ἀποκρυφθέντες), οἱ δὲ λοιποὶ νὰ ἐξακολουθήσωσι μένοντες ἐν Κερκύρᾳ, ἀφοῦ κάμωσι πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ταῦτα πράξας ἔμελλε ν' ἀποπλεύσῃ, οἱ δὲ προῦχοντες ἐκ τῶν δημοκρατικῶν πείθουσιν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλίπῃ μὲν εἰς αὐτοὺς πέντε ναῦς ἐκ τῶν ἑαυτοῦ, ὅπως ἐλαττωθῇ ἡ προθυμία τῶν ἐναντίων πρὸς ἐχθροπραξίας, λάβῃ δὲ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς ἀντικατάστασιν πέντε κερκυραϊκὰς νῆας. Οὕτως ἐκεῖνοι ἤρχισαν νὰ στρατολογῶσι διὰ τὰς ναῦς τοὺς ἐχθρούς των· οἵτινες φοβηθέντες μὴ ἀπαχθῶσιν εἰς Ἀθήνας κατέφυγον ἱκέται εἰς τὸ ἱερὸν τῶν Διοσκούρων (23). Ὁ Νικόστρατος προέτρεπεν αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσιν ἐκεῖθεν, ὑποσχόμενος αὐτοῖς ἀσφάλειαν (24). Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐπείθοντο, ὁ δῆμος ἀνέλαβε τὰ ὅπλα (26), ἀφήρπασε δὲ καὶ τὰ ὅπλα ἐκείνων ἀπὸ τῶν οἰκιῶν των (26), καὶ ἤθελε φονεύσῃ τινὰς αὐτῶν, εἰ μὴ ἐκώλυε τοῦτο ὁ Νικόστρατος (27). Βλέποντες δὲ οἱ ἄλλοι τὰ γενόμενα καταφεύγουσιν εἰς τὸ Ἡραιον (28) ἱκέται, οὐχὶ ἐλάσσονες τῶν τετρακοσίων (29). Ὁ δὲ δῆμος φοβηθεὶς μὴ νεωτερίσωσί τι,

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΙΣΟΥΚΙΟΥ

ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ φύγωσιν ἐκεῖθεν καὶ μετακομισθῶσιν εἰς τὴν πρὸ τοῦ Ἡραίου νῆσον (30), ὅπου ἀπέστελλον εἰς αὐτοὺς τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα (κεφ. 75).

Τὰ ἱστορούμενα ἐν κεφ. 76—78 συντόμως ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Τῇ τετάρτῃ ἢ πέμπτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν μεταβίβασιν τῶν ὀλιγαρχικῶν εἰς τὴν νῆσον ἐπεφάνη ὁ πελοποννησιακὸς στόλος ἐκ 35 νηῶν ὑπὸ τὸν Ἀλκίδαν, ἠγκυροβόλησεν ἐν Συβότοις καὶ τῇ ἑπομένῃ πρωΐᾳ διηυθύνθη πρὸς τὴν Κέρκυραν (κεφ. 76). Οἱ Κερκυραῖοι φοβηθέντες καὶ τὸν ἔσω καὶ τὸν ἔξω ἐχθρὸν σὺν πολλῷ θορύβῳ ἐπλήρωσαν 60 ναῦς καὶ ἐξέπεμψαν αὐτὰς πρὸς τοὺς ἐναντίους, τῶν Ἀθηναίων παραινούντων νὰ ἀφήσωσι πρῶτον αὐτοὺς νὰ ἐκπλεύσωσι καὶ ὕστερον νὰ ἀκολουθήσωσι καὶ ἐκεῖνοι μετὰ πασῶν τῶν νηῶν των. Ἐκ τῶν κερκυραϊκῶν νεῶν, αἵτινες μεμονωμέναι ἑκάστη ἐπλησίαζον τοὺς Πελοποννησίους, δύο μὲν εὐθὺς ηὐτομόλησαν πρὸς τὸν ἐχθρὸν, ἐπὶ ἄλλων δὲ οἱ ἐπιπλέοντες ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους, καὶ οὐδεμία τάξις ἐπεκράτει (κεφ. 77). Οὕτως οἱ Κερκυραῖοι δεινῶς ἔπασχον ἐν τῇ συμπλοκῇ, καὶ μόνον διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τῶν τεχνικῶν ἐλιγμῶν τῶν Ἀθηναίων ἐσώθησαν ἀπὸ παντελοῦς καταστροφῆς καὶ ἠδυνήθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἡ ναυμαχία αὕτη ἐτελείωσε μὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου (κεφ. 78).

Οἱ Κερκυραῖοι φοβούμενοι μὴ οἱ νικηταὶ ἐχθροὶ ἐπιπλεύσωσι κατὰ τῆς πόλεως καὶ ἀναλάβωσι τοὺς ἐκ τῆς νήσου ὀλιγαρχικοὺς ἢ καὶ πράξωσιν ἄλλο τι νεώτερον (31), μετέφερον πάλιν τοὺς ἄνδρας ἐκ τῆς νήσου εἰς τὸ Ἥραιον καὶ ἐφύλαττον τὴν πόλιν. Οἱ δὲ Πελοπαννήσιοι δὲν ἐτόλμησαν, καίτοι νικηταὶ, νὰ πλεύσωσι κατὰ τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐστράφησαν, μετὰ δεκατριῶν νηῶν, ἃς ἐκυρίευσαν παρὰ τῶν κερκυραίων, πρὸς τὴν ἤπειρον, ὁπόθεν εἶχον ἔλθῃ. Οὐδὲ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἔπλευσαν κατὰ τῆς πόλεως, καί τοι ἐν αὐτῇ ἐπεκράτει πολλὴ ταραχὴ καὶ φόβος καὶ ὁ Βρασίδας, ὡς ἐλέγετο, παρεκίνει ματαίως τὸν Ἀλκίδαν· ἀλλ' ἀποβάντες ἐπὶ τὴν Λευκίμμην ἐπόρθουν τοὺς ἀγροὺς (κεφ. 79). Ὁ δὲ δῆμος τῶν Κερκυραίων, φοβούμενος μὴ ἐπιπλεύσω-

σιν αἱ ἐχθρικαὶ νῆες, συνεβιβάσθησαν πρὸς τοὺς ἱκέτας καὶ τοὺς ἄλλους (32) ὅπως σωθῇ ἡ πόλις, καὶ ἔπεισαν τινὰς αὐτῶν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰς ναῦς, ἃς, καίτοι κακῶς ἐχούσας, ὥπλισαν. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι μέχρι τῆς μεσημβρίας λεηλατήσαντες τὴν γῆν, ἀπέπλευσαν.

Κατὰ δὲ τὴν νύκτα ἀνηγγέλθησαν αὐτοῖς 60 ἀττικαὶ νῆες ἐρχόμεναι ἐκεῖσε ἀπὸ Λευκάδος (33), ἃς οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς στάσεως καὶ τοῦ μέλλοντος ἐπίπλου τοῦ Ἀλκίδου (34), ἀπέστειλαν ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Εὐρυμέδοντα (κεφ. 80)· Διὰ τοῦτο οἱ μὲν Πελοποννήσιοι τὴν αὐτὴν νύκτα ἔσπευσαν νὰ ἀπομακρυνθῶσι, παραπλέοντες δὲ τὴν παραλίαν καὶ ὑπερβάντες τὸν ἰσθμὸν τῆς Λευκάδος, ὅπως μὴ ὀφθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἀπῆλθον οἴκαδε (35). Ὅτε οἱ Κερκυραῖοι ἐνόησαν τὴν φυγὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴν προσέγγισιν τῶν ἀττικῶν νηῶν ἔφερον εἰς τὴν πόλιν τοὺς πρότερον ἐκτὸς αὐτῆς μένοντας Μεσσηνίους (36), διέταξαν τὰς πληρωθείσας ναῦς νὰ περιπλέωσι περὶ τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα (77) καὶ ἐφόνευσαν, ἐνόσῳ αὐταὶ περιέπλεον (38), ὅσους συνελάμβανον ἐκ τῶν ἐχθρῶν (39)· καὶ ἀποβιβάσαντες ἐκ τῶν νεῶν εἰς τὴν γῆν ὅσους εἶχον πείσῃ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτὰς τοὺς ἐφόνευσαν ἐπίσης· ἐλθόντες κατόπιν εἰς τὸ Ἥραιον ἔπεισαν περὶ τοὺς 50 ἐκ τῶν ἱκετῶν νὰ ἐξέλθωσιν, ὑποσχόμενοι νὰ τοὺς κρίνωσιν· ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἀπέκτειναν. Οἱ πλείονες ὅμως τῶν ἱκετῶν, οἵτινες δὲν παρεπείσθησαν, ἰδόντες τὰ γενόμενα, προὐτίμησαν νὰ φονεύσωσιν ἀλλήλους ἐν τῷ ἱερῷ (40), καί τινες ἀπηγχονίσθησαν ἐκ τῶν δένδρων, ἄλλοι δὲ ηὐτοκτόνησαν ὅπως ἠδύναντο. Ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας, καθ' ἃς παρέμενεν ἐκεῖ μετὰ τῶν νεῶν ὁ Εὐρυμέδων, οἱ Κερκυραῖοι ἐφόνευον τοὺς συμπολίτας των ὅσους ἐνόμιζον ἐχθρούς των, κατηγοροῦντες αὐτοὺς ὅτι ἤθελον δῆθεν νὰ καταλύσωσι τὴν δημοκρατίαν (42)· ἀληθῶς ὅμως ἔπεσον καὶ πολλὰ θύματα προσωπικῆς ἔχθρας καὶ ἄλλοι δανείσαντες χρήματα ἐφονεύθησαν παρὰ τῶν ὀφειλετῶν. Πᾶσα εἰκὼν θανάτου παρουσιάσθη ἐκεῖ καὶ πᾶν ὅτι δύναται νὰ συμβῇ εἰς ὁμοίας περιστάσεις ἔλαβε χώραν, καὶ ἔτι

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

περισσότερον. Διότι καὶ «πατὴρ παῖδα ἀπέκτεινε καὶ ἀπὸ τῶν «ἱερῶν τινες ἀπεσπῶντο καὶ ἐν αὐτοῖς ἀπεκτείνοντο· τινὲς δὲ «εὗρον τὸν θάνατον περιοικοδομηθέντες ἐν τῷ ναῷ «τοῦ Διονύσου» (κεφ. 81) !

Μετὰ γενικήν τινα ἐπιθεώρησιν ἐν κεφ. 82—83 τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεσιν, ὁ Θουκυδίδης ἐξακολουθεῖ ἐν κεφ. 85 (διότι τὸ κεφ. 84 εἶναι, ὡς γνωστὸν, νόθον), συνεχίζων τὰς ἐν κεφ. 81 ὠμότητας, ὡς ἑξῆς: «Οἱ μὲν λοιπὸν ἐν τῇ πόλει Κερκυραῖοι τοιαύτην πρώτην μανίαν ἐπέδειξαν ἐν τῷ ἐμφυλίῳ αὐτῶν πολέμῳ, καὶ ὁ Εὐρυμέδων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέπλευσαν μετὰ τῶν νηῶν· ὕστερον δὲ οἱ φυγάδες Κερκυραῖοι,(διότι διεσώθησαν ἐξ αὐτῶν περίπου πεντακόσιοι) καταλαβόντες τὰ ἐν τῇ ἀπέναντι ἠπείρῳ τείχη, ἦσα κύριοι τῶν μερῶν ἐκείνων (44), καὶ ἐκεῖθεν ὁρμώμενοι ἐλεηλάτουν καὶ ἔβλαπτον τοὺς ἐν τῇ νήσῳ, καὶ λιμὸς ἰσχυρὸς ἔγινεν ἐν τῇ πόλει (45). Ἔπεμψαν δὲ πρέσβεις καὶ εἰς τὴν Λακεδαίμονα καὶ εἰς Κόρινθον ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἐπανόδου· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπετύγχανον τούτου, προετοιμάσαντες πλοῖα καὶ ἐπικούρους διέβησαν εἰς τὴν νῆσον,πάντες περίπου ἑξακόσιοι· καὶ ἀφοῦ ἔκαυσαν τὰ πλοῖα, ὅπως οὐδεμία ἄλλη ἐλπὶς πλὴν τῆς νίκης ἀπομείνῃ αὐτοῖς (46), ἀναβάντες εἰς τὸ ὄρος τὴν Ἰστώνην, τεῖχος ἐκεῖ οἰκοδομήσαντες, ἔβλαπτον δεινῶς τοὺς ἐν τῇ πόλει καὶ ἦσαν κύριοι τῆς περιχώρου (47) (κεφ. 85).

Ἐνταῦθα ἐγκαταλείπει ὁ Θουκυδίδης τὴν Κέρκυραν καὶ ἐπαναλαμβάνει τὰς περὶ τῆς νήσου εἰδήσεις του ἐν τῷ Δ΄. βιβλίῳ. Καὶ πρῶτον μανθάνομεν ἐκ τοῦ κεφ. 2, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι (τὸ θέρος τοῦ 425 ἔτους) διέταξαν τὸν στρατηγὸν Εὐρυμέδοντα καὶ τὸν Σοφοκλῆν, οἵτινες ἔμελλον νὰ πλεύσωσιν εἰς Σικελίαν μετὰ 40 νηῶν, νὰ βοηθήσωσι, παραπλέοντες τὴν Κέρκυραν, καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει,οἵτινες ἐληστεύοντο ἀκόμη ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ὄρει φυγάδων,καὶ ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι εἶχον ἤδη προαποστείλῃ εἰς Κέρκυραν 60 νῆας, ὅπως βοηθήσωσι τοὺς ἐν τῷ ὄρει (48) σὺν τῇ ἐλπίδι ὅτι ἕνεκα τοῦ ἐπικρατοῦντος μεγάλου λιμοῦ θὰ γίνωσιν

εὐκόλως κύριοι τῶν πραγμάτων. Μαθόντες οἱ ἀττικοὶ στρατηγοὶ κατὰ τὸν περίπλουν τῆς Λακωνικῆς ὅτι ὁ πελοποννησιακὸς στόλος ἀφίκετο ἤδη εἰς Κέρκυραν, εἶχον μείζονα λόγον νὰ ἐπιταχύνωσι τὸν ἐκεῖσε πλοῦν, ἀλλ' ἐκωλύθησαν κατ' ἀρχὰς παρὰ τὴν Πύλον ὑπὸ τρικυμίας καὶ ἠναγκάσθησαν ἔπειτα, μόλις φθάσαντες εἰς Ζάκυνθον, νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Πύλον, ὅπως βοηθήσωσι τὸν ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀποκλεισθέντα Δημοσθένην. Εὐτυχῶς διὰ τὸν Κερκυραϊκὸν δῆμον τὰ ἐν Πύλῳ συμβάντα ἐπήνεγκον τὸν ἐκεῖσε πλοῦν τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου (κεφ. 3, 1. 5, 2. 8, 2—4. 13, 2).

Μόλις δὲ τρεῖς μῆνας (παρ. Δ΄. 39, 1) μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Σπαρτιατῶν ἐν Σφακτηρίᾳ ἠδυνήθησαν ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐρυμέδων νὰ ἐκτελέσωσι τὰς περὶ Κερκυραίων παραγγελίας τῶν Ἀθηναίων. Τοῦτο ἐκτίθεται ἐν κεφ. 46 ὡς ἑξῆς. Καθ' ὃν χρόνον ταῦτα ἐγένοντο, ὁ Εὐρυμέδων καὶ ὁ Σοφοκλῆς, ἀναχωρήσαντες ἐκ τῆς Πύλου πρὸς τὴν Σικελίαν καὶ προσορμισθέντες εἰς τὴν Κέρκυραν, ἐστράτευσαν μετὰ τῶν ἐκ τῆς πόλεως κατὰ τῶν ἐν ὄρει τῆς Ἰστώνης (50) Κερκυραίων, οἵτινες μετὰ τὴν στάσιν ἐγκαθιδρυθέντες ἐκεῖ ἦσαν κύριοι τῶν περιχώρων καὶ ἐλεηλάτουν τὴν γῆν. Προσβαλόντες δὲ αὐτοὺς, τὸ μὲν τείχισμα ἐκυρίευσαν, οἱ δὲ ἄνδρες καταφυγόντες ἀθρόοι εἰς ὑψηλόν τι μέρος(51)συνεβιβάσθησαν,ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ παραδώσωσι μὲν τοὺς ξένους ἐπικούρους, περὶ αὐτῶν δὲ, ἀφοῦ παραδώσωσι τὰ ὅπλα, νὰ ἀποφασίσῃ ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων.Καὶ οἱ μὲν στρατηγοὶ μετεβίβασαν αὐτοὺς πρὸς φυλακὴν εἰς τὴν νῆσον Πτυχίαν(52), ἕως οὗ πεμφθῶσιν εἰς Ἀθήνας, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι ἐάν τις δραπετεύσῃ νὰ θεωρηθῶσιν αἱ σπονδαὶ παρ' ἁπάντων παραβιασθεῖσαι.

Οἱ δὲ προϊστάμενοι τοῦ δήμου τῶν Κερκυραίων, φοβούμενοι μὴ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν τοὺς φονεύσωσιν, ἐμηχανεύθησαν τοιοῦτόν τι· πέμψαντες κρυφίως τινὰς φίλους των πρὸς τοὺς ἐν τῇ νήσῳ πείθουσιν αὐτοὺς ὅτι τὸ ἄριστον ὅπερ θὰ ἠδύναντο νὰ πράξωσιν εἶναι νὰ δραπετεύσωσιν ὅσον τάχιστα (53),καὶ ὅτι αὐτοὶ θέλουσι τοὺς ἑτοιμάσει πρὸς τοῦτο πλοιάριον (54)· διότι ἄλλως οἱ στρα-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

τηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἀφεύκτως θὰ παραδώσωσιν αὐτοὺς εἰς τὸν Δῆμον τῶν Κερκυραίων (κεφ. 46). Ἐκείνων κατὰ ταῦτα δραπετευσάντων, ἀλλὰ καὶ ἀμέσως συλληφθέντων (55), αἱ συνθῆκαι ἐθεωρήθησαν ὡς παραβιασθεῖσαι καὶ οἱ φυγάδες πάντες παρεδόθησαν εἰς τοὺς Κερκυραίους. Συνετέλεσε δὲ εἰς τὸ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ μηχάνημα καὶ οἱ δράσται αὐτοῦ νὰ μὴ ἀποκαλυφθῶσι τὸ ὅτι καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθαναίων προφανῶς δὲν ἐπεθύμουν, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἔμελλον νὰ πλεύσωσιν εἰς Σικελίαν, νὰ ἀφήσωσιν εἰς ἄλλους τὴν τιμὴν ταύτην, νὰ μεταφέρωσι δῆλα δὴ εἰς Ἀθήνας τοὺς ἄνδρας (56). Παραλαβόντες δὲ αὐτοὺς οἱ Κερκυραῖοι ἔκλεισαν εἰς οἴκημα μέγα καὶ ὕστερον ἐξάγοντες αὐτοὺς ἀνὰ εἴκοσι δεδεμένους πρὸς ἀλλήλους ὡδήγουν ἀνὰ μέσον δύο στοίχων ὁπλιτῶν, οἵτινες παρατεταγμένοι ἑκατέρωθεν ἔτυπτον καὶ κέντων αὐτοὺς, ὁσάκις διέκρινον μεταξὺ αὐτῶν ἕνα προσωπικὸν ἐχθρόν των. Ἄλλοι δὲ μαστιγοφόροι ἐμαστίγουν αὐτοὺς ὅπως πορεύωνται ταχύτερον (57) (κεφ. 47). Ἑξήκοντα περίπου ἄνδρας ἐξήγαγον τοιουτοτρόπως καὶ τοὺς ἐφόνευσαν, χωρὶς οἱ ἐν τῷ οἰκήματοι ἀπομένοντες νὰ νοήσωσί τι, διότι ἐνόμιζον ὅτι τοὺς μετέφερον ἁπλῶς εἰς ἄλλο μέρος. Ἀλλ' ὅτε ἐνόησαν ἥτις ἐφανέρωσεν αὐτοῖς τὰ συμβαίνοντα (58), τότε ἐπεκαλοῦντο τοὺς Ἀθηναίους ὅπως αὐτοὶ μᾶλλον τοὺς φονεύσωσιν, ἐκ τοῦ οἰκοδομήματος δὲ δὲν ἤθελον νὰ ἐξέλθωσι καὶ ἠπείλουν νὰ φονεύσωσι πάντα ἀποπειρώμενον νὰ εἰσέλθῃ. Οἱ δὲ Κερκυραῖοι ἀπέσχον μὲν τοῦ νὰ εἰσέλθωσι διὰ τῆς θύρας, ἀναβάντες δὲ ἐπὶ τὴν στέγην τοῦ οἰκήματος καὶ ποιήσαντες ῥῆγμα εἰς τὴν ὀροφὴν, προσέβαλλον αὐτοὺς διὰ βελῶν καὶ κεράμων· ἐκεῖνοι δὲ προεφυλάσσοντο ὅπως ἠδύναντο, καὶ οἱ περισσότεροι ἀπέκτειναν ἑαυτοὺς, διατρυπῶντες διὰ τῶν ριπτομένων βελῶν τοὺς λάρυγγάς των καὶ ἀπαγχονιζόμενοι διὰ τῶν σχοινίων τῶν κλινῶν, ἃς ἔτυχε νὰ ἔχωσι καὶ διὰ λωρίδων ἐκ τῶν ἐνδυμάτων των (59). Καὶ οὕτω διὰ παντὸς τρόπου πάντες ἐθανατώθησαν κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν τῷ παθήματι νύκτα, τινὲς μὲν αὐτοκτονοῦντες, τινὲς δὲ τοξευόμενοι ἄνωθεν. Καὶ ἅμα ἐξημέρωσεν, οἱ Κερκυραῖοι ἐπισωρεύσαντες σταυροειδῶς τὰ

πτώματά των ἐπὶ ἁμαξῶν τὰ ἐξέφερον ἔξω τῆς πόλεως· τὰς δὲ γυναῖκας, ὅσας ἠχμαλώτισαν ἐπὶ τοῦ τειχίσματος, ἐξηνδραπόδισαν (60). Τοιουτοτρόπως οἱ ἐπὶ τοῦ ὄρους Κερκυραῖοι κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ δήμου, καὶ ἡ στάσις, ἥτις τόσον πολὺ διήρκεσε, κατέπαυσε, καθόσον ἀφορᾷ τὰ γενόμενα ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ (61). Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ἀποπλεύσαντες εἰς Σικελίαν, ὅπου καὶ ἀρχῆθεν διηυθύνοντο, ἐξηκολούθησαν ἐκεῖ μετὰ τῶν συμμάχων των τὸν πόλεμον (κεφ. 48).

Γ.

Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν μετὰ τὰς ἀνωτέρω εἰδήσεις τοῦ Θουκυδίδου εἰς τὸ εἰδικὸν τοπογραφικὸν ζήτημα, ἀνάγκη νὰ προτάξωμεν γενικάς τινας παρατηρήσεις περί τε τῶν ὀρέων καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Κερκύρας καὶ περὶ τῆς θέσεως τῆς νῦν πόλεως.

Διακριτικαὶ τῆς νήσου καὶ τῶν μερῶν αὐτῆς εἶναι δύο μεγάλαι σειραὶ ὀρέων, ὧν ἡ μία εἰς τὸ βόρειον τμῆμα αὐτῆς κειμένη, ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς ΒΑ πλευρᾶς πρὸς τὴν ΝΔ, ἐνῷ ἡ ἑτέρα, συνεχομένη νοτιοδυτικῶς μὲ τὴν πρώτην, παρακολουθεῖ πρὸς τὸ ΝΑ μέρος εἰς ἱκανὴν ἔκτασιν τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς νήσου, εἶτα δὲ περὶ τὸ μέσον σχεδὸν τῆς Κερκύρας ἐγκαρσίως καὶ κατὰ πλάτος αὐτῆς ἐκτεινομένη, φθάνει μέχρι τῆς ἀνατολικῆς παραλίας. Τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς πρώτης ὀρεινῆς σειρᾶς κεῖται ἐν τῷ ΝΑ ἡμίσει αὐτῆς, ἐν τῷ ὄρει τοῦ Παντοκράτορος, ἔχοντι ὕψος 914 μέτρων (κατὰ τὸν Πάρτς ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 9). Τὸ ὄνομά του προέρχεται ἀπὸ τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, κειμένης ἐπὶ τῆς ΝΑ κορυφῆς, ἀποδίδεται δὲ εἴς τε τὴν κορυφὴν καὶ εἰς ὅλον τὸ ὄρος. Ὁ Παντοκράτορας ἀπολήγει δυτικῶς εἰς ἀποτόμους βράχους μέχρι τῆς θαλάσσης. Ἡ μορφὴ αὐτοῦ, θεωρουμένη ἀπὸ τῆς σημερινῆς πόλεως, ἀποτελεῖ λίαν χαρακτηριστικὴν γραμμὴν ὁριζόντειον, εἰς ἀμφότερα τὰ ἄκρα τῆς ὁποίας προέχει κωνικὴ κορυφή. Ἡ δὲ ΝΑ σειρὰ δὲν ἔχει ὄρη πολὺ ὑψηλὰ, ἀλλὰ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ποικίλα καὶ λίαν χαρακτηριστικὰ κατὰ τὰ σχήματα. Τὸ ὕψιστον αὐτῶν σημεῖον ἀπαντᾷ μετὰ τὴν δυσμικὴν ἀκτὴν ἐν τῷ τῶν Ἁγίων Δέκα, ὅπερ κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλάτους τῆς ὅλης νήσου, καὶ οὗ συνέχεια εἶναι τὸ ταπεινότερον ὄρος Σταυρός, διῆκον μέχρι τῆς ἀνατολικῆς παραλίας.

Διὰ τῶν δύο τούτων σειρῶν ὀρέων διαιρεῖται φυσικῶς ἡ Κέρκυρα εἰς τρία τμήματα, τὸ βόρειον ὀρεινόν, τὸ μεσαῖον καὶ τὸ πρὸς μεσημβρίαν τμῆμα τῆς νήσου τὸ ἐκεῖθεν τῶν ὀρέων, τῶν ἐκτεινομένων ἀπὸ τῶν δυσμικῶν μέχρι τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν. Καὶ πράγματι ὁ λαὸς διακρίνει τὰ τρία ταῦτα μέρη, ὀνομάζων αὐτὰ στὸ Ὄρος (62) (κατ' ἐξοχὴν) (62) Μέση καὶ τ' Ἀλεύκι (63). Ἀλλὰ εἰς ταῦτα προστίθεται καὶ τέταρτον, δῆλα δὴ τὰ Γύρου, δι' οὗ ὀνόματος δηλοῦται τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα τῆς νήσου, ἐκεῖθεν τῆς ὀρεινῆς σειρᾶς τῆς ἐκτεινομένης βορειοανατολικῶς καὶ νοτιοδυτικῶς. Διότι ἐνῷ ἡ σειρὰ αὕτη ἐκτείνει τὴν ὀγκώδη ἀνατολικὴν πλευράν της μέχρι τῆς παραλίας, ἀφίνει, βαθμηδὸν στενουμένη, πρὸς τὰ ΒΔ ἱκανὸν χῶρον εἰς σχηματισμὸν λεκανοπεδίου, οὗ ἡ περιφέρεια προδήλως ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο (64). Τὸ μέρος τοῦτο καὶ ἡ Μέση εἶναι τὰ καρποφορώτερα καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰ μᾶλλον κατῳκημένα τῆς νήσου τμήματα.

Ἡ ἐπιμήκης καὶ δραπανοειδὴς νῆσος πλησιάζει πρὸς τὰ ΝΑ τόσον πολὺ πρὸς τὴν ἀπέναντι Ἤπειρον, ὥστε στενὸς μιᾶς ὥρας πορθμὸς χωρίζει αὐτάς, καὶ ἐπειδὴ καὶ ἡ νοτιανατολικὴ ἄκρα τῆς νήσου πάλιν πλησιάζει πρὸς τὴν Ἤπειρον, ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἀπέναντι ἀκτῶν θάλασσα λαμβάνει σχῆμα κυκλοτερές. ἀντιθέτως πρὸς τὸν κεκλεισμένον τοῦτον κόλπον ἡ ἀνοικτὴ πρὸς Δ θάλασσα τῆς Κερκύρας καλεῖται ὑπὸ τῶν κατοίκων ἀγριοπέλαγο ἢ ἀγριοθάλασσα.

Ἡ πρὸς τὴν Ἤπειρον ἐστραμμένη ἀκτὴ τῆς νήσου δεικνύει περὶ τὸ μέσον περίπου τῆς ὅλης αὐτῆς γραμμῆς προεξοχὴν ἀξιοπαρατήρητον διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν σχημάτων αὐτῆς. Ἡ ἀκτὴ διαιρεῖται διὰ ἡμικυκλίου κόλπου, τοῦ λιμένος τῶν Καστρά-

δων, εἰς δύο χερσοννήσους, μίαν βορεινὴν καὶ μίαν μεσημβρινήν. Ἡ τελευταία, ἣν μετὰ τοῦ Πάρτς ὀνομάζομεν χερσόννησον τῆς Ἀναλήψεως ἀπὸ τῆς ἐπὶ μιᾶς κορυφῆς αὐτῆς ὁμωνύμου Ἐκκλησίας, εἶναι στενὴ κατ' εὐθείαν πρὸς Μ ἐστραμμένη λοφώδης γλῶσσα γῆς, ἥτις πρὸς Α μὲν ἀπολήγει ἀποτόμως εἰς τὴν θάλασσαν, ἐνῷ πρὸς Δ ἠρέμα κατέρχεται πρὸς τὴν λίμνην τοῦ Χαλικιόπουλου, λαβούσης τὸ ὄνομα ἀπὸ παλαιοῦ τινος κυρίου αὐτῆς, ἥτις τόσον βαθέως εἰσδύει πρὸς Μ εἰς τὴν ξηράν, ὥστε μεταξὺ τῆς βορείας αὐτῆς ἀκτῆς καὶ τοῦ λιμένος τῶν Καστράδων ἀπομένει στενός τις ἰσθμός, ὁ μόνος δεσμὸς ὁ συνδέων τὴν Ἀνάληψιν πρὸς τὴν λοιπὴν νῆσον. Πρὸ τῆς στενῆς εἰσόδου τῆς λίμνης ἐκείνης ὑψοῦται ἐν τῇ θαλάσσῃ σκόπελος, ὁ λεγόμενος Ποντικονῆσι, ἐφ' οὗ ὑπάρχει μικρὸν, ἀσυνήθως γραφικώτατον, μεταξὺ εὐθυτενῶν κυπαρίσσων προβάλλον, μονήδριον ἀνδρῷον τὸ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος. Ὀλιγώτερον πρὸς Β καὶ πλησιέστερον πρὸς τὸ στόμιον τῆς λίμνης ὑπάρχει ἕτερος ἔτι μικρότερος καὶ ταπεινότερος σκόπελος μετὰ μονηδρίου γυναικείου ἐπ' αὐτοῦ, τῆς Παναγίας Βλαχέρνας, συνδεόμενος μετὰ τῶν προποδῶν τοῦ λόφου τῆς Ἀναλήψεως διὰ δυσβάτου λιθίνης προκυμαίας. Ἡ ἑτέρα πρὸς βορρᾶν χερσόννησος τῆς ἀνατολικῆς προεξοχῆς ἔχει πλατυτέραν βάσιν καὶ στρέφει βαθμηδὸν ἐλαττουμένη τὴν κορυφήν της πρὸς τὰ ΝΑ, προεκτείνει ὅμως συνάμα ἐντὸς τοῦ κόλπου πρὸς Α στενὴν γλῶσσαν μὲ δύο βραχώδεις κορυφάς, ἀποτόμως ληγούσας καὶ συνδεδεμένας παρὰ τὴν βάσιν. Ἡ χερσόννησος αὕτη εἶναι ἡ τοποθεσία τῆς σημερινῆς πόλεως, ἥτις εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω ρηθείσας κορυφάς, μακρόθεν εὐδιακρίτους εἰς τὸν ναυτίλον, ὀφείλει τὸ ὄνομα Κορφοί, τὸ ὁποῖον ἔπειτα ἀπεδόθη εἰς τὴν ὅλην νῆσον (65).

Ἡ πρὸς Α προέχουσα γλῶσσα μετὰ τῶν δύο κορυφῶν εἶναι ὀχυρωμένη ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν ἤδη χρόνων καὶ καλεῖται «παλαιὸν φρούριον» κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ νέον, τὸ κείμενον πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον ἤρχισαν μὲν κατασκευάζοντες οἱ Ἐνετοὶ, ἐπεξέτειναν δὲ καὶ ἀπεπεράτωσαν οἱ Ἄγγλοι.

ΙΑΚΩΒΑΤΤΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Ἡ πόλις εἶναι ἐστραμμένη ἀνατολικῶς πρὸς τὸ παλαιὸν φρούριον ἀφ' οὗ χωρίζεται δι' εὐρείας πλατείας, τῆς Σπιανάδας, ἐφ ἧς γίνεται ὁ περίπατος τῶν πολιτῶν. Πρὸς τὰ Μ αὐτῆς ἐκτείνεται παρὰ τὴν ἀκτὴν μέχρι τοῦ λόφου τῆς Ἀναλήψεως τὸ προάστειον Γαρίτσας ἢ Καστράδες (66), ἐνῷ πρὸς Β κεῖται τὸ ἕτερον προάστειον Μαντοῦκι. Πρὸς τὰ ΒΑ τῆς πόλεως κεῖται τὸ νησίδιον Βίδο (67), ἐφ' οὗ οἱ Ἄγγλοι εἶχον ἀνεγείρῃ ὀχυρώτατον φρούριον, ὃ κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των κατηδάφισαν ὡς ἐπίσης τὸ νέον φρούριον. Μεταξὺ τοῦ νησιδίου τούτου καὶ τῆς πόλεως εἶναι ὁ ἀσφαλὴς ὅρμος τῆς Κερκύρας. Ἀμέσως ἔπειτα σχηματίζεται κολπίσκος τις μεταξὺ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς νοτίου χερσοννήσου καὶ τοῦ πλαισίου τοῦ βράχου τῆς ἀκροπόλεως. Εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Βίδου πρὸς τὰ ΒΔ κεῖται ἐν τῇ θαλάσσῃ ἕτερον νησίδιον, ἐκτάσεως ἥττονος τοῦ ἡμίσεως ἐκείνου, τὸ Λαζαρέτο (Lazzaretto), ἐφ' οὗ ὑπάρχει τὸ λοιμοκαθαρτήριον.

Δ'.

Ἡ παλαιὰ πόλις, εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς ὁποίας ἤδη μεταβαίνομεν, δὲν κατεῖχε τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς, ἀλλ' ἔκειτο εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπ' αὐτῆς ἐπὶ τῆς πρὸς Δ χερσοννήσου τῆς Ἀναλήψεως, πρὸς ἣν ἔτι καὶ νῦν συνδέεται τὸ ὄνομα Παλαιόπολις. Τῷ ὄντι εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ χερσόννησος αὕτη ἦτο ποτὲ νῆσος. Διότι ὁ στενὸς καὶ ταπεινότατος ἰσθμὸς, δι' οὗ μόνου συνδέεται μετὰ τῆς λοιπῆς νήσου, ἐσχηματίσθη, κατὰ τὰ φαινόμενα, βαθμηδὸν διὰ προσχώσεως (68). Ἀλλ' ἡ συνένωσις αὕτη μετὰ τῆς ὅλης νήσου ἐγένετο ἐν ἐποχῇ ἱστορικῶς ἀρχαιοτέρᾳ, ἴσως καὶ πρὸ αὐτῆς τῆς ἀποικίσεως τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Κορινθίων κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ὀγδόου αἰῶνος. Διότι ἡ νῦν γλῶσσα γῆς δηλοῦται οὐ μόνον ἐκ τῶν εἰδήσεως τοῦ Θουκυδίδου ὡς ὑπάρχουσα κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐκεῖ που ἀνευρεθέντων τάφων κα

ἐπιγραφῶν (69) ὡς ἤδη καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην ἑκατονταετηρίδα ὑφισταμένη, καίτοι τότε ἴσως ὁ ἰσθμὸς ἦτο κατά τι στενότερος. Ἀξιοπαρατήρητος εἶναι ἡ μεγάλη ὁμοιότης ἡ ὑφισταμένη ὡς πρὸς τὰς τοπικὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν πόλεων, Κερκύρας καὶ Συρακουσῶν· ἐνταῦθα, ὡς ἐκεῖ, στενὴ χερσόννησος προεξέχουσα εἰς ἱκανὸν διάστημα πρὸς Δ, ἤδη μέν ποτε νῆσος καὶ ἔπειτα συνδεθεῖσα διὰ στενοῦ δεσμοῦ μετὰ τῆς ὅλης νήσου, μὲ ἕνα κόλπον ἑκατέρωθεν, καταλληλότατον πρὸς λιμένα· μὲ τὴν μόνην διαφορὰν ὅτι ἐν Συρακούσαις ὁ σύνδεσμος τῆς Ὀρτυγίας μετὰ τῆς περαιτέρω χώρας ἐγένετο διὰ τεχνητοῦ προχώματος (70) ἐνῷ ἐν Κερκύρᾳ φαίνεται ὅτι αὐτὴ ἡ φύσις παρήγαγε τὸ ἔργον. Ἀρχαία παράδοσις, διασωθεῖσα παρὰ τῷ Στράβωνι, στ'. σελ. 269, συνδέει τὴν ἵδρυσιν τῶν δύο τούτων ἀποικιῶν τῶν Κορινθίων, λέγουσα ὅτι Ἀρχίας, ὁ οἰκιστὴς τῶν Συρακουσῶν, κατὰ τὸν πρὸς Σικελίαν πλοῦν ἀφῆκεν ἐν Σχερίᾳ, τῇ μετὰ ταῦτα Κερκύρᾳ τὸν Ἡρακλείδην Χερσικράτην μετὰ μέρους τινὸς τῶν μεθ' ἑαυτοῦ ἀνδρῶν, ὅπως κατοικήσωσιν ἐν τῇ νήσῳ. Ὁ σταθμίζων τὴν ὀφθαλμοφανῶς ὁμοιότητα τῆς θέσεως τῶν δύο πόλεων καὶ περαιτέρω συλλογιζόμενος ὅτι ἡ σικελικὴ ἀποικία τότε ἠδύνατο νὰ ἔχῃ διὰ τοὺς Κορινθίους τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ἀξίαν ὅτε ἡ ἀμοιβαία συγκοινωνία ἤθελεν εὕρῃ ἐν Κερκύρᾳ ἀσφαλὲς ὑποστήριγμα (71), θὰ θελήσῃ νὰ προτιμήσῃ τὴν παράδοσιν ταύτην παρὰ τὴν ἄλλην, καθ' ἣν ὁ Χερσικράτης, μόνος καὶ μόλις τὸν τρίτον αἰῶνα μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν Συρακουσῶν, ἤγαγεν ἄνδρας πρὸς ἀποικίαν εἰς Κέρκυραν (72).

Οἱ δύο παρὰ τοῦ Θουκυδίδου ἀναφερόμενοι λιμένες τῆς Κερκύρας ὡρίσθησαν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ. Ὁ ἱστορικὸς λέγει ὅτι ὁ εἷς κεῖται ἀπέναντι τῆς Ἠπείρου· τὸν ἕτερον καλεῖ Ὑλλαϊκὸν λιμένα (ἴδ. ἀν. σελ. 12). Κατὰ ταῦτα ὁ πρῶτος εἶναι ὁ σήμερον τῶν Καστράδων λιμὴν πρὸς τὰ ΒΑ τῆς χερσοννήσου Ἀναλήψεως, ὁ δὲ δεύτερος εἶναι ἡ πρὸς Δ τανῦν Λίμνη Χαλικιόπουλου. Τὸ ὄνομα Ὑλλαϊκὸς ἀπεδόθη ἀναμφισβητήτως

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ἀπὸ τῆς δωρικῆς φυλῆς τῶν Ὑλλέων, καὶ δύναταί τις μετὰ τοῦ Δούγκερ (Ges. d. Alterth. V. 5 σελ. 404) νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἐκ τῆς φυλῆς ταύτης ἦσάν τινες ἐκ τῶν κορινθίων ἀποίκων, ὡς τοιοῦτοι Ὑλλεῖς ἀπαντῶσι καὶ ἔν τινι κερκυραϊκῇ ἐπιγραφῇ (73). Παρ' Ἀπολλωνίῳ, Ἀργοναυτ. Δ'. 1125 καλεῖται ὁ λιμὴν Ὑλλικός. Κατὰ δὲ τὸν Εὐστάθιον, εἰς Διονυσ. Περιηγ. 492 (Georg. Gr. min. II, p. 310 M.) εἷς τῶν δύο λιμένων τῆς Κερκύρας ὠνομάζετο τοῦ Ἀλκινόου, (74), καὶ τὰ Σχόλια ἐνταῦθα, ἀκριβέστερόν πως τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Εὐσταθίου, διακρίνουσι ρητῶς τὸν λιμένα τοῦ Ἀλκινόου ἀπὸ τοῦ Ὑλλαϊκοῦ (75). Ὁ πρῶτος λοιπὸν εἶναι ὁ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ ἀνώνυμος λιμὴν πρὸς τὰ ΝΑ τῆς χερσονήσου. Ὁ ὑπερήφανος ἰσχυρισμὸς τῶν Κερκυραίων, ὅτι ἦσαν οἱ διάδοχοι καὶ κληρονόμοι τῶν ὁμηρικῶν Φαιάκων (76), ὅστις ὑπῆρξεν ἀφορμὴ νὰ ἀπονείμωσι τῷ βασιλεῖ αὐτῶν τιμὴν ἥρως καὶ ἀφιερώσωσιν αὐτῷ ἱερὸν ἄλσος (σλ. 11) ἤγαγεν αὐτοὺς καὶ εἰς τοῦτο, νὰ ἀποδώσωσι δῆλα δὴ εἰς τὸν ἕτερον τῶν λιμένων των τὸ ὄνομα ἐκείνου. Ἄγεταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἐφαντάσθησαν τὰ ἀνάκτορα τοῦ πάλαι ἄνακτος κείμενα ἐπὶ τῶν δύο ἐκείνων ὑψηλῶν καὶ τολμηρῶς ἐπὶ τῆς θαλάσσης προεξεχουσῶν κορυφῶν, τῶν πλησιέστατα τῇ ἑαυτῶν πόλει κειμένων, οἵτινες, ὡς πολλάκις παρετηρήθη, παρίστανται καὶ ἐνώπιον τοῦ ποιητοῦ τῆς Αἰνειάδος, ὅτε ποιεῖ τὰς αἰθερίας ἄκρας τῶν Φαιάκων ἀποκρυπτομένας μακρὰν ἀπὸ τῶν βλεμμάτων τοῦ εἰς Ἰταλίαν πλέοντος ἥρωός του (77)· καὶ ἐντεῦθεν νοεῖται σχεδὸν ἀφ' ἑαυτοῦ ὅτι αὐτοὶ ἐχαρακτήρισαν ὡς λιμένα τοῦ Ἀλκινόου τὸν κόλπον ἐκεῖνον, οὗ τὰ κύματα διαβρέχουσι τοὺς πρόποδας τῆς διπλῆς ἐκείνης κορυφῆς.

Ὁ Σκύλαξ ἐν Περίπλ. 29 (Geog. Gr. m. p.34 M) ἀναφέρει τρεῖς λιμένας παρὰ τὴν πόλιν, ὧν ὁ εἷς εἶναι κλειστός (78). Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ὑπὸ τὸν τρίτον λιμένα ἐνόησε τὸν κόλπον παρὰ τὴν βορείαν παραλίαν τοῦ βράχου τῆς ἀκροπόλεως, ὅστις ἱκανῶς πλησίον τῆς θέσεως τῆς παλαιᾶς πόλεως κεῖται ὥστε νὰ δύ-

νηται νὰ ὀνομάζηται λιμὴν κατὰ τὴν πόλιν. Τὴν αὐτὴν γνώμην εἶχεν ἤδη καὶ ὁ Μαρτῖνος Λὴκ, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς τοῦ Bloomfield ἐκδόσεως τοῦ Θουκυδίδου ἐν ἔτει 1842 τόμ. I, σελ. 502. (παράβαλ. καὶ τὸ τοῦ Λὴκ Σχέδιον τῆς πόλεως, ἔνθ. ἀν. σ. 392) καίτοι αὐτὸς στηρίζει ἐπ' αὐτοῦ ἀπαράδεκτόν τινα ὑπόθεσιν. Τοὐναντίον οἱ πλεῖστοι παραδέχονται τὸν μέγαν, ὑπὸ τοῦ νησιδίου Βίδου προστατευόμενον λιμένα τῆς σημερινῆς πόλεως, ὅστις ἀπέχει πολὺ τῆς θέσεως τῆς παλαιᾶς πόλεως καὶ ὅστις δυσκόλως θὰ ἠδύνατο νὰ ἦναι λιμὴν κατὰ τὴν ἀρχαίαν σημασίαν. Ὑπὸ τὸν κλειστὸν ὅμως λιμένα βεβαίως οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ νοηθῇ εἰμὴ ὁ Ὑλλαϊκός, οὗ ἡ στενὴ εἴσοδος ἠδύνατο καὶ δι' ἁλύσεως νὰ κλεισθῇ.

Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ λιμὴν οὗτος, ὅστις πλὴν τούτου προφυλάσσεται καὶ παρὰ τῶν δύο πρὸ τῆς εἰσόδου βράχων (ἔνθ. ἀν. σ. 21), κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦτο ὁ κύριος καὶ μόνος πολεμικὸς λιμὴν τῆς Κερκύρας. Ἀλλ' ἤδη τὸν Ε'. αἰῶνα π. Χ. ὑπελείπετο κατὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλκινόου, ὡς ἐξάγεται ἐκ πολλῶν χωρίων τοῦ Θουκυδίδου. Ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερόμενος ναύσταθμος ἦτο ἐν τῷ δευτέρῳ τούτῳ. Διότι οἱ ὀλιγαρχικοί, οἵτινες κατέλαβον τὴν ἀγορὰν καὶ τὸν ἐγγύτατα αὐτῇ κείμενον λιμένα τοῦ Ἀλκινόου καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁρμώμενοι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Δήμου, ἐπεχείρησαν ἡττηθέντες τὸ μᾶλλον ἀπελπιστικὸν διάβημα, νὰ ἀποτεφρώσωσι πάντας τὰς περὶ τὴν ἀγορὰν οἰκίας, ἵνα οὕτω ματαιώσωσι τὴν ἐπιδρομὴν τῶν νικητῶν εἰς τὸ νεώριον, ἣν ἐφοβοῦντο (79). Κατὰ τὸ ἕτερον στάδιον τοῦ ἐμφυλίου πολέμου μετὰ τὴν ἄδοξον ναυμαχίαν τῶν Κερκυραίων κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Ἀλκίδου αἱ 30 νῆες, αἵτινες ἠδύναντο ἀκόμη νὰ ἀντιπαραταχθῶσιν, ἐὰν ἀμέσως ἠπειλεῖτο ἡ πόλις, ἐξωπλίσθησαν ἐν τῷ λιμένι τοῦ Ἀλκινόου, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ δημοκρατικοί, ἅμα ἔμαθον τὸν αἰφνίδιον ἀπόπλουν τῶν Πελοποννησίων καὶ τὴν προσέγγισιν τοῦ στόλου τοῦ Εὐρυμέδοντος, διέταξαν τὰς νῆας ταύτας, ἐφ' ὧν ἦσαν καὶ ἄνδρες ἐκ τῆς ὀλιγαρχικῆς μερίδος, νὰ πλεύσωσι περὶ

ΤΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα, ἵνα κατὰ τὸν περίπλουν αὐτῶν δυνηθῶσιν ἀσφαλέστερον νὰ ἐκτελέσωσι τὴν σκοπουμένην σφαγὴν ἐν τῇ πόλει. Ὁ πλοῦς οὗτος διήρκεσεν ἐπί τινας ὥρας, διότι βεβαίως ὅπως φθάσωσιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς λιμένος εἰς τὸν ἕτερον ἔπρεπε νὰ περιπλεύσωσιν ὅλην τὴν παραλίαν τῆς χερσονήσου· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θουκυδίδης ἐνταῦθα καταλλήλως μετεχειρίσθη τὰς λέξεις περιπλεῦσαι καὶ περικομίζεσθαι (Γ'. 81, 2).

Ὅθεν κατὰ τὰ εἰρημένη εἶναι θετικὸν ὅτι ὁ λιμὴν τοῦ Ἀλκινόου δὲν ἦτο μόνον ἐμπορικὸς ἀλλὰ καὶ πολεμικὸς, ἀκριβῶς ὅπως ἐν Ἀττικῇ ὁ μέγας λιμὴν τοῦ Πειραιῶς περιελάμβανε τό τε ἐμπόριον (=ἐμπορικὸν λιμένα) καὶ τὸν Κάνθαρον τὸ ναυπηγεῖον. Ἦτο ἱκανῶς εὐρύχωρος ὥστε ν' ἐπαρκῇ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς σκοπούς. Ἐκ λόγων, οἵτινες θὰ ἑρμηνευθῶσι κατωτέρω, θεωρῶ λίαν πιθανὸν, βέβαιον μάλιστα, ὅτι ὁ πολεμικὸς λιμὴν κατεῖχε τὸ μεσημβρινὸν, ὁ δὲ ἐμπορικὸς τὸ μεγαλήτερον πρὸς βορρᾶν μέρος τοῦ κόλπου τῆς Γαρίτσης. Ὁ ἐκεῖθεν τῆς ἀκροπόλεως κόλπος, ὁ τρίτος λιμὴν κατὰ τὴν πόλιν τοῦ Σκύλακος, ἐχρησίμευεν ἐπίσης εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ ἐὰν αὐτὸς συνεκοινώνει ἀμέσως πρὸς τὸν λιμένα τοῦ Ἀλκινόου διὰ μιᾶς διώρυγος, ζήτημα τὸ ὁποῖον ἐλπίζω νὰ λύσω βραδύτερον καταφατικῶς, ἠδύνατο νὰ θεωρῆται καὶ ὡς ἁπλῆ συνέχεια ἐκείνου. Οὕτως ἁπλούστατα ἐξηγεῖται πῶς εἶναι δυνατὸν τινὲς μὲν νὰ ἀναφέρωσι τρεῖς, τινὲς δὲ δύο μόνον λιμένας τῶν Κερκυραίων. Ἀλλὰ τοιουτοτρόπως τὸ Ἐμπόριον (ὁ ἐμπορικὸς λιμὴν) τοῦ Ἀλκινόου ἔχει μείζονα ἔκτασιν ἀνάλογον πρὸς τὴν ζωηρὰν ναυτικὴν ἐν Κερκύρᾳ συγκοινωνίαν (80).

Εἶναι δύσκολον νὰ ἀνεύρῃ τις τοὺς λόγους, δι' οὓς ὁ λιμὴν τοῦ Ἀλκινόου ἐνωρὶς ἤδη ὑπερετιμήθη ὑπὲρ τὸν Ὑλλαϊκόν. Ὁ Ὑλλαϊκὸς ἐξησφάλιζεν εἰς τὰς νῆας βέβαιον καταφύγιον, καὶ τοῦτο ἦτο σπουδαῖον προτέρημα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἀπὸ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης, διὰ τὴν στενὴν εἴσοδόν του καὶ διὰ τὰ δύο βραχώδη νησίδια δὲν ἦτο πολὺ κατάλληλος εἰς μεγάλην ναυτικὴν συγκοινωνίαν. Τοὐναντίον ὁ τοῦ Ἀλκινόου λι-

μὴν ἔκειτο ἀμέσως παρὰ τὴν ἀνοικτὴν μεταξὺ Κερκύρας καὶ Ἠπείρου θάλασσαν, καὶ παρεῖχεν ἄνετον εἰς αὐτὸν εἴσπλουν καὶ ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀπὸ νότου. Πλὴν τούτου περιεκυκλοῦτο ὑπὸ παραλίας κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπιπέδου, ἁρμοδίας ὅπως πρὸς τὸ μέρος αὐτῆς ἐπεκταθῇ ἡ πόλις, ἐνῷ ὁ Ὑλλαϊκὸς λιμὴν προσέκρουεν ἐπὶ τῆς καίτοι οὐχὶ πολὺ ἀποκρήμνου, ἱκανῶς ὅμως ἀνωφεροῦς δυτικῆς πλευρᾶς τῶν λόφων τῆς χερσονήσου. Διὰ τοῦτο εὑρίσκομεν τὴν ἀγορὰν πλησιέστατα τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλκινόου, καὶ ἐν αὐτῇ οὐ μόνον τὰς μεγάλας ἀποθήκας, ἀλλὰ καὶ τὰς οἰκίας τῆς ἀριστοκρατίας, ἥτις ἀκριβῶς διὰ τοῦτο χαρακτηρίζεται, κατὰ τὴν ὀρθὴν τοῦ Busolt (Griech. Gesch. 1. σελ. 306) ὡς ἐμπορικὴ καὶ πλούτου ἀριστοκρατία. Ὁ Δῆμος τοὐναντίον κατῴκει πέραν τοῦ διακρινομένου τούτου τμήματος τῆς πόλεως, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῶν λόφων. Ἐκεῖσε ὑπεχώρησε μετὰ τὴν πρώτην ἀτυχῆ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὀλιγαρχικοὺς συμπλοκὴν, ὅπως ἐκεῖθεν ὁρμώμενος καταλάβῃ τὰ ἐν τῷ κύκλῳ αὐτοῦ κείμενα σπουδαιότερα σημεῖα, τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν ἀμέσως ὑπεράνω αὐτοῦ κειμένην, καὶ τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα, τὸν παρ' αὐτῷ εὑρισκόμενον, καὶ ἡ φυσικὴ ἰσχὺς τῆς θέσεώς του ἦτο κυρίως ἐκείνη ἥτις τὴν νέαν ἐπίθεσιν τῶν ἐναντίων ἐματαίωσεν. Ἐὰν δὲ τῆς δευτέρας ταύτης μάχης μετέσχον καὶ αἱ γυναῖκες τοῦ δήμου, καταρρίπτουσαι ἀπὸ τῶν στεγῶν τῶν οἰκιῶν κατὰ τῶν ὑποχωρούντων ὀλιγαρχικῶν χάλαζαν κεράμων, ἕπεται ἐντεῦθεν ὅτι ὁ δῆμος οὐ μόνον κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν εἶχε τοποθετηθῇ εἰς τὸ ὑψηλότερον ἐκεῖνο μέρος τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ διαρκῶς ἐκεῖ κατῴκει (πρβλ. ἀνωτ. σελ. 13).

Ἐπειδὴ ὅ τε πολιτικὸς βίος καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Κερκύρας συνεκεντροῦντο κάτω παρὰ τὸν ἀνατολικὸν λιμένα, ὅπου κατῴκουν οἱ πλουσιώτεροι καὶ διακεκριμένοι πολῖται, οὐδὲν θαυμαστὸν ἂν ἐκεῖ, καίτοι παρουσιάζετο κλειστὸς λιμὴν πρὸς τὸ ἕτερον μέρος τῆς πόλεως, ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τὸ ναυπηγεῖον καὶ ὁ κύριος σταθμὸς τῶν πολεμι-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ

κῶν νηῶν. Ἡ ἐν Κερκύρᾳ ἀποικία τῶν Κορινθίων εἶχε ταχέως τὰ μάλιστα ἀναπτυχθῇ. Ἤδη κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἑβδόμου π. Χ. αἰῶνος ἠδύνατο νὰ ἀντιπαραταχθῇ εἰς μάχην πρὸς τὴν μητρόπολιν αὐτῆς (81), καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ πέμπτου ἐθεωρεῖτο μία τῶν σπουδαιοτέρων ναυτικῶν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος (82). Ἐν τῇ συναισθήσει τῆς δυνάμεώς των ἠδύναντο οἱ Κερκυραῖοι νὰ τολμήσωσι νὰ μεταθέσωσι τὸν ναύσταθμόν των εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἀλκινόου, ἐλάχιστα μὲν προστατευόμενον ἐκ φύσεως κατὰ ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως, κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως παρουσιάζοντα μεγάλα προτερήματα· δύσκολον δὲ εἶναι ν' ἀπατώμεθα παραδεχόμενοι ὅτι τοῦτο συνέβη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεγίστης ἀκμῆς τῆς νήσου, ἤτοι τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Καὶ ἐν Σικελίᾳ ἔλαβε χώραν μετάθεσις τοῦ ναυστάθμου ἀπὸ τοῦ ἑνὸς λιμένος εἰς τὸν ἕτερον (83). Δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι εἰς προτίμησιν τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλκινόου, οὐ μόνον ὡς Ἐμπορίου ἀλλὰ καὶ ὡς σταθμοῦ τοῦ στόλου, συνετέλεσε καὶ ἄλλος λόγος. Ὁ Ὑλλαϊκὸς λιμὴν εἶναι ταῦν ἐντελῶς ἀπεστενωμένος καὶ τόσον ἀβαθής, ὥστε μόλις ἐπίπεδα ἁλιευτικὰ πλοιάρια δύνανται νὰ εἰσπλέωσι· τὸ βάθος του οὐδ' ἐν τῇ ἀρχαιότητι πιθανῶς ἦτο ἄξιον λόγου. καὶ διὰ τοῦτο ὑπεχώρησεν εἰς τὸν ἕτερον τὸν παρὰ τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν λιμένα (84).

Ἡ κυκλοτερὴς ἀγορὰ πρέπει νὰ τεθῇ ὀλίγον ἐσωτέρω τῆς μεσημβρινῆς ἀκτῆς τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλκινόου, ὑπὸ τὰς βορειοδυτικὰς πλευρὰς τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ κεῖται νῦν ἡ μονὴ τῆς Ἁγ. Εὐφημίας. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο (85) ἀνευρέθη ἡ ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ πρώην ἄγγλου ταμίου J. Woodhouse εἰς τὸ βρεττανικὸν μουσεῖον μετενεχθεῖσα ὀρειχαλκίνη πλάξ, ἐφ' ἧς εἶναι γεγλυμμένον ψήφισμα τῆς κερκυραϊκῆς ἁλίας, καθ' ὃ ἀπενέμετο τῷ ἀθηναίῳ Διονυσίῳ, υἱῷ τοῦ Φρυνίχου, καὶ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ ἡ προξενία καὶ τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα ἐπὶ κτήματός τινος (86). Τὸ ψήφισμα τοῦτο, τὸ ἀρχαιότατον τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν ἡμῖν προξενικῶν τῆς Κερκύρας ψηφισμάτων καὶ πιθανὸν ἀνῆκον εἰς τὸν τέταρτον π. Χ. αἰῶνα (87), ἦτο,

ὡς δεικνύουσιν αἱ παρὰ τὰ ἄνω ἄκρα καὶ ἑκατέρωθεν τῆς βάσεως ὀπαί, προσηρμοσμένον ἐπὶ δημοσίου τινὸς οἰκοδημήματος· καὶ ὅτι τοῦτο ἵστατο ἐν τῇ ἀγορᾷ δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τόσῳ δικαίως καὶ βασίμως, ὅσῳ ἡ θέσις ἐν ᾗ ἀνευρέθη συμφωνεῖ πληρέστατα μὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου περὶ τῆς θέσεως τῆς ἀγορᾶς. Ὁμοία προξενικὴ πλὰξ ἐκ Ῥηγίου, περιέχουσα ψήφισμά τι περὶ ρωμαίου τινὸς πραίτορος Γν. Ἀουφιδίου, ἀνευρέθη ἐκεῖ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ (88). Αἱ σημεριναὶ τοπικαὶ σχέσεις δεικνύουσιν ἐνταῦθεν ὅτι ἡ κερκυραϊκὴ ἀγορά, ὁμοία τῇ ἐν Ἀθήναις, ἀπετέλει ὁμαλὴν πεδιάδα.

Ἐὰν δὲ ὁ ἀνωτέρω προσδιορισμὸς τῆς ἀγορᾶς εἶναι ἀκριβής, πρέπει τὸ ναυπηγεῖον τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλκινόου νὰ κατεῖχε τὸ μεσημβρινὸν μέρος αὐτοῦ, διότι οἱ ὀλιγαρχικοὶ ἀπεφάσισαν νὰ πυροπολήσωσι τὰς ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τὰς γειτνιαζούσας αὐτῇ οἰκίας, ὅπως ματαιώσωσιν ἔφοδόν τινα τοῦ Δήμου ἐπὶ τοῦ ὑπ' αὐτῶν κατεχομένου ναυστάθμου· ἐὰν οὗτος ἔκειτο ἐν τῷ βορείῳ ἡμίσει τοῦ εἰρημένου λιμένος, τὸ μέτρον ἐκεῖνο θὰ ἦτο ἄσκοπον (89). Πρὸ τῆς δυτικῆς ἄκρας τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλκινόου ὑπάρχουσι χθαμαλοί τινες σκόπελοι, καὶ ἐντεῦθεν δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι αὕτη ἄλλοτε ἐξετείνετο ἀκόμη περισσότερον ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἐξ οὗ μείζων ἀσφάλεια παρείχετο εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ λιμένος, καὶ ὅτι λωρίς τις γῆς σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῆς τῶν κυμάτων συγκρούσεως ἀπεκόπη. Ἀπὸ τοῦ Ἐμπορίου ἐχωρίζετο ἴσως ὁ ναύσταθμος διὰ πετρώδους τινὸς γλώσσης, ὅπως καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ λιμένι τοῦ Πειραιῶς (90).

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀκρόπολιν εἶναι βέβαιον αὕτη ἔκειτο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς πρὸς δυσμὰς ἐκτεινομένης γλώσσης γῆς, τῆς ἐπικειμένης τῷ Ὑλλαϊκῷ λιμένι. Ἀλλ' ἀκριβῶς νὰ ὁρισθῇ ἡ θέσης της εἶναι πλέον ἀδύνατον. Ὁ λόφος τῆς χερσονήσου ἄρχεται ἀμέσως μετὰ τὴν μεσημβρινὴν ἀκτὴν τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλκινόου διὰ λοφίσκου τινὸς προκειμένου, ἐφ' οὗ νῦν ὑπάρχει ἡ μονὴ τῆς Ἁγ. Εὐφημίας, προχωρεῖ δὲ μέχρι τοῦ λόφου, ὅπου κεῖται ἡ ἐπαυλις τοῦ πρώην ἄγγλου Λόρδου Ἁρμοστοῦ, ταῦν

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

δὲ βασιλικὸν ἀγροκήπιον μετὰ τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ δάσους, καὶ φθάνει εἰς τὸ ἀκρότατον σημεῖον ἐπὶ τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ κεῖται ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀναλήψεως καὶ τὸ ὁμώνυμον μικρὸν προάστειον. Ἡ θέσις, ἐν ᾗ ὑπάρχει ἡ Ἐκκλησία μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν μικρᾶς κώμης, δὲν εἶναι ἀκριβῶς τὸ ὕψιστον σημεῖον τοῦ λόφου, ἀλλὰ τοῦτο εὑρίσκεται μεσημβρινώτερον, ἐπὶ δύο ἄλλων συνηνωμένων πρὸς ἀλλήλας κορυφῶν, ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι νῦν τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγ. Μαρίνης. Κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας τοπικὰς ἐρεύνας μου ἐξήγαγον ὡς πιθανώτατον ὅτι τὰ δύο ταῦτα ὕψιστα σημεῖα τῆς ὅλης ἁλύσεως τῶν λόφων μετὰ τῶν μεταξὺ κρημνῶν δηλοῦσι τὴν θέσιν, ἐφ' ἧς ποτὲ ὑψοῦτο ἡ ἀκρόπολις. Ὁ ναυτικὸς χάρτης τοῦ W. H. Smyth ἀπὸ τοῦ ἔτους 1818 (Corfu Road, London Hydrographic Office of the Admiralty, 1842) ἀναφέρει ὅτι εἰς δύο ἐκεῖ τοποθεσίας ἀνευρέθησαν λείψανα οἰκοδομῶν. Ἐγὼ αὐτὸς εἶδον ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς κλιτύος τοῦ λόφου τεμάχιον τοίχου ἐκ μεγάλου λελαξευμένου λίθου, δὲν δύναμαι ὅμως μετ' ἀκριβείας νὰ εἴπω, ἂν προέρχηται ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἢ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους μετηνέχθη ἐνταῦθα ἀπὸ ἀρχαϊκοῦ ὑλικοῦ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ κρημνοῦ. Πρὸς Μ τὸ ὕψωμα τοῦτο ἀποπερατοῦται πολὺ κρημνωδῶς εἰς φάραγγα, περαιτέρω τῆς ὁποίας ἐκτείνεται ἄλλη ταπεινοτέρα σειρὰ λοφίσκων μέχρι τῶν παρὰ τὴν θάλασσαν τερμάτων. Ἀμέσως ὑπὲρ τὴν ἄκραν τῆς ἐνταῦθα προεξεχούσης γῆς, συνεχόμενον πρὸς τὸν λόφον τὸν πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ παλαιοῦ λιμένος ὑπάρχει τὸ περίφημον Κανόνι, τὸ ὁποῖον πάντες οἱ ξένοι εὐχαρίστως ἐπισκέπτονται ὡς ἔχον ὡραίαν ἄποψιν (91) πρὸς τὸ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀποτόμως προβάλλον νησίδιον Ποντικονῆσι καὶ τὴν θαυμασίως ἀναπτυσσομένην σειρὰν τῶν ἐκεῖθεν παρατεινομένων ὀρέων. Ἁμαξιτὴ ὁδὸς ἄγει πάντοτε ἀπὸ τῆς πόλεως μέχρι τῆς δυτικῆς ταύτης ἄκρας τῆς χερσονήσου ὑπεράνω τοῦ ἀρχαίου λιμένος.

Ε'.

Τὸ ἔδαφος τῆς Παλαιοπόλεως σήμερον εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν κατειλημμένον ὑπὸ ἐλαιώνων καὶ κήπων, οὕτως ὥστε δύσκολος λίαν ἀποβαίνει πᾶσα κατὰ σχέδιον ἀνασκαφὴ πρὸς διαφώτισιν τῆς ἀρχαίας τοπογραφίας. Ἐκεῖ νῦν τὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος εἶναι μικρὰ τόν τε ἀριθμὸν καὶ τὸ περιεχόμενον. Ἡ πλασίασις τῆς νέας πόλεως ἀπέβη ὀλεθρία εἰς τὰ λείψανα τῆς παλαιᾶς, καὶ ἰδίᾳ ἡ ἵδρυσις φρουρίων κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς καὶ ἑνετικοὺς χρόνους πολὺ ἔβλαψαν αὐτά. Ἐν τούτοις μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρόντος αἰῶνος ἠδύνατό τις πάντοτε νὰ ἴδῃ ἱκανὰ θεμέλια οἰκοδομῶν εἰς διαφόρους τοποθεσίας τῆς Παλαιοπόλεως, ὡς δεικνύουσιν ἰδίως αἱ εἰδήσεις τοῦ καθηγητοῦ Ὀριόλη ἐν τῇ Gazzetta Jonia degli Stati Uniti delle Isole Jonie, 1843 καὶ 1846, ὧν ἀποσπάσματα ἐδημοσίευσαν ὁ Μουστοξύδης καὶ ὁ Ῥείμαν. Ἀλλ' αἱ εἰδήσεις αὗται διὰ τὴν ἀνακρίβειάν των ὡς πρὸς τὰς τοποθεσίας καὶ τὴν ἔλλειψιν σχεδιογραφήματός τινος εἶναι κατὰ μέγα μέρος τοπογραφικῶς ἀσήμαντοι. Ἡ καταστροφὴ τῶν ὀλίγων λειψάνων τῆς ἀρχαίας πόλεως ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον· καταρρίπτουσι τὰ πέριξ ὑπάρχοντα ἀρχαῖα ἐρείπια οἰκοδομῶν, ὅπως ἀνακαινίσωσι τὰς ὁδοὺς καὶ τοὺς τοίχους τῶν κήπων!

Ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις σημαντικὰ εἶναι τὰ τὸ πρῶτον κατὰ τὴν παροῦσαν ἑκατονταετηρίδα ἀνασκαφέντα ἀλλὰ διαρκῶς εἰς καταστροφὴν παραδιδόμενα λείψανα δωρικοῦ τινος ἑξαστήλου περιπτέρου, ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων ὡς φαίνεται ἑλληνικῶν χρόνων, εὑρισκόμενα εἰς βάραθρόν τι παρὰ τὸν ἀνατολικὸν κρημνὸν τοῦ λόφου, ὅστις φέρει τὴν ἄνω ῥηθεῖσαν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀναλήψεως, εἰς 100 ποδῶν ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης (92). Τὸ μέρος αὐτὸ λέγεται Καρδάκι καὶ εὐμοιρεῖ πλουσίας πηγῆς ὑδάτων, ἅτινα ἄφθονα ῥέουσι παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ ἱεροῦ καὶ συνάγονται κάτω ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ κρημνοῦ κρήνῃ. Ἀποξηρανθείσης τῆς πηγῆς ταύτης (κατὰ τὸ φθινόπω-

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ρον τοῦ 1822), ἥτις ἐχορήγει ὕδωρ εἰς τὸν ἀγγλικὸν στόλον, προὐκάλεσεν ἀνασκαφὰς τοῦ ἄγγλου μηχανικοῦ, διὰ τῶν ὁποίων προῆλθον εἰς φῶς τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ. Τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ οἰκοδομήματος εἶχεν ἤδη καταπέσῃ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀλλ' ἐνῷ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὑρίσκοντο ἀκόμη εἰς τὴν θέσιν των πᾶσαι αἱ στῆλαι τῆς δυτικῆς πλευρᾶς καὶ ἱκαναὶ τῶν ἑτέρων δύο πλευρῶν, ἔστω καὶ ἐν μέρει ἠκρωτηριασμέναι, σήμερον μία μόνη σώζεται (93). Τμῆμά τι στήλης καὶ ἄλλα τινὰ ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια, ἡμιτεθαμμένα ἐν τῇ γῇ, κεῖνται ἐκεῖ που πλησίον. Οἱ τοῖχοι τοῦ σηκοῦ πρὸς τὰ ΒΔ σώζονται κατὰ τὴν βάσιν. Ἀξιοπαρατήρητος εἶναι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ σηκοῦ χῶρός τις κατηρειπωμένος, κατέχων ὅλον σχεδὸν τὸ πλάτος αὐτοῦ, ὑπὸ ἰδιαιτέρου τοίχου ὁριζόμενος, εἰς δύο δὲ ἴσα μεγάλα τμήματα χωριζόμενος καὶ συνδεόμενος πρὸς κατωφερές τι ἐν τῷ βράχῳ κοίλωμα· πρὸς δυσμὰς ὁ ἱερὸς χῶρος ἀποκλείεται διὰ τείχους, ὅπερ, σχηματίζον ἀμβλείαν γωνίαν, ἐσκόπει προφανῶς νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διατάραξιν τοῦ ναοῦ ὑπὸ τοῦ ἐπικρεμαμένου βράχου. Κατὰ τὴν ἐκεῖ ἄφιξίνμου ἠδυνήθην νὰ παρακολουθήσω τὸ τεῖχος τοῦτο τεσσαράκοντα περίπου βήματα· περὶ τὸ μέσον αὐτοῦ ἐδείκνυεν ὕψος ἱκανὸν (94).

Καί τοι εἶναι δύσκολον, ἕνεκα ἐλλείψεως σταθερᾶς ἀφετηρίας δι' ἐπιγραφῆς τινος, νὰ ἐκφέρῃ τις γνώμην περὶ τοῦ ποτὲ προορισμοῦ τοῦ ναοῦ τούτου, ὑπάρχουσιν ὅμως λόγοι πολλοί, οἵτινες ὁμοῦ λαμβανόμενοι, κατ' ἐμὲ, καθιστῶσι πιθανὸν ὅτι ἦτο καθιερωμένος εἰς ἰατῆρά τινα θεόν. Καὶ πρῶτον πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀναμφίβολον ὅτι ἡ πηγὴ τοῦ Καρδακίου συνεδέετο ἀμέσως πρὸς τὴν λατρείαν τῆς ἐνταῦθα τιμωμένης θεότητος. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἀρκεῖ μόνον τὸ ὅτι ὁ ναὸς παρὰ τὴν συνήθειαν ἵστατο παρὰ φάραγγα ὑδάτων, ὑπὸ κρημνώδη κατωφέρειαν, ἤτοι εἰς θέσιν, ἀφ' ἧς δὲν ἀπεῖχεν ὁ κίνδυνος τῆς καταπτώσεως τοῦ ἐδάφους ἢ τῆς καταπλημμυρίσεως τῶν θεμελίων του. Ἡ ποιότης τοῦ πηγαίου ὕδατος μοὶ ἐπηνέθη πολὺ παρὰ τῶν περιοίκων (95), καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐπείσθην περὶ τῆς ἀληθείας τῆς καλῆς φήμης του. Ἐπὶ

τῆς ἀρίστης ποιότητός του στηρίζεται καὶ δημώδης τις παράδοσις, ἣν μοὶ διηγήθη ὁ καθηγητὴς Ῥωμανὸς, καθ' ἣν ὅστις πίνει ἀπὸ τὸ νερὸ τοῦ Καρδακιοῦ δὲν ἐγκαταλείπει τὴν νῆσον. Ἡ ἰδιόρρυθμος ἐσωτερικὴ οἰκοδομὴ τοῦ σηκοῦ τοῦ ναοῦ, συνδεομένη μὲ ὑπόγειον ὀχετὸν, δύσκολον εἶναι νὰ ἐχρησίμευεν ὡς βωμὸς, ἀλλὰ πρέπει μᾶλλον νὰ ἐχρησίμευεν ὡς λουτὴρ, ὡς εἰκάζει τις ἐκ τῆς καθόλου διατάξεως αὐτῆς (96), τοῦθ' ὅπερ ἤδη ὑπέθεσε καὶ ὁ Βούρσιαν (Geogr. v. Griech. II. σ. 360). Γενομένων ἀνασκαφῶν ἀνευρέθησαν ἐκεῖ πλὴν πολλῶν γυναικείων κεφαλῶν καὶ μικρὸς μηρὸς ἐξ ὀπτῆς γῆς (97), ἀντικείμενα ἅτινα, κατ' ἔθος ἐν τῇ ἀρχαιότητι λίαν διαδεδομένον καὶ ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν εἰσαχθὲν (98), θεωροῦνται βεβαίως ὡς ἀναθήματα τῶν ἐνταῦθα ἰαθέντων. Ἡ φάραγξ ἐκείνη, ἀπομεμακρυσμένη ἀπὸ τοῦ θορύβου τῆς ζωηρᾶς πόλεως, ἐπικειμένη τῆς θαλάσσης, ἐκτεθειμένη εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλασσίας αὔρας, ἦτο βεβαίως κατάλληλος πρὸς ἵδρυμα θεραπευτήριον. Ἀρχαία τις ἐπὶ λίθου κερκυραϊκὴ ἐπιγραφὴ ἀποκειμένη ἐν Βερώνῃ (C. I. G. II, n. 1838=Μουστοξύδου Delle Cose Corci. n. XI. σ. 200), ἥτις δυστυχῶς εἶναι λίαν βεβλαμμένη καὶ ἡ θέσις τῆς ἀνευρέσεως τῆς ὁποίας εἶναι ἄγνωστος, περιέχει ἐν τῷ πρώτῳ αὐτῆς μέρει σημείωσιν χρημάτων, ἅτινα ἠναλώθησαν ἔν τινι ναῷ, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ψήφισμα ἀναφερόμενον, κατὰ τὰ φαινόμενα, εἰς δικαστικήν τινα ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος, τί ἔμελλεν ἡ πόλις νὰ ἀνοικοδομήσῃ καὶ τί δὲν ἔμελλεν (99). Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀπεδόθη παρὰ τοῦ Whitmore εἰς τὸν ἡμέτερον ναόν, μετὰ βεβαιότητος τοιαύτης, ἥτις ἴσως δὲν δικαιολογεῖται πληρέστατα ἕνεκα τῆς κατηρειπωμένης καταστάσεως, ἐν ᾗ εὑρίσκεται. Ὁ αὐτὸς ἀνέγνωσε καί τινα ἐν αὐτῇ, ἅτινα διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πρέπει νὰ μείνωσιν ἀμφίβολα. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως δὲν δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ ὅτι διάφοροι λόγοι συντελοῦσιν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Whitmore, ὡς καὶ ὁ Müller παρεδέχθη (100). Ἡ ἀγωτέρω περιγραφεῖσα θέσις τοῦ ναοῦ ἐν φάραγγι πλήρει ὑδά-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΕΝΤΡΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

των, παρὰ κρημνὸν ἀπότομον, καθίστα βεβαίως καὶ ἐν αὐτῇ ἤδη τῇ ἀρχαιότητι τὴν διατήρησίν του ἐπισφαλῆ. Ἀλλ' ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἐκείνῃ ὁ λόγος εἶναι περὶ βλάβης τοῦ περιβόλου ἢ τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ ἐπελθούσης ἕνεκα ῥεόντων ὑδάτων (101). Προσέτι γίνεται λόγος περὶ ἐργασίας τινὸς ἐν τῷ τείχει τοῦ Μητροδώρου (102), τὸ ὁποῖον εὐνόητον ὅτι δὲν δύναται νὰ ἦναι ὁ τοῖχος τοῦ ναοῦ· οὕτως ὥστε δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἔτι νῦν σωζομένου προπυργίου τοῦ ναοῦ πρὸς Δ. Τέλος γίνεται ἐπανειλημμένως λόγος—καὶ τοῦτο εἶναι κατὰ τὴν κρίσιν μου τὸ σπουδαιότερον—περὶ χαλκοῦ ὄφεως ἀνατεθειμένου ἐν τῷ ἱερῷ (103), τοῦθ' ὅπερ δεικνύει τιμὴν τινὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἢ θεότητός τινος ὁμοίας φύσεως, καὶ ἐντεῦθεν ἐφαρμόζεται κάλλιστα εἰς τὸν ἐν Καρδάκι ναόν, ὃν ἐξ ἄλλων λόγων ἀπεδόσαμεν εἰς ἰαματικόν τινα θεόν (104).

Πρὸς Δ. τῆς ἁλύσεως τῶν λόφων εἶναι ἡ περίχωρος τῆς ἀπὸ παλαιᾶς χριστιανικῆς ἐποχῆς χρονολογουμένης Ἐκκλησίας Παναγίας Παλαιοπόλεως, ἥτις δεικνύει ἀκόμη τὰ σπουδαιότερα ἴχνη τῆς ἀρχαιότητος. Αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία, ῥυθμοῦ Βασιλικῆς, κειμένη ἐν δεξιᾷ τῷ ἀνερχομένῳ τὴν ἁμαξιτὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Κανόνι, 100 περίπου βήματα μετὰ τὸν λοφίσκον τῆς μονῆς τῆς Ἁγ. Εὐφημίας, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα εἶναι ναὸς ἐθνικὸς μεταβεβλημένος. Δύο κορινθιακαὶ στῆλαι μετὰ τῶν κιονοκράνων τῶν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου κοσμοῦσι τὴν δυτικὴν πύλην αὐτῆς, ἐν ἐπιγραφῇ δὲ ἑξαμέτρῳ γεγλυμμένῃ ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου δηλοῦται ὅτι ὁ Ἰοβιανὸς ἵδρυσε τὸν ναὸν τῷ Θεῷ τῶν χριστιανῶν, καταρρίψας τὰ ἑλληνικὰ τεμένη καὶ τοὺς βωμοὺς (105). Πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ ἐν ἔτει 1846 ἀνευρέθη τὸ μέγα, ἀλλὰ εἰς μεταγενεστέραν ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν ἀνῆκον, μωσαϊκὸν μετὰ παραστάσεων πτηνῶν, ἰχθύων, ὀστράκων, ἀγρίων θηρίων καὶ κυνηγετικῶν κυνῶν (106), φυλαττόμενον νῦν ἐν τῷ τῆς πόλεως ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ. Ὀλίγον πρὶν ἢ φθάσῃ τις εἰς τὴν Βασιλικὴν ταύτην, ἀνερχόμενος τὴν ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς Κανόνι ἄγουσαν ἁμαξιτὴν ὁδόν, βλέπει κείμενα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πολλὰ λείψανα στύλων, ἐν κήπῳ δέ τινι πρὸς τ' ἀριστερὰ, πλουσίῳ ἐν γένει εἰς ἀρχαιότητας, προεξέχει ἱκανοὺς ὑπὲρ τὸ ἔδαφος πόδας εἷς στύλος δωρικοῦ ῥυθμοῦ· ἐν τῷ αὐτῷ κήπῳ ἀριθμοῦνται καὶ ὄχι ὀλιγώτερα τῶν δώδεκα παλαιῶν φρεάτων· ἐνταῦθα λοιπὸν πρέπει νὰ ἦσάν ποτε οἰκίαι, ἡ μία παρὰ τὴν ἄλλην (107).

ΣΤ'.

Διὰ τὴν ἔλλειψιν θετικῶν τινων δεδομένων καὶ σχέσεων καθίσταται ἐκ τῶν προτέρων ματαία πᾶσα ἀπόπειρα τοῦ νὰ προσδιορισθῶσι τοπογραφικῶς τὰ παρὰ τοῦ Θουκυδίδου ἀναφερόμενα ἱερὰ τῆς ἀρχαίας πόλεως. Καὶ πράγματι ἡ θέσις τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν διὰ τὴν ἔλλειψιν ἱκανῶν ἀποδείξεων πρέπει νὰ μείνῃ ἀπροσδιόριστος.

Τὸ τέμενος τοῦ Διὸς οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν δύναται νὰ ὁρισθῇ· περὶ δὲ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀλκινόου μόλις δύναταί τις νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀβεβαίαν ὑπόθεσιν ὅτι δὲν ἔκειτο μακρὰν τοῦ λιμένος, τοῦ φέροντος τὸ ὄνομα τοῦ ἄνακτος τῶν Φαιάκων (πρβ. ἀν. σλ. 24).

Ποῦ ἵστατο τὸ ἱερὸν τοῦ Διονύσου εἶναι οὐχ ἧττον ἀβέβαιον. Διότι θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ συμπεράνῃ τις περὶ τῆς θέσεως τοῦ ναοῦ τούτου ἐκ τῆς εἰδήσεως τοῦ Ὀριόλη, ὅτι ἐν τοῖς πέριξ τῆς μονῆς τῆς Ἁγ. Εὐφημίας ἀνευρέθησαν τεμάχια ἀγγείων, φέροντα μελανὰς βακχικὰς παραστάσεις καὶ πωγονοφόρος προσωπὶς τοῦ Διονύσου (108). Καὶ ἡ μεγάλη ἀρχαία ἐπιγραφὴ (C. I Gr .II, n. 1845. ἴδε Μουστοξύδ. ἀρ. Ι. σλ. 162 κ. ἑξ) ἡ ἀναφερομένη εἰς δωρεάν τινα δύο ἀστῶν κερκυραίων πρὸς τὸν δῆμον, ὅπως τελῶνται τὰ Διονύσια, καὶ ἥτις πιθανῶς ἄλλοτε ἔκειτο ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ θεοῦ, οὐδόλως δικαιοῖ ἡμᾶς νὰ καταλήξωμεν εἰς ὅμοιον συμπέρασμα, διότι οὔτε ἡ προέλευσις αὐτῆς εἶναι γνωστὴ οὔτε ποῦ ὑπάρχει γινώσκομεν.

Ὀλιγώτερα γνωρίζομεν περὶ τοῦ ναοῦ τῶν Διοσκούρων. Ἐν τῷ τῆς Κερκύρας μουσείῳ τῶν ἀρχαιοτήτων σώζεται·

ΙΔΡΥΜΑ ΒΕΝΕΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΗΞΟΥΡΙΟΥ

λιθίνη τις στήλη μετὰ δύο ἐπιγραφῶν, ὧν ἡ μία φέρει τὴν λέξιν Δεξειάτας ἢ Δηξειάτας, γεγλυμμένην πλαγίως ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας φέρεται ἡ λέξις Διοσκούρων ὁριζοντίως ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. (109). Προφανῶς ἔχομεν ἐνταῦθα στήλην τινὰ προσδιορίζουσαν τὰ ὅρια, ἧς ἐγένετο χρῆσις δὶς πρὸς δύο διαφόρους σκοπούς, καὶ δὴ τὴν δευτέραν φορὰν ὅπως δηλώσῃ τὰ ὅρια τοῦ τῷ Διονύσῳ καθιερωμένου χώρου· διότι ἡ ἐπιγραφή, ἡ ἀναφέρουσα τὸ ὄνομά των, εἶναι νεωτέρα, ὡς δεικνύουσιν ἡ διεύθυνσίς της καὶ τὰ γράμματα. Κατὰ τὸν Roehl ἀνευρέθη ἡ στήλη αὕτη παρὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Μενεκράτους, περὶ οὗ πλείονα κατωτέρω. Ἀλλ' ἡ παρατήρησίς του στηρίζεται βεβαίως ἐξ ὁλοκλήρου ἐπὶ τῆς εἰδήσεως τοῦ Σαμουὴλ Βίρχ ἐν τῇ Archäol. Zeitung, ἔτος 1846, σλ. 378, ὅστις ἀκριβῶς ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἡμετέρας ἀρχαιότητος τόσον εἶναι ἀόριστος καὶ ἀνακριβὴς (110), ὥστε καὶ τὸ θέμα περὶ τῆς τοποθεσίας ἐν ᾗ εὑρέθη ὑποβάλλει εἰς δεδικαιολογημένην ἀμφιβολίαν, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ὁ Μουστοξύδης ἐντελῶς σιωπᾷ περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ λίθου. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἡ ὑπόθεσίς του ἦτο ὀρθή, πάλιν δὲν θὰ ἠδύνατό τις νὰ πορισθῇ οὐδὲν κέρδος διὰ τὴν τοπογραφίαν, διότι ὤφειλε νὰ παραδεχθῇ μετατόπισίν τινα τῆς στήλης. Ἐπειδή, πλὴν τοῦ ὅτι οὐδεὶς βεβαίως θὰ θελήσῃ νὰ τοποθετήσῃ τὸ ἱερὸν τῶν διδύμων ἀδελφῶν ἐν μέσῳ τῆς νεκροπόλεως τῆς Κερκύρας, ἀλλὰ καὶ ἡ σειρὰ τοῦ λόγου, καθ' ὃν ἀναφέρει ὁ Θουκυδίδης τὸν ναὸν τῶν Διοσκούρων, δεικνύει μᾶλλον ὅτι αὐτὸς ἔκειτο ἐντὸς τῆς πόλεως, πλησίον τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἐστρατολογήθησαν οἱ ἄνδρες τῶν τῷ Νικοστράτῳ παραδοθεισῶν κερκυραϊκῶν νηῶν (ἴδ. ἀν. σλ. 13), οὐχὶ μακρὰν λοιπὸν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλκινόου (πρβλ. ἀνωτ. σλ. 26 κ. 29) καὶ τῆς παρακειμένης ἀγορᾶς.—Δευτέρα τις κερκυραϊκὴ ἐπιγραφή, μνημονεύουσα τῶν Διοσκούρων (C. J. Gr. II. n. 1874. Ὅρα Μουστοξ. n, LXVII. σλ. 231) δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ ἐν τῇ πόλει ἱε-

ρὸν τῶν θεοτήτων τούτων, ἀλλ' εἰς ἕτερον ἐγχώριον, περὶ οὗ ὁ λόγος κατωτέρω ἐν κεφ. Γ'.

Εὐνοϊκώτεραι προφανῶς εἶναι αἱ σχέσεις αἱ ἀναφερόμεναι εἰς ἕτερον ναόν, οὗ μνείαν ποιεῖται ἐπανειλημμένως ὁ Θουκυδίδης ἐν τῷ περὶ τῶν κερκυραϊκῶν πραγμάτων τμήματι τῆς ἱστορίας του, ἤτοι εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἥρας. Ἐπειδὴ ὁ ἱστορικὸς λέγει ἡμῖν ὅτι πρὸ αὐτοῦ ἔκειτο μία νῆσος. (ἴδ. ἀν. σλ. 14). Ἀνάγκη λοιπὸν πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ ὁρισθῇ αὕτη· καὶ εἰς τοῦτο ἔστρεψαν τὰς προσπαθείας των ἀνέκαθεν οἱ λόγιοι. Πολλοὶ παρεδέχθησαν τὴν νῆσον Βίδο, ἥτις φράττει πρὸς βορρᾶν τὴν σημερινὴν, ἱκανῶς ἐκτενῆ, παραλίαν τῆς πόλεως Κερκύρας (111)· καὶ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐπ' ἐσχάτων ἐπανέλαβε καὶ ὁ Πᾶρτς καὶ μετὰ πολλοῦ ζήλου ὑπεστήριξεν. Ὁ αὐτὸς συνεπῶς τοποθετεῖ τὸ Ἥραιον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τῆς σημερινῆς ἀκροπόλεως (112).

Εἶναι γενικῶς παραδεδεγμένον, καὶ λίαν δικαίως, ὅτι τὸ σημερινὸν Βίδο εἶναι ἡ πάλαι νῆσος Πτυχία, ἐφ' ἧς ἐφονεύθησαν οἱ κερκυραῖοι ὀλιγαρχικοὶ, οἵτινες μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ἐπὶ τῆς Ἰστώνης ὀχυρώματος εἶχον παραδοθῇ τοῖς Ἀθηναίοις στρατηγοῖς Εὐρυμέδοντι καὶ Σοφοκλεῖ (σλ. 17). Διότι ὁ Πτολεμαῖος (III. 9. σλ. 531 ἔκδ. M.) λέγει ὅτι ἡ Πτυχία κεῖται μεταξὺ τῆς ἐν τῷ βορείῳ τμήματι πόλεως Κασσιώπης (113) καὶ τῆς κυρίως πόλεως, καὶ δὴ πλησίον τῆς δευτέρας (114). Καὶ τὸ ὄνομα δὲ Πτυχία, ἤτοι νῆσος μὲ πτυχὰς, ἁρμόζει ἄριστα εἰς τὸ νησίδιον καὶ τὴν λίαν ὀδοντωτὴν ἀκτὴν αὐτοῦ. Ἀλλὰ ἡ Πτυχία ἀδύνατον νὰ ἦναι συγχρόνως καὶ ἡ νῆσος ἡ πρὸ τοῦ Ἡραίου. Διότι πῶς θὰ ἠδύνατο ὁ Θουκυδίδης μίαν καὶ τὴν αὐτὴν νῆσον ἐν μὲν τῷ Γ'. βιβλίῳ νὰ ἀναφέρῃ αὐτὴν μόνον ἐν τῇ τοπικῇ σχέσει αὐτῆς πρὸς τὸ Ἥραιον, ἐν δὲ τῷ Δ'. βιβλίῳ νὰ τὴν ὀνομάσῃ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῆς ὀνόματος; Ὁ Μύλλερ-Στούρβιγκ εὐκόλως δι' ἁπλῆς ἀπαντήσεως ἔλυσε τὴν ἀπορίαν, λέγων (ἔνθ. ἀν. σλ. 606) ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ μεταξὺ ἔμαθε τὸ ὄνομά της. Ὁ τοιοῦτος τρόπος

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΕΘΝΙΚΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τοῦ λύειν τὰς δυσκολίας δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ μόνους ἐκείνους, οἵτινες πιστῶς παραδέχονται τὴν θαυμασίαν ὑπόθεσίν του, ὅτι δῆλα δὴ τὸ δρᾶμα τῆς κερκυραϊκῆς στάσεως ἐν τῷ Δ'. βιβλίῳ οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἐπεξεργασία τῶν ἐν τῷ Γ'. βιβλίῳ περιγραφέντων. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πάρτς εὐχερῶς ἀπαλλάσσεται τῶν σκέψεων, ἃς ἀναγκαίως διεγείρει ἡ διαφορὰ τοῦ ὁρισμοῦ, παρατηρῶν ὅτι ὁ ἐν τῷ Γ'. βιβλίῳ προσδιορισμὸς τῆς θέσεως τοῦ νησιδίου ἐν σχέσει πρὸς τὸ Ἥραιον προῆλθε φυσικῶς ἐκ τοῦ συνδέσμου πρὸς τὰ ἄλλα γεγονότα, ἅτινα ἔλαβον χώραν ἐν αὐτῷ τῷ ἰδίῳ ἱερῷ τῆς Ἥρας. Ὁμολογῶ ὅτι δὲν νοῶ διατὶ τὸ γεγονὸς τῆς μετακομίσεως τῶν ὀλιγαρχικῶν ἀπὸ τοῦ τεμένους ἐκείνου, εἰς ὃ εἶχον καταφύγῃ ἱκέται, εἰς μίαν παρακειμένην νῆσον, ἠδύνατο νὰ προαγάγῃ τὸν Ἱστορικὸν νὰ ὀνομάσῃ ταύτην «νῆσον πρὸ τοῦ Ἡραίου» ἐὰν αὕτη ἔφερεν ἴδιον ὄνομα τὸ, Π τ υ χ ί α. Ὅτι ἡ νῆσος ἔκειτο πρὸ τοῦ Ἡραίου, ἤτοι πλησίον αὐτοῦ, δὲν ἔχει οὐδεμίαν σημασίαν· ἐὰν οἱ ὀλιγαρχικοὶ τέλος ἐπείσθησαν εἰς τὸν Δῆμον νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἱεροῦ, οὐδόλως ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ αὐτοὺς τὸ νὰ μείνωσιν εἰς τὰ πλησιόχωρα αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὁ Θουκυδίδης ἤθελε νὰ τονίσῃ τὴν γειτνίασιν τῶν δύο θέσεων, τί ἐκώλυεν αὐτὸν νὰ εἴπῃ «ἐς τὴν πρὸ τοῦ Ἡραίου νῆσον, τὴν Πτυχίαν καλουμένην»; Ἡ παρ' αὐτοῦ λοιπὸν προτιμηθεῖσα ἔκφρασις πρέπει κατὰ ταῦτα νὰ ἔχῃ ἄλλον λόγον. Καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν τὸ ἁπλούστατον, ὅτι ἡ νῆσος δὲν καλεῖται ὀνομαστί, ἀλλὰ μόνον ὁρίζεται ἡ θέσις αὐτῆς, διότι ἀκριβῶς οὐδὲν εἶχεν ὄνομα.

Κατωτέρω θέλω ἐνισχύσῃ τὸ ὀρθὸν τῆς γνώμης ταύτης δι' ἀρχαίας τινὸς μαρτυρίας· θέλω ὅμως προηγουμένως νὰ ἀναφέρω τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Βούρσιαν, ὅστις τείνει νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἡ ζητουμένη νῆσος εἶναι τὸ Π ο ν τ ι κ ο ν ῆ σ ι, καὶ ὅτι συνεπῶς τὸ Ἥραιον ἔκειτο ἐπὶ τῆς δυτικομεσημβρινῆς ἄκρας τῆς ὅλης ἐκείνης γλώσσης γῆς (115). Εἰς τὴν ἀνεπιτυχῆ ταύτην ἰδέαν αὐτὸς ὁ Βούρσιαν δυσκόλως ἤθελεν ἔλθῃ, ἂν ἰδίοις ὄμμασιν εἶχεν ἴδῃ τὴν νῆσον. Ἡ ἔκτασις αὐτῆς εἶναι λίαν μικρὰ, ὥστε νὰ

δύνανται νὰ διαμένωσιν ἐκεῖ 400 ἄνδρες—διότι τοσοῦτοι ἦσαν οἱ εἰς τὴν νῆσον μετακομισθέντες ὀλιγαρχικοί—. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐκ πάντων τῶν μερῶν ἀποτόμως ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναδύοντος σκοπελοειδοῦς νησιδίου ἐπλατύνθη κάπως βραδύτερον τεχνητῶς δι' ἐπιχύσεως χωμάτων, πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ οἰκοδομηθῇ ἡ ἐπιστέφουσα αὐτὸ μονὴ (116). Ἀλλ' ἤδη καὶ προσεκτικὴ ἔρευνα πάντων τῶν χωρίων τοῦ Θουκυδίδου, ἐν οἷς ἀναφέρει τὸ Ἥραιον, ἔπρεπε νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν ὑπόθεσιν ἐκείνην· διότι ὁπωσδήποτε ἀποδεικνύεται μετὰ θετικότητος ὅτι τὸ ἱερὸν τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔκειτο τόσῳ μακρὰν τοῦ κέντρου τῆς ἐν τῇ πόλει ζωῆς.

Ἄλλας, ἔτι μᾶλλον ῥιψοκινδύνους εἰκασίας, ἀπαντώσας ἐσπαρμένας παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἀρχαιολόγοις καὶ ἑρμηνευτᾶς τοῦ Θουκυδίδου, δυνάμεθα ἀφόβως νὰ ἀφίσωμεν ἀνεξετάστους· δὲν ἀξίζουσιν οὐδὲ μιᾶς λέξεως πρὸς ἀνασκευήν.

Οὕτως ἀπομένει παρὰ τὸν κύκλον τῆς παλαιᾶς πόλεως μόνη ἡ βραχώδης ἄκρα τῆς νῦν ἀκροπόλεως, ἥτις σπουδαίως δύναται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει. Οὐδεὶς ἀσημότερος ἢ ὁ Μαρτῖνος Λὴκ (117) παρεδέχθη αὐτὴν ὡς τὴν «πρὸ τοῦ Ἡραίου νῆσον». Ἡ λωρὶς αὕτη γῆς, ἡ ἱκανῶς πρὸς Α ἐν τῷ κόλπῳ προεξέχουσα, εἶναι ἔτι τὴν σήμερον πράγματι μία νῆσος· διότι χωρίζεται ἀπὸ τοῦ τέρματος τῆς ἀκτῆς τῆς Κερκύρας διὰ διώρυγος οὕτως, ὥστε γέφυρα τίθησιν εἰς συγκοινωνίαν τὴν πόλιν πρὸς τὸ φρούριον. Βεβαίως ἡ σημερινὴ διώρυξ, ἔχουσα βάθος 15 μ. καὶ πλάτος 25—40 (118), συνδέεται τανῦν μὲ τὰς τοῦ φρουρίου ὀχυρώσεις, καὶ ὁ Πάρτς ἐντεῦθεν παραδέχεται ὅτι πρῶτον οἱ βυζαντινοὶ ἢ οἱ ἑνετοὶ πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν τοῦ βράχου τῆς ἀκροπόλεως κατεσκεύασαν τάφρον, ἥτις μετεποίησε τὸ φρούριον εἰς νῆσον. Ἀλλὰ δυνατὸν νὰ ὑπῆρχεν ἐνταῦθα ἀρχῆθεν φυσική τις διώρυξ, ἥτις βραδύτερον συμπεριελήφθη εἰς τὸ ἔργον τῆς ὀχυρώσεως. Ἐὰν αἱ εἰδήσεις τοῦ Νικήτα Χωνιάτου σλ. 104 καὶ τοῦ Ἰωάννου Κιννάμου σλ. 99 (τῆς ἐν Βόννῃ ἐκδόσεως) περὶ τῶν μαχῶν πρὸς κατοχὴν τοῦ φρουρίου ἐν ἔτει 1081—1154 ἐγκωμιάζουσι μὲν διὰ λόγων ὑπερβολικῶν τὸ ἀπότομον τῶν βράχων ἀλλὰ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

δὲν ἀναφέρουσι ῥητῶς τὴν νησιωτικὴν θέσιν αὐτοῦ, τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἔχῃ σπουδαιότητα ἕνεκα τοῦ μικροῦ πλάτους τῆς διώρυγος· καὶ δικαίως μετὰ δυσκολίας ὁ Πὰρτς ἐξάγει ἐκ τούτου (σλ. 60) ὅτι τὸ φρούριον τότε δὲν ἦτο ἀκόμη νῆσος. Εἰς πόσων τὸν νοῦν σήμερον, διερχομένων τὴν γέφυραν, ἐπέρχεται ἡ ἰδέα, ὅτι μεταβαίνουσιν εἰς νῆσον; Ὅστις ὅμως ἀπό τινος σημείου τοῦ πρὸς Μ ἀπέναντι κειμένου ὑψώματος ῥίψῃ ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ φρουρίου, οὗτος λαμβάνει βεβαίως τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀρχαιόθεν οὗτοι ἀπετέλουν νῆσον· τόσον ὑψηλὰ ἐξέχουσιν, ὅπως μεταχειρισθῶμεν κατάλληλόν τινα ἔκφρασιν αὐτοῦ τοῦ Πὰρτς, ὑπὲρ τὴν γραμμὴν τῶν ἀκτῶν τῆς νήσου Κερκύρας. Ἐπίσης λαμβάνει τις τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ χωρίζουσα θαλασσία αὖλαξ ἀρχῆθεν ἦτο πλατυτέρα· διότι φαίνεται ἀκριβῶς ὡς ἐὰν ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς Σπιανάδας ἐσχηματίσθη διὰ βαθμιαίας κατακλύσεως, ὡς ὁ μεταξὺ τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλκινόου καὶ τοῦ Ὑλαϊκοῦ ἰσθμὸς, ἢ διὰ προσχώσεως. Πρὸς τὰς παραστάσεις ὅμως ταύτας τὰς ἀλλεπαλλήλους καὶ ἀκουσίως ἐπερχομένας τῷ παρατηρητῇ ὁ Πὰρτς ἀντιτίθεται παρατηρῶν, ὅτι αἱ ὑψηλαὶ ἀκταὶ τῆς τάφρου τοῦ φρουρίου δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα νεωτέρας ἐν ἱστορικῇ ἐποχῇ κατακλύσεως ἢ προσχώσεως, ἀλλὰ σύγκεινται ἐκ στοιχείων τῆς τριτογενοῦς· διαπλάσεως τῆς γῆς ἅτινα προφανῶς στενῶς συνείχοντο ἀπὸ τῆς Πλατείας μέχρι τῆς σημερινῆς ἀκροπόλεως, πρὶν ἢ κατασκευασθῇ ἡ τάφρος.

Φοβοῦμαι μή μοι προσάψωσι τόλμην, ἐὰν ἐγὼ, φιλολόγος, δὲν παρέχω ὅλως ἀναμφισβήτητον πίστιν εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν ἀνδρὸς, εἰς ὃν ὀφείλομεν τὴν λαμπρὰν ἐπεξεργασίαν τῶν μαθημάτων τοῦ Νόϋμαν περὶ τῆς φυσικῆς γεωγραφίας τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπὸ τὰς διδομένας σχέσεις δὲν δύναται νὰ διαφωτισθῇ μὲ πλήρη βεβαιότητα. Διότι ἀμφότερα τὰ χείλη τῆς διώρυγος εἶναι περιβεβλημένα διὰ τειχῶν, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πὰρτς ἀναγνωρίζει ἐν σλ. 34 ὅτι ἡ ἐπέκτασις τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων ματαιοῖ τὴν μελέτην τῆς φύ-

σεως τοῦ ἐδάφους ἐπὶ εὐμεγέθους μέρους τῆς πόλεως. Ἐντοῦτοις καὶ ἐὰν προθύμως παραδεχθῶμεν τὸν στενὸν σύνδεσμον τοῦ βράχου τοῦ φρουρίου μετὰ τῆς κυρίως νήσου ὑφιστάμενον καὶ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐποχὴν μένει ἐντούτοις πιθανὸν ὅτι ἤδη οἱ ἀρχαῖοι Κερκυραῖοι ὤρυξαν ἐνταῦθα διώρυγα, ὅπως συνδέσωσιν ἐσωτερικῶς τὸν βόρειον αὐτῶν λιμένα πρὸς τὸν τοῦ Ἀλκινόου. Ἀφοῦ ὁ κυρίως ναύσταθμος μετετέθη ἀπὸ τοῦ Ὑλλαϊκοῦ εἰς τὸ μεσημβρινὸν τμῆμα τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλκινόου καὶ ἐντεῦθεν ὁ ἐμπορικὸς λιμὴν περιωρίσθη ἐνταῦθα, νεωτερισμὸς, ὅστις ἐξετελέσθη πιθανῶς μὲν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ε΄. αἰῶνος, ὁπωσδήποτε ὅμως πρὸ τῆς πρώτης ἐμφυλίου στάσεως (ἔνθ. ἀν. σλ. 25—28), ἐφάνη ἴσως σκόπιμον νὰ συνενωθῶσι δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου οἱ δύο πρὸς Α. λιμένες τῆς νήσου, οἵτινες ἐχωρίζοντο διὰ τῆς προβαλλούσης λωρίδος γῆς. Ἦτο ἐν σμικρῷ ἡ αὐτὴ ἐργασία περίπου ὁποίαν ἐν μείζονι μέτρῳ οἱ Κορίνθιοι ἐξετέλεσαν, ὅτε μετέβαλον τὴν τῆς Ἀκαρνανίας χερσόννησον Λευκάδα εἰς νῆσον δι' ἀποκοπῆς τοῦ ἰσθμοῦ, τοῦ συνδέοντος αὐτὴν πρὸς τὴν στερεὰν (119). Ἡ παραδοχὴ τοῦ ὅτι ὁ βράχος τῆς ἀκροπόλεως ἤδη ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦτο νῆσος, εἴτε φυσικὴ εἴτε τεχνιτὴ, ἤθελε μένει πάντοτε ἀβεβαία γνώμη, ὅσῳ καὶ ἂν ἦναι καθ' ἑαυτὴν πιθανὴ καὶ ἂν ἀνταποκρίνηται εἰς τὴν παράστασιν τοῦ Θουκυδίδου, γνώμη, ἣν θὰ ἠδύνατό τις κατ' ἀρέσκειαν νὰ παραδεχθῇ ἢ ἀπορρίψῃ, ἐὰν δὲν ἐπήρχετο εὐτυχῶς βεβαιοῦσα ἡ μαρτυρία ἀρχαίας τινὸς εἰδήσεως.

Σπουδαιοτάτη κερκυραϊκὴ ἐπιγραφὴ (C. I. Gr. II. n. 1840=Μουστοξ. n. V σλ. 184=Dittenberger, Syll. inscr. Gr. n. 320) περιέχει κατάλογον τῶν κτημάτων, ἅτινα ἡ πόλις ἠγόρασε χάριν προξένων τινῶν αὐτῆς πρὸς ἐπικαρπίαν αὐτῶν. Πλὴν δύο οἰκιῶν καὶ ἑνὸς σιτοφόρου ἀγροῦ, τὰ λοιπὰ εἶναι ἀμπελῶνες. Εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ φανερὸν ὅτι πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν παρὰ τῆς πολιτείας ἀποκτηθέντα κτήματα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔκειντο ἐν ἀπομεμακρυσμένῳ μέρει τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἐντὸς αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς περιχώροις αὐτοῖς, τοῦτο δὲ βεβαιοῦσι

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΛΟΝΙΣΟΥ

καὶ αἱ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοποθεσίαι, ἐφ' ὅσον αὗται δύνανται νὰ προσδιορισθῶσιν. Ἐκ τῶν οἰκιῶν ἡ μία ἔκειτο ἐν τᾷ Ἡραΐδι (γ. 16) ἡ δ' ἑτέρα [ἐν] τᾷ Ἀλλανίδι κ[ώ]μᾳ (γ. 23). Ἡ Ἡραῖς ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀναμφιβόλως ἀπὸ τοῦ Ἡραίου, καὶ ἐδήλου τὸ τμῆμα τῆς πόλεως, ἐν ᾧ ἔκειτο ὁ ναὸς οὗτος. Εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ἐπίσης φαίνεται ὅτι ἀναφέρεται καὶ ἡ τοποθεσία «πο[τ]τᾷ Κωμικοῦ» (γ. 17) («ποὶ τᾷ Κωμικοῦ» κατὰ τὸν Δίττενδέργερ συμφώνως πρὸς τὸ κείμενον). Ἐξ ἀμπελῶνες ἔκειντο ἐν τῷ πεδίῳ, ὑφ' ὃ πρέπει νὰ νοήσωμεν τὰς ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τῆς σημερινῆς πόλεως πεδιάδας, αἵτινες καὶ σήμερον ἔτι εἶναι πεφυτευμέναι δι' ἀμπέλων. Ἀπροσδιόριστοι μένουσιν αἱ τοποθεσίαι Μολοκᾶς (120) Μινῶα (121), Λιπάρα (122), Σχινούρις (123). Τέλος ἀναφέρεται καὶ ἀμπελών τις ἐν τῇ νήσῳ (γ. 14).

Ἐντεῦθεν λοιπὸν βλέπομεν, ὅτι πρὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Κερκύρας, καὶ μάλιστα, ὡς ὀφείλομεν μετὰ τ' ἀνωτέρω νὰ παραδεχθῶμεν, ἀμέσως ἐγγύτατα τῇ πόλει ὑπῆρχε νησίδιον, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο ἁπλῶς «ἡ νῆσος», ἀκριβῶς ὅπως οἱ Συρακούσιοι τὴν νῆσον Ὀρτυγίαν, τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ ἀρχαιότατον τμῆμα τῆς πόλεώς των, συνήθως ὠνόμαζον ἁπλῶς νᾶσος (124), καὶ ὡς οἱ κάτοικοι τῆς Οἰνιάδος ἐν Ἀκαρνανίᾳ ἀπέδιδον τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἰς τὸ ἐν τῇ λίμνῃ Μελίτῃ φρούριόν των (125). Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ νῆσος αὕτη; Ἔχομεν πλῆρες δίκαιον, νομίζω, ταυτίζοντες αὐτὴν μὲ τὴν «πρὸ τοῦ Ἡραίου νῆσον», ἣν ὁ Θουκυδίδης, ὡς ἀνωτέρω παρετηρήθη, προφανῶς διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐχαρακτήρισεν ἁπλῶς ἐν σχέσει πρὸς τὸ περιφανὲς ἐκεῖνο ἱερόν, διότι οὐδὲν ἴδιον ὄνομα ἔφερε. Καὶ ὁ Πάρτς ταυτίζει οὕτω· παραδέχεται ὅμως τὴν Πτυχίαν ὡς τὴν νᾶσον τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ διαβλέπει ἀκριβῶς ἐν τῷ γεγονότι ὅτι ἐνταῦθα ἀναφέρεται ἁπλῶς «ἡ νῆσος» μίαν τῶν μεγαλητέρων ἀποδείξεων ὑπὲρ τῆς ὀρθότητος τῆς γνώμης του. Ἡ σύντομος αὕτη ὀνομασία, λέγει ἐν σλ. 67, θὰ ἦτο, καθὼς ἡ νεωτέρα ὀνομασία «il scoglio» (126) μόνον δυνατή, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε οὐδεμία ἄλ-

λη νῆσος πρὸ τῆς παραλίας τῆς πόλεως. Ἀλλὰ τὸ συμπέρασμα τοῦτο εἶναι σφαλερόν. Ἐὰν ὑπῆρχον ἀπέναντι τῆς πόλεως δύο νῆσοι, ὧν ἡ μία ἔφερε τὸ ἰδιαίτερον ὄνομα Πτυχία, ἠδύνατο ἡ ἑτέρα κάλλιστα νὰ ὀνομάζηται ἁπλῶς «ἡ νῆσος» ἐὰν, ὡς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ περιπτώσει αὕτη μὲν, ἡ πλησιεστέρα, μόνον διὰ διώρυγος ἐχωρίζετο τοῦ ἐπιπέδου τῆς πόλεως, ἐκείνη δὲ ἦτο ἡ ἀπομεμακρυσμένη. Ἡ ὀνομασία νῆσος δὲν ἀποτελεῖ βεβαίως τὴν ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλην νῆσον, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀπέναντι ξηράν, ἤτοι ἐνταῦθα πρὸς τὴν πόλιν τῆς Κερκύρας, καὶ εἶναι αὕτη ὀνομασία τοποθεσίας τινὸς, ὡς τὰ ὀνόματα Μολοκᾶς, Λιπάρα κ.λ. ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ, ἢ καὶ ὡς νᾶσος, κατὰ τὴν γλωσσικὴν ἔκφρασιν τῶν Συρακουσίων. Δὲν εἶναι περιττὸν νὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι σήμερον ὑπάρχουσι πολλαὶ πόλεις, ὧν ἓν ἰδιαίτερον τμῆμα, περικλειόμενον ὑπὸ δύο ποταμίων ἢ ὑπὸ δύο βραχιόνων ἑνὸς ποταμοῦ, καλεῖται «νῆσος». Ἐνταῦθα ἐπικαλοῦμαι ὑπὲρ τοῦ θέματός μου καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Μύλλερ-Στούρβιγκ, ὃν τοσάκις ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ἠναγκάσθην νὰ πολεμήσω· οὗτος (Thukyd. Forschungen σλ. 274), ἐν ἑτέρᾳ ὅλως περιπτώσει, παρατηρεῖ, ὅτι ἐν Λονδίνῳ καὶ παρ' αὐτὸ ὑπάρχουσι πλεῖστα δάση τὸ Regents park, τὸ Hyde park, τὸ Batterea park κ.τ.λ· ἀλλ' ἐάν τις εἴπῃ ἁπλῶς «εἶδον τὸν δεῖνα χθὲς ἐν τῷ Park» ἢ «τὴν ἐρχομένην Κυριακὴν θὰ γίνῃ συνάθροισις ἐν τῷ Park» πᾶς κάτοικος τοῦ Λονδίνου νοεῖ τὸ Hyde Park κατ' ἐξοχήν, ἄνευ περαιτέρω ἐπεξηγήσεως.

Ἡ γνώμη λοιπὸν ἡμῶν εἶναι ὅτι ἡ νᾶσος τῶν Κερκυραίων ἢ ἡ νῆσος ἡ πρὸ τοῦ Ἡραίου, ὡς τὴν χαρακτηρίζει ὁ Θουκυδίδης, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἦτο ὁ βράχος τοῦ φρουρίου. Ἡ νῆσος αὕτη ἐν τῇ ἀρχαιότητι πρέπει νὰ εἶχεν ὄψιν ἱκανῶς διάφορον τῆς σημερινῆς· διότι, ἀφοῦ ἀνυψώθη εἰς φρούριον, αἱ βραχώδεις ἄκραι αὐτῆς οὐ μόνον τεχνητῶς ἔγιναν ἰσόπεδοι, ἀλλὰ καὶ κρημνωδέστεροι κατεσκευάσθησαν (127). Ἄλλοτε λοιπὸν ἐν μέρει ἔκλινεν ἡρέμα πρὸς τὴν θάλασσαν· ἦτο δὲ ἀναμφιβόλως γῆ καλλιεργημένη καὶ δι' ἀμπέλων καὶ καρποφόρων

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

δένδρων πεφυτευμένη—διότι ἡ ἐπιγραφὴ μνημονεύει ἀμπελῶνος τινος ἐπ' αὐτῆς ἐνῷ τὴν σήμερον αἱ δύο βραχώδεις κορυφαί της ἐν πλήρει σχεδὸν γυμνότητι ὑψοῦνται εἰς τὸν γαλανὸν αἰθέρα, καὶ μεταξὺ αὐτῶν αὐξάνουσιν ὑψηλοὶ ἀγριόθαμνοι (128).

Μετὰ τὸν ἀσφαλῆ προσδιορισμὸν τῆς παρὰ Θουκυδίδῃ νήσου τῆς πρὸ τοῦ Ἡραίου, δυνάμεθα τέλος νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ζήτημα ποῦ πρέπει λοιπὸν νὰ τοποθετήσωμεν τὸ ἱερὸν τοῦτο. Εἶναι εὐεξήγητον, διατὶ ὁ Λὴκ, ἀφοῦ εὗρε τὴν ζητουμένην νῆσον, ἐφαντάσθη τὸν ναὸν ἐπὶ τῆς ἐκτεταμένης Πλατείας, τῆς μεταξὺ τοῦ φρουρίου καὶ τῆς σειρᾶς τῶν πρώτων οἰκιῶν τῆς σημερινῆς πόλεως (ἴδ. ἀν. σλ. 22). Διότι, καὶ ἐὰν ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος δὲν δύναται νὰ σταθῇ ἀπέναντι αὐστηρᾶς ἐρεύνης τῶν θουκυδιδείων εἰδήσεων, ὡς θὰ δείξωσιν αἱ κατωτέρω παρατηρήσεις, οὐχ ἧττον ὁ παραδεχόμενος τὴν θέσιν τοῦ νῦν φρουρίου ὡς τὴν πρὸ τοῦ Ἡραίου νῆσον θέλει ὁπωσδήποτε πρώτιστα ἐπιστήσῃ τὴν προσοχήν του ἐπὶ τῆς Πλατείας. Ἀλλὰ μεταγενεστέρα εὐτυχῶς ἀνακάλυψις ὁδηγεῖ εἰς ἕτερα ἴχνη. Παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ πολλάκις ἤδη μνημονευθέντος λόφου, ἐφ' οὗ ἵσταται ἡ μονὴ τῆς Ἁγ. Εὐφημίας, ἀνευρέθη τῷ 1845, κατασκευαζομένης πρὸς Β. τῆς ὁδοῦ τῆς φερούσης εἰς τὴν παραλίαν, μικρά τις μαρμαρίνη στήλη μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἐν δυσὶ γραμμαῖς ἐκ τῶν ἄνω χωρούσης πρὸς τὰ κάτω «Ὄρ[ος ἱερὸ]ς τᾶς Ἀκρίας (129). Οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρχῃ ὅτι ὑπὸ τὴν ἐνταῦθα καλουμένην Ἀκρίαν πρέπει νὰ νοηθῇ ἡ θεὰ Ἥρα, ὡς ἐγνωμοδότησεν ὁ παλαιὸς κερκυραῖος καθηγητὴς Φιλητᾶς (130), ᾧ ὀφείλεται καὶ ἡ πρώτη ὀρθὴ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιγραφῆς (131). Ἡ Κέρκυρα ἦτο, ὡς γνωστὸν, ἀποικία τῆς Κορίνθου, καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐτίμων τὴν Ἥραν ὡς θεὰν τῶν ὀρέων ὑπὸ τὸ ὄνομα βουναία καὶ ἀκραία. Ἱερόν τι τῆς θεᾶς μὲ τὸ πρῶτον ἐπίθετον εὑρέθη ὑψηλὰ ἐπὶ τῆς ἀνωφερείας τοῦ Ἀκροκορίνθου (132), τὴν δὲ δυτικὴν ἄκραν τῆς κορινθιακῆς Περαίας ἐπέστεφεν ὀνομαστόν τι τέμενος, τῆς Ἀκραίας προσονομαζομένης Ἥρας (133). Τὴν λατρείαν λοιπὸν τῆς θεᾶς ταύτης ὁ

Χερσικράτης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν μετέφερον εἰς τὴν νέαν αὐτῶν πατρίδα. Ὁ τύπος Ἀκρία, ὃν ἀπαντῶμεν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον· μαρτυρεῖται ἀκριβῶς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ὡς ἐπίθετον θεῶν. (134) Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ παράδοξον ὅτι ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἰθαγενῶν ἡ Ἥρα ἐλέγετο ἁπλῶς Ἀκραία, ἐὰν ἐν Κερκύρᾳ οὐδεμία ἄλλη θεὰ ὑπῆρχεν ἔχουσα τὸ ἐπίθετον.

Ἐν τῇ μαρμαρίνῃ λοιπὸν ἐκείνῃ στήλῃ ἔχομεν κατὰ ταῦτα λίθον δηλοῦντα τὰ ὅρια τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἥρας. Δυνατὸν νὰ εὑρέθη οὗτος ἐπὶ τόπου (135). Ἀλλὰ καὶ τούτου μὴ δεδομένου, φυσικὸν εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἀκριβῶς κατέπεσεν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ἀνευρέθη. Ἀνευρεῦνῶντες λοιπὸν τὴν ἀρχαίαν θέσιν τοῦ ναοῦ θὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν φυσικῶς ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων νώτων τοῦ λόφου, τοῦ φέροντος νῦν τὴν μονὴν τῆς Ἁγ. Εὐφημίας, καὶ δὲν διστάζω, συμφωνῶν πρὸς τὸν Φιλητᾶν καὶ τὸν Ῥωμανὸν, νὰ παραδεχθῶ τὸ ἐπίπεδον τοῦ λόφου τούτου ὡς τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἔκειτο τὸ Ἡραῖον. Πᾶσαι αἱ συνθῆκαι πρὸς ὀρθὸν προσδιορισμὸν αὐτοῦ μοὶ φαίνονται συντελοῦσαι εἰς τοῦτο. Ὁ ἱστάμενος πρὸ τοῦ ῥηθέντος μοναστηρίου, ἐπιρρίπτων τὰ βλέμματα πρὸς Β. κατὰ τὴν παραλίαν τῆς Γαρίτσης, ἔχει ἀκριβῶς πρὸ αὐτοῦ τὴν βραχώδη νῆσον τοῦ φρουρίου. Ὁ Ἱστορικὸς, ὁ θέλων νὰ προσδιορίσῃ κατὰ τὴν θέσιν αὐτῆς τὴν παρ' αὐτοῖς τοῖς Κερκυραίοις ἀνώνυμον νῆσον, τὴν νᾶσον ἁπλῶς, δὲν θὰ ἠδύνατο πραγματικῶς καταλληλότερον νὰ τὴν ὀνομάσῃ ἄλλως εἰμὴ «τὴν πρὸ τοῦ Ἡραίου νῆσον», ἐὰν τὸ Ἡραῖον κατεῖχε τὴν ῥηθεῖσαν θέσιν. Βλέπομεν ἐκ τῆς τοῦ Θουκυδίδου ἀφηγήσεως, ὅτι οἱ Κερκυραῖοι δημοκρατικοὶ ἐθεώρησαν ἐπικίνδυνον τὴν συνάθροισιν τετρακοσίων ὀλιγαρχικῶν ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ καὶ ἐφοβήθησαν πραξικόπημά τι αὐτῶν (ἴδ. σλ. 13). Κατὰ ταῦτα πρέπει τοῦτο νὰ κατεῖχε ἐπίκαιρον θέσιν. Καὶ τοιαύτη ἦτο ἐὰν ἔκειτο ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Ἁγ. Εὐφημίας· διότι, ὡς ἀνωτέρω ἐδείχθη, παρὰ τοὺς πρὸς πρόποδας τοῦ λόφου τούτου ἔκειτο ὁ ναύσταθμος καὶ ὑπὸ

ΒΙΑΚΟΒΑΤΕΙΟΥ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΗΞΟΥΡΙΟΥ

τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἡ ἀγορὰ (σλ. 28 κ. ἑξ.). Ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς ταύτης ἡ θέα ἐξετείνετο ἐπὶ τοῦ ἐν τῇ πεδιάδι τμήματος τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τὰ ΒΔ. προεκτάσεως αὐτῆς, καὶ δύναταί τις νὰ φαντασθῇ, ὅτι οἱ ἐνταῦθα ἀπομείναντες ὀλιγαρχικοὶ ἐγένοντο αὐτόπται μάρτυρες τῆς εἰς θάνατον ἀπαγωγῆς τῶν συντρόφων των ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, εἰμὴ καὶ αὐτῆς τῆς θανατώσεως αὐτῶν (πρβλ. ἀν. σλ. 15 καὶ τὴν σημ. 40). Καί τοι ὁ Θουκυδίδης οὐδαμοῦ λέγει ῥητῶς ὅτι τὸ Ἡραῖον ἔκειτο ἐντὸς αὐτῆς τῆς πόλεως, οὐχ ἧττον τοῦτο δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ δύο χωρίων, καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ ἑνὸς αὐτῶν μετὰ πλήρους βεβαιότητος. Ὅτι ἡ ἀγορὰ καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Ἥρας ἐγειτνίαζον, γίνεται ἴσως πιθανὸν ἐκ τοῦ ὅτι οἱ πρέσβεις τῶν Ἐπιδαμνίων, οἵτινες προέτρεπον τὴν μητρόπολιν εἰς βοήθειαν κατὰ τῶν φυγάδων ὀλιγαρχικῶν καὶ τῶν μετ' αὐτῶν συμμαχησάντων βαρβάρων, ἐκαθίζοντο ἱκέται ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ καὶ ἐντεῦθεν ἀπέτεινον τὴν αἴτησίν των τοῖς ἄρχουσι τῆς πόλεως (ἴδ. ἀν. σλ. 7). Ὁριστικῶς ὅμως τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ Κερκυραῖοι, μετὰ τὸν ἀτυχῆ αὐτῶν πόλεμον κατὰ τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Ἀλκίδαν, ἐπανήγαγον εἰς τὸ αὐτὸ ἱερὸν τοὺς τετρακοσίους ὀλιγαρχικούς, οὓς πρὸ ὀλίγων ἔτι ἡμερῶν χάριν ἀσφαλείας, τοῦ ἱεροῦ ἐξαγαγόντες, εἶχον φέρῃ ἐπὶ τῆς πρὸ αὐτοῦ κειμένης νήσου, διότι ἐφοβήθησαν μὴ οἱ νικηταὶ ἐχθροὶ ἐπιπλεύσαντες ἐπὶ τὴν πόλιν ἀναλάβωσινα ὐτούς. (ἴδ. ἀν. σλ. 14). Αὐτολεξεὶ ὁ Θουκυδίδης λέγει (Γ'. 79, 1) «καὶ οἱ Κερκυραῖοι δείσαντες, μὴ σφίσιν ἐπιπλεύσαντες ἐπὶ τὴν πόλιν ὡς κρατοῦντες οἱ πολέμιοι ἢ τοὺς ἐκ τῆς νήσου ἀναλάβωσιν ἢ καὶ ἄλλο τι νεωτερίσωσι, τούς τε ἐκ τῆς νήσου πάλιν εἰς τὸ Ἡραῖον διεκόμισαν καὶ τὴν πόλιν ἐφύλασσον». Ἐνταῦθα λοιπὸν τὰ δύο γεγονότα, ἥ τε μετακόμισις τῶν ὀλιγαρχικῶν εἰς τὸ Ἡραῖον καὶ ἡ φρούρησις τῆς πόλεως, συνδέονται καὶ γραμματικῶς πρὸς ἄλληλα· φανερὰ ἀπόδειξις τοῦ ὅτι τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο ἔ-

κειτο ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ἐὰν τοῦτο ἔκειτο, ὡς ὁ Πάρτς παραδέχεται ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ φρουρίου, τὸ ῥηθὲν μέτρον τῶν κερκυραίων θὰ ἦτο ἀκατάληπτον. Διότι οἱ βράχοι οὗτοι κεῖνται ἐκτὸς τῶν ὀχυρωμάτων τῆς παλαιᾶς πόλεως, ὡς καὶ κατωτέρω πλατύτερον θέλει ἀποδειχθῇ, καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἕνωσις τῶν ὀλιγαρχικῶν μετὰ τῶν πελοποννησίων μόλις θὰ ἦτο ὀλιγώτερον εὔκολος ἢ ἀπὸ τῆς Πτυχίας.

Τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἥρας μνημονεύει πλὴν τοῦ Θουκυδίδου καὶ ὁ Διόδωρος ΙΓ'. 49, 6, ἀφηγούμενος τὰ κατὰ τὴν κερκυραϊκὴν στάσιν τοῦ ἔτους 410 π. Χ. «Κόνων δὲ, λέγει, ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων πλεύσας εἰς Κέρκυραν ἑξακοσίους μὲν τῶν ἐκ Ναυπάκτου Μεσσηνίων κατέλιπεν ἐν τῇ πόλει, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν νηῶν παρέπλευσε καὶ καθωρμίσθη πρὸς τῷ τῆς Ἥρας τεμένει». Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Πάρτς αἱ λέξεις αὗται κωλύουσιν ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν τὸ Ἡραῖον κείμενον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πόλει. «Τὸ μόνον χωρίον, λέγει ἐν σλ. 67, ἐν ᾧ βραδύτερον γίνεται μνεία τοῦ Ἡραίου, τοποθετεῖ αὐτὸ εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τῆς πόλεως πρὸς Β, καὶ ἀναφέρει ἕτερον ἴδιον παρ' αὐτῷ λιμένα, διάφορον προφανῶς τοῦ κυρίως λιμένος τῆς πόλεως. Οὗτος ἦτο τὸ μέρος, ἐν ᾧ σήμερον συγκεντροῦται ἡ κατὰ θάλασσαν συγκοινωνία τῆς Κερκύρας, εἰδικῶς ἴσως ἡ ἀκτὴ ἡ πρὸς βορρᾶν παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν βράχων τοῦ φρουρίου». Ἐὰν τὸ χωρίον τοῦ Διοδώρου δὲν ἐπέτρεπεν ἀληθῶς οὐδεμίαν ἄλλην ἑρμηνείαν, ἤθελον ἁπλῶς ὁμολογήσῃ ὅτι ἀντιφάσκει προφανῶς πρὸς τὸν Θουκυδίδην καὶ ἤθελον ἀμφισβητήσῃ τὴν τοπογραφικὴν αὐτοῦ σημασίαν. Ἀλλ' ἐν αὐτῷ διαβλέπω μᾶλλον τὴν σταθερὰν ἀπόδειξιν περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς περὶ τοῦ Ἡραίου γνώμης μου. Ἡ στάσις τοῦ ἔτους 410 π. Χ. ἔχει πολλὰς τὰς ὁμοιότητας, κατά τε τὴν ἀρχὴν αὐτῆς καὶ τὰ καθέκαστα, πρὸς τὴν μεγάλην στάσιν τοῦ ἔτους 427 καὶ τὴν ἑπομένην αὐτῇ τοῦ ἔτους 425. (136). Ἡ ὀλιγαρχικὴ μερίς, τότε σχεδὸν ἐκμηδενισθεῖσα, εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ἐνδυναμωθῇ—εἶχεν ἐν μέρει ἀναγεννηθῇ ἐκ τῶν ἐν τούτοις ἡλικιωθέντων υἱῶν τῶν φονευθέν-

ΥΠΚΩΒΑΓΕΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τῶν—καὶ ἐζήτει νὰ παραδώσῃ τὴν νῆσον εἰς χεῖρας τῶν Λακεδαιμονίων. Τὸ δημοκρατικὸν κόμμα ἐπεκαλέσθη εἰς βοήθειαν πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου τούτου τοὺς Ἀθηναίους. Εἴδομεν ἀνωτέρω (σλ. 27), ὅτι τὸ τμῆμα τῆς πόλεως ἐν ᾧ κατώκουν οἱ δημοκρατικοὶ ἐξετείνετο παρὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς λοφώδους λωρίδος, ἀμέσως ὑπὲρ τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα, ἐνῷ αἱ οἰκίαι τῶν ἀρίστων κατεῖχον τὴν παρὰ τὸν λιμένα τοῦ Ἀλκινόου πεδιάδα, ὅπου ἔκειτο καὶ ἡ ἀγορά. Ὅτε λοιπὸν ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Κόνων ἔπλευσε μετὰ ἑξακοσίων ἐκ Ναυπάκτου Μεσσηνίων εἰς Κέρκυραν ὅπως βοηθήσῃ τὸν δῆμον, αὐτὴ ἡ θέσις τῶν πραγμάτων ἐπέβαλλεν ὅπως πλεύσῃ πρώτιστα εἰς τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα καὶ ἀποβιβάσῃ ἐκεῖ τοὺς Μεσσηνίους. Διότι ὁ λιμὴν οὗτος ἀναμφιβόλως καὶ νῦν, ὡς καὶ ἐν ἔτει 427, κατείχετο ὑπὸ τῆς δημοκρατικῆς μερίδος. Τούτου γενομένου, ἔπλευσε μετὰ τῶν νηῶν του περαιτέρω, ἤτοι περιέπλευσεν ὅλην τὴν χερσόννησον καὶ ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸ ἕτερον μέρος τῆς πόλεως πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας, ἤτοι παρὰ τὴν μεσημβρινὴν ἄκραν τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλκινόου, ὑπὲρ τὴν ὁποίαν ἀμέσως ὑψοῦτο τὸ Ἡραῖον. Προφανῶς ἔπραξε τοῦτο ὅπως ἐπιτηρήσῃ τοὺς ὀλιγαρχικοὺς, οἵτινες φυσικῶς καὶ ἀκριβῶς ὅπως πρὸ δεκαεπτὰ ἐτῶν ἐν τούτῳ τῷ τμήματι τῆς πόλεως εἶχον ὀχυρωθῇ. Ἤθελεν εἶναι ἀπολύτως ἀκατανόητον, ἐὰν αὐτὸς, ὡς θέλει ὁ Πάρτς, ἠγκυροβόλει ἐν τῷ σημερινῷ λιμένι τῆς Κερκύρας, ἢ ἰδιαιτέρως παρὰ τὴν βορεινὴν παραλίαν τοῦ βράχου τοῦ φρουρίου, ὅπου ἤθελεν ἀγνοῇ ἐντελῶς τὰ ἐν τῇ πόλει συμβαίνοντα. Πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ πηγὴ ἐξ ἧς ἠρύσθη ὁ Διόδωρος τὰς εἰδήσεις ἦτο ἐκτενεστέρα καὶ πρὸ πάντων σαφεστέρα. Ἀλλὰ ἡ ἀληθὴς τῶν πραγμάτων θέσις δηλοῦται μὲ ἱκανὴν σαφήνειαν καὶ ἐκ τῆς διαπλεκτυνθείσης ἐκθέσεως τοῦ μεταγενεστέρου συμπιλητοῦ. Καὶ ὅσα αὐτὸς πλατύτερον ἀφηγεῖται ἐπικυροῦσιν ἐπίσης τὴν ὀρθότητα τῆς παρ' ἐμοῦ δοθείσης ἑρμηνείας. Κατὰ ταῦτα οἱ ἑξακόσιοι Μεσσήνιοι ἑνωθέντες μετὰ τῶν δημοκρατικῶν, «πληθούσης ἀγορᾶς» ἐποίησαν ἔφοδον ἀπροσδόκητον κατὰ τῶν ὀλιγαρχικῶν,

ἠχμαλώτισαν ἀριθμόν τινα αὐτῶν, κατεκρεούργησαν ἄλλους καὶ πλείονας τῶν χιλίων ἐξεδίωξαν τῆς νήσου. Οἱ φυγάδες κατέφυγον εἰς τὴν ἀπέναντι ἤπειρον. Μετά τινας ἡμέρας ὅμως (ἀναμφιβόλως εὐθὺς ἅμα ὁ Κόνων πάλιν ἀπέπλευσεν) οἱ ἐν τῇ πόλει ἀπομείναντες ἐκ τῆς μερίδος των ἐγένοντο κύριοι τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐπανεκάλεσαν τοὺς φυγάδας, καὶ οὕτω ἤρχισε νέος φοβερὸς πόλεμος, ἕως οὗ, ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς, συνεβιβάσθησαν οἱ διαμαχόμενοι καὶ οὕτως ἐπανῆλθεν ἡ εἰρήνη καὶ ἡ τάξις.

Οὕτω πᾶσαι αἱ μαρτυρίαι ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἀναφέρουσι τὴν θέσιν, ἣν καθ' ἡμᾶς κατεῖχε τὸ Ἡραῖον. Ἐὰν δὲ ἐπὶ τῆς τοποθεσίας αὐτῆς σήμερον ἵσταται μοναστήριον τῆς Ἁγ. Εὐφημίας δυνάμεθα καὶ ἐντεῦθεν νὰ ἀρυσθῶμεν μίαν ἔτι ὑποστήριξιν τοῦ ἀλλαχόθεν βεβαιωθέντος ἰσχυρισμοῦ ἡμῶν. Διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἡ χριστιανικὴ λατρεία κατὰ προτίμησιν ἐγκαθιδρύθη ἐκεῖ ὅπου ἐτιμῶντο ἐθνικοὶ θεοὶ, καὶ ἡ ἁγία ἐκείνη, οὐ μόνον διὰ τὸ φύλον αὐτῆς ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εὔφημον σημασίαν τοῦ ὀνόματός της ἦτο καταλληλοτάτη νὰ διαδεχθῇ τὴν πότνιαν ὀλυμπιάδα, τὴν θείαν παράστασιν τῆς γυναικείας σωφροσύνης καὶ ἀρετῆς (137). Νομίζω ὅτι ἡ κατὰ τ' ἀνωτέρω στηριχθεῖσα γνώμη μου περὶ τῆς θέσεως τοῦ ἐν Κερκύρᾳ ναοῦ τῆς Ἥρας δύναται νὰ κλονισθῇ διὰ τῆς ἐνστάσεως τοῦ Πάρτς, καθ' ἣν καὶ τὸ ἐν Κορίνθῳ ἱερὸν τῆς Ἀκραίας Ἥρας ἔκειτο μακρὰν τῆς πόλεως ἐπὶ ὑψηλοῦ βραχώδους λόφου (138) καὶ ὅτι δύο κορυφαὶ αὐτοῦ κατὰ τὸν Forchhammer (Halkyonia σλ. 11) «ὁμοιάζουσι πρὸς τὸ ὄρος μὲ τὰς δύο κορυφὰς, ἀφ' ὧν ἡ Κέρκυρα ἔλαβε τὸ ὄνομα Κορφοί». Ὁ Πάρτς ἀναφερόμενος εἰς ταῦτα λέγει ἐν σλ. 68· « ἡ ὁμοιότης αὕτη, ἥτις δὲν διέφυγε τὸν περιηγητὴν, ἔπρεπεν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Κορινθίων, οἵτινες πλήρεις ἐκ τῶν εἰκόνων τῆς πατρίδος των ἀπεδήμουν μακρὰν, νὰ ποιήσῃ τὴν ἐντύπωσιν θείας ἀποκαλύψεως. Ἐπὶ τῆς ξένης ἀκτῆς περιέμενεν αὐτοὺς τὸ θυσιαστήριον πῦρ τοῦ δικορύφου βραχώδους βωμοῦ τῆς πατρῴας θεᾶς! » Αὗται εἶναι βεβαίως λέξεις, αἵτινες δύνανται εὐκόλως νὰ ἐπηρεάσωσι τὴν κρίσιν τοῦ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΙΓΙΟΥ

ἀναγνώστου· ἀλλὰ ἐνώπιον νηφαλίας δοκιμασίας πασῶν τῶν μαρτυριῶν καταπίπτουσιν (139).

Ἀμέσως πρὸ τῆς μονῆς τῆς Ἁγ. Εὐφημίας ὑπάρχει ἐν τῷ βράχῳ ἐσκαμμένον φρέαρ. Ἀλλὰ δὲν εὗρον οὐδὲν ἴχνος ἀρχαιότητος ἐνταῦθα, καὶ καλογραία τις, ἣν ἠρώτησα, μοὶ εἶπεν ὅτι οὐδὲν περὶ τούτου ἐγίνωσκεν.

Ὑπὸ τὴν λέξιν Ἡραῖς τῆς ἄνω ῥηθείσης ἐπιγραφῆς ὀφείλομεν κατὰ τὰ εἰρημένα νὰ νοήσωμεν τὸ τμῆμα τῆς πόλεως τὸ παρὰ τὸν λόφον τῆς Ἁγ. Εὐφημίας.

Ζ'.

Τὰ ὅρια τῆς ἀρχαίας πόλεως δηλοῦνται ἀφ' ἑαυτῶν ὡς πρὸς τὰς τρεῖς πλευρὰς, ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς ἐπὶ στενῆς χερσοννήσου. Μόνον πρὸς Β, ὅπου ἡ χερσόννησος ἑνοῦται μετὰ τῆς ὅλης νήσου, τὰ ὅρια αὐτῆς εἶναι ἀμφίβολα. Ἐνταῦθα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν μόνον λείψανα τοῦ περιβόλου, ἅτινα δὲν ἔχομεν πρόχειρα ἢ τοὐλάχιστον δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένα. Δυνατὸν νὰ ἀνήκουσιν εἰς αὐτὰ καὶ τὸ τεμάχιον τείχους, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἦτο ὀρατὸν ὄπισθεν τῆς μονῆς τῶν Ἁγ. Θεοδώρων, μεσημβρινοδυτικῶς τῆς Ἐκκλησίας Παλαιοπόλεως, ὀλίγον ὑπὲρ τὸ ἐσωτερικὸν τέρμα τῆς μεγάλης λίμνης (140). Ὁπωσδήποτε εἶναι θετικὸν ὅτι τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἐξετείνετο ἐγκαρσίως τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ χωρίζοντος τὸν τοῦ Ἀλκινόου λιμένα ἀπὸ τοῦ Ὑλλαϊκοῦ. Ὅτι ἡ παλαιὰ πόλις δὲν ἐξετείνετο πέραν τῆς Γκρίτσης μέχρι τοῦ δυτικοῦ τέρματος τῆς σημερινῆς Κερκύρας, διδάσκει τὸ περὶ τὸ μέρος τοῦτο ἀνευρεθὲν νεκροταφεῖον τῶν Κερκυραίων, πρὸς ἐπιθεώρησιν τοῦ ὁποίου νῦν ἀμέσως μεταβαίνομεν.

Κατεδαφιζομένης τῆς ἐνετικῆς ἐξωτερικῆς ἐπάλξεως Παντοκράτωρ ἢ Salvatore παρὰ τὸ μεσημβρινὸν τέρμα τῆς σημερινῆς πόλεως, οὐχὶ μακρὰν τῆς εἰσόδου τοῦ προαστείου Γαρίτσης, προσέκοψαν οἱ τεχνῖται τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους 1843

πρὸς ἀρχαῖον νεκροταφεῖον, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ λόφου καταπεσόντος χώματος καὶ βραδύτερον διὰ τῆς καταρριφθείσης ἐπάλξεως εἶχε βαθέως κατακαλυφθῆ (141). Οἱ τάφοι ἔκειντο ἐπάλληλοι εἰς δύο στρώματα. Ἐν τῷ κατωτέρῳ στρώματι, ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ ἐδάφους, ἐλάχιστον ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, εὑρέθη ἄριστα διατηρούμενον τὸ περίφημον μνημεῖον τοῦ Μενεκράτους, τὸ ὁποῖον, ἐπειδὴ μέχρι τῆς σήμερον εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ θέσει, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βέβαιον μαρτύριον ἐν τῇ τοπογραφίᾳ τῆς Κερκύρας. Εἶναι κυκλοτερὲς οἰκοδόμημα ἐξ ἀσβεστολίθου, ἔχον διάμετρον 5 μ. μετὰ βάσεως καὶ στεφάνης, καὶ φέρον ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐπιστέγασμα κωνοειδὲς ἐκ μεγάλων πλακῶν (142). Ἀμέσως ὑπὸ τὴν στεφάνην ἀναγινώσκεται ἐκ δεξιῶν πρὸς τ' ἀριστερὰ ἐν μιᾷ μόνῃ γραμμῇ, ἥτις καταλαμβάνει τὰ πέντε ὄγδοα περίπου τῆς περιφερείας, ἐπιγραφὴ, συνισταμένη ἐξ ἓξ στίχων ἑξαμέτρων, λέγουσα, ὅτι ὁ Δῆμος τῶν Κερκυραίων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἀποθανόντος Πραξιμένους, σπεύσαντος οἴκοθεν, ἀνήγειρε τὸ μνημεῖον ἐκεῖνο εἰς τὸν Μενεκράτην, υἱὸν τοῦ Τλασίου, ἐξ Οἰάνθης, τὸν ἀγαπητὸν αὐτῶν πρόξενον, ἀποθανόντα ἐν θαλάσσῃ (143). Πιθανῶς τοῦτο ἦτο κενοτάφιον (144). Οὐχὶ μακρὰν τούτου ἀνευρέθη λέαινα ἐξ ἀσβεστολίθου, ἐργασίας ἀρχαϊκῆς αὐστηρᾶς, ὑπό τινας ἐπόψεις ἀναμιμνησκούσης τὰ ἔργα αἰγυπτιακῆς τέχνης, ἥτις τανῦν φυλάσσεται ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς μεγάλης αἰθούσης τοῦ βασιλοῦ παλατίου (145) καὶ ἥτις εἶναι προφανῶς μνημεῖον εἰς τιμὴν ἑνὸς ἢ πλειόνων ἐν πολέμῳ πεσόντων (146). Ἐν ἄλλῃ τινὶ θέσει τῆς νεκροπόλεως, πλησιέστερόν πως εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν καὶ εἰς βάθος δύο ποδῶν ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ μνήματος τοῦ Μενεκράτους, ἀνεσκάφησαν οἱ δύο ὑπερμεγέθεις ἀργιλώδεις πίθοι, εὑρισκόμενοι τανῦν ἐν τῷ τῆς πόλεως μουσείῳ (147), οἵτινες φαίνεται ὅτι ἦσαν προωρισμένοι ὅπως διατηρῶσιν ἐν ἑαυτοῖς συνηγμένην τὴν κόνιν ὁλοκλήρων οἰκογενειῶν. Ἐν ἔτει 1846 ἐγένετο κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ἄλλη περαιτέρω σπουδαία ἀνακάλυψις· ἐν στρώματι, τρεῖς

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

πόδας ὑπὲρ τὴν βάσιν τοῦ μνήματος τοῦ Μενεκράτους, ἐν τῷ ὁποίῳ στρώματι ἀνευρέθη καὶ ἡ μνημονευθεῖσα λέαινα, προῆλθεν εἰς φῶς ὁ ἐξ ἀσβεστολίθου πεποιημένος τάφος τοῦ Ἀρνιάδου, ὅστις, κατὰ τὴν τετράστιχον, ἐκ τριῶν ἑξαμέτρων συγκειμένην, ἐξ ἀριστερῶν βουστροφικὴν ἐπιγραφήν, ἔπεσε γενναίως μαχόμενος ἔν τινι μάχῃ παρὰ ναυσὶ, παρὰ τὸν ποταμὸν Ἄραχθον (ἐν Ἠπείρῳ) (148). Ἡ ἐπίσης εἰς τὸ τῆς πόλεως μουσεῖον μετενεχθεῖσα στήλη ἵστατο, ὅτε ἀνεκαλύφθη, ὀρθία ἐπὶ τῆς ἑαυτῆς βάσεως, καί τοι πρὸς τὰ ἐμπρὸς κλίνουσα, ἀλλὰ συνετρίβη εἰς δύο τεμάχια ὅτε ἀπεπειράθησαν νὰ τὴν στήσωσι κάθετον. Τὸν Αὔγουστον τοῦ ἔτους 1866 προσετέθη ἡ ἀνεύρεσις ἄλλης ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς, ἥτις ἀνεσκάφη ἔν τινι κήπῳ κατασκευαζομένου ὀχετοῦ τινὸς, ὀλίγον μεσημβρινοδυτικῶς τοῦ μνημείου τοῦ Μενεκράτους, ἐν ἀριστερᾷ τῷ ἀνερχομένῳ ἐκ τῆς παραλίας τῶν Καστράδων τὴν ἐκεῖσε ἄγουσαν ὁδόν. Αὕτη ἡ ἐπιγραφή, ἀναγινωσκομένη ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, συνίσταται ἐξ ἑνὸς μόνου στίχου, διακεκομμένου ἐν τῷ τέλει δι' ἔλλειψιν χώρου καὶ ἀποτελοῦντος ἓν ἑξάμετρον, γνωστοποιοῦντος μόνον τὸ ὄνομα τοῦ ἀποθανόντος ΞενϜάρεως καὶ τὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Μείξιος· εἶναι δὲ γεγλυμμένη ἡ ἐπιγραφὴ ἐν τῷ κιονοκράνῳ στήλης τινὸς ἐκ λευκοῦ μαρμάρου (149). Τέλος δυνάμεθα μετὰ πεποιθήσεως νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ τὸ τεμάχιον τῆς ἔτι ἀρχαιοτέρας ἐπίσης μετρικῆς, ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς τῆς ΠολυνόϜης, ἣν ἐδημοσίευσε πρότινος ὁ Böckk ἐν τῷ C. I. Gr. I. n. 20 κατ' ἀνακριβὲς ἀντίγραφον, ἀνευρέθη περὶ τὴν αὐτὴν θέσιν, καί τοι περὶ τῆς προελεύσεως αὐτῆς οὐδεμία εἴδησις ὑπάρχει (150).

Κατὰ τὰ εἰρημένα οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία ὅτι τὸ ἀρχαιότατον νεκροταφεῖον τῶν Κερκυραίων κατεῖχε τὸ βορειότερον τμῆμα τῆς στενῆς ἠλωρίδος γῆς, τῆς χωριζούσης τοὺς δύο τῆς πόλεως λιμένας. Αἱ ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαὶ τοῦ Μενεκράτους καὶ Ἀρνιάδου δὲν εἶναι νεώτεραι βεβαίως τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ἕκτου π. Χ. αἰῶνος, καὶ δύνανται μάλιστα νὰ θεωρηθῶσιν ἀρχαιότεραι, ἤτοι τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος (151). Εἰς τὸν τελευταῖον πρέπει μετὰ θετικότητος ν' ἀποδώσωμεν τὴν ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν τῆς ΠολυνόϜης. Εἰς λίαν ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν ἀνήκει καὶ ὁ τεχνικὸς ῥυθμὸς τῆς λεαίνης. Ἐὰν τὰ εἰρημένα σήματα (ἐξαιρέσει τοῦ τεμαχίου ἐκείνου, τοῦ ἐξ ἀγνώστου προελεύσεως) εὑρέθησαν μὲν πάντα ἐν τῷ κατωτέρῳ στρώματι ἀλλ' ὅμως ἓν ἕκαστον ἐν διαφόροις ἐπιπέδοις, δὲν ἐξάγεται ἐντεῦθεν οὐδὲν συμπέρασμα περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ἐποχῆς των, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀποδεικνύει μόνον ὅτι τὸ ἔδαφος ἐνταῦθα ἦτο ἀνώμαλον καὶ λοφῶδες, ὡς καὶ τὴν σήμερον ἀπαντῶσι πολλὰ ὑψώματα πρὸς βορρᾶν καὶ βορειοδυτικῶς τοῦ μέρους τούτου. Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Μενεκράτους ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ μνημείου· ἐνταῦθα λοιπὸν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦγε ὁδός τις μεταξὺ τῶν μνημείων, καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι αὕτη ἐξετείνετο κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλκινόου. Διότι ἔχει τις λόγους νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὸ μνημεῖον τοῦ ἐν τῇ θαλάσσῃ τὸν θάνατον εὑρόντος προξένου τῶν Κερκυραίων, τὸ ὁποῖον τανῦν ἀπέχει περὶ τὰ 200 βήματα τῆς παραλίας, ἱδρύθη παρ' αὐτὴν τὴν παραθαλασσίαν ἀκτὴν (152). Καὶ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς τῶν ἀποκαλυφθέντων ἀρχαίων μνημείων δικαιούμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι κατὰ προτίμησιν οἱ πλουσιώτεροι τῶν πολιτῶν μετὰ τῶν παρὰ τῆς πολιτείας ἰδιαιτέρως τιμωμένων ἰθαγενῶν ἢ ξένων ἐτάφησαν παρὰ τὸν λιμένα τοῦ Ἀλκινόου, ὡς ἐπίσης οἱ πρῶτοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἀκόμη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου εἶχον τὰς κατοικίας των ἰδιαιτέρως ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς πόλεως, τῷ ἐκτεινομένῳ μέχρι τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλκινόου (ἔνθ. ἀν. σλ. 12 καὶ 27). Ἐνταῦθα λοιπὸν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν κειμένους τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους τάφους, οὓς ἐπεδείκνυον οἱ φυγάδες ἐξ Ἐπιδάμνου ἀριστοκρατικοὶ, ὅτε προέβαλλον τὴν συγγένειαν αὐτῶν πρὸς τοὺς Κερκυραίους καὶ ἐπεκαλοῦντο τὴν συνδρομὴν αὐτῶν ὅπως κατέλθωσιν οἴκαδε (ἔνθ. ἀν. σλ. 7). Ἐκ τῆς πλησίον καὶ ὑψη-

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΗΞΟΥΡΙΟΥ

λότερον κειμένης ἀγορᾶς ἠδύναντο νὰ δακτυλοδεικτήσωσι ποῦ ἔκειντο οἱ πρόγονοί των.

Τὸ σεβάσμιον τοῦτο νεκροταφεῖον, ἓν τῆς ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, διαρκούσης ἀκόμη τῆς ἀρχαιότητος ἕνεκα τῆς προσχώσεως, περιῆλθεν εἰς ἀχρηστίαν, ὡς δεικνύει τὸ στρῶμα τῶν τάφων, ὅπερ ἐσχηματίσθη ἐπ' αὐτοῦ. Τὰ μνημεῖα μετηνέχθησαν βεβαίως ἐντεῦθεν πέραν τοῦ ἰσθμοῦ, παρὰ τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα, καὶ βαθμηδὸν κατέλαβον καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀκτὴν αὐτοῦ. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόλπου τοῦ λιμένος τούτου ἀνευρέθησαν ἱκανοὶ λίθων σωροὶ μεταγενεστέρας ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς (153). Ἡ εἰς τὸν δεύτερον π. Χ. αἰῶνα ἀνήκουσα ἐν ἐλεγειακῷ μέτρῳ ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ Φιλίστιον, ἣν ὁ καθηγητὴς Ῥωμανὸς ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνεύρεσίν της, τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1877, ἐδημοσίευσε καὶ διελεύκανεν, ἀνευρέθη ἐπὶ τοῦ ὁμαλοῦ, καταφύτου ἐξ ἐλαιοδένδρων, λόφου Κατακαλοῦ, ὅστις γλωσσοειδῶς ἐκτείνεται βορειοδυτικῶς πρὸς τὴν λίμνην. Καὶ πλησίον τοῦ ἰδίου λόφου, κατὰ τὴν δ. αβεβαίωσιν τοῦ ἐκδότου, ἀνευρέθησαν καὶ ἄλλοτε μνημεῖα, μετ' ἐπιγραφῶν καὶ ἀνεπίγραφα, οὐχὶ ὀλίγα τὸν ἀριθμὸν, καὶ πολλοὶ τάφοι, περιέχοντες ἀγγεῖα διαφόρων σχημάτων, χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κοσμήματα καὶ ἕτερα ὅμοια ἀντικείμενα.

Η'.

Ἡ ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἀνευρεθέντων ἐξαγομένη ἔκτασις τῆς νεκροπόλεως τῶν ἀρχαίων Κερκυραίων, ἀμέσως πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεώς των, πρὸς τὰ Β. καὶ τὰ ΝΔ, βεβαιοῦται καὶ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος περιγραφῆς τῆς πολιορκίας τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν, ἐν ἔτει 375 π. Χ. (Ξενοφ. Ἑλλην. βιβλ. στ'. κφ. β'.)· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἔκθεσις αὕτη, καί τοι ἡ ἔλλειψις σαφηνείας πολλαχῶς ἐν αὐτῇ διαφαίνεται, ὁπωσδήποτε διαχέει φῶς καὶ ἐπὶ ἄλλων σημείων τῆς τοπογραφίας τῆς Κερκύρας, διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ πραγματευθῶμεν ἐνταῦθα καὶ περὶ αὐτῆς ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης. Τὰς δὲ εἰδήσεις τοῦ Διοδώρου (ΟΕ'. 46—47) ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, πολλαχῶς διαφωνούσας, καὶ εἴς τινα μέρη μάλιστα προφανῶς ψευδεῖς, θέλομεν λάβῃ ὑπ' ὄψει μόνον κατ' ἐξαίρεσιν.

Μόλις εἶχον κλείσῃ εἰρήνην οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἐν ἔτει 374, ὅτε οἱ τελευταῖοι, ἔν τινι ἔριδι τῶν Ζακυνθίων πρὸς τὸν ἀθηναῖον στρατηγὸν Τιμόθεον, ἐκ νέου ἡτοίμασαν στόλον ἑξήκοντα νηῶν καὶ διέταξαν τὸν στρατηγὸν ἀναδειχθέντα Μνάσιππον νὰ ἐπιμεληθῇ τῶν ἐν ταῖς πρὸς δυσμὰς θαλάσσαις καὶ ἰδίως νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῆς Κερκύρας (155). Συγχρόνως προσεκάλεσαν τὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν Διονύσιον εἰς βοήθειαν, ὑποδεικνύοντες αὐτῷ ὅτι καὶ εἰς ἐκεῖνον θὰ ἀπέβαινεν ὠφέλιμον τὸ νὰ μὴ διατελῇ ἡ Κέρκυρα ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Καὶ ὁ μὲν Μνάσιππος ἔπλευσεν εἰς τὴν Κέρκυραν· εἶχε δὲ καὶ μισθοφόρους μετὰ τῶν ἐκ Λακεδαίμονος μετ' αὐτοῦ στρατευσάντων, οὐχὶ ὀλιγωτέρους τῶν 1500 (156)· καὶ ἀποβιβασθεὶς ἐλαφυραγώγει καὶ ἐλεηλάτει τὴν παγκάλως καλλιεργημένην χώραν, καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν ἀγρῶν οἴκους· ἔπειτα δὲ πλήρης λαφύρων ἐστρατοπέδευσε μὲν διὰ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ ἐπὶ λόφου ἀπέχοντος τῆς πόλεως ὡς πέντε στάδια καὶ ὄντος πρὸ τῆς χώρας, ὅπως ἐντεῦθεν φονεύῃ πάντα ὅστις ἐπεχείρει νὰ μεταβῇ ἐκ τῆς πόλεως εἰς τὴν χώραν (157), τοῦ δὲ ναυτικοῦ κατεσκεύασε στρατόπεδον ἐπὶ τοῦ ἑτέρου μέρους τῆς πόλεως, ὁπόθεν ἐνόμιζεν ὅτι ἠδύνατο νὰ βλέπῃ ἐγκαίρως τὰ ἀποπλέοντα πλοῖα καὶ ἐμποδίζῃ αὐτά. Πρὸς τούτοις καὶ ἐν τῷ λιμένι ἠγκυροβόλει δσάκις δὲν ἐκώλυε τοῦτο ἡ τρικυμία (158). Οἱ Κερκυραῖοι τοιουτοτρόπως, πολιορκούμενοι καὶ ἀπὸ πάσης ἐξόδου ἐπὶ τὴν χώραν, ὡς καὶ κατὰ θάλασσαν κωλυόμενοι, ἠδυνήθησαν διὰ μυστικῆς πρεσβείας νὰ πληροφορήσωσι τοὺς Ἀθηναίους περὶ τῆς δεινῆς θέσεώς των καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν βοήθειάν των. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν εἰς αὐ-

ΓΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τοὺς ἀμέσως τὸν στρατηγὸν Στησικλέα καὶ ἑξακοσίους περίπου πελταστὰς, οἵτινες ἔλαβον τὴν πρὸς τὴν ἀπέναντι ἤπειρον ἄγουσαν καὶ παρεκάλεσαν τὸν ὕπαρχον τῶν Μολοσσῶν Ἀλκίταν νὰ διαβιβάσῃ αὐτοὺς εἰς Κέρκυραν. Καὶ οὗτοι, ἀποβιβασθέντες διὰ νυκτὸς εἰς μέρος τι τῆς νήσου, εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν. Ἐψήφισαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι νὰ πληρώσωσιν ἑξήκοντα ναῦς, ἐχειροτόνησαν δὲ ναύαρχον τὸν Τιμόθεον, ὅστις μετὰ ταῦτα, ἐπειδὴ ἐφαίνετο ὅτι ἠργοπόρει, ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ Ἰφικράτους. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ λιμὸς τόσον ἐδεινώθη παρὰ τοῖς Κερκυραίοις, ὥστε καθ' ἡμέραν τὸ πλῆθος τῶν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτομολούντων ηὔξανεν, ὁ δὲ Μνάσιππος ἠναγκάσθη νὰ κηρύξῃ ὅτι πᾶς αὐτομολῶν ἔμελλε νὰ πωληθῇ ὡς δοῦλος· ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν διὰ τούτου κατώρθου, διὰ μαστιγώσεων ἐπέστρεφεν αὐτοὺς ὀπίσω. Οἱ ἐν τῇ πόλει πολιορκούμενοι ὅμως δὲν ἐδέχοντο πάλιν τοὺς δούλους εἰς τὸ τεῖχος, πολλοὶ δὲ αὐτῶν ἔξω ἀπέθνησκον. Ὁ δὲ Μνάσιππος ἐν τούτοις, πιστεύων ὅτι διὰ τοῦτο ἦτο ἤδη καὶ κάτοχος τῆς πόλεως, ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ προνοῇ περὶ τῶν πραγμάτων· ἀπέλυσε μέρος τῶν μισθοφόρων, τοῖς δὲ λοιποῖς ὤφειλε μισθὸν δύο ἤδη μηνῶν. Ἰδόντες δὲ οἱ ἐν τῇ πόλει ἀπὸ τῶν πύργων ὅτι καὶ οἱ στρατιωτικοὶ σταθμοὶ χεῖρον ἢ πρότερον ἐφυλάτο καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν διεσπαρμένοι κατὰ τὴν χώραν, ἐποίησαν ἔξοδόν τινα, καί τινας μὲν αὐτῶν ἠχμαλώτισαν, τινὰς δὲ κατέκοψαν. Ἰδὼν τοῦτο ὁ Μνάσιππος ἔσπευσε πρὸς βοήθειαν μετὰ πάντων τῶν ὁπλιτῶν καὶ ἠνάγκασε καὶ τοὺς μισθοφόρους νὰ ἀκολουθήσωσιν αὐτὸν. Τοῦτο ὅμως ἔπραξαν ἀθύμως καὶ μισοῦντες αὐτόν. Παραταχθεὶς δὲ εἰς μάχην, ἐκτὸς μὲν τοὺς παρὰ τὰς πύλας ἐχθροὺς ἐφυγάδευσε (159) καὶ κατεδίωξεν· ἐκεῖνοι ὅτε ἐπλησίασαν εἰς τὸ τεῖχος, ἔστρεψαν ὀπίσω καὶ ἀπὸ τῶν μνημάτων ἐτόξευον τοὺς διώκτας (160), συγχρόνως δὲ ἄλλοι ἐποίησαν ἔξοδον ἀπὸ ἄλλης πύλης. Τὰς λεπτομερείας τῆς συγκροτηθείσης πεισματώδους μάχης δυνάμεθα νὰ παραλίπωμεν· ἀρκεῖ δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐτελείωσε μὲ τὴν πλήρη ἧτταν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τὸν θάνατον τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν. Οἱ νικηταὶ

θὰ ἠδύναντο μετὰ τὴν καταδίωξιν τῶν ἐχθρῶν νὰ καταλάβωσι καὶ τὸ ὠχυρωμένον στρατόπεδον, ἀλλὰ ἰδόντες τὸν ἀγοραῖον ὄχλον καὶ τοὺς ὑπηρέτας καὶ τοὺς δούλους, οὓς ἐξέλαβον ὡς στρατιώτας, ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω. Ἐν τούτοις ἡ νίκη ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς. οἱ δ' ἔξω τῆς πόλεως κατελήφθησαν ὑπὸ ἀθυμίας. Διότι ἐλέγετο ὅτι ὁ Ἰφικράτης ἦτο πλησιέστατα ἤδη, οἱ δὲ Κερκυραῖοι τῷ ὄντι ἤρχισαν νὰ πληρῶσι τὰς ναῦς. Ὁ δὲ Ὑπερμένης, ὅστις ἦτο ὑποστράτηγος παρὰ τῷ Μνασίππῳ, συνεπλήρωσε πᾶν τὸ ναυτικὸν, τὸ πρὸ τῆς Κερκύρας εὑρισκόμενον, καὶ μετ' αὐτοῦ ἔπλευσε πρὸς τὸ ὠχυρωμένον στρατόπεδον (161) Καὶ ἐγέμισε πρῶτον τὰ φορτηγὰ πλοῖα διὰ τῶν ἀνδραπόδων καὶ τῶν χρημάτων καὶ ἀπέπεμψεν αὐτά· αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ναυτῶν καὶ τῶν περισωθέντων στρατιωτῶν διεφύλαττε τὸ χαράκωμα Τέλος δὲ καὶ αὐτοί, φοβούμενοι πολὺ μὴ καταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ νήσῳ, ἐν μεγάλῃ ταραχῇ ἐπεβιβάσθησαν εἰς τὰς τριήρεις καὶ ἀπέπλευσαν πρὸς τὴν Λευκάδα, καταλιπόντες πολὺν σῖτον καὶ οἶνον καὶ δούλους καὶ ἀσθενοῦντας τινὰς τῶν στρατιωτῶν.

Ὅτε ὁ Ἰφικράτης ἀφίκετο εἰς Κέρκυραν, ἤκουσεν ὅτι δέκα τριήρεις τοῦ Διονυσίου προσέπλεον ἵνα βοηθήσωσι τοὺς Λακεδαιμονίους. Αὐτὸς ὁ ἴδιος λοιπὸν ἐλθὼν καὶ ἐπιθεωρήσας, ἀπὸ τίνος σημείου τῆς νήσου θὰ ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὰς προσπλεούσας νῆας καὶ νὰ γνωστοποιήσῃ τοῦτο διὰ σημείων (162), ἐγκατέστησεν ἐκεῖ σκοποὺς, καὶ μετ' ἐκείνων συνεφώνησε περὶ τῶν σημείων, δι' ὧν ἔμελλον ν' ἀναγγείλωσι τὴν προσέγγισιν καὶ ἀγκυροβόλησιν τῶν ἐχθρῶν. Μετὰ τοῦτο δὲ διέταξεν εἴκοσι τριηράρχους ἵνα ἀκολουθήσωσιν αὐτὸν ἅμα τῷ πρώτῳ σημείῳ τοῦ κήρυκος. Ὅτε λοιπὸν ἠγγέλθη ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ ἤχησεν ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκος ἔσπευσαν πάντες δρομαίως εἰς τὰς τριήρεις. Ὁ Ἰφικράτης ἔπλευσεν ἐκεῖ ὅπου ἦσαν αἱ τοῦ ἐχθροῦ τριήρεις (163), καὶ προέφθασεν αὐτοὺς ἀποβιβασθέντας ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν γῆν (164). Μόνος ὁ Ῥόδιος Μελάνιππος, ὅστις εἶχε συμβουλεύσει καὶ τοὺς ἄλλους νὰ μὴ μένωσιν ἐκεῖ (165),

ΓΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

πληρώσας τὴν νῆά του, ἀπέπλευσε· καί τοι δὲ ἀπήντησε τὸν στόλον τοῦ Ἰφικράτους, ἠδυνήθη ὅμως νὰ διεκφύγῃ. Αἱ δὲ λοιπαὶ συρακούσιαι νῆες ἔπεσον εἰς χεῖρας τῶν Ἀθηναίων μετὰ τῶν πληρωμάτων αὐτῶν (166). Ὁ Ἰφικράτης, ἀφαιρέσας τὰ ἐπὶ τῶν πρωρῶν τῶν τριηρῶν κοσμήματα, τὰς ἐρυμούλκυσεν εἰς τὸν λιμένα τῶν Κερκυραίων (167). Τὰ κατόπιν γενόμενα δὲν ἐνδιαφέρουσιν ἡμᾶς.

Ἡ δυσκολία τοῦ νὰ σχηματίσωμεν ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιγραφῆς τοῦ γεγονότος καθαρὰν τοπογραφικὴν εἰκόνα ἐνυπάρχει κυρίως ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ Ξενοφῶν πάντοτε ποιεῖται λόγον περὶ «τοῦ λιμένος τῶν Κερκυραίων», καί τοι ἡ πόλις, ὡς γινώσκομεν, εἶχε δύο τοιούτους. Ἀλλ' ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι ὁ λιμὴν τοῦ Ἀλκινόου ἤδη τὸν πέμπτον αἰῶνα εἶχεν ἀποκτήσῃ ὁριστικῶς προτίμησίν τινα ὑπὲρ τὸν Ἑλλαϊκὸν καὶ ἦτο πολεμικὸς ἅμα καὶ ἐμπορικὸς λιμὴν (ἴδ. ἀν. σελ. 25), θέλει δικαιούμεθα, ἵνα πανταχοῦ, ὅπου οἱ μετὰ τὸν Θουκυδίδην ἱστορικοὶ λέγουσι περὶ τοῦ λιμένος τῶν Κερκυραίων, νοῶμεν τοῦτον τὸν κυρίως λιμένα. Πλὴν τοῦ Ξενοφῶντος τὸ αὐτὸ πράττει καὶ ὁ Διόδωρος, λέγων (47, 1) «οὗτος (ὁ Μνάσιππος) δὲ καταπλεύσας εἰς τὴν νῆσον καὶ προσλαβόμενος τοὺς φυγάδας εἰσέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα». Ὁ διὰ πολλῶν σπουδαίων ἀνασκαφῶν καὶ εὑρημάτων ἐπιτευχθεὶς προσδιορισμὸς τῆς νεκροπόλεως τῆς Κερκύρας, συνδυαζόμενος μετὰ τοῦ παρὰ τοῦ Ξενοφῶντος μαρτυρουμένου γεγονότος, ὅτι οἱ πρὸ τοῦ Μνασίππου φεύγοντες Κερκυραῖοι ἔστησαν πρὸ τῶν μνημείων καὶ ἐντεῦθεν ἐτόξευον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, διευκολύνει ἡμᾶς νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβέστερον τοὐλάχιστον τὴν θέσιν τοῦ λόφου ἐκείνου, ἐφ' οὗ ὠχυρώθη ὁ σπαρτιατικὸς στρατός. Κατὰ ταῦτα δὲν δύναταί τις ν' ἀμφιβάλλῃ, ὅτι οὗτος πρέπει ν' ἀναζητηθῇ πρὸς βορρᾶν ἢ βορειοδυτικῶς τῆς παλαιᾶς πόλεως. Εὑρίσκετο, ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν, πρὸ τῆς χώρας, ἤτοι προφανῶς μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῶν ἀγρῶν τῶν Κερκυραίων, καὶ παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν στρατηγῶν ἐξελέχθη ὡς κατάλληλος πρὸς στρατοπέδευσιν ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, διότι ἐδέσποζε τῆς πρὸς τοὺς ἀγροὺς ὁδοῦ. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὑπὲρ τῆς ρηθείσης θέσεως· διότι οἱ ἀγροὶ οὗτοι, ὧν τὴν ἀρίστην καλλιέργειαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σπαρτιατῶν ἐπαινεῖ ὁ ἱστορικός, εὑρίσκοντο ὁπωσδήποτε ἐν τῷ μεσαίῳ τμήματι τῆς νήσου, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς σημερινῆς πόλεως μέχρι τῶν προπόδων τῶν πρὸς Β. καὶ Δ. ὀρέων. Συγχρόνως πρέπει νὰ ἔκειτο ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος λόφος πλησίον τῆς παραλίας· διότι ὁ Ὑπερμένης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μνασίππου ἔσπευσε μετὰ τῆς νηὸς πρὸς τὸ στρατόπεδον ἐκείνου, καὶ τὰ ἐκεῖ κείμενα πλούσια λάφυρα μετέφερεν εἰς τὰ φορτηγὰ πλοῖά του. Ἐκ πάντων τούτων τῶν λόγων ἄγομαι νὰ πιστεύσω, ὅτι ὁ λόφος τοῦ Ξενοφῶντος εἶναι ὁ ὑπὲρ τὸ νῦν προάστειον ἐγειρόμενος λόφος Ἀβραάμ, ἐφ' οὗ ἔκειτο τὸ κατεδαφισθὲν ἤδη φρούριον. Οὗτος ὑψοῦται βαρὺς ὑπὲρ τὸν σημερινὸν λιμένα τῆς Κερκύρας, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Σπαρτιατικὸς στόλος, προφυλασσόμενος παρὰ τῆς προκειμένης νήσου Πτυχίας, ἠδυνήθη ἄριστα ν' ἀγκυροβολήσῃ. Τὸ φρούριον Ἀβραὰμ δὲν ἀπέχει πλειότερον τοῦ ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας, κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, ἀπὸ τῶν προπόδων τοῦ λόφου τῆς Ἀναλήψεως, μέχρι τῶν ὁποίων ἐξετείνετο πιθανῶς τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ὑπὲρ τὸν στενὸν ἰσθμόν· τοῦτο δὲ συμφωνεῖ πρὸς τὰς εἰδήσεις τοῦ Ξενοφῶντος, καθ' ἃς ὁ λόφος ἀπεῖχε τῆς πόλεως περὶ τοὺς πέντε σταδίους, ἤτοι ὀλιγώτερον κατά τι τοῦ ἑνὸς ὀγδόου τοῦ γεωγραφικοῦ μιλίου. Ἐὰν ὑπὸ τὰ μνήματα, ὄπισθεν τῶν ὁποίων ὠχυρώθησαν οἱ παρὰ τοῦ Μνασίππου φυγαδευθέντες Κερκυραῖοι, πρέπει νὰ νοηθῇ τὸ παρὰ τὸν λιμένα τοῦ Ἀλκινόου νεκροταφεῖον ἢ τὸ μέρος τὸ κείμενον ἔτι δυσμικώτερον παρὰ τὸν Ἑλλαϊκὸν λιμένα, δὲν δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ· διότι, ὡς καὶ ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος δηλοῦται, τοὐλάχιστον δύο πύλαι ἦσαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, καὶ δὲν γνωρίζομεν διὰ μέσου ποίας ἐκ τῶν δύο ἐγένετο ἡ πρώτη ἐπιδρομὴ τῶν πολιορκουμένων.

Τὸν στόλον εἶχεν ἀποστείλῃ ὁ Μνάσιππος πρὸς τὸ ἔτε-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ

ρον μέρος τῆς πόλεως, ἤτοι προφανῶς πρὸ τῆς μεσημβρινῆς κορυφῆς τῆς γλώσσης γῆς ὑπεράνω τῆς ὁποίας ἐξετείνετο. Κατὰ ταῦτα ὁ Ὑπερμένης ἐξέτεινε τὸ στρατόπεδόν του παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς νήσου, περίπου ἀπέναντι τοῦ νησιδίου Ποντικονῆσι, ἢ ὀλίγον κατώτερον αὐτῆς, ὅπου ἀπέκλεισε καὶ τὸν Ἑλλαϊκὸν λιμένα, καὶ ὁπόθεν θὰ ἠδύνατο τὸ ταχύτερον νὰ ὁραθῇ παρὰ τοῦ ἐκ δυσμῶν προσδοκωμένου στόλου τῶν Ἀθηναίων (ἴδ. ἀν. σελ. 53). Ἀλλ' ἀφοῦ ὁ στρατηγὸς ἔπεσε καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ὑπέστη δεινὴν ἧττα, εἶδεν ἑαυτὸν ἠναγκασμένον νὰ ἀναλάβῃ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀπειλουμένου στρατοπέδου αὐτοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν, τοῦτον ἐδέησε νὰ περιπλεύσῃ διὰ τοῦ στόλου του ἀμφοτέρας τὰς διὰ τοῦ λιμένος τῶν Καστράδων χωριζομένας χερσοννήσους (σελ. 21)· διότι ἐν τῇ 25 § λέγεται « περιπλεύσας πρὸς τὸ χαράκωμα».

Ἐὰν ὁ Ξενοφῶν, ἀφοῦ περιέγραψε τὴν κατάληψιν τοῦ λόφου ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ στόλου πρὸς τὸ ἀπέναντι τοῦ λόφου μέρος τῆς πόλεως, προστίθησιν ὅτι ὁ Μνάσιππος πλὴν τούτου κατέπλευσεν, ὁσάκις ἡ τρικυμία δὲν τὸ ἠμπόδιζεν, εἰς τὸν λιμένα, βεβαιοῦται οὕτως ἡ ὀρθότης τῆς γνώμης, ἣν ἀνωτέρω ἐπὶ ἑτέρου γεγονότος ἐστηρίξαμεν, καθ' ἣν ὑπὸ « τὸν λιμένα τῶν Κερκυραίων» πρέπει νὰ νοηθῇ ἁπλῶς ὁ τοῦ Ἀλκινόου. Ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς στενῆς εἰσόδου τοῦ Ἑλλαϊκοῦ λιμένος ὑπῆρξεν ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς στάσεως, ἣν ἔλαβεν ὁ Ὑπερμένης μετὰ τοῦ στόλου κατὰ διαταγὴν τοῦ Μνασίππου, καὶ δὲν ἦτο ἀνάγκη ρητῶς νὰ σημειωθῇ. Ἀλλ' εὐνόητον ὅτι ἡ πολιορκία θὰ ἔμενεν ἐντελῶς ἄνευ ἀποτελέσματος, ἐὰν ὁ κύριος λιμὴν ἔμενεν ἐλεύθερος. Ὁ λιμὴν οὗτος, ὡς δεικνύουσι προφανέστατα αἱ εἰδήσεις τοῦ Ξενοφῶντος καὶ ἰδίᾳ αἱ λέξεις ὁπότε μὴ χειμὼν κωλύοι (§ 7) δὲν κατείχετο οὐδόλως ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Διόδωρος ἐν κεφ. 47, 1 ἀφηγεῖται μὲν, ὅτι ὁ Μνάσιππος ἔσπευσεν εἰς τὸν λιμένα καὶ συνέλαβε τέσσαρας ἐχθρικὰς νῆας, ἐνῷ αἱ λοιπαὶ (μ) τρεῖς ἔφυγον πρὸς

τὴν γῆν, καὶ κατόπιν ὑπ' αὐτῶν τῶν Κερκυραίων ἐπυρπολήθησαν, ἀλλ' ὁπουδήποτε καὶ ἂν εὕρε τὴν εἴδησιν ταύτην, αὕτη δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ μωρὸς μῦθος. Διότι ὁ κατέχων τὸν λιμένα τοῦ Ἀλκινόου ἦτο κάτοχος καὶ τῆς πόλεως, καὶ ἐὰν ἡ συνέπεια αὕτη δὲν ἐμαρτυρεῖτο ἀλλαχόθεν, ὠφείλομεν οὐχ' ἧττον νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ Μνάσιππος δὲν θὰ εἶχεν ἀνάγκην νὰ στήσῃ τὸ στρατόπεδόν του πέντε σταδίους μακρὰν τῆς πόλεως (168). Ὅπως ἀποκλείσῃ λοιπὸν εἰς τοὺς Κερκυραίους πᾶσαν ἀπὸ θαλάσσης συγκοινωνίαν, κατέλαβεν ὁ Σπαρτιάτης στρατηγὸς καὶ τὸν λιμένα τοῦ Ἀλκινόου εἴτε παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ἴδιος ἐκράτησε παρ' ἑαυτῷ τὰς πρὸς φυλακὴν αὐτοῦ ἀναγκαιούσας νῆας, εἴτε ὅτι διέταξε τὸν ὑποστράτηγόν του νὰ πέμψῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἐκ τοῦ μέρους ὅπου ἐστάθμευε, μοῖράν τινα νηῶν. Τὸ τελευταῖον νομίζω πιθανώτερον καὶ συμφωνότερον πρὸς τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ξενοφῶντος ἐν § 7 καὶ 25.

Αἱ εἰδήσεις τέλος περὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ Ἰφικράτους κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Διονυσίου δὲν παρουσιάζουσιν οὐδεμίαν δυσκολίαν ὑπὸ τοπογραφικὴν ἔποψιν. Καθὼς αἱ πρὸς Σικελίαν πλέουσαι νῆες τῶν Ἑλλήνων διηυθύνθησαν πάντοτε πρὸς βορρᾶν μέχρι Κερκύρας, ὅπως οὕτω διαπεράσασαι τὴν θάλασσαν, ἐκεῖ ὅπου αὕτη παρουσιάζετο στενοτέρα, καταλάβωσιν ἔπειτα τὰς Ἰταλικὰς ἀκτὰς, οὕτως ἔγινεν ἀντιθέτως ὁ πλοῦς ἐκ Σικελίας πρὸς τὴν Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν περαιτέρω πρὸς τὴν Ἑλλάδα παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἰαπυγίας. Οὕτω ἠδύνατο ὁ ἀθηναῖος στρατηγὸς νὰ περιμείνῃ ἀσφαλῶς ἐκ βορρᾶ τὰς συρακουσίας τριήρεις, καὶ ὤφειλεν, ὅπως ἐγκαίρως εἰδοποιηθῇ περὶ τῆς προσεγγίσεως αὐτῶν, νὰ τοποθετήσῃ τοὺς σκοπούς του εἰς τὰ βόρεια ὀρεινὰ μέρη τῆς νήσου. Ἐνταῦθα ὑψοῦται, ὡς εἴδομεν ἐν σλ. 20, ὁ ὑπερμεγέθης Παντοκράτωρ μετὰ τῶν δύο κωνοειδῶν κορυφῶν του, παρέχων ἄποψιν εὐρυτάτην εἰς τὴν πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἀνοικτὴν θάλασσαν καὶ συγχρόνως τὸ ὄρος τοῦτο εἶναι ὁρατὸν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνωφεροῦς ἐδάφους

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τῆς παλαιᾶς πόλεως πλησίον τῶν Καστράδων. Οὐδεμία λοιπὸν σχεδὸν ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρχῃ ὅτι ὁ Ἰφικράτης τὴν σκοπιάν του ἐτοποθέτησεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Παντοκράτορος. Ἅμα λοιπὸν ἀνηγγέλθη εἰς τὴν πόλιν ἡ ἐμφάνισις τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, ἔπλευσε διὰ τοῦ κόλπου τῆς Κερκύρας ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων κατ' αὐτῶν μετὰ μοίρας τινὸς τοῦ ἐν τῷ λιμένι Ἀλκινόου ὁρμοῦντος στόλου αὐτοῦ. Ἡ ἀφήγησις τοῦ Ξενοφῶντος ὁπωσδήποτε ἐπιτρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὡς πράττουσιν ὁ Γρότε καὶ ὁ Ἀρνόλδος Σκίφερ, ὅτι ὁ συρακούσιος στόλος ἠγκυροβόλησεν ἔν τινι τῶν πρὸς βορρᾶν ἢ τῶν βορειανατολικῶν κόλπων τῆς νήσου Κερκύρας. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Πολύαινον Γ'. 9, 55 Κρίνιππος, ὁ στρατηγὸς τοῦ στόλου τούτου, ἠγκυροβόλησε παρά τι τῶν ἐρήμων νησιδίων τῶν παρὰ τὴν Κέρκυραν (169). Τοιαύτη ἀναμφιβόλως νησιδία μία τῶν μικρῶν νήσων, τῶν ἀπέναντι τῶν βορειοδυτικῶν ἀκτῶν τῆς Κερκύρας αἵτινες σήμερον μὲν εἶναι ἐν μέρει κατῳκημέναι, κατὰ δὲ τὴν ἀρχαιότητα, ὡς φαίνεται, ἦσαν ἐντελῶς ἀκατοίκητοι (170), καὶ δυνάμεθα μεταξὺ τῶν δύο ἐξ αὐτῶν μόνων, τῶν μεγαλητέρων, ν' ἀποφανθῶμεν ἢ ὑπὲρ τῆς δυτικωτέρας Ὀθονῶν (171), ἥτις ἄλλοτε ἐκαλεῖτο Ὀθρωνοί, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀνατολικωτέρας Ἐρικούσης. Δὲν διστάζω νὰ θεωρήσω ἀξιόπιστον ὡς πρὸς τοῦτο τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πολυαίνου (172)· αἱ εἰδήσεις του ἀφ' ἑνὸς μὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὰς ἐκφράσεις τοῦ Ξενοφῶντος, ὅστις ἀορίστως μόνον ἐκφράζεται, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐφαρμόζονται ἄριστα εἰς τὴν ὅλην σειρὰν τῶν γεγονότων· τοὐναντίον δὲ ἐλάχιστα εἶναι πιθανὸν ὅτι οἱ σκοποὶ τοῦ Ἰφικράτους τότε πρῶτον ἔμελλον ν' ἀναγγείλωσι τὰ ἐχθρικὰ σκάφη, ἀφοῦ ἤθελον ἤδη ἀγκυροβολήσῃ παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Κερκύρας.

Θ'.

Ἡ πλουσία ἐμπορικὴ πόλις τῶν ἀρχαίων Κερκυραίων ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῆς θαλάσσης περιβρεχομένης λοφώδους γῆς μετὰ τῶν

βαθέως κολπουμένων λιμένων αὐτῆς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, τῶν τειχῶν καὶ τῶν πύργων αὐτῆς, τῶν σειρῶν τῶν οἰκιῶν της, τῶν ἐκτεινομένων ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν λόφων, μετὰ τοῦ μαρμαίροντος ἐν τῷ ὕψει ναοῦ τῆς Ἥρας καὶ τῆς ἐπὶ δεσπόζοντος λόφου ὑψουμένης ἀκροπόλεως θὰ εἶχεν ἄποψιν, ἥτις ὡς πρὸς τὴν γραφικὴν ὡραιότητα ἀναμφιβόλως κατ' οὐδὲν θὰ ὑστέρει τῆς σημερινῆς Κερκύρας. Ἐκεῖθεν τοῦ ἀρχαιοτάτου νεκροταφείου ὅπερ ἐπιβάλλον ἐγειτνίαζε πρὸς τὸν θορυβώδη βίον τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλκινόου, φαίνεται ὅτι ἐξετείνετο προάστειον, παραλλήλως τῇ ἀκτῇ τῆς θαλάσσης. Ὑπὲρ τούτου προφανῶς μαρτυρεῖ ἡ ὅλη φύσις τῶν τοποθεσιῶν, προπάντων ἡ θέσις καὶ ἡ ἔκτασις τοῦ εἰρημένου λιμένος, καὶ εὕρημά τι, γενόμενον ἄλλοτε ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ γίνῃ μνεία, διότι ἐπικυροῖ τ' ἀνωτέρω. Κατὰ τὰς εἰδήσεις τοῦ Ὀριόλη, ἐν ἔτει 1846 ἐτοποθετήθη ἐν τῷ ἀνακτορικῷ κήπῳ τῆς Πλατείας ἀρχαῖον ἔδαφος ἐκ μεγάλων τετραγωνικῶν λίθων (173). Πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς νότον τῆς παλαιᾶς πόλεως ὡραῖαι ἐξοχικαὶ οἰκίαι τῶν κερκυραίων ἐμπόρων θὰ ἐκόσμουν τὰς τόσον εὐαρέστους καὶ μεγαλοπρεπῆ ἄποψιν πρὸς τὴν ἠπειρωτικὴν ἄλυσιν τῶν ὀρέων παρεχούσας ἀκτὰς τοῦ κόλπου. Καὶ τοὺς Ῥωμαίους εἵλκυσε τὸ γόητρον τῶν ἀκτῶν τούτων. Ἐν τῇ ἁλιευτικῇ κώμῃ Βενίτσες, περὶ τὰς δύο ὥρας πρὸς Μ. ἀπεχούσῃ τῆς σημερινῆς πόλεως, βλέπει τις ἀμέσως ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης μέχρι τῆς παραθαλασσίας, παρὰ τὴν βάσιν τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ὑψοῦται μὲ ἀποτόμους γραμμὰς ὁ Σταυρὸς (ἴδ. ἀν. σλ. 20), μεταξὺ θαυμασίων ἐλαιοδένδρων, συκῶν καὶ πορτοκαλλεῶν τὰ χορτοσκεπῆ λείψανα μεγαλοπρεποῦς Ῥωμαϊκῆς ἐπαύλεως μετὰ λουτήρων, ἀποκαλυφθέντα πρὸ δεκαπενταετίας περίπου τῇ συνδρομῇ τοῦ καθηγητοῦ Ῥωμανοῦ (174).

Γ'.

Πλησιάζομεν εἰς τὸ τέρμα· οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται εἰς

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ἡμᾶς ἢ νὰ προσπαθήσωμεν νὰ προσδιορίσωμεν τὴν θέσιν τοῦ ὄρους ἐκείνου, ἐφ' οὗ οἱ κατὰ τὸν πρῶτον ἐμφύλιον πόλεμον φυγαδευθέντες ὀλιγαρχικοί, ἀφοῦ κατῆλθον πάλιν εἰς τὴν πατρίδα των νῆσον, κατεσκεύασαν ὀχύρωμα, ἵνα ἐξ αὐτοῦ καταπιέσωσι τὸν ἐν τῇ πόλει Δῆμον (ἴδ. ἀν. σλ. 16). Ἐπειδὴ οἱ φυγάδες ἐκ τῆς Περαίας διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Κέρκυραν, εἶναι δεδικαιολογημένη ἐκ τῶν προτέρων ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἀπεβιβάσθησαν εἴς τινα τῶν κόλπων τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου. Διότι ἐνταῦθα ὁ πορθμὸς, ὁ χωρίζων αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἠπείρου, εἶναι στενότερος καὶ ἐντεῦθεν ἡ διαπόρθμευσις συντομωτέρα. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ ἐπὶ τῆς Ἠπείρου κτῆμα τῶν Κερκυραίων, ὧν ἐγένοντο κύριοι οἱ ὀλιγαρχικοί, περιελάμβανε κυρίως τὰ περὶ τὸ Βουθρωτὸν μέρη (ἴδ. σημ. 45). Ὤφειλον δὲ ἤδη καὶ πρὸς ἀσφάλειάν των νὰ μὴ καταλάβωσι θέσιν πολὺ νοτιωτέραν τοῦ κόλπου, διότι οὕτω ἤθελον ἔλθῃ πλησιέστατα τῆς πόλεως καὶ θὰ ἠδύναντο εὐκόλως νὰ δραθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν των. Ἐν τῷ εἰρημένῳ τμήματι τῆς Κερκύρας ὑψοῦται, ὡς γνωρίζομεν, τὸ ὑψηλότατον ὄρος τῆς νήσου, ὁ μέγας Παντοκράτωρ, καὶ διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τοῦτο εἶνε τὸ ὄρος ἐκεῖνο, ἐπὶ τῶν ἀποκρήμνων πλευρῶν τοῦ ὁποίου αὐτοὶ ἀνύψωσαν τὸ ὀχύρωμά των. Ὅτι τοῦτο δὲν κατεῖχε τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ διδάσκει τὸ παρὰ τοῦ Θουκυδίδου ἀναφερόμενον γεγονὸς ὅτι, ἐπιδραμόντων ἐπὶ τοῦ ὀχυρώματος τῶν μετὰ τοῦ κερκυραϊκοῦ δήμου συνενωθέντων Ἀθηναίων, οἱ ὀλιγαρχικοὶ κατέφυγον εἰς μέρος τι ὑψηλότερον κείμενον. Ὑπὸ τὸ ὑπὲρ τὸ ὀχύρωμα κείμενον τοῦτο ὕψωμα δύναται ἄριστα νὰ νοηθῇ ἡ μία τῶν δύο κορυφῶν τοῦ Παντοκράτορος, τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἐκ τοῦ ἀποτόμου καὶ ἀπροσίτου αὐτοῦ εὐκόλως ἐξηγεῖται τὸ γεγονὸς, ὅτι ὁ Εὐρυμέδων καὶ ὁ Σοφοκλῆς διέκοψαν τὴν καταδίωξιν τῶν ἐχθρῶν καὶ συγκατετέθησαν εἰς συμβιβασμόν. Τὴν ὑπόθεσιν δὲ ἡμῶν ὑποστηρίζει καὶ τὸ γεγονὸς, ὅτι οἱ ἀθηναῖοι στρατηγοὶ μετέφερον τοὺς αἰχμαλώτους των εἰς τὸ νησίδιον Πτυχίαν, πλησίον τοῦ ὁποίου διῆλθον κατὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς τὴν

πόλιν ἐκ τῶν προπόδων τοῦ ῥηθέντος βουνοῦ.

Πράγματι καὶ πολλοὶ ἄλλοι λόγοι ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τῆς ταὐτότητος τῆς Ἰστώνης καὶ τοῦ Παντοκράτορος, ὁριστικώτερον δὲ ὁ Wilhelm Fischer ἐν ταῖς Erinnerungen und Eindrücken aus Griechenland σλ. 19, αἵτινες ἄλλως ἔν τισι λεπτομερείαις εἶναι ἀνακριβεῖς καὶ ἐσφαλμέναι. Καὶ ὁ H. Kiepert ἄλλοτε ἐν τῷ αὐτοῦ τοπογραφικῷ-ἱστορικῷ χάρτῃ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν (β'. ἔκδ. φύλλ. 15 καὶ φύλλ. 4) ἐταύτισε τὴν Ἰστώνην μὲ τὸν Παντοκράτορα, ἀλλὰ τὴν γνώμην ταύτην ἐγκατέλιπεν, ὡς δεικνύει τὸ φύλλον 7 τῆς νέας ἐκδόσεως τοῦ χάρτου τῆς Ἑλλάδος (Βερολίνῳ 1872), ἐνῷ δὲν ἀπαντᾷ καθόλου τὸ ὄνομα ἐκεῖνο. Εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς γνώμης προήχθη βεβαίως παρὰ τοῦ αὐτοῦ λόγου, ὅστις καὶ ἄλλους τινὰς ἑρμηνευτὰς ἐκώλυσε νὰ θέσωσι τὴν Ἰστώνην εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν ὀρεινὴν σειρὰν, λόγος βεβαίως ὅστις, ὡς ἀμέσως κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, στηρίζεται ἐπὶ ὅλως ἐσφαλμένης ἑρμηνείας τῶν λόγων τοῦ Θουκυδίδου. Οὕτως ὁ Μύλλερ ἐν τῷ συγγράμματί του de Corcyraeorum republica σελ. 6, λέγει «οὐδὲ ἠδύνατο (τὸ ὀχύρωμα τοῦτο) νὰ ἀπέχῃ μακρότερον τῆς πόλεως, διότι ἐξ αὐτοῦ ὁρμηθέντες ἔφθειρον τοὺς ἐν τῇ πόλει καὶ ἐπέφερον δεινὸν λιμόν»· καὶ ὁ Βούρσιαν (Geogr. v. Griech. II. σελ. 356, νομίζει διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὅτι τὸ πρὸς τὰ ΝΔ τῆς πόλεως ὄρος, τὸ νῦν καλούμενον Ἅγιοι Δέκα (ἴδ. σελ. 20) ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἔφερε τὸ ὄνομα Ἰστώνη. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πάρτς ἐν σελ. 81 ἀσπάζεται τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἀφήγησις τοῦ Θουκιδίδου« ἀπαιτεῖ μείζονα πλησίασιν τοῦ ὀχυρώματος τῶν ἀριστοκρατῶν παρὰ τὴν πόλιν· ἡ ἐκλογὴ τῆς θέσεως ἐγένετο ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἵνα ἡ κρίσιμος μάχη συγκροτηθῇ πλησιέστερον καὶ ἵνα μὴ ἀρκεσθῶσιν εἰς λεηλασίας ἀπὸ ἀπομεμακρυσμένου κρησφυγέτου· διὸ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ νοηθῇ ὑπὸ τὸ ὄρος Ἰστώνη οὔτε ἓν τμῆμα τοῦ ὄρους Ἀράκλι (πρὸς τὰ ΒΔ τῆς νήσου) οὔτε ὁ ὑπερμεγέθης Παντοκράτωρ· δύναται μᾶλλον νὰ νοηθῇ ὑπὸ τὸν ὅρον τὸ ὄρος τῶν Ἁγίων Δέκα ἢ τὸ τῆς

ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ἁγίας Κυριακῆς παρὰ τὴν κώμην Γαστοῦρι.

Πῶς θὰ ἠδύναντο οἱ ὀλιγαρχικοὶ νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ἕν ἢ εἰς τὸ ἄλλο τῶν δύο ρηθέντων ὀρέων δὲν εἶνε εὔκολον νὰ νοήσῃ τις. Διότι βεβαίως δὲν θὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐπὶ τῶν ἐλαφρῶν πλοιαρίων των ἔπλευσαν πρὸς βορρᾶν περὶ τὴν νῆσον διὰ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης, (τὸ ἀγριοπέλαγο, ὡς καλοῦσιν αὐτὴν, οἱ σημερινοὶ χωρικοὶ, σελ. 21) ὅπως ἀποβιβασθῶσιν εἰς σημεῖόν τι τῆς δυτικῆς ἀκτῆς, καὶ ἐκεῖθεν καταλάβωσι τὴν κορυφὴν ἐκείνην. Ἐὰν δ' ἀφ' ἑτέρου δὲν ἀπεμακρύνοντο τοῦ κόλπου, ἦσαν ἠναγκασμένοι, ὅπως ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ των, νὰ πλεύσωσι παραλλήλως πρὸς τοὺς δύο λιμένας τῆς πόλεως, ἐπιχείρησις ἀφρόνως τολμηρά, ἣν οὐδὲ εἰς τὸ ἐκ τῆς ἀπελπισίας θάρρος σχεδὸν θὰ ἠδύνατο τις νὰ ἀποδώσῃ. Ἐὰν ὅμως τις ἐξετάσῃ αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς καὶ ἄνευ προκαταλήψεως τὰς λέξεις τοῦ Θουκυδίδου, ἐπὶ τῶν ὁποίων βασιζόμενοί τινες νομίζουσιν ὅτι τὸ ὀχύρωμα τῶν ὀλιγαρχικῶν πρέπει νὰ τοποθετηθῇ ἐγγὺς τῆς πόλεως, θέλει εὕρῃ πρὸς θαυμασμόν του ὅτι δικαιοῦται νὰ ἔλθῃ εἰς τοιοῦτόν τι συμπέρασμα Ὁ Θουκυδίδης ἐν βιβλ. Γ.' 85,4 αὐτολεξεὶ ἀφηγεῖται «ἀναβάντες ἐς τὸ ὄρος τὴν Ἰστώνην, τεῖχος ἐνοικοδομησάμενοι, ἔφθειρον τοὺς ἐν τῇ πόλει καὶ τῆς γῆς ἐκράτουν». Τὸ ῥῆμα φθείρειν παρὰ Θουκυδίδῃ σημαίνει πολλάκις, ἄνευ ἄλλης προσθήκης, τὴν βλάβην τοῦ ἐχθροῦ διὰ λεηλασίας καὶ ἁρπαγῆς τῆς χώρας αὐτοῦ, π. χ. ἐν Α.' 30, 3 «Τοῦ τε χρόνου τὸν πλεῖστον μετὰ τὴν ναυμαχίαν ἐκράτουν τῆς θαλάσσης (οἱ Κερκυραῖοι) καὶ τοὺς τῶν Κορινθίων συμμάχους ἐπιπλέοντες ἔφθειρον». Ἐπίσης ἐν Γ.' 92, 3. Καὶ ὅτι ἐν τῷ ἡμετέρῳ χωρίῳ ἔχει ἐντελῶς τὴν αὐτὴν σημασίαν δεικνύει καὶ ἡ παραβολὴ πρὸς Δ.' 46,1, ὅπου ἐπαναλαμβάνεται ἡ διακοπεῖσα ἀφήγησις περὶ τῶν κερκυραϊκῶν πραγμάτων καὶ ἀντὶ τοῦ προηγουμένου ἔφθειρον λέγεται πολλὰ ἔβλαπτον. παρβ. καὶ Δ' 2 3. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἐκφράσεως τοὺς ἐν τῇ πόλει διηλοῦται ἁπλῶς ὁ τὴν πόλιν κατέχων Δῆμος κατ'

ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐξ αὐτῆς φυγόντας ὀλιγαρχικούς, ἀκριβῶς ὡς ἐν Δ.' 2, 3, ὅπου φέρεται ἡ ἔκφρασις οἱ ἐκ τῆς πόλεως. Ἄμεσος ἀπειλὴ κατὰ τῆς πόλεως δὲν ἦτο βεβαίως ὁ σκοπὸς τῶν ὀλιγαρχικῶν. Διότι ὀρθῶς σκεπτόμενοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐλπίζωσι νὰ κυριεύσωσιν αὐτὴν βίᾳ διὰ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ των, πολὺ ὀλιγώτερον ἀφοῦ ἤδη ἅπαξ εἶχον ἀποτύχῃ ἐντὸς αὐτῆς τῆς πόλεως, ἐν μάχῃ πρὸς τὸν κατά τε ἀριθμὸν πολὺ ὑπερβαίνοντα καὶ διὰ τῆς φυσικῆς ἰσχύος τῆς θέσεώς του ὑπερέχοντα δῆμον. Ἐνδιέφερεν ὅμως αὐτοὺς ἵνα διὰ τῆς παρακωλύσεως τῆς καλλιεργείας τῶν ἀγρῶν τῶν ἐχθρῶν, διὰ λεηλασίας καὶ ἐρημώσεως τῆς ἀφρουράτου χώρας, φέρωσι τὸν ἐν τῇ πόλει ἐκραγέντα λιμὸν εἰς βαθμὸν ἀνυπόφορον καὶ τοιουτοτρόπως ἐκβιάσωσι τροπὴν τῶν πραγμάτων εὐνοϊκὴν εἰς αὐτούς.

Ὄχι ὀλιγωτέραν σημασίαν διὰ τὸ ἡμᾶς ἐπασχολοῦν ζήτημα ἔχει περαιτέρω τὸ γεγονὸς, ὅτι ἐν τῷ βορειοδυτικῷ τμήματι τῆς νήσου Κερκύρας, κατὰ τὴν μακρὰν ὀρεινὴν σειρὰν, τὴν ἐκτεινομένην ἀπὸ τῶν ΒΑ πρὸς τὰ ΝΔ, ὑπάρχει κώμη, ἧς τὸ ὄνομα ὑπενθυμίζει τὴν Ἰστώνην. Αὕτη λέγεται Βίστωνας (ὁ) (175). Βίστωνας εἶναι δημώδης μεταβολὴ τοῦ Βίστων, ὡς Σπυρίδωνας, γείτωνας, χειμῶνος, ἄρχοντας, Παντοκράτορας κτλ. ἀντὶ Σπυρίδων, γείτων, χειμὼν, ἄρχων, Παντοκράτωρ. Καὶ Βίστων κεῖται βεβαίως ἀντὶ Ϝίστων, ὡς ἀκριβῶς ἐν τῇ δωρικῇ διαλέκτῳ τὸ δίγαμμα σὺχὶ σπανίως ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ β (176). Ἀξιοπαρατήρητον ἀναλογίαν ὡς πρὸς τὴν διατήρησιν τοῦ β, προερχομένου ἀπὸ διγάμματος, ἐν σημερινῇ ὀνομασίᾳ τοποθεσίας, παρουσιάζει ἡ κώμη Βίτυλο ἐν Λακωνίᾳ, ἐν τῷ ὁποίῳ ὀνόματι συνεχίζεται τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς πόλεως Οἴτυλος, ἐν μεταγενεστέρᾳ ἐγχωρίῳ μορφῇ Βείτυλος (ἀντὶ Βίτυλος). (187) Ἰστώνη δὲ προϋποθέτει προφανῶς ὡς βάσιν τὴν λξ. Ἴστων, ὡς π. χ. Μοθώνη προέρχεται ἐκ τοῦ Μόθων (178), καὶ δύνανται ἀμφότεροι οἱ τύποι νὰ συνυπῆρχον, ὡς Κρότων καὶ Κροτώνη, καὶ, ὡς φαίνεται,

ΛΑΚΩΒΑΤΕΙΟΥ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Κρηστών καὶ Κρηστώνη (179). Ἀπὸ γλωσσικῆς λοιπὸν ἀπόψεως οὐδὲν κωλύει νὰ συνδυάσωμεν τὸ Βίστωνας μὲ Ἰστώνη. Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς ἐν τῷ βορείῳ ὀρεινῷ τμήματι τῆς Κερκύρας ἀπαντῶσι πολλὰ ἄλλα ὀνόματα τοποθεσιῶν καὶ βουνῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀρχαϊκῆς παραγωγῆς (180), περὶ δὲ τοῦ κατὰ τὸν μεσαιῶνα σχηματισμοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ χωρίου Βίστωνας οὐδεμία ἀπόδειξις ὑπάρχει, διὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν συγγένειαν αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἰστώνη ὡς βεβαίαν. (181)

Ἐὰν νῦν ἀφ' ἑνὸς ἡ ὕπαρξις κατὰ τὰ ρηθέντα μέρη κώμης, ὀνόματι Βίστωνας, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἡ Ἰστώνη πρέπει τωόντι νὰ ζητηθῇ εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου, θὰ ἐδικαιοῦτο τις ἀφ' ἑτέρου ν' ἀμφισβητήσῃ ὅτι τὸ τεῖχος τῶν ὀλιγαρχικῶν κατεσκευάσθη ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ Παντοκράτορος. Διότι τὸ χωρίον ἐκεῖνο δὲν κεῖται οὔτε ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου οὔτε ἀμέσως πλησίον αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς ἱκανὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν, οὐχὶ πολὺ μακρὰν τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς νήσου. Ὅπως ἀποκρούσωμεν τὴν ἔνστασιν ταύτην, ὀφείλομεν προπάντων νὰ πραγματευθῶμεν ἀκριβέστερον περὶ διαφορᾶς τινος τῆς παραδόσεως ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Θουκυδίδου, ἣν προηγουμένως συντόμως ἐδείξαμεν (ὅρα Σημ. 50 εἰς σελ. 17). Ἐν Γ.' 85, 4, ὅπου τὸ πρῶτον ἀναφέρεται τὸ ὄνομα Ἰστώνη, δηλοῦται προφανῶς ὄρος ἢ βουνός, διότι λέγεται περὶ τῶν φυγάδων ὅτι ἀνῆλθον εἰς τὸ ὄρος τὴν Ἰστώνην. Τοὐναντίον ἐν Δ.' 46, 1 πάντα τὰ χειρόγραφα ἔχουσιν «ἐστράτευσαν (Εὐρυμέδων καὶ Σοφοκλῆς) μετὰ τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ τοὺς ἐν τῷ ὄρει τῆς Ἰστώνης Κερκυραίων καθιδρυμένους», καὶ ἡ γραφὴ αὕτη βεβαιοῦται ὑπὸ τοῦ Πολυαίνου, στ.' 20, ὅστις τὴν ἀφήγησιν τοῦ Θουκυδίδου ἐν συντομίᾳ ἐπαναλαμβάνων λέγει «Ἀθηναῖοι στρατεύουσιν ἐπὶ Κερκυραίους φυγάδας καταλαβομένους τὸ τῆς Ἰστώνης ὄρος. Ὁ Dobree (ἐν Advers. I, 43 τῆς βερολινείου ἐκδόσεως) ἠθέλησε καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ βίβλῳ τοῦ Θουκιδίδου νὰ ἀντικα-

ταστήσῃ ἐν τῷ ὄρει τῇ Ἰστώνῃ καὶ τοῦτον ἠκολούθησαν ὁ Krüger καὶ ὁ Stahl ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ κειμένου. Οἱ λοιποὶ ἐκδόται τοῦ ἱστορικοῦ τοὐναντίον καὶ αὐτὸς ὁ Στὰλ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Πόππο (τὸν δὲ φὰν-Χερβέρδεν, ὅστις ἐξοβελίζει ἐν γένει τὰς λέξεις τῆς Ἰστώνης, δὲν λαμβάνω ὑπ' ὄψιν) ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς συμφωνίας τοῦ κειμένου παρὰ τῷ Πολυαίνῳ ἀπέσχον τοῦ νὰ μεταβάλωσι τὴν ἔκφρασιν τῶν χειρογράφων. Ἐὰν ὅμως ἐν τῇ ἐκφράσει ὄρος τῆς Ἰστώνης δὲν βλέπουσιν εἰμὴ ἐξαίρεσιν τῆς γενικῆς παρὰ Θουκυδίδῃ γλωσσικῆς χρήσεως, καθ' ἣν τὸ ὄνομα τοῦ ὄρους προστίθεται εἰς τὴν γενικὴν ἔννοιαν, καὶ πρὸς δικαιολογίαν αὐτῆς φέρουσι καί τινα μεμονωμένα ὅμοια παραδείγματα παρ' ἄλλοις ἕλλησι καὶ λατίνοις συγγραφεῦσι, διὰ τούτου οὐδὲν πραγματικῶς ἀποδεικνύουσιν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἄλλη ἐξήγησις τούτου δυνατή; Ἐξεταζομένης τῆς ἐκφράσεως τῆς Δ.' βίβλου καθ' ἑαυτήν, ἄνευ παραβολῆς πρὸς τὴν ἐν τῇ Γ.' βίβλῳ ἔκφρασιν, ἀφ' ἑαυτῆς παρέχει τὴν ἰδέαν ὅτι διὰ ταύτης ὁ συγγραφεὺς ἤθελε νὰ ὁρίσῃ τὸ ὄρος τῆς Ἰστώνης, ἤτοι ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰστώνη πρέπει νὰ νοηθῇ ἰδιαιτέρα τις ἐπαρχία τῆς Κερκύρας (182). Στέφανος ὁ Βυζάντιος (σελ. 341 Mein) ἀναφέρει τὸ Ἰστώνη ὡς ὄνομα ὄρους (183)· ἀλλ' ἡ εἴδησις αὕτη ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸ χωρίον τῆς Γ'. βίβλου τοῦ Θουκυδίδου, καὶ οὐδὲν περισσότερον διδάσκει, εἰμὴ ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦ ἱστορικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Στέφανος, εἶχε τὴν αὐτὴν γραφὴν, ἣν καὶ τὰ ἡμέτερα. Τὸ ὄνομα Ἰστώνη καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενον ἐθνικὸν ἀπαντῶσι καὶ εἰς δύο μεταγενεστέρας κερκυραϊκὰς ἐπιγραφὰς, αἵτινες ὅμως δυστυχῶς ὀλίγον συντελοῦσιν εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Ἡ μία ἐξ αὐτῶν ἐν C. I. Gr. II, n. 1875, πραβλ. Μουστοξύδην n. LXXXVII σ. 263, ἐπὶ ἀσβεστολίθου, οὐδὲν ἄλλο περιέχει ἢ τὴν λξ. Ἰστόνης (184). Ἡ ἑτέρα, C.I.G. II n. 1874, παρ. Μουστοξ. n. LXVII, σ. 231, ἀπὸ τοῦ γ'. αἰῶνος μ. Χ. χρονολογουμένη, ἀναφέρεται εἰς ἀνάθημάτι εἰς τοὺς Διοσκούρους τῆς Ἰστώνης (185)

ΓΛΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΗΞΟΥΡΙΟΥ

ὧν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἱερόν.

Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν ἐξάγεται, ὅτι δικαιούμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπῆρχεν ἐπαρχία ἐν Κερκύρᾳ Ἰστώνη, ὡς ἐπίσης ὅρος, φέρον τὸ ὄνομα τοῦτο, κατὰ τὴν γραφὴν τὴν ἐν τῇ Γ'. καὶ Δ'. βίβλῳ τοῦ Θουκυδίδου. Ἀλλὰ, καθ' ὅσον ἐγὼ γνωρίζω, δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς τόπος ἐν τῇ νῦν Ἑλλάδι, ὅστις νὰ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ ὄρους τινὸς τῆς ἀρχαιότητος. Τοὐναντίον εἶνε γνωστὸν γεγονὸς, ὅτι πλεῖστα ὀνόματα ἀρχαίων πόλεων μετεβιβάσθησαν εἰς γειτνιαζούσας νεωτέρας τοποθεσίας, ἰδίως κώμας. Δὲν ἐλλείπουσι δὲ καὶ παραδείγματα, ὅσον καὶ ἄν ἦναι σπάνια, καθ' ἃ ἤδη ὁλοκλήρων χωρῶν ἢ νήσων ὀνόματα ἀπεδόθησαν εἰς νεωτέρας πόλεις ἢ κώμας. Οὕτω τὸ ὄνομα Ἀρκαδία ἀπεδόθη εἰς πόλιν κειμένην ἐκτὸς τῆς χώρας ταύτης, οὐχὶ δὲ μακρὰν τῶν ὁρίων αὐτῆς, καὶ κατέχουσαν τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς Κυπαρισσίας ἐν τῇ βορειοδυτικῇ Μεσσηνίᾳ. (186) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀχαΐας, πρὸς δυσμὰς τῶν Πατρῶν, ὑπάρχουσι δύο μικραὶ κῶμαι, αἵτινες διετήρησαν πιστῶς τὸ ὄνομα τῆς χώρας ταύτης Κάτω-Ἀχαΐα καὶ Ἀπάνω-Ἀχαΐα (187). Ἡ ἀπέναντι τῆς ἀνατολῆς παραλίας τῆς Λοκρίδος κειμένη νῆσος Ἀταλάντη, σήμερον Ταλαντονῆσι, ἐδάνεισε τὸ ὄνομά της συγχρόνως καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ ἀπέναντι ἠπείρῳ, μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχουσαν τῆς θαλάσσης πολίχνην Ταλάντι (188). Ἐπὶ τῶν ἀναλογιῶν τούτων στηριζόμενος νομίζω ὅτι τὸ ὄνομα Ἰστώνη, κατὰ τὸν ἐγχώριον τύπον Φίστων ἢ Φίστωνας, ἐδήλου ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὅλην τὴν πρὸς βορρᾶν ὀρεινὴν χώραν τῆς Κερκύρας, ἐξ ἧς βραδύτερον μετεβιβάσθη εἰς μίαν τῶν ἐνταῦθα κειμένων κωμῶν. Παρετηρήσαμεν ἀνωτέρω (σελ. 20), ὅτι καὶ οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῆς Κερκύρας τὸ μέρος τοῦτο ὡς ἰδιαιτέραν ἐπαρχίαν καὶ πρὸς διάκρισιν αὐτοῦ ἀπὸ ἄλλων μερῶν τῆς νήσου τὸ ὀνομάζουσιν Ὄρος, δι' οὗ δηλοῦσι τὴν κατ' ἐξοχὴν ὀρεινὴν χώραν. Ἡ λέξις ὄρος ἐν τῇ δημοτικῇ διαλέκτῳ δὲν εἶναι γενικῶς ἐν χρήσει, ἀλλ' ἀπαντᾶ μόνον ὡς ὀνομασία τόπου (189)

ἢ εἰς ὡρισμένας τινὰς ἐκφράσεις (190)· συνήθως λέγεται βουνό ἢ ὑποκοριστικῶς ἐξ αὐτοῦ σχηματισθὲν, βουνί, (τὸ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ βουνὸς) (191). Δυνάμεθα λοιπὸν δικαίως νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι καὶ ἡ ὀνομασία τῆς βορείου ὀρεινῆς χώρας διὰ τῆς λξ. ὄρος χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ἤτοι ὅτι ἡ χώρα αὕτη, καί τοι ἔφερεν ἴδιον ὄνομα, ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ ἐλέγετο συνήθως « τὸ ὄρος » ἁπλῶς· παρατηρητέον ἄλλως, καίτοι ἐγὼ δὲν θέλω ν' ἀποδώσω εἰς τοῦτο μεγάλην σημασίαν, ὅτι ὁ Θουκυδίδης, ὅστις θὰ εἶχεν εἰδήσεις ἐγχωρίους, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν κερκυραϊκῶν στάσεων, τοὺς ἐν τῷ τείχει τῆς Ἰστώνης ὀχυρωθέντες ὀλιγαρχικοὺς ὀνομάζει ἁπλῶς, οἱ ἐν τῷ ὄρει φυγάδες (Δ'. 2,3), καὶ ἐπίσης μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Δήμου καταστροφὴν αὐτῶν, ὀνομάζει αὐτοὺς « οἱ ἐκ τοῦ ὄρους Κερκυραῖοι » (Δ'. 48,5).

Εὐνόητον νῦν ὅτι τὸ ὑψηλότατον καὶ ἐπιβλητικώτατον ὄρος τοῦ τμήματος τούτου τῆς νήσου ὁ σημερινὸς Παντοκράτωρ, ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐλέγετο Ἰστώνη, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἔπειτα ἐξετάθη καὶ ἐφ' ὅλης τῆς ἐπαρχίας, ἀκριβῶς ὅπως τὸ ἀρκαδικὸν ὀρεινὸν ὄνομα Κυλλήνη ἐδήλου πλατύτερον ὅλην τὴν ὀρεινὴν χώραν, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Πηνειοῦ (192). Δυνατὸν ὁπωσδήποτε ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ τηρηθῇ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χωρίοις τοῦ Θουκυδίδου ἡ παραδοθεῖσα γραφή. Ἴσως εἴπῃ τις ὅτι δυνατὸν ὁ ἱστοριογράφος, ἄνευ ἄλλου περαιτέρω λόγου, ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει, τὴν μὲν μίαν φορὰν νὰ ἔγραψε «τὸ ὄρος Ἰστώνη», τὴν δὲ ἄλλην φορὰν «τὸ ὄρος τῆς Ἰστώνης»· ἀλλ' αὕτη ἡ ὑπόθεσις εἶνε παραπολὺ ἀπίθανος.

Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ πιστεύω ὅτι ἐν ἑνὶ τῶν δύο χωρίων ἐπῆλθε φθορὰ τοῦ κειμένου, ὅτι ὅμως οὐχὶ τὸ χωρίον τῆς Δ'. βίβλου πρέπει νὰ διορθωθῇ κατὰ τὸ ἐν τῇ Γ'. βίβλῳ, ὡς ὁ Dobree ἠθέλησεν, ἀλλὰ τοὐναντίον μᾶλλον, ἤτοι ὅτι ἐν Γ.' 85, 4 γραπτέον «εἰς τὸ ὄρος τῆς Ἰστώνης». Ἡ ἐνταῦθα ἀπαντῶσα ἐν τοῖς χειρογράφοις γραφὴ τὴν Ἰστώνην εἶναι σχόπιμος μεταβολὴ γραμματικοῦ τινος, ὅστις ὑποπεσὼν

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΥ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

εἰς τὸ εὔκολον λάθος ὅτι Ἰστώνη ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ ὄρους, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ μεταβάλῃ τὴν γενικὴν εἰς αἰτιατικὴν, ἵνα ἐπανορθώσῃ τὴν ὀρθὴν γλωσσικὴν χρῆσιν. Ἀλλὰ δὲν ἐγίνωσκεν ἢ δὲν ἐνεθυμήθη ἐνταυτῷ ὅτι ἡ αὐτὴ ἔκφρασις ἐπαναλαμβάνεται ἐν τῇ Δ΄, βίβλῳ, καὶ οὕτως ἔμεινεν ἐκεῖ ἡ ὀρθὴ γραφή. Ἡ μεταβολὴ αὕτη τοῦ γραμματικοῦ πρέπει νὰ τεθῇ πρὸ τῶν χρόνων Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου, ὅστις, ὡς ἀνωτέρω ἐδηλώθη, ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Θουκυδίδου, ὃ εἶχεν ὑπ' ὄψιν, τὴν ἐκ παρανοήσεως προελθοῦσαν διόρθωσιν εὗρεν ὡς ὀρθὴν γραφήν.

ΤΕΛΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) ταῦτα δὲ ἱκέται καθεζόμενοι ἐς τὸ Ἥραιον ἐδέοντο.

2) Περὶ τοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους πολιτεύματος τῆς Κερκύρας οὐδὲν λεπτομερὲς εἶναι ἡμῖν γνωστόν. Ἀλλὰ καὶ ἂν τοῦτο ἦτο κατὰ τὸν τύπον δημοκρατικόν, ὡς οἱ πλεῖστοι παραδέχονται (πρβλ. π. χ. G. A. Müller, de Corcyraeorum republica σλ. 32—Grote, Ἱστορ. τῆς Ἑλλάδ. Γ΄.—Duncker, Gesch. des Alterthums IX, σλ. 282 ἑξ), ὁπωσδήποτε ἡ ἀριστοκρατία εἶχε τότε μεγίστην πολιτικὴν ἐπιρροήν. Τοῦτο ἐξάγεται θετικῶς ἐκ τῆς ἀποπομπῆς τῶν πρέσβεων τοῦ τῶν Ἐπιδαμνίων δήμου καὶ ἐκ τῆς ἐν κφ. 26 ἀναφερομένης φροντίδος ὑπὲρ τῶν παρ' αὐτοῦ φυγαδευθέντων ὀλιγαρχικῶν. Βραδύτερον ἡ κατὰ τῶν Κορινθίων νίκη τῶν Κερκυραίων ἐν τῇ παρὰ τὴν Λευκίμμην ναυμαχίᾳ καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἀναγκαία προσπέλασις αὐτῶν εἰς τὰς Ἀθήνας φαίνεται ὅτι ἐπέφερε τὴν πραγματικὴν τοῦ δήμου ἐπικράτησιν.

3) Τοῦτο μόνον δύναται νὰ σημαίνῃ ἐνταῦθα ἡ ἔκφρασις κατ' ἐπήρειαν, ὡς παρ' Ἡροδότῳ ΣΤ΄. 9 «λέγετε ἐπηρεάζοντες = ἐπαπειλέοντες, πρβλ. κεφ. 32. Ἡ ἑρμηνεία τοῦ Classen «μόνον ἐκ κακίας καὶ πείσματος, διότι αὐτοῖς οὐδόλως ἐνδιέφερεν ἡ κάθοδος τῶν ὀλιγαρχικῶν» καὶ ἄλλων πολλῶν, οὕτω ἢ ὁμοίως ἑρμηνευτάντων τὸ χωρίον, εἶναι ἐντελῶς ἐσφαλμένη. Τοῦτο ἀποδεικνύουσι φανερῶς αἱ ὑπὸ τοῦ Ἱστορικοῦ παρεντιθέμεναι λέξεις "ἦλθον γὰρ ἐς τὴν Κέρκυραν κ. λ.» ἤδη δὲ ἀνωτέρω παρετηρήσαμεν ὅτι ἐν Κερκύρᾳ ὑπερίσχυεν ἀκόμη ἡ ἀριστοκρατία.

4) (Ὅρα σελ. 7 στίχ. 27 «προτείνοντες τὴν συγγένειάν των κ. λ.») ἦλθον γὰρ ἐς τὴν Κέρκυραν οἱ τῶν Ἐπιδαμνίων φυγάδες, τάφους τε ἐπιδεικνύοντες καὶ συγγένειαν ἣν προϊσχόμενοι ἐδέοντο σφῶν κατάγειν. Ὀρθῶς οἱ νεοι ἐκδόται παρέλαβον ἀντὶ τοῦ ἀποδεικνύοντες τὸ τοῦ Βατικανοῦ κώδηκος δραματικώτερον ἐπι-

ΙΛΙΟΒΑΤΕΙΟΝ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

δεικνύοντες. Ἡ λέξις αὕτη προετιμήθη ἕνεκα τοῦ προστιθεμένου τάφους, ἀλλὰ ἔχει καὶ δεύτερον ἀντικείμενον δηλοῦν ὅ,τι οἱ τάφοι ἀπεδείκνυον, μεθ' ὅ ἡ ἀναφορικὴ πρότασις συνεχίζει τὴν ἀφήγησιν. Τὸ ἀποδεικνύοντες φαίνεται ὅτι ἐγράφη πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ σχήματος Ζεύγματος.

5) Λευκίμμη παρὰ Θουκυδίδῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸν δωρικὸν τύπον Λευκίμμα ἔχει ὁ Στράβων Ζ'. σλ. 324. Ὁ Πτολεμαῖος (III. 13, 9) ἔχει Λεύκιμμα ἄκρα.

6) (Ὅρα σελίδα 8 στίχ. 4 «μετὰ τὴν ναυμαχίαν οἱ Κερκυραῖοι ἔστησαν τρόπαιον.) Ἀναφέρω μετὰ τοῦ Krüger philol. Studien I, σλ. 219, καὶ τοῦ Duncker, Gesch. des Alterth. IX, σ. 283, σημ. 2 (πρβλ. σ. 283 σημ. 1.) τὴν μάχην κατὰ τὸ ἀκρωτήριον, ἐφ' οὗ οἱ Κερκυραῖοι ἔστησαν τὸ τρόπαιον. Ἄλλοι προτιμῶσι νὰ ἀναφέρωσι τὴν παρὰ τὸ Ἄκτιον μάχην. Ἐκ τοῦ Θουκ. Α, 29,3-5 δὲν ἐξάγεται ὅτι ἡ ναυμαχία ἐγένετο ἐντοῦθα, ὡς ὁ Oberhummer (Akarnan. σελ. 94) ἰσχυρίζεται· εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ πολὺ πιθανώτερον ὅτι οἱ Κερκυραῖοι ἀντεπεξῆλθον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ παρὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν νῆσον, ἵνα ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας δυνηθῶσι νὰ καταφύγωσι ταχέως εἰς τὸν λιμένα. Πρβλ. κφ. 30,4 καὶ κφ. 47.

7) (Ὅρα σελίδα 8 στίχ. 9 "ἠναγκάσθησαν περὶ τᾶ τέλη τοῦ θέρους κ. λ. ») Ἀναγινώσκω μετὰ τῶν νέων ἐκδοτῶν κατὰ τὸν Cod. Augustanus περιιόντι τῷ θέρει καὶ ἐξηγῶ τὴν φράσιν μετὰ τοῦ Κλάσσεν ὡς ἀνωτέρω. Τὴν παρὰ τὴν Λευκίμμην ναυμαχίαν τίθεμαι μετὰ τοῦ Κρύγερ, ἔνθ. ἀνωτ. σλ. 219 κέξ ἐν τῷ ἔαρι τῆς 861,2 Ὀλυμπιάδ. Αἱ παρατηρήσεις τοῦ Steup, Thukyd. Studien II, σλ. 4 ἑξ, δὲν μ' ἔπεισαν.

8) (Ὅρα σελίδα 1· στίχ. 5 " οἱ αἰχμάλωτοι, οἱ ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἐπίδαμνον ναυμαχιῶν»). Εἶναι ἀνακριβὴς ἔκφρασις τοῦ ἱστορικοῦ ἀντὶ τοῦ «ἐν τῇ παρὰ τὰ Σύβοτα ναυμαχίᾳ».

9) (Ὅρα σελίδα 11. στιχ. 6 «ἠγγυήθησαν 800 τάλλαντα») Πολλὰ ἀντέτεινάν τινες κατὰ τοῦ ἀσυνήθους μεγάλου ποσοῦ 800 ταλάντων ὑπὲρ 250 αἰχμαλώτων, ὡς καὶ ὁ Κλάσσεν παρατηρεῖ, προστιθέμενος ὅμως ὅτι τοῦτο δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς ἐπισημότητος τῶν αἰχμαλώτων, πλὴν τοῦ ὅτι ὁ συμβιβασμὸς ἐστηρίζετο

ἐπὶ προφάσεως. Προφανῶς ἡ ἀνήκουστος σκληρότης τῶν πρὸς ἀπελευθέρασιν αὐτῶν τεθέντων ὅρων ἔπρεπε νὰ καταστήσῃ ἀνυπόπτους τοὺς ἐπανελθόντας.

10) Ἡ ἀπόφασις αὕτη, ἣν ὁ Müller - Stürbing ἐν σελ. 594 εὑρίσκει τόσον παράδοξον καὶ ἀκατανόητον, ὥστε θέλει ν' ἀποχωρίσῃ ὁλόκληρον τὴν φράσιν «καὶ ἀφικομένης Ἀττικῆς τε νεὼς— ὥσπερ καὶ πρότερον», νοεῖται εὐκόλως ὡς συμφωνία, εἰς ἣν μετὰ κόπου κατέληξαν αἱ δύο ἀντίθετοι ἐν Κερκύρᾳ μερίδες. Οἱ Ἀθηναῖοι πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, μετὰ τὴν ἧττα τῶν Κορινθίων ὑπὸ τῶν Κερκυραίων ἐν τῇ παρὰ τὴν Λευκίμμην ναυμαχίᾳ, εἶχον συνάψῃ μετὰ τῶν τελευταίων οὐχί, ὡς αὐτοὶ τότε ἐπεθύμουν, ἀμυντικὴν καὶ ἐπιθετικὴν συμμαχίαν, ἀλλὰ μόνον ἀμυντικὴν ἐπιμαχίαν «τῇ ἀλλήλων βοηθεῖν, ἐάν τις ἐπὶ Κέρκυραν ἴῃ ἢ Ἀθήνας ἢ τοὺς τούτων συμμάχους»· ρητῶς δὲ ἐλέχθη ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ ἠδύναντο, ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως τῶν Κερκυραίων κατὰ τῆς Κορίνθου, νὰ βοηθήσωσιν αὐτοὺς χωρὶς νὰ θεωρηθῶσι λελυμέναι αἱ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Πελοποννησίων σπονδαί. (Θουκ. Α'. 44). Ἡ ἐπιμαχία αὕτη δὲν ἐπεξετάθη κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου εἰς συμμαχίαν, ὡς δηλοῦται φανερῶς ἐκ τοῦ Θουκυδ. Γ'. 70 καὶ 75, καὶ ἐὰν ὁ Ἱστορικὸς ἐν Β.' 7 λέγει «Ἀθηναῖοι δὲ τήν τε ὑπάρχουσαν συμμαχίαν ἐξήταζον καὶ ἐς τὰ περὶ Πελοπόννησον μᾶλλον χωρία ἐπρεσβεύοντο, Κέρκυραν καὶ Κεφαλληνίαν καὶ Ἀκαρνᾶνας καὶ Ζάκυνθον, ὁρῶντες, εἰ σφίσι φίλια ταῦτ' εἴη βεβαίως, πέριξ τὴν Πελοπόνησον καταπολεμήσοντες», διὰ τούτου νοητέον, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς Κερκυραίους, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελον μόνον νὰ βεβαιωθῶσι περὶ τῆς πιστῆς τηρήσεως τῆς ὑπαρχούσης ἐπιμαχίας· ἐὰν δὲ κατόπιν ἐν Β.' 9 οἱ Κερκυραῖοι καταριθμῶνται μεταξὺ τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων, τοῦτο νοητέον γενικῶς, ὡς συνήθως παρὰ Θουκυδίδῃ (πρβλ. τὸν Πόππο-Στὰλ ἐν Α. 44) οὐχὶ κατὰ τεχνικὸν ὅρον. Ἐντεῦθεν θὰ ἦτο διχογνωμία, ἐὰν οἱ Κερκυραῖοι καὶ μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐδικαιοῦντο καὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ λεηλατήσωσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων τὰς ἀκτὰς τῆς Πελοποννήσου. Καὶ ἔπραξαν μὲν τοῦτο κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου, εἶναι δὲ ἀναμφισβήτητον ὅτι τοῦτο

ΓΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ἐγένετο συμφώνως πρὸς τὰς διαβεβαιώσεις τῶν Κερκυραίων δημοκρατικῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πρέσβεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν μετέσχον πλέον τῶν περαιτέρω ἐπιχειρήσεων τῶν Ἀθηναίων ἐν Πελοποννήσῳ, διότι τὸν φθινόπωρον τοῦ 429 ὁ πρὸ τῆς Ναυπάκτου μετὰ 20 νεῶν εὑρισκόμενος καὶ παρὰ ἐχθρικοῦ στόλου ἀπειλούμενος Φορμίων ἐζήτησε μὲν ταχεῖαν βοήθειαν ἀπ' Ἀθηνῶν (Β., 85), οὐδόλως ὅμως ἐσκέφθη ν' ἀποταθῇ πρὸς τὴν παρακειμένην Κέρκυραν (πρβλ· Μύλλερ - Στούρβιγκ σλ. 591 ἑξ), ὀφείλομεν νὰ συμπεράνωμεν ἐντεῦθεν ὅτι ἐκεῖ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπέλθῃ πολιτικὴ μεταβολή, ἥτις ἄλλην ἑρμηνείαν ἔδωκεν εἰς τὴν πρὸς τὰς Ἀθήνας ἐπιμαχίαν. Καὶ τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἀπὸ Κορίνθου ἐπανελθόντων Κερκυραίων. Διότι εἶναι ἀδικαιολόγητος καὶ ὅλως ἀπίθανος ἡ γνώμη, ὅτι ἡ ἐπάνοδος τῶν αἰχμαλώτων τούτων ἐγένετο ὀλίγῳ πρὸ τῶν παρασκευῶν τοῦ Βρασίδου καὶ τοῦ Ἀλκίδου κατὰ τῆς Κερκύρας, ἤτοι πέντε ὅλα ἔτη μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῶν, καὶ μαλιστα ἐπειδὴ οἱ Κορίνθιοι ἀρχῆθεν ἐσκόπουν νὰ προσελκύσωσιν αὐτοὺς πρὸς τὸ μέρος των. Δὲν γνωρίζομεν ἀπὸ ποίου ἔτους ὀπισθοδρομικῶς ἀρχίζει ὁ Θουυκδίδης τὴν περιγραφὴν τῆς στάσεως. Ἡ παραδοχὴ βεβαιοτέρας ἀναπτύξεως αὐτῆς, καθ' ἣν ὁτὲ μὲν ἡ μία ὁτὲ δὲ ἡ ἄλλη μερὶς ὑπερίσχυεν ἐπεξαγεῖ τὰ ἐν Γ.' 70 γεγονότα. Ὁ Müller-Sturbing ἐσφαλμένως ἔκρινε περὶ ταύτης, διότι παρακολουθεῖ αὐτὴν κατὰ βῆμα. Ἐὰν λοιπὸν, ἵνα ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ἀνωτέρω συμπέρασμα, οἱ Κερκυραῖοι μένουσιν ἐπίμαχοι τῶν Ἀθηναίων, ὅπως μέχρι τοῦδε ἦσαν, ἅμα δὲ θέλουσι νὰ διατελῶσι φίλοι τῶν Πελοποννησίων, ὡς πρότερον, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἤθελον ν' ἀποκρούσωσιν ἄμεσόν τινα ἔφοδον κατὰ τῶν Ἀθηνῶν ἢ τῶν συμμάχων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Ἐν ταῖς λέξεσι "Πελοποννησίοις φίλοι ὥσπερ καὶ πρότερον» τὸ φίλος ἐκλαμβάνεται εἰς πολιτικὴν ἔννοιαν, ἀκριβῶς ὅπως ἐν τῇ τεχνικῇ ἐκφράσει «τοὺς αὐτοὺς Ἀθηναίους φίλους τε καὶ ἐχθροὺς νομίζειν». Πραβλ. καὶ Β,' 72, καὶ τὸν Κλάσσεν ἐνταῦθα. Ἐὰν τοιαύτη ἐπιμαχία ἐν ταῖς τότε περιστάσεσιν ἠδύνατο νὰ ἦναι ὠφέλιμος εἰς τοὺς Ἀθηναίους, εἶναι ἀδιάφορον· πρόκειται μόνον νὰ νοήσωμεν αὐτὴν ἐκ τῶν σχέσεων τῶν κερκυραϊκῶν μερίδων. Ἡ ἐν κφ. 70,2 ἀναφερομένη πρεσβεία τῶν Ἀθηναίων ἀ-

ναμφιβόλως ἐξέφρασε παράπονα ἐπὶ τῇ βραδύτητι τῆς ἐκ Κερκύρας ἀναμενομένης ἐπικουρίας, ἴσως δὲ καὶ ἐζήτησε καὶ τὴν ἐπίσημον συνθηκολογίαν ἐπιμαχίας καὶ συμμαχίας.

11) Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται καὶ ἐν μεταγενεστέρᾳ κερκυραϊκῇ ἐπιγραφῇ, ὑπὸ τὴν μορφὴν Πειθείας (C. J. Gr. II. n. 1911—Μουστοξ. Cose Corc. n.CLII. σλ. 320), ἀναφέρεται δὲ καὶ ἀλλαχοῦ.

12) Αἱ λξ. τοῦ δήμου προεστήκει δὲν δηλοῦσι βεβαίως ὑπούργημά τι — ὁ Πειθίας ἦτο κατὰ κεφ. 70,5-6, βουλευτής — ἀλλὰ μόνον ὅτι ἦτο ὁ ἡγέτης τῆς δημοκρατικῆς μερίδος. Μετὰ τὸν φόνον αὐτοῦ πολλοὶ ἀντικαθεστῶσι τὸν Πειθίαν· κεφ. 75,2 καὶ Δ'. 46,4. Διότι καὶ ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις οὐδὲν ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ ἑρμηνεύσωμεν τοὺς τοῦ δήμου προστάτας ὡς ὑπούργημά τι, ὡς πράττει ὁ Vischer (Epigraph. u. Archaeol. Beitr. aus Griech. σλ. 9—Kleine Schriften II. σλ. 15.) Ἐὰν ὁ Muller (de Corc. rep. σλ. 49) ἐξάγει ἐκ τοῦ Θουκ. Γ'· 75,3 ὅτι αὐτοί, ὡς οἱ ἐν Λακεδαίμονι Ἔφοροι, διηύθυνον τὰ τῆς στρατολογίας, τοῦτο εἶναι ὅλως ἀβέβαιον· διότι αἱ λξ. «οἱ δὲ τοὺς ἐχθροὺς κατέλεγον ἐς τὰς ναῦς» δύνανται συντόμως νὰ σημαίνωσιν, ὅτι διέταξαν οὕτω τὰ πράγματα, ὥστε οἱ ἐχθροί των ἐξελέγησαν ὅπως φροντίσωσι περὶ τῶν πληρωμάτων τῶν νεῶν· ὁπωσδήποτε εἶναι βέβαιον ὅτι ἐν Τεγέᾳ οἱ προστάται τοῦ δάμου ἦσαν τῷ ὄντι μία ἀρχή· διότι ἐν προξενικῷ τινι ψηφίσματι (παρὰ Σάουπε, Comment de titulis tegeaticis σλ. 4.—Dittenberger, Syll. n, 317) φέρονται οὗτοι ἐν τέλει πρὸς ἐπικύρωσιν αὐτοῦ μετὰ τῶν στρατηγῶν, τοῦ ἱππάρχου, ἑνὸς γραμματέως καὶ τοῦ ἱερέως τῆς Ἀθηνᾶς (Ἀλέας). Ἀλλὰ τοῦτο, νοεῖται, δὲν δύναται οὐδὲν ν' ἀποδειχθῇ διὰ τὴν Κέρκυραν. Πρβλ. Gilbert, Handb d. griech. Staatsalterthümer II σλ. 235,

13) Προφανῶς διότι ὁ Πειθίας παρὰ τὴν ἀπαρέσκουσαν αὐτῷ ἀπόφασιν τοῦ δήμου ἐξηκολούθει νὰ ἐνεργῇ ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων.

14) [illegible] χάρακας ἐκ τοῦ τε Διὸς τοῦ (τοῦ λείπει ἐκ τοῦ Βατικ.) [illegible] καὶ τοῦ Ἀλκινόου,

ΙΔΡΥΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ἀνθ' οὗ ὁ Cobet ἐν Μνημοσύνῃ VIII,1880 σλ. 142 γράφει "ἔκ τε τοῦ Διὸς τεμένους καὶ τοῦ Ἀλκινόου. „Συνήθως νοεῖται ἄλσος, τῷ Διὶ καὶ τῷ Ἀλκινόῳ ἱερόν, καὶ ὁ Müller, de Corc. rep. σλ. 56 μετὰ κόπου πολλοῦ θέλει νὰ εὕρῃ τὸν σύνδεσμον τῶν δύο ἐν τῇ λατρείᾳ. Ἀλλ' ἤδη αὐτὴ ἡ θέσις τῶν λέξεων δεικνύει ὅτι πρέπει νὰ νοηθῶσι δύο διάφορα ἄλση.—Ὅ,τι ἀφορᾷ τοὺς δύο χάρακας, ὁ Hehn (Kulturpflanzen n. Hausthiere σλ.468) νομίζει ὅτι ἦσαν ραβδία (ἐφ' ὧν ἐστηρίζοντο τὰ κλήματα), ἐπειδὴ ἡ ποινὴ δι' ἕκαστον ἦτο εἷς στατὴρ καὶ ἐφαίνετο αὕτη καθ' ὑπερβολὴν σκληρά· ἀλλ' ἀπὸ ἱεροῦ ἄλσους δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποκοπῶσιν ἀπαρατήρητοι πολλοὶ πάσσαλοι». Τοῦτο εἶναι ὀρθόν, ἀλλὰ δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ, ὅτι οἱ Κερκυραῖοι τὴν κατάχρησιν ταύτην ἐπὶ μακρὸν χρόνον παρετήρησαν σιωπῶντες, οὐδενὸς τολμῶντος νὰ ἀντιστῇ κατὰ τῶν πλουσίων ἐκείνων, ἑωσοῦ ὁ Πειθίας, ἐκδικούμενος κατ' αὐτῶν, κατεμύνησε τὸ πρᾶγμα ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου. Ὁ ἐνεστὼς τέμνειν, ὡς ὁ Κλάσσεν ὀρθῶς λέγει, δηλοῖ συνέχειαν τοῦ πλημμελήματος. Δὲν νοεῖται, πῶς ἠδύναντο νὰ προσδιορίσωσιν, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν, τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποκοπέντων ραβδίων. Οὐδὲν ἐπίσης εἶναι γνωστὸν περὶ τοῦ τρόπου, καθ'ὅν οἱ Κερκυραῖοι ἐτοποθέτουν τὰ κλήματα. Τὴν σήμερον ἐν Κερκύρᾳ, ὡς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τὰ κλήματα τῶν κυρίως ἀμπελώνων ἀφίνονται ἀνυποστήρικτα, καὶ μόνον ἐν τοῖς κήποις βλέπει τις τοιαῦτα στηριζόμενα ἐπὶ πασσάλων ἢ τοίχων. Οὕτω ἴσως ἐγίνετο καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐν τῇ νήσῳ.

15) Διάφοροι τοιαῦται ποινικαὶ διατάξεις κατὰ παραβάσεων τῶν νόμων διεσώθησαν ἐν ἐπιγραφαῖς. Ἐν ἀττικῇ τινι ἐπιγραφῇ (C. J. At. II. 2, 841=Dittenb. Syl. n. 359) ἥτις κατὰ τὸν Koehler δὲν εἶναι ἀρχαιοτέρα τῆς Δ'. ἑκατοντ. ἀναγινώσκεται: «Ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἐριθασέου π(ρ)οαγορεύει καὶ ἀπαγορεύει ὑπέρ τε ἑαυ(τοῦ)| καὶ τῶν δη(μο)τῶν καὶ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων μὴ κόπτειν τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος μηδὲ (φ)έρει (ν) ξύλα μηδὲ κοῦρον μηδὲ φρύγανα μηδ(ὲ) φυλλό(β)ολα ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἂν δέ τις ληφθεῖ (κ)|όπτων ἢ φέρων τι τῶν ἀ(π)ειρημένων ἐκ τοῦ (ἱ)ερου, ἂν μὲν δοῦλος εἶ ὁ λη(φ)θείς, μαστιγώ(σ)|εται πεντήκοντα πληγάς, καὶ παραδώσει (α)ὐτὸν καὶ τοῦ δεσπότου τοὔνομα ὁ ἱερεὺς

(τῷ) βασιλ(εῖ)| καὶ τεῖ βουλεῖ κατὰ τὸ ψήφισ(μα) | τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων· ἂν δὲ ἐλεύθερος εἶ, θοάσει (θωιάσει Dittenb.)αὐτὸν ὁ ἱερεὺ(ς) μετὰ τοῦ δημάρχου πεντήκοντα δραχμαῖς | καὶ παραδώσει τοὔνομα αὐτοῦ τῷ βασιλ(εῖ) | κατὰ τὸ ψήφισμα τῆς βου-(λ)|ῆς καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων». Ὁμοίαν ἐντελῶς διάταξιν, ἀφορῶσαν τὸ ἱερὸν ἄλσος Καρναίσιον ἀναγνώσκομεν ἐν τῇ περὶ τῶν μυστηρίων ἐπιγραφῇ τῆς Ἀνδανίας παρὰ τῷ Le Bas Foucart, Explic. des inscr. gr. et lat. II. n. 326 ασ.(62, γρ. 78—80,—Sauppe Abh. d. Kön d. W. zu Gottingen, hist—philol. Cl. VIII, σ. 240: "Περὶ τῶν κοπτόντων ἐν τῷ ἱερῷ. Μηθεὶς κοπτέτω ἐκ τοῦ ἱεροῦτόπου· | ἂν δέ τις ἁλῷ, ὁ μὲν δοῦλος μαστιγούσθω ὑπὸ τῶν ἱερῶν, ὁ δὲ ἐλεύθερος ἀποτεισάτω ὅσον καὶ οἱ ἱεροὶ ἐπικρίνωντι· ὁ δὲ ἐπιτυχὼν ἀγέτω | αὐτοὺς ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς καὶ λαμβανέτω τὸ ἥμισυ.» Τέλος ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ τὸ ἀπόσπασμα τῆς κρητικῆς ἐπιγραφῆς τὸ δημοσιευθὲν ἐν τῷ Bulletin de corresp. hellen. IX' 1885. σλ. 9.

16) Αἱ λξ, «ὅπως ταξάμενοι ἀποδῶσιν» οὐδὲν ἄλλο δύνανται νὰ σημαίνωσιν, ὅπως καὶ οἱ πλεῖστοι ἑρμηνηταὶ τοῦ Θουκυδίδου καὶ ὁ Sauppe, Inscr. maced. quat. σλ. 12 καὶ ὁ Böckh Staatshaushalt. II, σλ. 614 ἐνόησαν. Ἡ ἑρμηνεία τοῦ Κλάσσεν τοῦ «ταξάμενοι» "διὰ ἰσοτίμου ἐκτιμήσεως, περὶ ἧς ἤθελον συμφωνήσει„, ἣν ἠκολούθησε καὶ ὁ Stahl ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Πόππο, ἀντετίθεται εἰς τὸ ρμ. ἀποδῶσιν, ὃ συμπληρωτέον μόνον κατὰ τὰ ἡγούμενα διὰ τοῦ ἀντικειμένου τὴν ζημίαν. Ἡ λξ. τάξις ἦτο τεχνικὸς ὅρος, συνήθης πρὸς ἔκφρασιν τῆς κατὰ δόσεις πληρωμῆς, συμφωνουμένης μεταξὺ πιστωτοῦ καὶ ὀφειλέτου, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Sauppe ἀναφερομένων χωρίων (ἔνθ. ἀνωτ.), καὶ οὕτω νοητέα καὶ τὰ ρμ. τάξασθαι ἐνταῦθα καὶ κατατάξασθαι ἐν τῷ κατὰ Θεοκρίν. λόγῳ § 17. Τὸ χωρίον Θουκυδ. Α'. 117, 3 «χρήματα τὰ ἀναλωθέντα κατὰ χρόνους ταξάμενοι ἀποδοῦναι„ δὲν ἰσχύει ἐναντίον τῆς ἑρμηνείας ταύτης (ὅρα Lupus. Jahrb. f. class. Philol. 1875, σλ. 168)· διότι ἐνταῦθα τὸ τάξασθαι δὲν κεῖται ἐν τῇ τεχνικῇ σημασίᾳ, ἀλλὰ σημαίνει ἁπλῶς ἀποδοχὴ ἀναβολῆς καὶ προσθέτει καὶ τὸ κατὰ χρόνους εἰς

ΙΑΚΩΒΑΤΕΛΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τὸ ἀποδοῦναι. Ὁ Θουκυδίδης θὰ ἠδύνατο νὰ γράψῃ ἐν τῷ ἡμετέρῳ χωρίῳ «ὅπως κατὰ χρόνους ἀποδῶσιν», προὐτίμησεν ὅμως τὴν τεχνικὴν ἔκφρασιν, ἴσως διότι ἐν τοῖς προκειμένοις κερκυραϊκοῖς γεγονόσιν ἐγένετο χρῆσις αὐτῆς.

17) Ὥστε ἀμέσως μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἄφιξιν οἱ Κερκυραῖοι πρέσβεις τόσον ἐντελῶς ἐπέτυχον νὰ ἑλκύσωσι πρὸς ἑαυτοὺς ἓν μέρος τῶν ὁπαδῶν τοῦ ἄρτι φονευθέντος Πειθίου, οἵτινες μόλις διέφυγον τὸ ξίφος τῶν συνομοσάντων ὀλιγαρχικῶν, καταφυγόντες εἰς τὴν ἐν τῷ λιμένι τῆς Κερκύρας ἀττικὴν νῆα, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι ἐθεώρησαν ἀναγκαῖον νὰ τοὺς περιορίσωσιν ἐν Αἰγίνῃ. Τοῦτο εἶναι πολὺ παραδοξότερον ἢ πολλὰ ἐξ ὅσων ὁ Μύλλερ-Στούρβιγα παρατηρεῖ ἐν τῇ ἀφηγήσει τοῦ Θουκυδίδου περὶ τῶν κερκυραϊκῶν πραγμάτων. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ λέγωμεν "τοῦτο δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω— ἐκεῖνο θεωρῶ ἀδύνατον„ προτιμώτερον εἶναι νὰ ἐκλάβωμεν αὐτὸ ὡς γεγονὸς καὶ ἐξ αὐτοῦ νὰ σχηματίσωμεν γνώμην περὶ τῆς τότε κερκυραϊκῆς δημοκρατίας. Ἐὰν ὁ Πειθίας εἶχε τοιούτους ἀχαρακτηρίστους φυλοβίους ἐν τῇ μερίδι του, οὐδὲν τὸ θαυμαστὸν ὅτι δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ ἐμποδίσῃ ἐκείνην τὴν, δυσμενῆ τοῖς Ἀθηναίοις, ἀπόφασιν τοῦ δήμου, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐν σημ. 10, καίτοι μετά τινα χρόνον πάλιν ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ ἐπιρροὴ ἐνισχύθη.

18) (Ὅρα σελίδα 12, στίχ. 19 «ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ δήμου κ. λ.») Ἡ περὶ οὐδετερότητος ἀπόφασις τῶν ὀλιγαρχικῶν δὲν ἦτο ὁ τελευταῖος αὐτῶν σκοπός, ἀλλ' ἐσκόπει μᾶλλον νὰ ἀπατήσῃ τὸν δῆμον. Πράγματι ἤθελον νὰ παραδώσωσι τὴν νῆσόν των τοῖς Κορινθίοις, καὶ πρὸς τοῦτο ἐθεώρουν τὴν στιγμὴν κατάλληλον. Οὐδὲν φυσικώτερον τοῦ νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι μετὰ τὴν ἄφιξιν μιᾶς κορινθιακῆς νηός, ἣν ἴσως καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι προσεκάλεσαν, ὁ δῆμος ὑπωπτεύθη καὶ συνηνώθη. Καὶ οὕτως ἐξηγεῖται ἡ ἔφοδος τῶν ὀλιγαρχικῶν κατ' αὐτοῦ.

19) ὁ μὲν δῆμος ἐς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ μετέωρα τῆς πόλεως κατεφύγει, καὶ αὐτοῦ ξυλλεγεὶς ἱδρύθη καὶ τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα εἶχον· οἱ δὲ τὴν τε ἀγορὰν κατέλαβον, οὗπερ οἱ πολλοὶ ὤκουν αὐτῶν

καὶ τὸν λιμένα τὸν πρὸς αὐτῇ καὶ πρὸς τὴν ἤπειρον.

20) Προφανῶς εἶχον σταθμεύσῃ ἐν τῷ ναυπηγείῳ καὶ τῷ ναυστάθμῳ καὶ ἐντεῦθεν ἔκαμον τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Δήμου.

21) «δείσαντες οἱ ὀλίγοι μὴ αὐτοβοεὶ ὁ δῆμος τοῦτε νεωρίου κρατήσειεν ἐπελθὼν καὶ σφᾶς διαφθείρειεν, ἐμπιπράσι τὰς οἰκίας τὰς ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἀγορᾶς καὶ τὰς ξυνοικίας, ὅπως μὴ ᾖ ἔφοδος, φειδόμενοι οὔτε οἰκείας οὔτε ἀλλοτρίας, ὥστε καὶ χρήματα πολλὰ ἐμπόρων κατεκαύθη καὶ ἡ πόλις ἐκινδύνευσε πᾶσα διαφθαρῆναι, εἰ ἄνεμος ἐπεγένετο τῇ φλογὶ ἐπίφορος ἐς αὐτήν».

22) (ὅρα σελ. 13, στίχ. 16 "οἵτινες εἶχον ἤδη ἐξαφανισθῆ ἀποκρυφθέντες κ. λ.») Οὗτοι πιθανῶς ἔφυγον ἐπὶ τῆς κορινθίας τριήρεως. Ἐκ τῆς ὅλης ἀφηγήσεως προκύπτει ὅτι οἱ ἐκλεχθέντες δέκα ἄνδρες ἀνῆκον μόνον εἰς τὴν ὀλιγαρχικὴν μερίδα. Ἡ παρατήρησις τοῦ Κλάσσεν, ὅτι ὑπεδείχθησαν, πρὸς ἀποφυγὴν αἱματοχυσίας, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερίδων τοιαῦτα πρόσωπα, ἅτινα διετέλουν ἤδη ἐν ἀσφαλείᾳ, εἶναι ἐσφαλμένη.

23) καθίζουσιν ἐς τὸ τῶν Διοσκόρων ἱερόν.

24) Ὁ ἱκέτην τινὰ, καταφυγόντα εἰς ἱερὸν τόπον, ἐγείρων, λαμβάνει αὐτὸν ὑπὸ τὴν προστασίαν ἢ ἐγγυᾶται ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας αὐτοῦ· ἡ ἔννοια δὲ αὕτη ἐνυπάρχει ἐν τῇ λέξει ἀνιστάναι. Τὸ ἀντίθετον τούτου δηλοῦται διὰ τοῦ "τὴν ἱκετείαν οὐκ ἐδέξαντο" (=τοὺς ἱκέτας οὐκ ἀνέστησαν) (Α. 24) Ὡς ἐνταῦθα οὕτω καὶ κατωτέρω § 5 καὶ Α'. 137, 1, ὅπου περὶ τοῦ βασιλέως τῶν Μολοσσῶν Ἀδμήτου καὶ τοῦ εἰς τὴν ἑστίαν αὐτοῦ καταφυγόντος Θεμιστοκλέους ὁ λόγος· "Ὁ δὲ ἀκούσας ἀνίστησί τε αὐτὸν μετὰ τοῦ ἑαυτοῦ υἱέος, ὥσπερ καὶ ἔχων αὐτὸν ἐκαθέζετο, καὶ μέγιστον ἦν ἱκέτευμα τοῦτο). Πρβλ. καὶ Α.' 128, 1. Ἐὰν δὲ ἐνίοτε τὸ αὐτονοούμενον ἐκφέρεται πλατύτερον, τοῦτο ἔχει τὸν λόγον του. Οὕτω Α'. 126, 11 "ἀναστήσαντες δὲ αὐτοὺς (τοὺς Κυλωνείους) οἱ τῶν Ἀθηναίων ἐπιτετραμμένοι τὴν φυλακὴν— —, ἐφ' ᾧ μηδὲν κακὸν ποιήσουσιν„ ὅπου ἀναμφιβόλως ὁ σκοπὸς τοῦ συγγραφέως νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Ἡροδότου Ε.' 71 ὑπηρετεῖ τὴν προσθήκην. Διότι κατὰ τοῦτον ἡ τοῖς Κυλωνείοις

ΙΔΚΟΒΑΓΕΙΟΕ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

δοθεῖσα ὑπόσχεσις δὲν ἦτο τόσον γενικὴ, ἀλλ' ἠγγυᾶτο μόνον ὑπὲρ τῆς ζωῆς των. Πρβλ. Duncker Gesch. d. Alterth. VI, σλ. 133, A. 1 - Παρβλ. καὶ Γ.' 28,2 «Πάχης δ' ἀνα στήσας αὐτοὺς (τοὺς κυριωτέρους ἐνόχους τῶν Μυτιληναίων) ὥστε μὴ ἀδικῆσαι» ὅπου αἱ τρεῖς τελευταῖαι λέξεις προσετέθησαν διότι ὁ Πάχης ἐχρειάσθη νὰ ἐπαναλάβῃ ἰδιαιτέρως τὰς ἐν τοῖς γενικοῖς ὅροις τῆς συνθηκολογήσεως περιεχομένας διαβεβαιώσεις πρὸς καθησύχασιν τῆς δυσπιστίας των. Καὶ ἐν Α'· 133 ἐξηγεῖται εὐκόλως ἡ ἔκφρασις «πίστιν ἐκ τοῦ ἱεροῦ διδόντος τῆς ἀναστάσεως» ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου. Τὴν ἀνωτέρω δοθεῖσαν ἔννοιαν ἄλλως δικαιολογῶ καὶ ἐν τῇ Σημειώσει 27 κατωτέρω.

Ὁ Muller-Sturbing ἐν σλ. 598 ἀρνεῖται ἀξιοπιστίαν εἰς τὰ περὶ Νικοστράτου. Ἄγεται ἐκ τῆς προϋποθέσεως ὅτι ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς ἐγίνωσκεν ὅτι ἰσχυρὸς στόλος τῶν Κορινθίων καὶ Λακεδαιμονίων εἶχε συναθροισθῇ ἐν Κυλλήνῃ, ὅπως πλεύσῃ εἰς Κέρκυραν καὶ ἐντεῦθεν ὅτι κατὰ τὴν εἰς Ναύπακτον ἐπάνοδόν του ἔμελλε νὰ συγκρουσθῇ πρὸς αὐτόν. Ἀλλ' ἠδύνατο ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τῶν πραγμάτων νὰ σκεφθῇ ν' ἀποπλεύσῃ ἐκ Κερκύρας; Ἀλλ' ὁ σκοπὸς αὐτοῦ οὗτος ἀποδεικνύει ὅτι οὐδεμίαν γνῶσιν εἶχε τῆς παρουσίας τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἐν Κυλλήνῃ. Ἐντεῦθεν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι, ἐὰν μὴ πρότερον, ἀλλὰ βεβαίως ἀπῆλθε τῆς Ναυπάκτου κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καθ' ὃν αἱ νῆες τῶν Πελοποννησίων συνηθροίζοντο ἐν Κυλλήνῃ Ἡ διὰ τῆς αὐτοῦ μεσιτείας συντελεσθεῖσα συνθήκη μεταξὺ τῶν ἀντιθέτων ἐν Κερκύρᾳ μερίδων, ἡ συμμαχία καὶ ἐπιμαχία τῶν Κερκυραίων καὶ Ἀθηναίων, αἱ περαιτέρω αὐτοῦ διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς δημαγωγοὺς, αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ εἰς τὸ νὰ διασκεδάσῃ τὰς ὑποψίας τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ νὰ ἐμποδίσῃ ἐπιθέσεις τοῦ λαοῦ κατ' αὐτῶν, ταῦτα πάντα μέχρι τῆς ἐν κφ. 75 ἱστορουμένης μεταφορᾶς τῶν ὀλιγαρχικῶν εἰς τὴν πρὸ τοῦ Ἡραίου νῆσον, βεβαίως ἀπησχόλησαν αὐτὸν ἐπί τινα ἀριθμὸν ἡμερῶν. Τέσσαρας ἢ πέντε ἡμέρας μετὰ τὴν μετακόμισιν ἐκείνην φθάνει ὁ Πελοποννησιακὸς στόλος εἰς τὸν ἐν Συβότοις τῆς Θεσπρωτίας λιμένα (κφ. 76). Πρέπει λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμεν τὰς παρασκευὰς τοῦ Ἀλκίδου καὶ Βρασίδου ὅπως ἐνεργηθῶσι κατὰ τῆς Κερκύρας συγχρόνως μὲ τὰ ἐν κφ. 75 γε-

γονότα (ὅτι δὲ αὗται μετὰ τάχους ἐγένοντο δεικνύει τὸ κφ. 69). Τοῦτο βεβαιοῦται ἔτι μᾶλλον καὶ ἐκ τοῦ κφ. 80,2. Διότι ἐὰν ὁ τῶν Πελοποννησίων στόλος διέτριβε τόσον πολὺ ἐν Κυλλήνῃ, ὡς παραδέχονται ὁ Μύλλερ - Στρούβιγκ καὶ ὁ Γρότε (Ἱστορ. τῆς Ἑλλάδ. III), αἱ 60 νῆες ὑπὸ τὸν Εὐρυμέδοντα, ἃς οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν εἰς Κέρκυραν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῶν σκοπευμένων ἐπιχειρήσεων τοῦ Ἀλκίδου, ἤθελον φθάσῃ πρὸ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐκεῖναι ἐπεφάνησαν κατὰ τὴν δευτέραν νύκτα, μετὰ τὴν ἐν κφ. 77-78 περιγραφεῖσαν ναυμαχίαν, ὅτε οἱ Πελοποννήσιοι εἶχον ἤδη ἀποπλεύσῃ εἰς Σύβοτα πρὸ τῆς Λευκάδος. Οὕτω πίπτει καὶ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Γρότε καὶ Στούρβιγκ, καθ' ἣν ἡ ἐν κεφ. 72 μνημονευομένη κορινθιακὴ ναῦς εἶχεν ἀναγγείλῃ τὴν ἐπικειμένην ἄφιξιν τοῦ στόλου τοῦ Ἀλκίδου. Ὅτι ὁ στόλος οὗτος ἦλθε τοῖς Κερκυραίοις ὅλως ἀπροσδοκήτως τὸ ἀποδεικνύει πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ ἐν κφ. 77 πλήρης σύγχυσις, ἡ καταλαβοῦσα αὐτοὺς ἅμα τῇ ἐμφανίσει, ὡς καὶ ἡ τῶν τοῦ δήμου ἡγετῶν πρὸς τὸν Νικόστρατον παράκλησις, ἥτις, καθ' ὃν τρόπον ἐγένετο, δηλοῖ ὅτι ἠγνόουν τὸν παρ' ἐχθρικοῦ στόλου ἐπαπειλούμενον ἔτι μεγαλήτερον κίνδυνον.—Ἐὰν τὰ ἀνωτέρω, ὡς νομίζω, εἶναι ὀρθὰ, οὐδόλως ἀποβαίνει ἀκατάληπτον, ὅτι ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς προθύμως ἀντήλλαξε πέντε τῶν ἑαυτοῦ νηῶν δι' ἰσαρίθμων κερκυραϊκῶν. Ὅτε αὐτὸς συγκατετίθετο εἰς τὸ αἴτημα τοῦτο τῶν ἡγετῶν τοῦ δήμου οὐδὲν ὑπώπτευε περὶ τοῦ ἀπίστου σκοποῦ αὐτῶν νὰ πληρώσωσι τὰς δοθείσας αὐτῷ νῆας δι' ἀνδρῶν τῆς ἐναντίας μερίδος. Ἐὰν ἐπείσθη εἰς αὐτοὺς, ἔπραξε τοῦτο προφανῶς πεποιθὼς ἐπὶ τοῖς ἄρτι δοθεῖσιν ὅρκοις. Ὁπωσδήποτε κακῶς ἐξετίμησε τὰς παρούσας περιστάσεις. Ἀλλ' οὐδεὶς ἀπονέμει τῷ Νικοστράτῳ ἰδικιτέραν πολιτικὴν ὀξυδέρκειαν· ἐκ τοῦ Θουκυδίδου εἶναι γνωστὸς μόνον ὡς γενναῖος στρατιώτης καὶ ἱκανὸς στρατηγός. Ἐὰν εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν τοῦ Ἀριστοφάνους (Σφηκ. 81) Σκαμβωνίδην Νικόστρατον, ὡς ἐγὼ μετὰ τοῦ Droysen καὶ τοῦ Gilbert (Beitr. z. inn. Gesch. Ath. σλ. 144) παραδέχομαι, αὐτὸς ἦτο φιλοθύτης ἤτοι δεισιδαίμων.

25) Ἡ τοῦ Κόβετ (Var. Lect. σλ. 447) μετατροπὴ τοῦ ἀλκωβλεπτοῦ εἰς ἀγισθεὶς, ἣν ὁ van Herwerden καὶ ὁ Sturbing παραδέχονται, εἶναι ἐσφαλμένη. Ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ

ΙΑΚΩΒΑΤΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

εἴπῃ, ὅτι διὰ τὴν ἄρνησιν τῶν ὀλιγαρχικῶν νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εἰς τὰς νῆας, ὁ Δῆμος, ὅπως ἐξασφαλισθῇ κατὰ νέων ἐπιθέσεων αὐτῶν, ἀνέλαβε πάλιν τὰ ὅπλα, ἅτινα εἶχε καταθέσῃ μετὰ τὴν συνθηκολόγησιν, καὶ ἐγένετο ἅμα κύριος τῶν ὅπλων τῶν ἐχθρῶν.

26) " Ἀλλ' αἱ οἰκίαι αὗται δὲν ὑπάρχουσι πλέον „ ἀνακράζει μετ' ἐμφάσεως ὁ Στούρβιγκ ἐν σλ. 599. Ἐνταῦθα κατὰ πρῶτον οὐδόλως ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Θουκυδίδης ἐν κφ. 72, 3 δὲν λέγει ὅτι πάντες, ἀλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ὀλιγαρχικῶν ᾤκουν παρὰ τὴν ἀγοράν. Ἔπειτα, οὗτοι εἶχον βεβαίως πολλὰς οἰκίας ἐν τῇ πόλει ἢ ἐπαύλεις ἐξοχικὰς πλησιέστατα αὐτῆς. Ἢ ἴσως νομίζει ὁ Στούρβιγκ πιθανὸν ὅτι διὰ τῆς ἀποτεφρώσεως τῶν παρὰ τὴν ἀγορὰν οἰκιῶν των αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαί των ἔμειναν ἄστεγοι;

27) Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι οἱ ὀλιγαρχικοὶ ἐγκατέλιπον πραγματικῶς εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Νικοστράτου τὸ ἱερὸν τῶν Διοσκούρων, καὶ ἐὰν δὲν ἐπείσθησαν παρ' αὐτοῦ νὰ ἐπιβιβασθῶτιν ἐπὶ τῶν νηῶν. Τὸ ἀνίστη λοιπὸν δὲν σημαίνει μόνον, ὡς συνήθως ἐξηγεῖται, ἁπλῆν προσπάθειαν, ἀλλὰ πραγματικὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πράγματος, αἱ δὲ λξ. ὡς δ' οὐκ ἔπειθεν ἀναφέρονται μόνον εἰς τὸ ἀμέσως προηγούμενον παρεμυθεῖτο οὐχὶ εἰς τὸ ἀνίστη. Νομίζω ὅτι ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς προσεπάθησε νὰ μετριάσῃ τοὺς φόβους τῶν ἀνδρῶν τούτων, οὓς συνεκάλεσεν εἰς συνελρίαν. Αὕτη βεβαίως δὲν ἐλαβε χώραν οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ οὔτε ἐν τοῖς πέριξ αὐτοῦ· εἶναι ζήτημα μάλιστα ἂν ὁ Νικόστρατος, Ἀθηναῖος ὤν, ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ εἰς δωρικὸν ἱερόν.

28) «καθίζουσιν ἐς τὸ Ἥραιον ἱκέται».

29) Ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατολογηθέντων ὀλιγαρχικῶν, οἵτινες βεβαίως δὲν ἐχρησίμευσαν ὡς κωπηλάται ἢ ναῦται, ἀλλ' ὡς ὁπλῖται, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἦτο τόσον μέγας. Ὡς γνωστὸν ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου αἱ ἀθηναϊκαὶ τριήρεις εἶχον 10 περίπου ἐπιβάτας ἑκάστη. Ὁ Νικόστρατος εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ 500 μεσσηνίους ὁπλίτας, ἤτοι 42 ἐπὶ ἑιάστης τῶν 12 αὐτοῦ νηῶν. Παραδεχόμενοι λοιπὸν ὅτι ἐπὶ ἑκάστης τῶν 5 νηῶν ἐπέβαινον 52 ἄνδρες, πάλιν δὲν ἔχομεν εἰμὴ 260 ἐν ὅλῳ. Ἐὰν, κατὰ τὸν Θουκυδίδην Α'. 49, ἐν τῇ ναυμαχίᾳ παρὰ τὰ Σύβοτα μεταξὺ Κερκυραίων καὶ Κορινθίων ἑκατέρωθεν ὑπῆρχον πολλοὶ ὁπλῖται, τοξόται καὶ πελ-

ταστὰι ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, τοῦτο δὲν ἰσχύει ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει, διότι ἐν τῷ μεταξὺ πάντες καὶ ἰδίᾳ οἱ Κερκυραῖοι ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ ναυμαχεῖν εἶχον διδαχθῇ παρὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὁ Νικόστρατος βεβαίως δὲν θὰ ὑπερεπλήρωτε τόσον πολὺ τὴν νῆα αὐτοῦ. Ὅθεν ὑπὸ τοῖς ἄλλοι ἐν ἀρχῇ τῆς 5 § πρέπει νὰ νοηθῶσιν οὐ μόνον ἡ πλειονότης τῶν ἀνθισταμένων, (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς τινὰς τῆς 4 §), ἀλλὰ γενικώτερον οἱ λοιποὶ ὀλιγαρχικοί, οἵτινες, ἀφοῦ ὁ δῆμος ἀνέλαβε τὰ ὅπλα καὶ ἠπείλησε τοὺς ἐναντίους διὰ θανάτου, δὲν ἔβλεπον ἑαυτοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ· Ὑπάρχει λοιπὸν ἐνταῦθα ἐπέκτασις τοῦ ὑποκειμένου ὡς ἐν κφ. 70, 6, ὅπου οἱ δὲ πρῶτον μὲν εἶναι οἱ πέντε πλουσιώτεροι ἄνδρες ἔπειτα δὲ οἱ ὀλιγαρχικοὶ ἐν γένει (Πρβ. Mull - Sturb. σλ· 595). Ὑπὸ τοὺς 400 τούτου ἄλλως νοητέοι μόνον οἱ ἐπισημότεροι καὶ πολιτικῶς ἰσχυρότεροι· διότι τὸ κόμμα ὡς τοιοῦτον ἀπετελεῖτο ἐκ πλείστων, ὡς ἐξάγεται ἤδη ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῇ κατόπιν ναυμαχίᾳ μεταξὺ Κερκυραίων καὶ Πελοποννησίων, καθ' ἣν οἱ 400 ἐφυλάσσοντο ἐν τῇ πρὸ τοῦ Ἡραίου νήσῳ, δύο τῶν κερκυραικῶν νηῶν ηὐτομόλησαν πρὸς τὸν ἐχθρόν, ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ναυσὶ πρὸς ἀλλήλους ἐμάχοντο (77, 2). Τὸ αὐτὸ δεικνύεται καὶ ἐν κφ. 80,1. 81,4 καὶ 85,2.

30) διακομίζει ἐς τὴν πρὸ τοῦ Ἡραίου νῆσον.

31) «ἢ καὶ ἄλλοτι νεωτερίσωσιν», εἰς ὃ προσέκρουσεν ἄνευ λόγου ὁ Στούρβιγκ ἐν σλ. 601. σημ. Ὁ ἰσχυρισμός του ὅτι τὸ νεωτερίζειν μεταχειρίζεται ὁ Θουκυδίδης ἐπὶ σκευωριῶν, συνομοσιῶν καὶ αἱματηρῶν ἐπιθέσεων ἐν ἀλληλομαχίαις κομματικαῖς ἀντιτίθεται πρὸς ἕτερα χωρία, ὡς Β', 3, 1. Α', 58, 1. Γ', 11, 1. Δ', 51, 1.

32) Ποῖοι εἶναι οὗτοι, ἐρωτᾷ ὁ Στούρβιγκ, σλ. 601. Εἰς τοῦτο ἀπήντησαν ἤδη οἱ ἑρμηνηταὶ πρὸ πολλοῦ. Εἶνε ἐκεῖνοι ἐκ τῶν ὀλιγαρχικῶν οἵτινες δὲν κατέφυγον εἰς τὸ Ἡραῖον. Ἴδε ἀνωτ. σημ. 29.

33) «καὶ ὑπὸ νύκτα αὐτοῖς ἐφρυκτωρήθησαν ἑξήκοντα νῆες Ἀθηναίων προσπλέουσαι „.! Τὸ νὰ συνδεθῶσιν αἱ λέξεις ἀπὸ ἀμέσως προηγούμενον προσ-

ΙΔΚΩΒΛΕΤΙΚΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

πλέουσαι ἀλλὰ μὲ τὸ ἐφρυκτωρήθησαν, ὡς θέλουσί τινες, μόλις ἐπιτρέπεται γραμματικῶς. Ἐντεῦθεν ἐξάγεται ὅτι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ Λευκάδος καὶ Συβότων, ὅπου ὁ πελοποννησιακὸς στόλος ἐστάθμευε, δὲν ἦτο μικροτέρα τῶν 40 θαλασσίων μιλίων, ἤτοι πολὺ μεγάλη ὥστε νὰ διακρίνωνται τὰ διὰ πυρὸς σημεῖα ἀπ' ἐκείνης μέχρι τούτων. Ὁ Oberhummer (Akarnanien σλ. 103. Σημ.) πιστεύει ὅτι τὰ σημεῖα ἠδύναντο νὰ δοθῶσιν ἀπὸ τοῦ οὐχὶ μακρὰν τῆς πόλεως Λευκάδος κειμένου, 528 μ. ὑψηλοῦ, ὄρους Ἐφτελικὰ (νοητέον τὸ πράγματι 568 μ. ὑψηλὸν ὄρος ἅγ. Ἡλίας, ὅπερ ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ φέρει τὸ σήμερον παντελῶς ἐκλεῖψαν ὄνομα Ἐφτελικά, ἴδε Πάρτς, Die Insel Leukas ἐν ταῖς Petermanns Mittheilungen, Ergänzungsheft Nr. 95 1889, σλ. 11) διότι ἀπὸ ὕψους 400 μ. ἡ πυρὰ, ἔχουσα ἱκανὴν δύναμιν φωτός, ἦτο ὁρατὴ εἰς ἀπόστασιν 40 μ. Ἀλλὰ τί βιάζει ἡμᾶς νὰ προϋποθέσωμεν μεγάλην ἰσχὺν φωτός; Προφανῶς τὸ σημεῖον ἐδόθη εἰς πολὺ μικροτέραν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν Συβότων, ἀπὸ ὑψηλῆς τινος σκοπιᾶς τῆς ἠπειρωτῆς παραλίας. Ἀλλὰ καὶ δι' αὐτοῦ βεβαίως ἀνηγγέλθη μόνον ἡ προσέγγισις ἐχθρικοῦ στόλου, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν νηῶν· διότι ἡ λξ. ἑξήκοντα δύναται, ὡς παρετήρησάν τινες, νὰ ἦναι κατὰ πρόληψιν προσθήκη τοῦ συγγραφέως. Ἐν τῇ πιθανότητι ὅτι στόλος ἐξ Ἀθηνῶν ἔμελλε νὰ πλεύσῃ εἰς Κέρκυραν, προέλαβον ὁ Ἀλκίδας καὶ ὁ Βρασίδας νὰ ἀριθμήσωσι τοσαῦτας (ἴδ. κφ. 69, 2), καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ καταλλήλου μέρους ἔδωκαν τὰ σημεῖα. Οὕτω ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ 81 κφ. ἀφήγησις κατὰ τὸ φαινόμενον διαφωνεῖ πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τούτων. Ὅρα κατωτ. Σημ. 35.

34) "πυνθανόμενοι τὴν στάσιν καὶ τὰς μετ' Ἀλκίδου ναῦς ἐπὶ Κέρκυραν μελλούσας πλεῖν" λέγει ὁ ἱστορικὸς ἀνακριβῶς πως. Διότι τὴν εἴδησιν περὶ τῆς στάσεως ἔμαθον οἱ Ἀθηναῖοι ἤδη διὰ τῆς (κφ. 70) ἀττικῆς νηὸς καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς εἰς Ἀθήνας φευγόντων ὀπαδῶν τοῦ φονευθέντος Πειθίου. Τότε διετάχθη ὁ παρὰ τὴν Ναύπακτον μετὰ 12 νηῶν καὶ 500 Μεσσηνίων μένων Νικόστρατος νὰ πλεύσῃ εἰς Κέρκυραν, ἤρκει δὲ ἡ δύναμις αὕτη νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν, ἐνόσῳ δὲν ἀνεμιγνύοντο οἱ Πελοποννήσιοι. Οὐχὶ ἡ στάσις αὐτὴ ἀλλ' ὁ παρὰ τοῦ στό-

λου τοῦ Ἀλκίδου ἐπαπειλούμενος κίνδυνος ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐνισχύσωσι τὰς δυνάμεις των.

35) Ὅτε ὁ Ἀλκίδας ἐφάνη πρὸ τῆς Λευκάδος, αἱ ἐκεῖθεν πρὸς τὴν Κέρκυραν πλέουσαι ἀττικαὶ νῆες πρέπει νὰ εἶχον ἤδη τόσον προχωρήσῃ πρὸς βορρᾶν, ὥστε ὁ πελοποννησιακὸς στόλος δυσκόλως θὰ ἠδύνατο νὰ ὁρασθῇ παρ' αὐτῶν, καὶ ἐὰν οὗτος περιέπλεεν ἔξωθεν τῆς Λευκάδος. Τοῦτο ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Στούρβιγκ, σλ. 617. Σημ. 10, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Didot, ὁ Πόππο-Στὰλ καὶ ἄλλοι συνέδεσαν τὸ ἐν τῷ ἡγουμένῳ κεφαλαίῳ "ἀπὸ Λευκάδος" μὲ "ἐφρυκτωρήθησαν". Ἀλλ' ὁ ἐνθυμούμενος τὴν μωρὰν φυγὴν τοῦ Ἀλκίδου διὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἐξηγεῖ διὰ τῆς ταραχῆς καὶ δειλίας τοῦ ἀνδρὸς τὰ περιττὰ μέτρα, ἅτινα ἔλαβε. Βεβαίως εἶχε σύμβουλον καὶ τὸν Βρασίδαν. Ἀλλ' ἡ ἐπιρροή του ἀπεδείχθη ἤδη κφ. 79, 3) ἀνίσχυρος. Ὁ Ὄβερχούμερ παρατηρεῖ ὅτι, ἐὰν καθ' ἣν στιγμὴν ἐδίδετο τὸ σημεῖον ὁ ἀττικὸς στόλος εὑρίσκετο μεταξὺ Λευκάδος καὶ Κερκύρας, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ διαφύγωσι τὴν προσοχὴν αὐτοῦ αἱ πελοποννησιακαὶ νῆες. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἡ διασταύρωσις τῶν στόλων ἐγένετο πιθανῶς κατὰ τὴν νύκτα. Διότι καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἔπλευσεν ὁμοίως πελοποννησιακὸς στόλος ἐξ 60 νηῶν ἐκ Κερκύρας εἰς Πύλον, χωρὶς νὰ ὁρασθῇ παρὰ τῆς πρὸ τῆς Ζακύνθου ναυλοχούσης ἀττικῆς τριήρους (Θουκ. Δ. 8,2). Ἐὰν ὁ Ὄβερχούμμερ νομίζει ὅτι, ἐνῶ ὁ ἀττικὸς στόλος παρέπλεε περὶ τὴν Λευκάδα, ὁ Ἀλκίδας ἔφερε τὰς νῆας αὐτοῦ διὰ τοῦ Διορύκτου, ἀντιπαρατηρῶ ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ Ἱστορικὸς δυσκόλως θὰ ἔλεγεν «ὅπως μὴ περιπλέοντες ὁρθῶσιν» ἀλλὰ μᾶλλον «ὅπως μὴ περιπλέοντες ξυγκρούσωσιν» ἤ τι ὅμοιον.

36) Ὅτι ἡ δημοκρατικὴ μερὶς ἤγαγε τοὺς Μεσσηνίους ὁπλίτας εἰς τὴν πόλιν, ὅπως, ὡς ὁ Κλάσσεν νομίζει, τῇ συνδρομῇ αὐτῶν προσβάλῃ καὶ καταβάλῃ τοὺς ὀλιγαρχικούς, εἶναι γνώμη, ἥτις οὐδόλως ἐπικυροῦται ὑπὸ τῶν κατωτέρω καὶ ἥτις καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι πιθανή, καθότι οἱ Μεσσήνιοι οὗτοι διετέλουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Νικοστράτου. Ἐτοποθετήθησαν λοιπὸν οὗτοι ἐντὸς τῆς πόλεως ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ ὅπως διατηρῆται τεταπεινωμένη ἡ ἀνθρωπος μεν καὶ ἐντεῦθεν κατάστη εὐκολωτέρα ἡ σκοπουμένη σφα-

ΓΑΚΩΒΑΤΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

γή. Ἐὰν ὁ Νικόστρατος, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὅτι ἔσωσε τὴν ζωὴν τινῶν παρὰ τοῦ δήμου ἀπειλουμένων ὀλιγαρχικῶν, γίνεται ἀπαθὴς θεατὴς τῆς συμβάσης σφαγῆς, ὡς μετὰ ταῦτα ὁ Εὐρυμέδων, ἡ μεταβολὴ τῆς διαγωγῆς του προῆλθεν ἐκ τῶν ἐν κφ· 77,2 σημειουμένων γεγονότων. Ἴδε καὶ σημ. 41.

37) «καὶ τὰς ναῦς περιπλεῦσαι κελεύσαντες, ἃς ἐπλήρωσαν εἰς τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα».

38) «ἐν ὅσῳ περιεκομίζοντο».

39) Καὶ ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀλιγαρχικῶν, τῶν ἐπιβάτων εἰς τὰς ναῦς, κατὰ τὸ κφ. 80,1 δὲν ἦτο μέγας, οὐχ ἧττον συνέφερεν εἰς τὸν δῆμον νὰ ἀποκρυφθῇ ἀπ' αὐτῶν ἡ ἐν τῇ πόλει σφαγὴ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῶν, ἐὰν μάλιστα, ὡς ἐκ τοῦ κφ. 77,2, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, δὲν ἦταν ἀσφαλεῖς ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν ἐπιβατῶν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν νηῶν πρὸς τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα.

40) Ἐπειδή, ὡς ὀψόμεθα, τὸ Ἡραῖον ἔκειτο ὑψηλὰ καὶ ἡ ἀπ' αὐτοῦ θέα ἐξετείνετο ἐπὶ μεγάλου μέρους τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων αὐτῆς, οἱ ἀπομείνοντες ὀλιγαρχικοὶ ἠδύναντο νὰ ἴδωσιν ἀπ' αὐτοῦ τὸν φόνον τῶν συντρόφων των ἢ τοὐλάχιστον τὴν εἰς θάνατον ἀπαγωγὴν αὐτῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως. Ἡ παρατήρησις τοῦ Στούρβιγκ σλ. 603 "εἶδον λοιπὸν πάλιν οἱ ἐν τῷ ἱερῷ ἱκέται τὸ τελούμενον ἔξω„ εἶναι, εἰμή τι ἄλλο, λίαν ἄσκεπτος, Διότι, ὡς γνωστόν, ἡ προστασία, ἣν παρεῖχε θεότης τις εἰς τὸν ἐν τῷ ἱερῷ αὐτῆς καταφεύγοντα ἱκέτην, δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὸν ναὸν ἀλλ' ἐξετείνετο καὶ εἰς τὸν περίβολον (Θουκ. Α. 133 - 134)· καὶ ἐνταῦθα διημέρευον οἱ ὑπερτριακόσιοι ἱκέται.—Ὅτι τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τῶν 50 ἀνδρῶν ἀμέσως ἠκολούθησεν ἡ ἐκτέλεσις δὲν λέγει μὲν ρητῶς ὁ Ἱστορικός, ἀλλ' αὐτοδήλως ἐξάγεται, ὡς ὁ Κλάσσεν παρατηρεῖ, ἐκ τῆς συνεχείας τῶν ἱστορουμένων, ἐπίσης ὅπως αὐτόδηλον εἶναι ὅτι, καί τοι ἐν ἀρχῇ τῆς 2 § ὑπάρχει τὸ γενικὸν ὑποκείμενον «Κερκυραῖοι», ἡ σειρὰ τῶν ἑπομένων πράξεων ἐτελέσθη οὐχὶ παρὰ τῶν αὐτῶν Κερκυραίων ἀλλὰ παρὰ διαφόρων μερίδων τοῦ κερκυραϊκοῦ Δήμου. Ἡ ἑρμηνεία τοῦ Στούρβιγκ εἰς ὅλην ταύτην τὴν πρότασιν σλ. 602 εἶναι ἐντελῶς ἐσφαλμένη.

41) (σλ. 15, στιχ 26 «ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας κτλ.») Διὰ τῶν λέξ. «ἡμέρας τε ἑπτὰ» ἄρχεται νέα, καὶ δὴ ἡ τελευταία, πρᾶξις

τῆς κερκυραϊκῆς ὠμότητος, περιλαμβάνουσα τὸν μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν 60 ἀττικῶν νηῶν ὑπὸ τὸν Εὐρυμέδοντα χρόνον. Περὶ τοῦ Νικοστράτου παραδόξως οὐδεὶς πλέον λόγος γίνεται· πιθανῶς μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ συναδέλφου αὐτοῦ ἀπέπλευσεν εἰς Ναύπακτον, ὅπου ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐσκόπει νὰ πορευθῇ (κφ. 75, 2). Ὁπωσδήποτε, κατὰ τὰ ἐν κφ. 81, 2 ἱστορούμενα γεγονότα, ἦτο ἀκόμη ἐκεῖ παρών, ὡς ὀρθῶς ἐξάγει ὁ Στούρβιγκ ἐκ τῶν λέξ. «τούς τε Μεσσηνίους ἐς τὴν πόλιν ἤγαγον».

42) κατὰ λέξιν «τὴν μὲν αἰτίαν ἐπιφέροντες τοῖς τὸν δῆμον καταλύουσιν», ἤτοι ἐπιρρίπτοντες τὴν εὐθύνην ἐπὶ τῶν θελόντων νὰ καταλύσωσι τὴν δημοκρατίαν, δῆλα δὴ φέροντες ὡς λόγον τοῦ φόνου τῶν ἐχθρῶν τὴν κατὰ τοῦ πολιτεύματος ἀπειλήν. Τὴν ὀρθὴν γραμματικὴν ἑρμηνείαν ἔδωκεν ὁ Krüger. Ἡ μεταβολὴ τοῦ τοῖς εἰς ὡς δὲν εἶναι ἀναγκαία.

43) (σλ. 16. στίχ. 3 «τινὲς δὲ εὗρον τὸν θάνατον περιοικοδομηθέντες κλ. „). Θουκ. 81,5 "οἱ δέ τινες καὶ περιοικοδομηθέντες ἐν τοῦ Διονύσου τῷ ἱερῷ ἀπέθανον».

44) τείχη τε λαβόντες, ἃ ἦν ἐν τῇ ἠπείρῳ, ἐκράτουν τῆς πέραν οἰκείας γῆς. Ὑπὸ τὰ τείχη ταῦτα νοητέαι βεβαίως αἱ ὀχυρώσεις, ἃς οἱ Κερκυραῖοι ἀνήγειραν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Περαίας κατὰ τῶν περιοίκων Χαόνων καὶ Θεσπρωτῶν.

45) Ὁ λιμὸς ἐν τῇ πόλει Κερκύρᾳ ἀναφέρεται πάλιν ἐν Α'. 2,3, καὶ διὰ τοῦτο διήρκεσεν ἓν ἔτος, ἂν μὴ καὶ περισσότερον. (Πόσος χρόνος διῆλθε μεταξὺ τοῦ ἀπόπλου τοῦ Εὐρυμέδοντος ἐκ Κερκύρας καὶ τῆς καταλήψεως τῆς Περαίας ὑπὸ τῶν τὴν σφαγὴν διαφυγόντων ὀλιγαρχικῶν, δὲν δηλοῦται ἐκ τοῦ ἀορίστου ὕστερον Γ. 85,2). Καὶ τοῦτο δὲ δὲν εὗρε χάριν ἐνώπιον τῆς κριτικῆς τοῦ Στούρβιγκ, ὅστις νομίζει αὐτὸ μωρίαν (σλ. 605). Ἀλλ' ὅ,τι φέρει πρὸς ὑποστήριξιν τῆς κρίσεώς του στερεῖται ἔτι μᾶλλον ἀξιοπιστίας, καὶ αἱ σημεριναὶ σχέσεις, ἀφ' ὧν ὁρμᾶται, ἐκτίθενται ὅλως ἐσφαλμέναι. Περὶ τούτου διδάσκεταί τις πληρέστατα ἐκ τῆς μονογραφίας τοῦ Πάρτς. Ἡ Κέρκυρα εἶναι βεβαίως νῆσος παρὰ τῆς φύσεως πλουσία, εὐλογημένη, ἀλλ' ἡ εὐφορία τοῦ ἐδάφους αὐτῆς δὲν εἶναι πανταχοῦ ἡ αὐτή. Εὐφορώτερα εἶναι τὰ με-

ΓΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

σαῖα καὶ τὰ βορειοδυτικὰ μέρη αὐτῆς. Εἰς τὰ βόρεια ὄρη, μετὰ τῶν βραχωδῶν κορυμνῶν των, μόλις τὸ ἓν πέμπτον τῶν ὀροπεδίων εἶναι καλλιεργήσιμον. (Πάρτς σλ. 78)· καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεγίστης ἀκμῆς τῆς Κερκύρας δυσκόλως εἶχεν ἄλλως τὸ πρᾶγμα. Ἡ γνωστὴ μαρτυρία τοῦ Ξενοφῶντος ἐξειργασμένη παγκάλως καὶ πεφυτευμένη χώρα« (Ἑλλην. ΣΤ. 2, 6) ἀναφέρεται προφανῶς εἰς τὴν μέσην νῆσον, εἰς ἣν καὶ σήμερον ἁρμόζουσιν αἱ λέξεις αὗται. Ἡ οἰκονομικὴ εἰκὼν ἄλλως τε τῆς ἀρχαίας Κερκύρας πρέπει νὰ ἦτο διάφορος τῆς σημερινῆς· πλὴν τῶν τότε μεγαλητέρων ἀναμφιβόλως δασῶν, κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα ἡ καλλιέργεια τοῦ οἴνου καὶ σίτου ἦτο πολὺ μεγαλητέρα τῆς τῶν νεωτέρων χρόνων, καθ' οὓς, ἀπὸ τῶν Ἐνετῶν, ἡ ἐλαία πλεονάζει. Ἴδε πλειότερα παρὰ τῷ Πάρτς σλ. 83-92. Αἱ πρὸς καλλιέργειαν τοῦ σίτου πεδιάδες, ὡς ὁ αὐτὸς παρατηρεῖ ἐν σλ. 83, ἦσαν ἱκανῶς μεγάλαι, ὥστε οἱ κάτοικοι, καὶ πολυπληθέστεροι τῶν νεωτέρων ἂν ἦσαν, δὲν εἶχον ἀνάγκην εἰσαγωγῆς ξένου. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ὁ J. Beloch Bevölk d. griech-röm. Welt. σελ. 191, ὥρισεν αὐτὸν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρὰ Θουκυδίδῃ εἰδήσεων περὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως αὐτῆς, εἰς 70,000, ἤτοι 30,000 ἐλευθέρους καὶ 40,000 δούλους, ποσὸν οὐχὶ πολὺ ὑστεροῦν τοῦ σημερινοῦ πληθυσμοῦ, ἀνελθόντος τῷ 1879 εἰς 76,460 ψυχάς (Πάρτς. σλ. 94). Ὁ Beloch ἄλλως τε λέγει, ὅτι δυνατὸν ὁ πληθυσμὸς νὰ ἦτο καὶ μεγαλητέρος, καὶ ὁ Πάρτς παραδέχεται πράγματι, καὶ βεβαίως ὀρθότερον, 100 χιλ. ψυχῶν ὡς πληθυσμὸν τῆς νήσου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεγίστης ἀρχαίας ἀκμῆς. Πρὸς διατροφὴν τοῦ πληθυσμοῦ τούτου εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα καὶ ἡ Περαία, ἥτις παρεῖχε τοῖς Κερκυραίοις πλουσίως κτήνη καὶ ἰχθῦς· διότι βεβαίως ἦταν εἰς τὴν κατοχὴν αὐτῶν αἱ πλούσιαι νομαὶ καὶ ἡ λίμνη τοῦ Βουθρωτοῦ (Πάρτς, σ. 56 καὶ 85). Ἀναμφιβόλως λοιπὸν ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ ἡσυχίας αἱ δαπάναι τῶν κατοίκων διὰ τὸν καθ' ἡμέραν βίον ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τῶν εἰσοδημάτων τῆς χώρας. Πιθανὸν νῦν μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ μεταξὺ Κερκύρας καὶ Κορίνθου πολέμου ἡ καλλιέργεια νὰ παρημελήθη ἕνεκα τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν δούλων, τῶν ὑπηρετούντων ἐπὶ τῶν νηῶν· ἄλλην πα-

ραμέλησιν αὐτῆς ἐπέφερεν ἡ ἔκρηξις τῆς στάσεως, διότι, κατὰ τὸν Θουκυδίδην Γ. 73, ἀμφότεραι αἱ μερίδες ἐπεζήτουν νὰ ἑλκύσωσι τοὺς δούλους, ὑποσχόμενοι ἀπελευθέρωσιν, καὶ οἱ πλείοντες αὐτῶν συνέπραττον τῷ Δήμῳ. Ἡ κατάληψις τῆς Περαίας ὑπὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν φυγάδων κατόπιν ἀφῄρεσεν ἀπὸ τῶν κατοίκων μίαν σημαντικὴν πηγὴν εἰσοδημάτων. Αἱ μετὰ ταῦτα λεηλασίαι καὶ ἁρπαγαὶ τῶν ὀλιγαρχικῶν, αἱ πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς ἀπέναντι ἠπείρου, εἶτα δὲ ἀπὸ ὠχυρωμένου τινὸς σημείου ἐκτὸς τῆς νήσου γενομεναι, εὐνόητον ὅτι ἐζημίωσαν τὰς εὐφορωτέρας πεδιάδας, ἰδίᾳ τῆς μέσης νήσου. Ἐνταῦθα ἦτο πολλὴ κινητὴ περιουσία (Ξενοφ. ἔνθ. ἀν.), ἣν δυσκόλως θὰ ἠδύναντο νὰ μεταφέρωσιν ἐγκαίρως εἰς τὴν πόλιν. Ἐντὸς ταύτης συνῆλθον καὶ πολλοὶ χωρικοί, φεύγοντες πρὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν. Τί θαυμαστόν, μεθ' ὅλα ταῦτα, ἂν ἐξερράγη ἐν τῇ πόλει μεγάλη ἔνδεια καὶ λιμός; Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Κερκυραῖοι εἶχον εἰσέτι σημαντικὸν στόλον, νομίζει ὁ Στούρβυγκ ὅτι ἀπέμενεν αὐτοῖς ἡ θάλασσα καὶ τὸ μετὰ τῆς Ἰταλίας ἐμπόριον. Ἀλλ' ὅμως οἱ πόλεμοι, ὅτε ἐξωτερικὸς καὶ ὁ ἐσωτερικός, οἱ ἐπελθόντες συγχρόνως εἰς τὴν νῆσον, ἔβλαψαν βεβαίως καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῆς, καὶ ἡ εἰσαγωγὴ, ἐὰν δὲν ἦτο τακτική, ἠδύνατο μόνον πρὸς στιγμὴν νὰ ἐλαττώσῃ τὸν λιμόν, οὐχὶ παντελῶς νὰ ἄρῃ αὐτόν. Διότι ποῖοι ἐπὶ τέλους ἦσαν οἱ πλούσιοι ἔμποροι, οἱ μέχρι τοῦδε κατέχοντες εἰς χεῖράς των τὸ ἐμπόριον, οἱ διὰ τῶν εὐφυῶν ἐπιχειρήσεών των συντελέσαντες εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς Κερκύρας καὶ καταστήσαντες αὐτὴν πλουσίαν καὶ ἰσχυράν; Ἀκριβῶς οἱ ὀλιγαρχικοὶ ἐκεῖνοι, ὧν μέγα μέρος μὲν τώρα ἐφονεύθη, μέρος δὲ ἐφυγαδεύθη. Ἀπὸ τῆς ὅλης δὲ ἐκθέσεως τοῦ Θουκυδίδου περὶ τῶν κερκυραϊκῶν συμβάντων ἐξάγεται ὅτι ἐνέργεια, θάρρος καὶ τόλμη ἦσαν μετ' αὐτῶν. Ὁ εἰς ἑαυτὸν ἐγκαταλειφθεὶς Δῆμος εἶχε μόνον δειλίαν, δολιότητα καὶ δεῖψαν αἵματος! Καί τοι εἶχον στόλον καὶ ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν, οὐδεμίαν ἀπόπειραν ἔκαμον οἱ τὴν ἀρχὴν καταβαλόντες δημοκρατικοί, ὅπως ἐπανακτήσωσι τὴν Περαίαν ἢ καταστείλωσι τὰς ἁρπαγὰς καὶ λεηλασίας τῶν ἐχθρῶν ἐπ' αὐτῆς τῆς νήσου. Δὲν ἐτόλμων νὰ ἐξελθωσι τῆς νήσου, ἀλλ' ἀδρανεῖς περιέμενον τὴν πρὸ πολλοῦ ἀγγελλομένην ἔλευσιν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ἄνθρωποι οὗτοι εἶναι τῳόντι οἱ κακοὶ καὶ δειλοί, ὡς ὀνομάζει αὐτοὺς ὁ Θέογνις!

46) «ὅπως ἀπόγνοια ἢ τοῦ ἄλλοτι ἢ κρατεῖν τῆς γῆς» λέγει ὁ Θουκυδίδης. Ἀλλ' ἐγὼ συμφωνῶ μὲ τὸν Κρύγερ, ὅστις ἀπορρίπτει τὸ τῆς γῆς, ὡς προελθὸν ἐκ τοῦ ἑπομένου «τῆς γῆς ἐκράτουν». Διότι θεωρῶ ἀδύνατον νὰ μετεχειρίσθη ὁ ἱστορικὸς τὴν αὐτὴν φράσιν κρατεῖν τῆς γῆς ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ προτάσει μὲ δύο διαφόρους σημασίας, ἤτοι πρῶτον μὲν ἀντὶ τοῦ "τῆς Κερκύρας", εἶτα δὲ κατ' ἀντίθεσιν τοῦ πόλις πρὸς ἔκφρασιν τῆς χώρας, τῆς μεταξὺ τοῦ ὀχυρώματος τῆς Ἰστώνης καὶ τῆς πόλεως.

47) Τὴν προσθήκην «καὶ τῆς γῆς ἐκράτουν» ἑρμηνεύει ὁ Μύλλερ Σούρβιγκ ἐπίσης ὡς ἀνοησίαν, παραδεχόμενος τοὐναντίον, ὅτι δι' αὐτῆς νοεῖται ἡ κατάληψις ὅλης τῆς νήσου, ἐξαιρέσει τῆς πόλεως. Πῶς νοητέον τὰς λέξεις δεικνύει ἡ ἀνωτέρω σημείωσις. Καὶ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι, Ἑλλην. ΣΤ. 2,6 αἱ λέξεις "ἐκράτει τε τῆς γῆς» κεῖνται ἐν τῇ στενῇ σημασίᾳ τῆς κυριότητος τῶν περὶ τὴν πόλιν χωρῶν.

48) Οἱ Λακεδαιμόνιοι λοιπὸν καὶ Κορίνθιοι μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ὀλιγαρχικῶν ἀπεφάσισαν νὰ ἀποστείλωσι τοῖς ὀλιγαρχικοῖς τὴν βοήθειαν, ἣν πρότερον ἠρνήθησαν (Γ. 85,3).

49) (Ὅρα σελ. 17, στ. 15 «καθ' ὃν χρόνον ταῦτα ἐγένοντο») ἤτοι ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Νικίαν εἰς τὴν κορινθιακὴν χώραν, ἣν ἐπεχείρησαν (Δ. 42,1) τὸ θέρος τοῦ 425, ἀμέσως μετὰ τὰ ἐν Πύλῳ συμβάντα.

50) «ἐν τῷ ὄρει τῆς Ἰστώνης» ἀντὶ τοῦ ἐν Γ.' 85,4 "εἰς τὸ ὄρος τὴν Ἰστώνην. Περὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης πραγματεύομαι ἐκτενέστερον ἐν τῷ Γ'. κφλ.

51) "πρὸς μετέωρόν τι"

52) καὶ αὐτοὺς ἐς τὴν νῆσον οἱ στρατηγοὶ τὴν Πτυχίαν εἰς φυλακὴν διεκόμισαν ὑποσπόνδους.

53) "ὑποπέμψαντες φίλους καὶ διδάξαντες ὡς κατ' εὔνοιαν δὴ λέγειν» Αἱ λέξεις ὡς κατ' εὔνοιαν δὴ συνδέονται πρὸς τὸ διδάξαντες, οὐχὶ πρὸς τὸ λέγειν, ὡς ἔπραξαν μετὰ τοῦ

σχολιαστοῦ καὶ ὁ Κλάσσεν καί τινες ἄλλοι, γενομένων οὕτω αὐτῶν τῶν φίλων ἀπατεώνων.

54) «πλοῖον δέ τι αὐτοὶ ἑτοιμάσειν», τοῦθ' ὅπερ ἔχει ὑποκείμενον τὸ αὐτὸ τῆς ὅλης προτάσεως, ἤτοι τοὺς τοῦ δήμου προστάτας, ὡς καὶ ὁ Πολύαινος ΣΤ'. 20 ἐνόησε τὰς λέξεις τοῦ Θουκυδίδου. Ὁ δὲ Classen καὶ ὁ Boehme-Widmann νοοῦσι τοὺς φίλους, ὡς εἰ προηγεῖτο ἡ φράσις "οἱ φίλοι ἔλεγον". Ὅτι τοῦτο εἶναι λελανθασμένον δεικνύει, πλὴν τῆς γραμματικῆς πλοκῆς, καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ κφ. 47, περὶ ἧς ἐν τῇ κατωτέρω σημειώσει ὁ λόγος. Ἴσως ὁ Κλάσσεν ἐνόμισεν ὅτι τὸ στρατήγημα θὰ ἦτο πολὺ χονδροειδές, ἐὰν οἱ προϊστάμενοι τοῦ Δήμου ἐδεικνύοντο πρόθυμοι νὰ προμηθεύσωσιν αὐτοὶ καὶ πλοιάριον. Ἀλλ' ἐὰν ἡ πονηρία των ἐν γένει ἠδυνήθη νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν πεποίθησιν περὶ τῆς καλῆς των διαθέσεως εἰς τοὺς φίλους ὀλίγων τινῶν ἐκ τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἠδύναντο βεβαίως, χωρὶς νὰ διεγείρωσιν ὑποψίας, νὰ ὑποσχεθῶσιν αὐτοῖς βοήθειαν ἐν τῇ φυγῇ. Προφανῶς εἶπον ὅτι μετὰ τὰ γενόμενα ἡ ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν αἰχμαλώτων εἶχε κορυφωθῇ καὶ ὅτι αὐτοί, καὶ θέλοντες, δὲν ἠδύναντο οὐδὲ ἕνα ἐξ αὐτῶν νὰ σώσωσιν ἀπὸ τῆς λύσσης αὐτοῦ. Ἄλλως τε αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ἐν κφ. 47, 2 ἀναφέρει γεγονὸς, ὅπερ ἀποτελεσματικῶς ἐπέδρασε πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς πανούργου προτάσεως.

55) «ὡς δὲ ἔπεισαν καὶ μηχανησαμένων τὸ πλοῖον ἐκπλέοντες ἐλήφθησαν». Ὡς ὑποκείμενον τοῦ ἔπεισαν λαμβάνουσί τινες τοὺς εἰς Πτυχίαν ἀποσταλέντας φίλους τινῶν ἐκ τῶν ὀλιγαρχικῶν. Ἀλλ' ἀναμφισβητήτως μετὰ τοῦ ὡς δὲ ἔπεισαν συνδέονται αἱ λξ. ἐν κφ. 46,4 "τῶν ἐν τῇ νήσῳ πείθουσί τινας ὀλίγους", ὥστε καὶ ἐνταῦθα ὑποκείμενον εἶναι οἱ προστάται. Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι καὶ τοῦ μηχανησαμένων ὑποκείμενον εἶναι τῶν προστατῶν, οὐχὶ τῶν φίλων, διότι ἄλλως παρὰ τῇ γενικῇ ἀπολύτῳ δὲν ἠδύνατο νὰ παραλειφθῇ τὸ ὄνομα. Καὶ κατὰ τὴν σημασίαν τὸ μηχανησαμένων ἀποδοτέον καλήτερον εἰς τοὺς δράστας τοῦ στρατηγήματος ἢ εἰς τοὺς φίλους τῶν ὀλιγαρχικῶν. Ἡ σύνταξις εἶναι ἀνώμαλος, ἀλλ' οὐχὶ ἀπαράδεκτος. Ἡ μεταβολὴ τοῦ Herwerden καὶ C. Hude (Comment. crit. ad Thuc. pertinentes, Hauniae 1888, σλ. 129) εἰς ἐπείσ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΕΣΒΟΥ

θησαν οὐδὲν ὠφελεῖ, πολὺ ὀλιγώτερον ἡ τοῦ Gertz (παρὰ τῷ Hude ἔνθ. ἀν) «πεισάντων».

56) Ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ οὐδεμίαν πράγματι ὄρεξιν εἶχον νὰ ἐκπληρώσωσι τοὺς ὅρους, ἐφ' οἷς οἱ ὀλιγαρχικοὶ παρεδόθησαν, δεικνύεται ἱκανῶς ἐκ τοῦ ὅτι τοὺς αἰχμαλώτους μετέφερον πρῶτον ἐπὶ τῆς νήσου Πτυχίας, ἀντὶ νὰ πεμψωσιν αὐτοὺς ἐπὶ τριηρῶν εἰς Ἀθήνας, καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὅρους κλεισθεῖσαν συνθήκην προσέθεσαν καὶ μίαν ἔτι, λίαν ἀπαρέσκουσαν τοῖς ὀλιγαρχικοῖς, ρήτραν (ἡ ρήτρα αὕτη ἐλλείπει ἀπό τινων χειρογράφων, ἐν οἷς τὸ Βατικανὸν· διὸ ὁ van Herwerden θεωρεῖ αὐτὴν ὡς ξένην προσθήκην· λίαν ἀτόπως, διότι ἄνευ αὐτῆς θὰ ἦσαν ἀκατάληπτοι αἱ λέξεις κφ. 47,1 «ἐλέλυντό τε—οἱ πάντες»). Οὐδεμία σχεδὸν ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι ὁ Εὐρυμέδων καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἔπραξαν τοῦτο ἐκ συνεννοήσας μετὰ τῶν ἡγετῶν τοῦ Δήμου τῶν Κερκυραίων. Ὁ λόγος, ὃν ὁ Θουκυδίδης διδει εἰς τὴν ἄρνησιν τῶν στρατηγῶν νὰ μεταφέρωσιν αὐτοὺς εἰς Ἀθήνας, ἤτοι μικρὰ ζηλοτυπία, εἶναι πάλιν κατὰ τὸν Στούβιγκ μῦθος, διότι γινώσκει ἀκριβῶς πῶς ἔμελλεν ὁ Εὐρυμέδων νὰ γραψῃ πρὸς τὸν Ἀθηναϊκὸν Δῆμον, ὅπως ἀποδοθῇ αὐτῷ ἡ τιμὴ τῆς ἐπιτυχίας!

57) Ἀναγινώσκω μετὰ τοῦ Stahl κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ Dukers «προϊόντας» ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς χειρογράφοις «προσιόντας»

58) Ἀναγινώσκω μετὰ τοῦ Herwerden ἥτις («καίτις» τῶν χειρογρ.) αὐτοῖς ἐδήλωσε», διόρθωσις, ἣν καὶ ὁ Rutherford ἐν τῇ νέᾳ ἐκδόσει τοῦ Δ'. βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου (London 1889) παρεδέχθη.

59) «καὶ κλινῶν τινων, αἳ ἔτυχον αὐτοῖς ἐνοῦσαι, τοῖς σπάρτοις καὶ ἐκ τῶν ἱματίων παραιρήματα ποιοῦντες ἀπαγχόμενοι» Ἡ ἐν τοῖς χειρογράφοις πρὸ τῆς λξ. κλινῶν πρόθ. ἐκ, ὡς ὅλως ἀκατάλληλος καὶ παρὰ τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν (ἐξαιρέσει τοῦ Rutherford) ἐν ἀγκύλαις κλεισθεῖσα, παρεισέφρησε λελανθασμένως ἐκ τῶν κατωτέρω λξ. «ἐκ τῶν ἱματίων».

60) Ὅτι ἐλεύθεραι γυναῖκες, ἴσως αἱ γυναῖκες τῶν ὀλιγαρχικῶν εὑρέθησαν ἐν τῷ ὀχυρώματι τῆς Ἰστώνης, εἶναι ἀπίθανον. Ὁ Στούβιγκ, ὅστις (σλ. 610, σημ. 8) ἐπίσης εὑρίσκει καὶ τοῦτο λίαν ἀπίθανον, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου νομίζει ὅτι δὲν δύναται νὰ ρηθῇ περὶ γυναικῶν δούλων ὅτι ἐξηνδραποδίσθησαν, καὶ ὅτι αὗται βεβαίως κατὰ τὴν συθηκολόγησιν ἤθελον παραδοθῇ ὁμοῦ μετὰ τῶν μισθοφόρων καὶ διὰ τοῦτο δυσκόλως θὰ ἀνεφέροντο πάλιν ἐνταῦθα, θεωρεῖ ὅλην τὴν πρότασιν «τὰς δὲ γυναῖκας, ὅσαι ἐν τῷ τειχάσματι ἑάλωσαν, ἠνδραποδήσαντο» ὡς ἀνόητον προσθήκην. Ὅτι αἱ λέξεις αὗται εἶναι τοῦ Θουκυδίδου δεικνύει ἡ ἀντωνυμ. αὐτοὺς ἐν τῇ προηγουμένῃ φράσει "καὶ αὐτοὺς οἱ Κερκυραῖοι—ἀπήγαγον ἔξω τῆς πόλεως" ἥτις ἀπαιτεῖ μίαν ἀντίθεσιν, ἀκριβῶς ὅπως ἐν κφ. 46,3 διὰ τῶν ἐν ἀρχῇ τῆς προτάσεως λέξεων "καὶ αὐτούς" οἱ ὀλιγαρχικοὶ ἀντιτίθενται πρὸς τοὺς "ἐπικούρους" αὐτῶν. Ὁ ἱστορικὸς ἀναφέρει τὸ πρῶτον ἐνταῦθα τὰς γυναῖκας ταύτας, διότι δὲν εἶχον συμπεριληφθῇ ἐν τῇ συνθηκολογήσει τῶν ὀλιγαρχικῶν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος, ἐπειδὴ εἶχον πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν κυριευσάντων τὸ παρὰ τῶν ἀνδρῶν ἐγκαταλειφθὲν τείχισμα· δὲν ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη νὰ παραδοθῶσιν, ὡς οἱ μισθοφόροι, τοῖς νικηταῖς. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀνδραποδίζειν φρονῶ ὅτι δύναται νὰ λεχθῇ οὐ μόνον περὶ τέως ἐλευθέρων προσώπων ἀλλ' ἐνίοτε καὶ περὶ δούλων, καὶ συμφωνῶ πρὸς τὸν F. A. von Felsen, ὅστις (Phil. Anzeig. VII. 1875—76, σλ. 372) ἀναφερόμενος εἰς τὴν φράσιν τοῦ Θουκυδίδου Γ' 68,3 "γυναῖκας δὲ ἠνδραπόδισαν" ἣν ὁ Στούβιγκ εἶχεν ἤδη πολεμήσῃ, παρατηρεῖ ὅτι τὸ ἀνδραποδίζειν κεῖται μόνον κατ' ἀντίθεσιν τοῦ ἀποκτείνειν· ἐὰν αἱ ληφθεῖσαι γυναῖκες ἦσαν ἤδη δοῦλαι ἢ μή· τοῦτο δὲν ἐνδιαφέρει ἡμᾶς». Ὅ,τι δὲ ὁ Στούβιγκ (Thuk Forschungen σ. 142) κατὰ τοῦ Velsen παρατηρεῖ, θεωρῶ ὡς ἀπαράδεκτον. Ἡ αὐτὴ ἀντίθεσις εἶναι προφανῶς καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ χωρίῳ· εἰς τὸν ὄλεθρον τῶν ἐπὶ τῆς Ἰστώνης ὀλιγαρχικῶν ἀντιτίθεται ἡ τύχη τῶν συναιχμαλώτων γυναικῶν. — Παρατηρητέον ἔτι, ὅτι ὁ Θουκυδίδης μεταχειρίζεται ἐνταῦθα τὸ μέσον ἠνδραποδίσαντο, ἐνῷ πάντοτε μεταχειρίζεται τὸν ἐνεργητικὸν τόπον. Τὸ ἀντικαταστῆσαι τοῦτον καὶ ἐνταῦθα, ὡς πράττουσί τινας, εἶναι μὲν εὔκολον, ἀλλ' ἀδικαιολόγητον. Ὁ Κλάσσεν παραδέχεται ὅτι ὁ μέσος τύπος ἐνταῦθα ἔχει ἰδικήτερον λόγον, ὅτι δῆλα ὅτι οἱ νικηταὶ ἐκράτησαν τὰς αἰχμαλωτισθείσας γυναῖκας εἰς ἰδίαν ἑαυτῶν ὀρμυλείαν καὶ εἰς τοῦτο ἔχει δίκαιον, ἄδικον δὲ μόνον

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ἐφαρμόζων τὸ λεχθὲν εἰς τὰς γυναῖκας τῶν φονευθέντων· ἄλλως τε ἤδη καὶ ὁ Bétant (Lexic. Thuc. I, σλ. 78) ἐσκέφθη τοῦτο, λέγων "fortasse suas servas fecerunt».

61) Αἱ λέξ. «ὅσα γε κατὰ τὸν πόλεμον τόνδε,» περὶ ὧν πολλὰ ἐγράφησαν, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ullrich (Beitr. z· Erkl· d. Thuk. 96), ἥν παραδέχομαι, ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὰ παρὰ τοῦ Διοδώρου ΙΓ.' 48 ἱστορούμενα περὶ τῆς κερκυραϊκῆς στάσεως ἐν ἔτει 410 π.Χ, περὶ τῆς ἱστορικῆς πίστεως τῶν ὁποίων, μετὰ τὴν ἔρευναν αὐτοῦ τοῦ Ullrich, οὐδεὶς δύναται ν'ἀμφιβάλλῃ. Ἴδε καὶ τὴν 136 σημ. Ἀλλὰ δὲν πρέπει τις καὶ νὰ παραδεχθῇ προσθήκην τινὰ κατόπιν γενομένην παρὰ τοῦ Ἱστορικοῦ· κατ' ἐμὲ ἐκ τῶν λέξεων ἐκείνων ἐξάγεται μόνον ὅτι ὁ Θουκυδίδης δὲν ἔγραψε τὰ κφ. 46—48 τῆς Δ'. βίβλου βραδύτερον τοῦ ἔτους 410, ὡς καὶ ὁ Steup παραδέχεται. Quaest. Thuc. σλ. 9 καὶ 21.—Μὲ τὴν στάσιν ταύτην τοῦ 418 ὁ H. R. Pomtow (Jahrb. f. class. Phil. 1883, σλ. 313) συνδέει μίαν τῶν δύο ἐν Δωδώνῃ ἀνευρεθεισῶν μολυβδίνων ἐπιγραφῶν, καθ' ἥν οἱ Κερκυραῖοι ἠρώτησαν τὸ μαντεῖον, πῶς θὰ ἠδύναντο νὰ εἰρηνεύσωσι πρὸς ἀλλήλους πρὸς τὸ καλὸν τῆς πατρίδος των, (ὅρα Καραπάνου Dodone et ses ruines φύλ. XXXIV. n. 4= Pomtow n. = Dittenberger Syll. n, 67 = Blass n. 3209 τῆς Samml. d. griech. Dialekt - Inschriften. Τομ. Γ'.), ἐνῶ τὴν ἑτέραν, ὁμοίας ἐσωτερικὰς παρουσιάζουσαν δυσκολίας (Καραπάν. ἐνθ. ἀνωτ. n, 5=Pomtow n. 1.' = Dittenberger n, 68=Blass n, 3208), κλίνει ν'ἀποδώσῃ εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν, ὀλίγον μετὰ τὸ 425 π.χ. Ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὸ εἶδος τῆς γραφῆς δὲν ἀπέχουσι πολὺ κατὰ τὸν χρόνον ἡ μία τῆς ἄλλης, καὶ ἐπειδὴ ἀμφότεραι εἶναι γεγραμμέναι κατὰ τὸ ἰωνικὸν ἀλφάβητον, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἐν τῇ μιᾷ ἀναφαίνεται τὸ δίγαμμα, διὰ ταῦτα συνεφώνησε πρὸς τὸν Δίττεμβέργερ, ὅστις ἀπέδωκεν αὐτὴν εἰς τὰς ἀρχὰς ἢ τὰ μέσα τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ὁ Βλὰς ἀποδίδει τὴν παρὰ Καραπάνῳ ὑπ' ἀριθ. 4 ἐπιγραφὴν εἰς τὸν Γ.' αἰῶνα, ἕνεκα τοῦ ἐλλείποντος ι ἐν τῇ λέξει Νάω· ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἂν ὁ λόγος οὗτος εἶναι ἰσχυρός, πλὴν δὲ τούτου ἡ γραφὴ αὕτη δὲν εἶνε βεβαία, διότι ἡ μολυβδίνη πλὰξ ἀκριβῶς μεταξὺ τῶν γραμμάτων Α καὶ Ω δεικνύει μίαν χαραγήν. Οὕτης λοιπὸν τῆς χρονολογίας τοῦ Διττεμβέργερ ὀρθῆς, θεωρῶ πιθανώτατον (ἴδ. σημ. 155) ὅτι τὰ ἐρωτήματα ταῦτα τῶν Κερκυραίων παρὰ τῷ δωδωναίῳ μαντείῳ συνδέονται μὲ τὰς κομματικὰς διαμάχας τοῦ ἔτους 361 π. Χ, ὧν ἕνεκα ἡ ὀλιγαρχικὴ μερὶς, ὑποστηριζομένη παρὰ τοῦ ἀθηναίου στρατηγοῦ Χάρητος, ἐπανέκτησε τὴν ἀρχήν. Διοδ. ΙΕ'. 95,3. Αἰνείας, comm. polior. 11, 13—15. Πρβ. Μύλλερ de corc. rep. σλ. 37 Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I, σλ. 133 (ά. ἔκ.).

62) ἤτοι «εἰς τὸ Ὄρος» Οὐχὶ σπανίως ὀνόματα τόπου ἐν τῇ δημώδει ἑλληνικῇ ἐκφέρονται διὰ τῆς εἰς καὶ αἰτιατικῆς.

63) ἤτοι «τὸ Ἀλεῦκι». Οὕτω καὶ οὐχὶ Λεύκιμο, ὡς γράφεται συνήθως, καὶ παρὰ τῷ Πάρτς, ὀνομάζει ὁ λαὸς τὸ νότιον τμῆμα τῆς νήσου. Τὸ α εἶναι πρόθεμα σύνηθες ἐν τῇ νεοελληνικῇ πρβλ. τὴν συγγραφήν μου Volksleben d. Neugriechen I, σλ. 98 καὶ σημ. 6. Τὸ ὄνομα λοιπὸν παράγεται ἐκ τοῦ ἀρχαίου Λευκίμμα.

64) Εἰς τὰ γύρου δύναται νὰ προστεθῇ χωριὰ ἢ μέρη, ἤτοι τὰ χωρία τοῦ γύρου (=κύκλου). Ἡ ἐπαρχία λέγεται καὶ τοῦ γύρου. Τὸ ὄνομα εἰς τοὺς πλείστους εἶναι ἀνεξήγητον, οἱ δ' ἰταλοὶ παρέφθειραν αὐτὸ εἰς Ἀγείρου· οὕτω ὁ Πάρτς σλ. 80. Ὁ αὐτὸς ἐκτείνει πολὺ περισσότερον τὴν χώραν, τὴν οὕτω καλουμένην, ἤτοι ἀριθμεῖ ἐν αὐτῇ χωρία, ἅτινα, καθ' ἃ θετικῶς ἐπληροφορήθην παρὰ τῶν χωρικῶν, ἀνήκουσιν εἰς τὴν περιοχὴν Ὄρους. Μόνον τὸ μέρος, τὸ κείμενον πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς νήσου, εἰς ὅ ἄγει ἡ μεγάλη ἀνωφερὴς ἀμαξιτὴ ὁδὸς, ἐκεῖθεν τοῦ βουνοῦ ἁγ. Παντελεήμονος, μοὶ εἶπον ὅτι λέγεται τὰ Γύρου. Ὁ ἀνερχόμενος εἰς τὸν πρὸς τ' ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος ἀπότομον βουνὸν Καβάκι καὶ ἀπὸ τῆς θαυμασίας ταύτης θέσεως ρίπτων βλέμμα πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς νήσου νοεῖ εὐκόλως, πῶς τοῦτο ἔλαβε τὸ ὄνομα Γυρος (α).

65) Τὸ ὀξύτονον ὄνομα Κορφοὶ ἀναμφιβόλως προῆλθεν ἐκ τοῦ στοὺς κορφοὺς (=εἰς τοὺς κορυφοὺς), καί τοι ὁ δημώ-

(α) Σ. Μ. Κατὰ τὸν ὁμοιόν, μέλλοντα ν' ἀποδείξῃ τοῦτο διὰ προσεχῶς δημοσιευθησομένης διατριβῆς ἡ ὀνομασία προέρχεται ἐκ τῆς λέξεως ἱερὸν, καὶ ἰωνικ. ἱρὸν· ἄθεν πρακτέον μᾶλλον Γίρου οὐχὶ Γύρου.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΡΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

δης τύπος κορυφοὺς ἀντὶ κορυφὴ οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἀπαντᾷ. Πρβ. Πάρτς σ. 60. Ὁ λαὸς ὅμως λέγει κορφὴ ἀντὶ κορυφή. Πρβ. καὶ κορφοβοῦνι. Ἐπισήμως τανῦν ἥ τε νῆσος καὶ ἡ πόλις λέγονται Κέρκυρα.

66) Γαρίτσα (ἡ) εἶναι τὸ ἰδιαίτερον ὄνομα τοῦ προαστείου, τὸ ὁποῖον μόνον μεταχειρίζονται οἱ κάτοικοι.

67) Τὸ ὄνομα τοῦτο, ὡς μοὶ ἔλεγεν ὁ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου ἐντριβὴς κ. Ρωμανός, προέρχεται ἀπὸ τοῦ πρώην κατόχου τοῦ νησιδίου, ἑνετοῦ Guido (=Vido) Malipieri, υἱοῦ τοῦ Pietro M. ὥστε εἶναι νησὶ τοῦ Βίδου, ἢ συντόμως Βίδο.

68) Ἴδε περὶ τούτου τὸν Benza παρὰ Πάρτς σ. 35·

69) Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Μενεκράτους καὶ ἡ τοῦ Ἀρνιάδου, περὶ ὧν κατωτέρω, ἀνήκουσιν εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΣΤ. αἰῶνος, εἰ μὴ εἰς τὸν Ζ'.

70) Πρβ. Cavallari - Holm - Lupus, Die Stadt Syrakus im Alterthum, σ. 90. — Ὅτι ἐν τοῖς προϊστορικοῖς χρόνοις ἡ Ὀρτυγία ἦτο συνηνωμένη μὲ τὴν ἀπέναντι ξηρὰν ἐνταῦθα δὲν λαμβάνεται βεβαίως ὑπ' ὄψει (ἔνθ. ἀντ. 17).

71) Πρβ. ὅ,τι αὐτοὶ οἱ Κερκυραῖοι εἶπον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀθηναίων περὶ τῆς θέσεως τῆς νήσου των, παρὰ Θουκ. Α.' 36, 2 «τῆς τε γὰρ Ἰταλίας καὶ Σικελίας καλῶς παράπλου κεῖται, ὥστε μήτε ἐκεῖθεν ναυτικὸν ἐᾶσαι Πελοποννησίοις ἐπελθεῖν, τό τε ἐνθένδε πρὸς τάκεῖ παραπέμψαι.»

72) Τὴν τελευταίαν παράδοσιν ἔχει ὁ Τίμαιος, Ἀπσ. 53 Μ. (Σχολ. Ἀπολλ. Ροδ. Δ'. 1216). Ταύτῃ ἕπεται ὁ Δούγκερ, Cesch. d. Alterth. V⁵ σ. 403. Ὁ λόγος, ὃν φέρει ὁ Busolt, Gr. Gesch. I, σ. 306, Α. 2, ὅπως ἀποδείξῃ καλητέραν τὴν παράδοσιν ταύτην, εἶναι ἀβέβαιος.

73) C. I. G. II, n. 1845, γρ. 2 ἑξ. καὶ 5: Ἀριστομένης Ἀριστολαΐδα (Ὑλ)λεύς, Ψύλλης Ἀλκίμου Ὑλλ(εύς), ὡς ὀρθῶς ἀναγινώσκει ὁ Böckh.

74) «δύο δὲ λιμένας ἡ Φαιακὶς ἔχει, ὧν θάτερος Ἀλκινόου λέγεται».

75) Geog. Gr. min. II, σ. 450 Μ: "Καὶ δύο λιμένας ἔχε ἡ Φαιακίς, τὸν μὲν Ἀλκινόου, τὸν δὲ Ὑλλου.

76) Θουκ. Α, 25, 4.

77) Βιργιλ. Αἰν. Γ.' 291 «Protinus aërias Phaeacum obscondimus arces».

78) "Κατὰ δὲ Χαονίαν νῆσός ἐστι Κόρκυρα, καὶ πόλις Ἑλληνὶς ἐν αὐτῇ, λιμένας ἔχουσα τρεῖς κατὰ τὴν πόλιν· τούτων ὁ εἷς κλειστὸς» (οὕτως ὁ Φαβρίκιος, ἀντὶ κάλλιστος τοῦ χειρογ.

79) Ἴδε ἀν. σ. 10. Περίεργον πῶς ὁ Βούρσιαν Geogr. v. Griechenl. II, σ. 360, παρὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο, φρονεῖ ὅτι ὁ ναύσταθμος καὶ τὸ ναυπηγεῖον ἔκειντο ἐν τῷ Ὑλλαϊκῷ λιμένι, ὃν κατέλαβεν ὁ Δῆμος.

80) Θουκ. Α.' 37, 3.

81) Θουκ. Α.' 13, 4.

82) Θουκ. Α.' 14, 2. Πρβ. Ἡροδ. Ζ'. 168.

83) Τὸ νεώριον ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολέμου παρὰ τὸν μικρὸν λιμένα, κατὰ τὸν Θουκ. Ζ'. 22, 1. Ὁ αὐτὸς δὲ ἐν σελ. 25, 5 ἀναφέρει παρὰ τὸν μέγαν λιμένα καὶ "παλαιοὺς νεωσοίκους". Πρβ. Cavallari - Holm - Lupus ἔνθ. ἀν. σλ. 117 κ. 175.

84) Πάρτς σ. 65.

85) Ὡς μοὶ εἶπεν ὁ κ. Ρωμανός, παρὰ τὴν δυτικὴν ἄκραν τοῦ ἀγροκηπίου τοῦ κ. Βασιλάκη, πλησίον τῆς ὁδοῦ. Χάριν δὲ τῶν περιηγητῶν σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι ἐκ τοῦ ἄνω πατώματος τοῦ ἐνταῦθα ἐξοχικοῦ οἴκου ἀπολαύει τις θέας οὐ μόνον ὡραίας ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν παλαιὰν τοπογραφίαν διδακτῆς.

86) Ancient Greek Inscriptions in the Brit. Museum P. II, n. CLXVI καὶ πίν. 3. - Mustox. Cos, Cor. n. VI. σλ. 188. - W. Vischer Epigr. u. arch. Beitr. aus Griech. σλ. 7=Klein. Schr. II, σλ. 13. n. 22 καὶ πίν. I, 4.

87) Πρβ. Vischer ἔνθ. ἀν. σ. 8. (=σ. 14).—Τὰ λοιπὰ τέσσαρα ἐπὶ ὀρειχαλκίνων πλακῶν κερκυραϊκὰ προξενικὰ ψηφίσματα, C. I. G. II. n. 1841—1844 καὶ Μουστοξ. ἔνθ. ἀν. n. VII—X, σλ. 191 (τὸ κείμενον τοῦ ἑνὸς ψηφίσματος, n. 1843= Μουστοξ. n. VIII, ἐν ἀμφοτέροις τοῖς συγγράμμασιν ἐσφαλμένως ἀναγεγραμμένον, ληπτέον κατὰ τὴν τοῦ Newton νέαν ἔκδοσιν ἐν Anc. Gr. Inscr. in the Brit. Mus. II. n. CLXVII) ἀποδίδει ὁ Bœckh εἰς τὴν 140 Ὀλυμπ. (220 π. Χ.). Πιθανῶς καὶ ταῦτα εὑρέθησαν

ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

παρὰ τὴν Παλαιόπολιν ἀλλ'οὐδὲν εἰδικῶς εἶναι βέβαιον.

88) Bulletiino dell' Inst. di cor. arch. 1878, σλ 125. Δίττενβέργερ. Syll. n. 251.

89) Κερκυραϊκή τις ἐπιγραφή, C. I. G. II. n 1838 β, ἀναφέρει ἐν γρ. 9 καὶ 11 τὸ ν α ώ ρ ι ο ν καὶ γρ. 12 σκεοθήκα ν. Φαίνεται ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς διοχετεύσεως τῶν ὑδάτων εἰς τὸ ναυπηγεῖον. Ἀλλὰ τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶναι πολὺ ἠκρωτηριασμένον, ὥστε οὐδὲν βέβαιον ἐξ αὐτοῦ ἐξάγεται. Ἐὰν πράγματι ἀνήκῃ εἰς τὸν, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν τοῖς ἔπειτα, ναὸν τοῦ Καρδακίου, ὡς ἐγὼ κλίνω νὰ παραδεχθῶ, ἔχω ἔτι μίαν ἀπόδειξιν περὶ τῆς θέσεως τοῦ ναυστάθμου.

90) Πρβ. Ulrich, Reisen und Forschungen in Griechenl II. σλ. 180.

91) Τὸ Κανόνι, οὕτω κληθὲν ἀπό τινος ἄλλοτε ἐκεῖ ἑστημένης κανονοστοιχίας.

92) Ὅρα τὸν Railton ἐν τῷ συμπληρωτικῷ τόμῳ τῶν Stuart - Revett-Antiquities of Athens (σλ. 276 τῆς γερμ. μεταφρ.), ὅστις δημοσιεύει καὶ ἀπόσπασμα τῆς ἐκθέσεως τοῦ Whitmore περὶ τῆς ἀνασκαφῆς, μετὰ τῶν Πινάκων, III, φύλ. 4 - 8. Τὸ τῆς Τυβίγγης Kunstblatt τοῦ ἔτους 1823, ἀριθ. 63, ἐν ᾧ ὑπάρχουσιν εἰδήσεις τοῦ κόμ. Κονρ. Λούντζη περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ναοῦ ἐν τῷ ἔαρι τοῦ ρηθέντος ἔτους, ἐν γερμαν. μεταφράσει τοῦ Brondsted, δὲν ἔχω ὑπ' ὄψει. — Περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ οἰκοδομήματος εἶναι διάφοροι γνῶμαι. Ἐνῶ ὁ Otf. Müller ἐν τῇ All. Lit. Zeitung τῆς Χάλλης τοῦ 1835, ἀριθι 106, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀποστάσεως τῶν στηλῶν καὶ τοῦ μεγάλου ὕψους τοῦ τυμπάνου τοῦ ναοῦ, πολὺ ἀμφιβάλλει, ἐὰν οὗτος χρονολογῆται πρὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὁ G. Semper (d. Stil i. d. techn. u. tekton. Künsten II, σ. 399) τὸ ἀποδίδει εἰς τὴν Ζ'. π.Χ. ἑκατ. Νέα τις ἔρευνα τῶν λειψάνων αὐτοῦ ὑπὸ εἰδήμονος θὰ ἦτο εὐκταία. Ὡς ἀκούω, σκοπεῖ νὰ κάμῃ τοιαύτην ὁ Dorpfeld.

93) Δευτέρα στήλη, μετακομισθεῖσα εἰς τὴν πόλιν, ἐτοποθετήθη παρὰ τὴν ἔξοδον αὐτῆς ὡς βάθρον φανοῦ, πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς πρὸς τὴν Γαρίτσαν ἀγούσης ὁδοῦ (α).

(α) Σ· Μ. Αὕτη νῦν κεῖται ἐκεῖ που παρὰ τὸ Γυμνάσιον, μετασχηματισθεῖσα νεωστὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τῶν παλαιῶν φανῶν ἀφαιρεθέντων.

94) Ἰχνογράφημα τῶν λειψάνων τούτων μετὰ τῶν περιχώρων ὑπὸ L. H. Fischer εὑρίσκει τις ἐν τῇ τοῦ Lützow Zeitschr f. bild. Kunst, ἔτ. ΚΑ'. 1886.—Ὁ Riemann, Recher. s. l. îles Ionien. I, σλ. 35 παραδόξως εὑρίσκει τὸ τεῖχος τοῦτο νέας κατασκευῆς!

95) Οἱ αὐτοί μοι εἶπον ὅτι ἄλλοτε ἐκεῖ ἐτελεῖτο καὶ ἡ σήμερον ἐπὶ τῆς τοῦ Ναοῦ πεδιάδος τελουμένη πανήγυρις τῆς Ἀναλήψεως. Ἐντεῦθεν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἡ ἐνταῦθα χριστιανικὴ πανήγυρις σχέσιν τινὰ πρὸς ἐθνικήν τινα ἑορτήν. Πρβ. Volksleben d. Neugr. I, σλ. 85.

96) Ὅρα τὸ τοῦ ναοῦ σχέδιον παρὰ Railton ἔνθ. ἀν. σλ. 4.

97) Whitmore παρὰ Railton ἔνθ. ἀν. σλ. 277.

98) Volksleben d. Neugr. I, σλ. 70-72— Εἰς ὅσα ἐκεῖ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀρχαιότητα ἀνέγραψα δύναμαι ἤδη νὰ προσθέσω ἔτι πλειότερα. Οὕτω προπαντὸς τοὺς ἐντελεστάτους καταλόγους ἀναθημάτων εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἀσκληπίειον, C, I. A. II, 2, n. 766, 766 β, 767, 835, 836, καὶ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἐπίσης ἱερὸν τοῦ «ἥ ρ ω ς ἰ α τ ρ ὸ ς» ἔνθ. ἀν. II, 1, n. 403· προσέτι τὸ ἀνάγλυφον ἀνάθημα τοῦ ἐν Πειραιεῖ Ἀσκληπιείου, τὸ ὁποῖον ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς παριστᾷ τμῆμα ἀνθρωπίνου σώματος ἀπὸ τοῦ ὑπογαστρίου μέχρι τῶν μηρῶν, καὶ φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀθηνόδωρος Ἀσκληπιῶ(ι) ἐπηκόω(ι) εὐχὴν ἀνέθηκεν» ἐν τῷ Δελτ. Ἀρχαιολογ. 1888 σλ. 134, ἀριθ. 20, καὶ τὸ ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς Ἐπιδαύρου ἀνευρεθὲν μαρμάρινον πινακίδιον μετὰ παραστάσεως δύο ἀνθρωπίνων ὤτων καὶ τοῦ κάτωθεν διστίχου « Cutius has auris Gallus tibi voverat olim, | Phoebigina et posuit sanus ab auriculis». Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1885 σλ. 199. ἐπίσης τὴν ὑπὸ τοῦ E. Miller ἐν τῇ Revue archéol. Nouv. Ser. XXV, 1873 σλ. 154 ἐκδοθεῖσαν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν ἐκ τοῦ ἐν Θάσῳ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ «Δ ι κ η κ ρ ά τ η ς Φ ί λ ω ν ος Ἀσκληπιῷ | ἀνέθηκεν τὴν χεῖρα καὶ τ ὸ π ε ρ ι ρ ρ α ν τ ή ρ ι ο ν», καὶ τέλος τὴν ἐν Κολόῃ τῆς Φρυγίας ἀνευρεθεῖσαν ἐπιγραφὴν μετὰ δύο ἀναγλύφων γυναικείων ποδῶν, εὐκτήριον δῶρον τῆς Μελτίνης εἰς τὴν Ἀνάτιδα Ἀρτεμιδ(α) καὶ τὸν Μῆνα « (ὑ)π ὲ ρ τ ῆ ς ὁ λ ο κ λ η ρ ί α ς (τῶν) ποδῶν», ἐν τῷ Bullet. de corresp. hellen. IV, 1880,

ΑΥΚΟΒΑΣΙΛΕΙΟΣ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΗΞΟΥΡΙΟΥ

σ. 128. 99) Πρβ. Böckh ἐν C. I. G. II, σλ. 15.

100) Ὅρα σημ. 92.—Ὁ Boeckh ὅμως διαφωνεῖ, λέγων ἐν σλ. 14 "Templum ipsum, in quod hoc monumentum quadret, a. 1823 in loco Corcyrae Cardacchio detectum esse e diario Mediolanensi 2. Iul. 1823 refert Venturius, quasi quidquam ex his inscriptionibus iudicare de templi forma liceat». Ἐκ τούτων ὑποθέτω ὅτι, ὅτε ἔγραφε ταῦτα, δὲν εἶχε γνῶσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Whitmore ἀνακοινωθέντων.

101) γρ 5. "(β)λάπτη τὸ ῥῦμα τὸν τοῖχον„ Πρβ. καὶ γρ. 10 «(τοῦ) ῥύματος τοῦ ῥέοντος ἀπὸ — —» Ὁ Bockh ὑπὸ τὸ ῥῦμα νοεῖ, ἀπιθάνως, τὸ ἀπὸ τῆς στέγης καταρρέον ὕδωρ τῆς βροχῆς.

102) «(π)ο(τ)τὸμ Μητροδώρου τοῖχον ἐργασίας».

103 « (ἐς) τὸν ὄφιν χαλκοῦ τάλαντον, ἡμιτάλαντον, δέκα(μναῖ)» καὶ ἐν γρ. 10 "χαλκοῦ ἐς τὸν ὄφιν— —, ἴσως καὶ γρ. 8, ἐὰν ὁ Böckh ὀρθῶς ἀναπληροῖ, «Πολίτᾳ τοῦ (ὄφι)ος ἐργασίας.— Οὐδεμίαν σημασίαν τοὐναντίον ἀποδίδω εἰς τὸ «(ἀνατ)εθῆ εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ ἀ— —„ ἐν ᾧ τὸ τελευταῖον γράμμα συνεπλήρωσαν εἰς Ἀ(σκληπιοῦ) (μᾶλλον Ἀσκλαπιοῦ) ἢ Ἀ(πόλλωνος). Διότι ἐνταῦθα δὲν περιμένει τις τὴν προσθήκην τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ εἰς τὴν μόνην ἐξαρκοῦσαν λέξιν ἱερόν, ὡς ὁ Μουστοξύδης σ. 206 παρετήρησεν, ὅστις συνεπλήρωσε διὰ τοῦ " τοῦ ἀ(ρχιτέκτον)ος τὰν ἐπιμέλειαν (ποιουμένου).»

104) Ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ τῆς Κερκύρας (ἐν τῷ οἰκοδομήματι τῆς πρώην ἰονίου ἀκαδημίας) σώζεται μαρμάρινον ἀνάγλυφον μετὰ παραστάσεως τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ὑγείας. Ἐπίσης ἐπὶ δίσκου τινὸς ἐνταῦθα ἐξ ὀπτῆς γῆς παρίσταται θυσία εἰς τὸν Ἀσκληπιόν. Ὅρα Riemann ἔνθ. ἀν. σλ. 51.—Καλὸν θὰ ἦτο ἂν τὸ μικρὸν τοῦτο ἀλλὰ πολύτιμον μουσεῖον ἐτακτοποιεῖτο καὶ ἐδημοσιεύετο κατάλογός τις αὐτοῦ (α).

105) C. I. G. IV. n. 8608. Πρβ. Μουστοξ. σλ. 406 (ὅπου ὅμως τὸ κείμενον εἶναι ἐσφαλμένον) καὶ Riemann σλ. 32. Ἡ

(α) Σ. Μ. Τὸ μουσεῖον εὐτυχῶς ἐτακτοποιήθη ἐπ' ἐσχάτων, προσιτὸν γενόμενον καθ' ἑκάστην τοῖς φιλομούσοις.

ἐπιγραφὴ ἔχει «Πίστιν ἔχων βασίλειαν ἐμῶν μενέων, συνέριθον | σοί, μάκαρ ὑψιμέδον, τόνδ' ἱερὸν ἔκτισα νηόν, | Ἑλλήνων τεμένη καὶ βωμοὺς ἐξαλαπάξας, | χειρὸς ἀπ' οὐτιδανῆς Ἰοβιανὸς ἔδνον ἄνακτι„. Ἐκ τούτων ἐξάγεται, ὅτι ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ ἐθνικοῦ ναοῦ ἐκτίσθη Ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, ἥτις, μετὰ γενομένην ἀνανέωσιν αὐτῆς, ἐτιμήθη ἐπ' ὀνόματι τῆς Παρθένου τῆς Παλαιοπόλεως (α). Ὅτι Ἰοβιανὸς εἶναι ὁ ἐν Ρώμῃ Αὐτοκράτωρ ὡς συνήθως παραδέχονται, εἶναι ἀπίθανον. Πρβ. Μουστ. ἔνθ. ἀν.

106) Πρβ. Henzen ἐν Bull. dell' instr. di corr. arch. 1849, σλ. 87. Riemann ἔνθ, σλ. 49.

107) Ἀποτέρω, πρὸς μεσημβρίαν, ὅπου ἡ εἰς Κανόνι ἄγουσα ὁδὸς στρέφει πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τοῦ πάλαι Ὑλλαϊκοῦ λιμένος, ἀνεσκάφησαν πρὸ ὀλίγου παρὰ τοῦ Καραπάνου τὰ θεμέλια ἀρχαίου οἰκοδομήματος καὶ πλῆθος ἀγαλματίων ἐξ ὀπτῆς γῆς σχεδὸν πάντα παριστάνοντα γυναῖκα, φέρουσαν μίτραν ἐπὶ κεφαλῆς καὶ ζῶόν τι παρ' ἑκατέραν τῶν χειρῶν. Βραχέα ἀνεκοίνωσε περὶ αὐτῶν ὁ καθ. Ρωμανὸς ἐν τῷ ἀρχαιολ. Δελτίῳ 1889, σλ. 124.

108) Ρείμαν σ. 24—25.

109) I. G. A. ἐκδ. Roehl n. 345. Μουσταξ. n. LXXXII, σ. 252. Vischer, Epigr. u. arch. Beitr. σλ. 10 καὶ πίν. II-8 (=Kl. Schr. II, σ. 18) E. S. Roberts, An Introduction to greek epigr. I (Cambridge 1887) n. 101. Kirchhoff, Studien z. Gesch. d. gr. Alph. σ. 106.

110) Πρβ. Vischer ἔνθ. ἀν.

111) Οὕτω ἐν ἄλλοις καὶ ὁ Manso Sparta II, σλ. 84.

112) ἔνθ. ἀν. σλ. 66—68. Πρβ. καὶ τὸν Χάρτην αὐτοῦ.

(α) Σ.Μ. Αἱ λξ. μάκαρ ὑψιμέδον καὶ ἄνακτι σημαίνουσιν ἐνταῦθα ἁπλῶς τὸν Θεὸν τῶν Χριστιανῶν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς θεούς, καὶ ἡ ἐπιγραφὴ θὰ ἥρμοζεν εἰς πᾶσαν Ἐκκλησίαν. Ὥστε ἀκριβῶς οὐδὲν ἐξ αὐτῆς ἐξάγεται περὶ τῆς πρώην καὶ ἔπειτα ὀνομασίας τοῦ Ναοῦ. Παρατηρητέον ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει βασίλειαν καὶ ὄχι βασίλειαν, ὡς ἀπαιτεῖ τὸ μέτρον. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι ἑτέρα ὑπεράνω τῆς πύλης τοῦ Ναοῦ χρονολογουμένου ἀπὸ τῆς Δ'. ἢ Ε'. ἑκατ. μ. Χ.) ἐπιγραφή, φέρουσα τὰ τῆς Γραφῆς « αὕτη ἡ Πύλη τοῦ Κυρίου δίκαιοι εἰσελεύσονται Ε ἐν αὐτῇ » δηλοῖ ὅτι ἔκτοτε ἡ προφορὰ τοῦ ε καὶ αι ἦν ἡ αὐτὴ (ἀντὶ δίκ Αἰοι εἰσελεύσονται Αἰ),

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

113) Πρβ. Bursian, ἔν. ἀν. II, σ. 361. Πάρτς σλ. 69.

114) Ἐσφαλμένως βεβαίως, οὐχὶ ὡς ἴδιον νησίδιον, ἀλλ' ὡς μέρος τῆς κυρίως νήσου Κερκύρας. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ C. Muller «Fortassis borealis ille portus (Corcyrae urbis) ab obiecta insula nomen habebat„ εἶναι ἀπορριπτέα.

115) Geogr. v. Griéc. II, σ. 361.

116) Ρωμανὸς παρὰ Riemann σ. 14. Πάρτς σ. 67

117) Ἐν τῇ τοῦ Bloomfield ἐκδόσει τοῦ Θουκυδίδου, 1842. Τόμ. I, σλ. 501.

118) Πάρτς σλ 61.

119) Στράβ. Γ'. σλ. 452.

120) «ἐν Μολοκᾶντι» γρ. 4.

121) «ἐν Μινωία(ι) πο(τ)τῷ πόρῳ ἐσ(χ)άτω(ι)» γρ. 12 κατὰ τὸν Ahrens de dial. II, σλ, 205, ἐν Μ. πο(ὶ) τῷ π. Dittenberger.

122) "ἐπὶ Λιπάρᾳ„ γρ, 15.

123) «ἐν Σχινούρι» γρ, 22.

124) Λίβιος XXV, 24, 8. Epicydes ab insula, quam ipsi Nason vocant, citato profectus agmine — — — retro in Achradinam agmen convertit. Πρβ. 29, 10.

125) Πολύβ. Θ'. 39, 2. Λίβιος XXVI, 24, 15, 25, 10 Πρβ. Bursian Geogr. v. Griec. I, σλ. 122.

126) Τίς σήμερον ἀποκαλεῖ οὕτω τὴν νῆσον ἀγνῶ. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ ὀνομασία αὕτη δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν λαόν, ὅτις ὁμιλεῖ ἑλληνιστί. Ἐν τῇ ἀξιολόγῳ συγγραφῇ τοῦ Πάρτς τοῦτο ἔχω ἐν γένει νὰ παρατηρήσω, ὅτι περιέχει συχνάκις ὀνόματα τοπικὰ ἰταλικά, ἅτινα οἱ κάτοικοι δὲν μεταχειρίζονται π. χ. Val di Ropa ἀντὶ Λιβάδι τοῦ Ρώπα κτλ. Προφανῶς ἡ ἐλλειπὴς γνῶσις τῆς νεοελληνικῆς, ἡ προδιδομένη πολλαχοῦ τῶν περὶ Κερκύρας καὶ Λευκάδος μονογραφιῶν, ἐδυσχέρανε τὴν συγκοινωνίαν τοῦ συγγραφέως πρὸς τὸν λαόν.

127) Πάρτς σ. 61·

128) Ὅμοιον συμβαίνει μὲ τὴν νῆσον Βίδο Πτυγίαν, ἥτις μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ λήγοντος αἰῶνος ἦτο κεκαλυμμένη ὑπὸ ἐλαιώνων (Dodwell, Περιήγησις ἐν Ἑλλάδι I, 1. Πάρτς σλ 61)

Σήμερον εἶναι ἐντελῶς ἔρημος, ἐγκατεσπαρμένη διὰ τῶν συντριμμάτων τοῦ φρουρίου.

129) I. G. A. n. 346. Μουστοξ. n. LXXXIII, σ. 254 (ὅπου ἀπεικονίζεται καὶ ἡ στήλη). Roberts n. 102. Kirchhoff, Studien σ. 106. Ἡ στήλη εὑρίσκεται τανῦν ἐν τῷ τῆς πόλεως μουσείῳ.

130) Μουστοξ. σλ. 260. Πρβλ. τὸ ἄρθρον τοῦ Φιλητᾶ ἐν τῇ Gazzetta uff. d. stati uniti d. isole Ion. ἔτ. 1845 ἀρ. 29.—Ραγκαβῆ, Antiquit. hellén. II, n. 356.

131) Πρβ. Ραγκαβῆν ἔνθ. ἀν. καὶ Wachsmuth ἐν τῷ Rhein. Mus. XVIII, 1863, σλ. 576.

132) Παυσανίας Β.' 4, 7.

133) Livius XXXII, 23, 10: promunturium est adversus Sicyonem Junonis, quam vocant Acraeam, in altum excurrens; trajectus inde Corinthnm VII fere milium passuum. Στράβ. Η.' σ. 380· « ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τοῦ Λεχαίου καὶ Παγῶν τὸ τῆς Ἀκραίας μαντεῖον Ἥρας ὑπῆρχε τὸ παλαιόν». Εὐρυπ. Μηδ. 1378, «ἐπὶ σφᾶς τῇδ' ἐγὼ θάψω γερί, φέρουσ' ἐς Ἥρας τέμενος, Ἀκραίας θεοῦ». Ἀπολλόδ. Α', 9, 28 «λέγεται δὲ ὅτι φεύγουσα (Μήδεια) τοὺς παῖδας ἔτι νηπίους ὄντας κατέλιπεν, ἱκέτας καθίσασα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ἥρας τῆς Ἀκραίας„. Ζηνόβ. Α'. 27 «Κορίνθιοι θυσίαν τελοῦντες Ἥρᾳ ἐνιαύσιον, τῇ ὑπὸ Μηδείας ἱδρυνθείσῃ καὶ Ἀκραίᾳ καλουμένῃ, αἶγα τῇ θεῷ ἔθυον».

134) Ἡσύχιος ἐν λ. Ἀκρία· «ἡ Ἀθηνᾶ ἐν Ἄργει, ἐπί τινος ἄκρας ἱδρυμένη — — ἔστι δὲ καὶ ἡ Ἥρα καὶ Ἄρτεμις καὶ Ἀφροδίτη προσαγορευομένη ἐν Ἄργει, κατὰ τὸ ὅμοιον ἐπ' ἄκρῳ ἱδρυμέναι».

135) ὁ Μουστοξύδης λέγει ἐν σ. 255 " o foss' ella (la colonnetta) tuttavia nell' antico suo posto o vi fosse poscia collocata„.

136) Ἀκριβῶς ἡ ὁμοιότης αὕτη κατέστησέ τινας δυσπίστους πρὸς τὴν ἀφήγησιν τοῦ Διοδώρου, ὑποπτεύοντες ὅτι ἐνταῦθα συμβαίνει χρονολογικὴ σύγχυσις. Ἀλλ' ὅτι αἱ ἐπανειλημμέναι τῶν κερκυραίων ἐμφύλιοι πολεμοκαθώς προῆλθον ἀπὸ τῆς αὐτῆς αἰτίας, ἤτοι ὑπὸ οὐδέποτε ἐντελῶς ἀφθείσης ἀντιθέσεως συμφερόντων μεταξὺ ὁ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

λιγαρχικῶν καὶ τοῦ Δήμου, οὕτω καὶ κατὰ τὸν αὐτόν, ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις, τρόπον πάντοτε διεδραματίσθησαν, τοῦτο ἐν μέρει μὲν ἐξηγεῖται διὰ τῶν ἰδιαιτέρων τοπικῶν σχέσεων, ἐν μέρει δὲ διὰ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ νῆσος ἦτο διαρκῶς τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ τῶν μεγάλων ἑλληνίδων πόλεων. Ἀλλὰ, πλὴν τῶν ὁμοιοτήτων πρὸς τὴν θουκυδίδειον ἀφήγησιν περὶ τῆς προηγηθείσης στάσεως ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ διαφοραί. Πρβ. Pomtow. Jahrb. f. cl. Phil. 1883. σ. 313 καὶ ἀνωτ. Σημ. 61.

137) Πρβ. Volksleb. d. Neugr. I, σ. 45.

138) Ὁ Πάρτς, ἐν τῇ νέᾳ μονογραφίᾳ του περὶ τῆς νήσου Λευκάδος, ἣν εἶδον, ἀφοῦ πλέον εἶχον ἐπεξεργασθῇ τὸ πλεῖστον τῆς παρούσης συγγραφῆς, τονίζει ἐν σλ. 9, ὅτι κατὰ τὸν Λίβιον XXXIII, 17, 2, καὶ τὸ ἐν Λευκάδι Ἡραῖον ἔκειτο ἐκτὸς τῆς πόλεως, καὶ ἐπιλέγει, "οὕτως ἐπανκλαμβάνεται καὶ ἐν τῇ τοπογραφίᾳ τῆς κορινθίας ταύτης ἀποικίας ἡ περὶ μὲν Κορίνθου πρὸ πολλοῦ γνωστὴ, περὶ δὲ Κερκύρας νεωστὶ ἀποδειχθεῖσα ἰδιότης τῆς ἀπομεμονωμένης, ἐν ἀνοικτῷ ὁρίζοντι, παρὰ τὴν θάλασσαν θέσεως τοῦ Ἡραίου, πρὸς Β, ἐκτὸς τῆς πόλεως„. Ἡ ἐν ἀνοικτῷ ὁρίζοντι θέσις τῶν Ἡραίων ἐν ταῖς ἀποικίαις τῶν Κορινθίων ἐξηγεῖται ἐντεῦθεν, ὅτι δῆλαδὴ οἱ Κορίνθιοι τὴν Ἥραν ἐτίμων ὡς θεὰν τῶν βουνῶν. Διατὶ δὲ τοιοῦτον ἱερὸν ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ κῆται ἐκτὸς τῆς πόλεως, καὶ ἐὰν ἐν αὐτῇ ὑπῆρχον οἱ ἀναγκαῖοι ὅροι τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ, δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ τὴν ἡμετέραν παρατήρησιν. Ὅτι αὐτοὶ οἱ Κορίνθιοι οὐ μόνον ἐν Περαίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀνωφερείᾳ τοῦ Ἀκροκορίνθου εἶχον Ἡραῖον, παρετηρήσαμεν ἤδη ἐν σλ. 43 (α.)

(α) Σ. Μ. Ὁ Πάρτς, δημοσιεύσας κατὰ Μάϊον ε. ἔ. ἐν τῷ Wochenschrift f. klas. philologie τοῦ Βερολίνου βιβλιοκρισίαν περὶ τοῦ παρόντος ἔργου τοῦ Schmidt, ἀνομολογεῖ τὴν ὀρθότητα τῶν κρίσεων αὐτοῦ γράφων· «τὸ συμπέρασμα, ὅτι διὸ τὰς μαρτυρίας ταύτας πρέπει νὰ τεθῇ τὸ Ἡραῖον ἐντὸς τῆς πόλεως, καὶ εἰς ἐμὲ φαίνεται ἤδη ἀναπόφευκτον.» Ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις ὁ Πάρτς παραδέχεται ἐν τῇ ῥηθείσῃ βιβλιοκρισίᾳ τὰς γνώμας τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως, λίαν ἱκανοποιῶν αὐτόν. Οὕτω καὶ περὶ τῆς πρὸ τοῦ Ἡραίου νήσου ὁμολογεῖ ὅτι «ὁ Σμὶτ τίθησι ταύτην ἐν τῷ νῦν φρουρείῳ, καὶ πράγματι ἄλλως δὲν εἶναι δυνατόν· αὐτὸς εὗρε τὸ ὀρθόν». Ἐπίσης περὶ τῆς Ἰστώνης, περὶ ἧς κατωτέρω, παραδέχεται τὰς γνώμας τοῦ Σ, ἐν γένει ἐξαίρων τὴν ἀκρίβειαν καὶ σπουδαιότητα τοῦ παρόντος συγγράμματος.

139) Παρατηρῶ προσέτι ὅτι ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Φορχάμμερ οὐδεμίαν καθαρὰν ἰδέαν ἠδυνήθην νὰ σχηματίσω περὶ τῆς θέσεως τῶν δύο ἐκείνων κορυφῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας Ἀκραίας. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερόμενα μακρὰ νῶτα τοῦ βουνοῦ, μὲ δύο κορυφὰς εἰς τὰ ἄκρα, κεῖνται πρὸς Β. τῆς λίμνης Βουλιασμένης (πρβ. καὶ σλ. 12). Ἀλλὰ τὸ Ἡραῖον συνήθως τίθεται ἀμέσως ἐπὶ τῆς δυτικῆς κορυφῆς τῆς κορινθίας Περαίας. Πρβ. Curtius, Πελοπόννησος, II. σλ. 552.

140) Orioli παρὰ Riemann σλ. 26.

141) Μουστοξ. σλ. 270, ὅστις κατ' οὐσίαν συμφωνεῖ πρὸς τὰς εἰδήσεις τοῦ Ὀριόλη ἐν τῇ Gaz. d. stati un. d. isole Jon, anno 1843 καὶ 1846. Φιλητᾶ, Διάλεξις περὶ τῆς ἐν Κερκ. Μενεκρ. ἐπιγραφῆς, ἐν Κερκ. 1844, καὶ Ross, Archaeol. Aufsätze II, σλ. 564. Παρὰ Μουστοξ. εὕρηται καὶ ἀπεικόνισμα τῆς ἀνασκαφῆς, ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν τῇ Arch. Zeit. IV, 1846 πίν. XLVIII, 1, κατὰ τὸ ἰχνογράφημα τοῦ ἀξιωματικοῦ Dixon, δημοσιευθέν.

142) Πρβ. περὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ μνημείου, πλὴν τῶν ρηθέντων, καὶ τὸν Ρείμαν σλ. 30, οὗ αἱ εἰδήσεις ἄλλως δὲν εἶναι ἐντελῶς ὀρθαί. Ἡ βάσις τοῦ μνημείου ἐκαλύφθη ἤδη πάλιν ὑπὸ χώματος.

143) I. G. A. n. 342. Μουστοξ. n. CIII, σλ. 274. Riemann ἔνθ. ἀν. μετά τινων ἐπιδιορθώσεως τοῦ κειμένου τοῦ Μουστοξ. - Φιλητ. ἔνθ. ἀν, οὗ τὸ πανομοιότυπον παρὰ τῷ Ross, ἔνθ. ἀν. πίν. XXI, καὶ παρὰ τῷ Roehl. Ἐν συνήθει γραφῇ ἐξέδ. καὶ ὁ Kaibel, Epigr. gr. n. 179, ὁ Cauer Delect. inscr. gr. n. 83 (β.' ἔκδ), ὁ Blass ἐν τῇ Coll. - Becht. Samml. d. Griech. Dial - Inschriften III, σλ. 84, n, 3188. Δυστυχῶς τὰ ἀρχαιότατα αὐτῆς γράμματα ἤδη καθ'ἑκάστην καταστρέφονται, φθειρομένου τοῦ πωρίνου λίθου, ἐνῶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ μνημείου καὶ χρόνον τινὰ μετὰ ταῦτα, ἐξαιρέσει τοῦ β.' ἡμίσ. τοῦ δ.' ἑξαμέτρου καὶ μικρᾶς λέξεως ἐν τῷ ἑ. καὶ ἐν τῷ στ.' στίχῳ, τὰ λοιπὰ ἦσαν εὐδιάκριτα καὶ εὐανάγνωστα.

144) Κατὰ τὸν Μουστοξ. σλ. 276, εὑρέθη ἐκτὸς τοῦ μνημείου κάμνα κεκαλυμμένη ὀπτῆς γῆς μετὰ τοῦ ἐπικαλύμματός του

ΙΔΙΟΚΤΗΤΟΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

καὶ ἐν αὐτῷ ἄλλο ἀγγεῖον ὀρειχάλκινον, στρογγύλον, ὀξυδωμένον, καὶ ἕτερον, μόλις μικρότερον, ἐπίσης ὀρειχάλκινον μὲ ὡραιότατον κάλυμμα καὶ σχεδὸν ἀβλαβὲς, καὶ μεταξὺ αὐτῶν μικρὸν ἀγγεῖον καὶ φιάλη περιέχουσα χῶμα καὶ χάλικας». Ὁ Φιλητᾶς, σλ. 6, σημειοῖ ὅτι "κατὰ τὰ λεγόμενα„ περιείχοντο μόνον «χαλκόν τι λοπάδιον καὶ ἓν ἢ δύο πήλινα σκεύη μὲ γαίας ἀναφυρμένα καὶ χάλικας„. Περὶ ὀστῶν ἢ τέφρας οὐδὲν λέγεται. Ἐγὼ ἐν Κερκύρᾳ οὐδὲν ἰδιαίτερον ἠδυνήθην νὰ μάθω. Ὁ Ross σλ. 572 παρατηρεῖ ὀρθῶς ὅτι, ἐὰν ἀνευρίσκετο τὸ πτῶμα τοῦ πεπνιγμένου, ἤθελε μετακομισθῇ εἰς Οἰάνθην.

145) Ἡ λέαινα ἀναπαύεται ἔχουσα πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἐκτεταμένους τοὺς δύο ἐμπροσθίους πόδας ἐπὶ βάσεως τετραγώνου· ἡ κεφαλή της, μὲ ὑπερμεγέθεις ὀφθαλμοὺς, κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὰ δεξιά, ἡ οὐρὰ κάμπτεται ὑπὸ τὸν δεξιὸν ὀπίσθιον μηρὸν καὶ προβάλλει πρὸ τοῦ δεξιοῦ ποδός. Τὸ μνημεῖον σύγκειται ἐκ δύο τεμαχίων, ὧν τὸ μὲν ἀποτελεῖ τοὺς πόδας καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος, τὸ δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ ἄνω σῶμα. Τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος ἄλλως εἶναι συντετριμμένα καὶ τεμάχιον αὐτοῦ ἐλλείπει. Λαμπρὰ εἰκὼν τοῦ πολυτιμωτάτου τούτου μνημείου εὕρηται ἐν Comptes rendus de l' Acad. d. inscript. et belles-lettr, 1876. σλ. 271, μετά τινων σημειώσεων τοῦ A. Dumont περὶ τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ (περὶ οὗ πρβ. Ρείμαν σλ. 41). Κακίστη τούναντίον εἶναι ἡ παρὰ Μουστοξύδῃ λιθογραφία σ. 270.

146) Ὡς καὶ ὁ ἐν Θερμοπύλαις ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν τριακοσίων λέων (Ηροδ. Ζ'. 225), ἐπίσης ὁ ἐν τῷ Πολυανδρίῳ παρὰ τὰς Θεσπιὰς (Π. Σταματάκης, ἐν τοῖς Πρακτ. τῆς ἐν Ἀθην. Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. 1883 σλ. 67) καὶ ὁ πασίγνωστος ἐν Χαιρωνείᾳ. - Πρβ. καὶ τὸ ἐπίγραμμα ἐν τῇ Anth. Pal. VII, 426.

147) Reimann σλ. 52, n. 15.

148) I. G. A. n. 343. Μουστοξ. n. CIV σλ. 228. Ross Arch. Aufs. II, σλ. 575 καὶ πίν. XXII, καὶ ἄλ. Πρότερον ἐχωρίζετο ἐσφαλμένως ἡ ἀ.γρ. «Σᾶμα τόδε Ἀρνιάδα Χάροπος—τόν δ' ὤλεσεν Ἄρης» (οὕτω καὶ ὁ Μουστοξύδης) ἀντὶ "Σ. τ. Ἀρνιάδα· χαροπὸς τόνδ' ὤ. Ἄ». Ἐπεφυλάσσετο εἰς τὸν κύριον Blass (ἔνθ.

ἀν. σλ. 85, n. 3189) ἐξ ἀσημάντων λόγων νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Χάροπος! - Ἡ ἔκφρ. παρὰ ναυσὶ δεικνύει, ὡς ἤδη ὁ Ross παρετήρησεν, ὅτι ὁ Ἀρνιάδης δὲν ἐφονεύθη ἐν ναυμαχίᾳ, ἀλλ' ἐν μάχῃ κατὰ ξηρὰν παρὰ τὸν ναύσταθμον. Ὁ Oberhummer (Akarnan. σλ. 75) ὑποθέτει, οὐχὶ ἀπιθάνως, ὅτι ἡ μάχη αὕτη, περὶ ἧς ἡ ἱστορία σιγᾷ, συνεκροτήθη κατὰ τῶν ἰθαγενῶν ὑπὸ τῶν Κερκυραίων, ἀποπειραθέντων νὰ προχωρήσωσι πέραν τοῦ Ἀράχθου πρὶν ἢ ὁ Κύψελος ἐκ Κορίνθου ἀποστείλῃ τοὺς ἀποίκους του εἰς Ἀμβρακίαν· δυνατὸν ὅμως καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περιάνδρου κερκυραϊκός τις στόλος νὰ ὑπερήσπισε τὴν κορινθιακὴν Ἀμβρακίαν κατὰ ἐπιθέσεως τῶν Ἠπειρωτῶν. — Ἐνόμισάν τινες, ὅτι ἡ ἄνω ρηθεῖσα λέαινα εἶχε τεθῇ ὡς ἐπίθημα ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀρνιάδου (Kaibel Epigr. gr. n. 180). Ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι ὁπωσδήποτε καλητέρα τῆς ἰδέας τοῦ Ross, ὅστις θέλει νὰ συνδέσῃ τὴν λέαιναν μὲ τὸ μνῆμα τοῦ Μενεκράτους· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα αἱ περὶ εὑρέσεως εἰδήσεις δὲν εἶναι εὐνοϊκαί· (πρ. Μουστοξ. σλ. 272) διατί λοιπὸν πρέπει ὁπωσδήποτε τὸ μνημεῖον ἐκεῖνο ν' ἀποδοθῇ εἰς ἕν γνωστὸν ὄνομα; Πλὴν τοῦ Ἀρνιάδου ἐτάφησαν δὰ ἐνταῦθα καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐν πολέμῳ πεσόντες!

149) I. G. A. n. 344. Roberts n. 100. Πρβ. R. Bergmann ἐν τῷ Hermes II, σλ. 136 (ὅπου ὅμως δύο γράμματα ἐσφαλμένως ἀντεγράφησαν). Τὸ ἀρχαϊκὸν δωρικὸν κιονόκρανον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἀπετυπώθησαν παρὰ τῷ O. Puchstein, Das Ion. Capit. (47 Progr z. Winckelmannsfeste d. arch. Ges. z. Berlin, 1877), σλ. 47 n. 39.—Τὸ ὑλικὸν φαίνεται ἐξ ἐγχωρίου μαρμάρου. Τοιοῦτον εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ Παντοκράτορος. Πρβ. Bursian Geogr. v Griech. II, σλ. 358.

150) Ἐν τῷ πανομοιοτύπῳ τοῦ Μουστοξύδου n. Cl. σλ. 268, καθ' ὃν ὁ λίθος εὑρέθη τῷ 1819. Πρ. I. G. A. n. 340 (κακῶς παρὰ Robert n. 96), Kaibel n. 181 a, Blass. n. 3186.

151) Kirchhoff, Stud. z. Gesch. d. gr. Alphab. σ. 110

152) Μεταγενεστέραν διαπλάτυνσιν τοῦ ἰσθμοῦ θεωρεῖ βεβαίαν καὶ ὁ Πάρτς σ 65, παραδεχόμενος καὶ πλημμύρας ἐπὶ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς.

153) Vischer, Erinner. u. Eindr. aus Griechenl.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

σλ. 23. Ρωμανὸν, ἐν τοῖς Mittheil. d. d. archäol. Instit. in Athen, II, σλ. 290· Αἱ παρὰ τοῦ τελευταίου ἀναφερόμεναι θέσεις τῆς εὑρέσεως, Τρία Γιοφύρια καὶ Ἐκκλησία Παναγία Μεγαλομμάτα, ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς ἄνω ρηθεῖσι περιχώροις.

154) (Ὅρα σελ. 54 στ. 13). Τὴν ἐπιγραφὴν Φιλίστιον ἐδημοσίευσεν ὁ Ρωμανὸς πρῶτον ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ ἐφημερίδι Ὥρᾳ 24 Σεπτ. 1877, ἐν περιλήψει δὲ ἐν τοῖς Mittheil. ἔνθ. ἀν. σλ. 289. Τὸ ἐκτενὲς ἄρθρον μετεφράσθη καὶ ἰταλιστὶ ὑπὸ Φ. Ἀλβάνα καὶ ἐδημοσιεύθη ἄνευ τόπου καὶ ἔτους, μετὰ σημειώσεων τοῦ μεταφραστοῦ. (ἀναμφιβόλως ἐν Κερκύρᾳ). Πρβ. καὶ Rhein. Mus. XXXIV, 1879, σλ. 182. — Ἡ στήλη ὑπάρχει ἐν τῷ κτήματι κυρίου τινὸς Κονοφάου ἐν Γαρίτσῃ (α).

155) Ὁ Διόδωρος λέγει ἐν κφ. 46, 1, ὅτι οἱ Σπαρτιῶται ἐπείσθησαν ὅπως ἐκπλεύσωσι διὰ τῆς ὑποσχέσεως ἐξορίστων τινῶν Κερκυραίων νὰ ὑποτάξωσιν αὐτοῖς τὴν Κέρκυραν, τοῦθ' ὅπερ εἶναι πιστευτὸν, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν ὁμοίων κατὰ τὸν Ε'. αἰῶνα γεγονότων, ὡς παραδέχονται καὶ πάντες οἱ νεώτεροι ἱστοριογράφοι τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἐν τούτοις παρατηρῶ ὅτι, ἐὰν ὁ Ξενοφῶν ἐντελῶς περὶ τούτου σιωπᾷ, ἡ σιωπή του συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς ὅσα λέγει ἐν Ε'. 4, 64 περὶ τῆς ἠπιότητος τοῦ Τιμοθέου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν, μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κερκύρας ἐν ἔτει 675: «οὐ μέντοι ἠνδραποδίσατο, οὐδὲ ἄνδρες ἐφυγάδευσεν, οὐδὲ νόμους μετέστησεν· ἐξ ὧν τὰς περὶ ἐκεῖνα πόλεις πάσας εὐμενεστέρας ἔσχεν». Διὰ ταῦτα ἴσως δὲν φαίνονται ὑποστηρίζουσαι τὴν εἴδησιν τοῦ Διοδώρου αἱ ἐν σημ. 61 ρηθεῖσαι δύο ἐρωτήσεις τῶν Κερκυραίων πρὸς τὸ ἐν Δωδώνῃ μαντεῖον, αἱ κατὰ τὰ φαινόμενα ἀνήκουσαι εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Δ'. αἰῶνος.

156) § 5: "εἶχε δὲ καὶ μισθοφόρους σὺν τοῖς ἐκ Λακεδαίμονος μετ' αὐτοῦ στρατευομένοις οὐκ ἐλάττου χιλίων καὶ πεντακοσίων„ χωρίον, τὸ ὁποῖον πολλαχῶς παρε-

(α) Σ. Μ. Ὑπῆρχε· διότι τανῦν εὑρίσκεται ἐν τῷ μουσείῳ τῆς πόλεως.

νοήθη, ἀποδοθέντος τοῦ «σὺν τοῖς—στρατευομένοις» εἰς τὸ εἶχεν ἀντὶ εἰς τὸ «οὐκ ἐλάττους». Ὀρθῶς νοούμενον συμφωνεῖ πρὸς τὸν Διόδ. κφ. 47, 1, περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στρατιωτῶν.

157) § 7: "ἔπειτα δὲ κατεστρατοπεδεύσατο τῷ μὲν πεζῷ ἐπὶ λόφῳ ἀπέχοντι τῆς πόλεως ὡς πέντε στάδια, πρὸ τῆς χώρας ὄντι, ὅπως ἀποτέμνοιτο ἐντεῦθεν εἴτις ἐπὶ τὴν χώραν τῶν Κερκυραίων ἐξίοι„. Ἡ σύνταξις φυσικῶς ἔχει οὕτω, «εἴ τις τῶν Κ. ἐπὶ τ. χ. ἐξίοι». Αἱ λξ. "ἐπὶ τ. χ.„ τονίζονται, διὰ τοῦτο ἐτέθησαν μετοξὺ τῆς ἀντων. καὶ τῆς γενικ. Δὲν εἶναι μάταιον καὶ τὴν σήμερον νὰ κάμνῃ τις τοιαύτας παρατηρήσεις ἐπὶ αὐτοδήλων πραγμάτων· ὁ I. Hartman (Analec. Xenophont. Ludg. τὸ 1887, σλ. 383) ἕνεκα χονδροειδοῦς παρανοήσεως ἐξοβελίζει τὸ "ἐπὶ τὴν χώραν„.

158) ἔνθ. ἀν. «τὸ δὲ ναυτικὸν εἰς τἀπὶ θάτερα τῆς πόλεως κατεστρατοπέδευσεν, ἔνθεν ᾤετ' ἂν τὰ προσπλέοντα καὶ προαισθάνεσθαι καὶ διακωλύειν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἐπὶ τῷ λιμένι,, ὁπότε μὴ χειμὼν κωλύοι, ἐφώρμει».

159) § 20: "τοὺς κατὰ τὰς πύλας τῶν πολεμίων„ ἔκφρασις ἀόριστός πως· ἐπειδὴ, ὅτι ἐκεῖνοι ἐκ τῶν πολιορκουμένων οἵτινες ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν βεβαίως τοῦ Στητικλέους (ὡς καὶ ὁ Διόδ. 47,6 ρητῶς λέγει, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι τὸν στρατηγὸν ὀνομάζει Κτησικλέα) ἐπεχείρησαν τὴν ἔφοδον, εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν τειχῶν προὐχώρησαν, δεικνύουσι προδήλως καὶ τὰ ἑπόμενα.

160) ἔνθ. ἀν. «οἱ δ' ἐπεὶ ἐγγὺς τοῦ τείχους ἐγένοντο, ἀνεστρέφοντό τε καὶ ἀπὸ τῶν μνημάτων ἔβαλλον καὶ ἠκόντιζον».

161) § 25; "περιπλεύσας πρὸς τὸ χαράκωμα„.

162) § 33· «αὐτὸς ἐλθὼν καὶ σκεψάμενος τῆς χώρας ὅθεν τούς τε προσπλέοντας δυνατὸν ἦν ὁρᾶν καὶ τοὺς σημαίνοντας εἰς τὴν πόλιν καταφανεῖς εἶναι».

163) § 35· «πλεύσας δὲ ἔνθα ἦσαν αἱ πολέμιαι τριήρεις».

164) ἔνθ. ἀν. «καταλαμβάνει — — εἰς τὴν γῆν τοὺς ἄνδρας ἐκβεβηκότας».

165) ἔνθ. ἀν. «μὴ μένειν ἐνταῦθα».

166) Ὁ Ξενοφῶν § 35 λέγει «αἱ δὴ ἀπὸ Συρακουσῶν

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΗΞΟΥΡΙΟΥ

νῆες ἅπασαι κλ.», ἔνθα ὁ Breitenbach παρατηρεῖ, «κατὰ ταῦτα ἡ ναῦς τοῦ Μελανίππου δὲν ἦτο συρακουσία». Ἀλλὰ τοῦτο ἀποκλείει ἐντελῶς ἡ ἀνωτέρω διήγησις. Προφανῶς μετὰ τὸ "αἱ δὲ" παρελείφθη ἐκ λάθους ἡ λξ. λ ο ι π α ί.

167) § 36 «κατηγάγετο εἰς τῶν Κερκυραίων λιμένα».

168) Ὁ Grote, V. καὶ ὁ Ar. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I, σλ. 57² θέλουσι διὰ τεχνητοῦ ὅλως τρόπου νὰ παραστήσωσι τὴν πλήρη συμφωνίαν Διοδώρου καὶ Ξενοφῶντος, καθ' οὗ διαμαρτύρομαι.

169) "τ ῶ ν π υ ρ σ ω ρ ῶ ν ἀ γ γ ε ι λ ά ν τ ω ν ὑ φ ο ρ μ ε ῖ ν α ὐ τ ὸ ν ν ή σ ῳ τ ι ν ὶ τ ῶ ν ἐ ρ ή μ ω ν".

170) Ὁ Προκόπιος, (π. τοῦ γοτθ. πολ. Δ'. 22), ὅστις ὅλον τὸ σύμπλεγμα τῶν νήσων ὀνομάζει Ὀ θ ο ν ο ὶ, μαρτυρεῖ ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἦσαν ἀκατοίκητοι. Πρβ. περὶ αὐτοῦ τὸν Βούρσιαν II, 363 καὶ Πάρτς σλ. 70.

171) Ὀ θ ο ν ο ὶ αἰτιατ. Ὀ θ ο ν ο ὺ ς ἐξ οὗ ἡ ὀνομασία «στοὺς Ὀθονούς». Πρβ. καὶ 65 σημ. Τὸ εἰς ὅλον τὸ σύμπλεγμα παρὰ τοῦ Προκοπίου ἀποδιδόμενον ὄνομα ἀνήκει σήμερον καὶ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ δήμου.

172) Ἄγνωστος ἡ πηγὴ τῆς εἰδήσεως. Ὁ J. Melber (Jahrb. f. cl. Philol. Suppl. XIV, 1885, σλ. 572) θεωρεῖ δυνατὸν νὰ ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ἐφόρου. Ἀλλ' ὅστις θεωρεῖ τὸν ἱστορικὸν τοῦτον, ὡς γενικῶς συμβαίνει, ὡς τὸν ὑπεύθυνον τοῦ Διοδώρου ἐν 47, 7, δὲν δύναται νὰ τὸν λάβῃ ὑπ' ὄψει, προκειμένου καὶ περὶ τοῦ Πολυαίνου.

173) Riemann σλ. 25.

174) Τὰ ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ ἐκεῖ ἱερέως εὑρισκόμενα λείψανα εἶχον καλυφθῇ ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ λόφου καταπεσόντων χωμάτων. Περαιτέρω ἀνασκαφαὶ ἤθελον φέρῃ ἀναμφιβόλως πλειότερα εἰς φῶς, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ γίνωσι, διότι πᾶσα ἡ ἐκεῖ περίχωρος εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ καρποφόρων δένδρων, ἅτινα θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ κοπῶσι. Περιγραφὴν τῶν λειψάνων μετ' ἀσημάντου σχεδιογραφήματος ἔχει ὁ Riemann σλ. 38.

175) Vistona ἐν τῷ Χάρτῃ τοῦ Πάρτς καὶ ἐν τῷ μικρῷ Χάρτῃ τοῦ Riemann.

176) Ἴδε τὰ παραδείγματα παρὰ Ἀφενς, de dialect. II, σλ.

44 Πρβ. καὶ G. Mayer, Gr. Grammatik σλ. 233. Blass, Ausspr. d. griech. σλ. 108.—Ἀντὶ τοῦ διγάμματος ἔχει β ἡ κερκυραϊκὴ ἐπιγραφὴ C. I. Gr. II, n. 1909 = Μουστοξ. n. LXXXIV, σλ. 260 "ὄ ρ β ο ς (ἱαροῦ κ)αὶ ὁσίου.

177) Πρβ. Böckh C. I. Gr. I, 1323. Ahrens σλ. 46.

178) Πρβ. Παυσαν. Δ', 35, 1.

179) Πρβ. Στέφαν. Βυζ. σλ. 383.

180) Προβ. Πάρτς σλ. 78. Οὕτω καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὄρους Π υ λ ί δ ε ς (πληθ. τοῦ π υ λ ί δ α, ἤτοι π υ λ ὶ ς), ὅ ὁ Πάρτς σλ. 76 παραδόξως παράγει ἐκ τοῦ ἀλβανικοῦ π ο ὺ λ (=δάσος). Ἐὰν οἱ χωρικοὶ λέγουσι Μ π ο λ ί δ ε ς ἢ Μπολίδα (Πάρτς, σημ. 18), δὲς αἴρεται διὰ τοῦτο ἡ ἀπὸ τοῦ π ύ λ η παραγωγή, διότι συνήθων τὸ β παρὰ τῷ λαῷ προφέρεται μ π. Παραδείγματα τούτου φέρει ὁ K. Foy ἐν Lautsyst. d. gr. Vulgärspr. σλ. 25, εἰς ἃ δύνανται καὶ ἄλλα νὰ προστεθῶσιν.

181) Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ Ἰ σ τ ώ ν η δὲν συζητῶ. Ὁ Grasberger (Stud. z. d. gr. Ortsnamen σλ. 166) λέγει ὅτι σημαίνει, ὡς καὶ ὁ Pape-Benseler ὑπέθεσε, βαθμούς. Ἐὰν τὸ ὄνομα ἔχει ἑλληνικὴν ἀρχὴν ἢ εἶναι μόνον ἐξελληνισμένον μένει ἀβέβαιον· δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἀρχὴν ἀπὸ τῶν Λιβυρνῶν, οἵτινες ᾤκουν ἐν τῇ νήσῳ πρὸ τῆς ἑλλήνων ἐποίκων (Στραβ. ΣΤ'. σλ. 270), νὰ ἦναι λοιπὸν ἰλλυρικόν.

182) Πρβ. τὴν ὁμοίαν περίπτωσιν παρὰ Θουκ. Δ', 109, 2 «ὁ Ἄθως αὐτῆς (τῆς ἀκτῆς) ὄρος ὑψηλὸν τελευτᾷ ἐς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος»· ὅτι τὸ α ὐ τ ῆ ς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τ ε λ ε υ τ ᾷ οὐδεὶς θὰ πιστεύσῃ εὐκόλως εἰς τὸν Classen.

183) «Ἰστώνη, ὄρος προσεχὲς τῇ Κερκύρᾳ. Θουκυδίδη τρίτῃ. Τὸ ἐθνικὸν Ἰστωναῖος ὡς Τορωναῖος». Ὑπὸ τὸ Κ ε ρ κ ύ ρ ᾳ μόνον ἡ πόλις δύναται νὰ νοηθῇ ἐνταῦθα, ὡς δεικνύει τὸ προσεχ ὲς. Ἀλλ' ἡ θέσις τοῦ ὄρους παρὰ τὴν πόλιν ὅλως ἀτόπως ἐξάγεται ἐκ τοῦ θουκυδιδείου χωρίου, ὡς ἀνωτέρω ἀπεδείξα. Ὁ Στέφανος λοιπόν, ἢ ὁ ὑπεύθυνος αὐτοῦ, περιέπεσε παραδόξως ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτὸ λάθος ὡς οἱ νεώτεροι. — Τὸ ἐθνικὸν Ἰ σ τ ω ν α ῖ ο ς δὲν ἀπαντᾷ παρὰ Θουκυδίδῃ· δύσκολον ὅμως νὰ εὑρεθῇ ἄλλη πηγὴ αὐτοῦ· ἐσχηματίσθη ἁπλῶς κατ' ἀναλογίαν.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

184) Ἴσως ὁ λίθος ὥριζε τὰ ὅρια ἀγροῦ τινος, ἀφιερωμένου εἰς ὡμόνυμόν τινα τοπικὴν νύμφην.

185) «Θεοῖς Διοσκούροις Ἰστωναίοις | Λ. Αὐρήλιος Φερεκύδης ἀπελεύθερος | Σεβαστοῦ τοῦ Ἀντωνείνου Σεβήρου | ἐπιστ(άτης) Κερκυραίων | ἀνέθηκεν».

186) Ross Gr. Konigs - Reisen I, σλ. 199. Curtius, Peloponnesus II, 185. Bursian, Geogr. v. Gr. II, σλ. 178

187) Ross ἔνθ. ἀν. Curtius ἀν. I, σλ. 428, 450, Σημ. 8

188) Ross σλ. 95. Bursian I, σλ. 191.

189) Οὕτω π. χ. τὸ ὑψηλότατον ὄρος τῆς Αἰγίνης, τὸ Πανελλήνιον τῶν ἀρχαίων, καλεῖται ὑπὸ τῶν κατοίκων τὸ ὄρος Ross, Erin. u. Mit. aus Gr. σλ. 141. Bursian, Geogr. II, 84 καὶ τὰ Χελυδόρεα, ὄρος μεταξὺ Ἀρκαδίας καὶ τῆς Πελλάνης τῶν Ἀχαιῶν καλεῖται νῦν «τὸ μαῦρον ὄρος» (Bursian ἔνθ. ἀν. σλ. 183) (α).

190) π. χ. εἰς τὴν ἀποτρόπαιον ἔκφρασιν «στὰ ἄγρια ὄρη» περὶ ἧς ἀλλαχοῦ θέλω πραγματευθῆ. (β)

191) Ἐν Κρήτῃ κατὰ τὸν Pashley, Travels in Creta I, σλ. 31, Σημ. 12, ὁ πληθ. ὄρη εἶναι ἐν χρήσει, ἀλλὰ δηλοῖ ἐνταῦθα «the loftier parts of any higt mountains». Ἔχει λοιπὸν στενοτέραν σημασίαν, καὶ ὁ Pashley προσθέτει ὅτι οὐδαμοῦ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν εὗρε τὴν λέξιν ἐν γενικῇ χρήσει.

192) Curtius, Peloponn. σλ. 215, σημ. 25. Εἰς ταῦτα προσθετέον καὶ τὸ « ἐν τῷ ὄρει τῷ ἐν Κυλλήνῃ » Φλέγων Θαυμ. 4. σλ. 130.

(α) Σ. Μ. Προσθετέα καὶ τὰ, τὸ ἅγιον ὄρος (=Ἄθως), ἐξ οὗ ἀγορείτης, τὸ Σινᾶ ὄρος καὶ ἄλλα μείνκνται ἐν τῇ καθωμιλημένῃ

(β Σ. Μ. καὶ «ἐπῆρε τὰ ὄρη».

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Ἐν	Σελ.	15	στ.	32	ἀντὶ	ὅτι	γράφ.	ὅ,τι
»	»	17	»	18	„	ἐν ὄρει	»	ἐν τῷ ὄρει
»	»	19	»	29	„	ὁριζόντειον	»	ὁριζόντιον
»	»	24	»	16	„	ἄλσος	»	ἄλσος
»	»	»	»	21	»	οἴτινες	»	αἵτινες
»	»	26	»	12	„	νεπαρκῇ	»	νὰ ἐπαρκῇ
»	»	29	»	26	„	βέβαιον αὕτη	»	βέβαιον ὅτι αὕτη
»	»	31	»	5	„	τείχει	»	τοίχῳ
»	„	43	»	31	»	κρημνωδέστεροι	»	κρημνωδέστεραι
„	»	46	»	15	»	ἐκαθίζοντο	»	ἐκαθέζοντο
»	»	50	»	16	„	ἀνήκουσιν	»	ἀνήκωσιν
»	»	58	»	5	»	ἐρυμούλκυσεν	„	ἐρρυμούλκησεν
»	»	72	„	8	»	ὑπ' ὄψιν	„	ὑπ' ὄψιν
»	»	88	„	9	„	ἐπιβάτων	„	ἐπιβάντων
»	»	99	»	23	„	διδακτῆς	„	διδακτικῆς

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ
Α1.Σ2.Φ11.0011

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ